

วารสารสังคมภิวัตน์

Journal of Social Synergy

คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์และสวัสดิการสังคม มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ

ปีที่ 13 ฉบับที่ 2 (พฤษภาคม-สิงหาคม 2565) Vol.12 No.2 (May-August 2021)

การดำรงอยู่ของมลทินประทับของผู้ผ่านการติดเชื้อโควิด 19

โดย ชีระนิตย์ อุ่นหล้า

การศึกษาความต้องการการจัดกิจกรรมเพื่อสังคมของนิสิตระดับปริญญาตรี คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ปีการศึกษา 2564

โดย สุวรรณ แซ่เฮ้ง และ รศ.กมลทิพย์ แจ่มกระจ่าง

ปัญหาอุปสรรค และแนวทางการพัฒนาบริการครอบครัวอุปถัมภ์แบบเครือญาติของสถานรองรับเด็ก กรมกิจการเด็กและเยาวชน กระทรวงการพัฒนาและความมั่นคงของมนุษย์

โดย ภคพร เจียรอัญมณีกุล และ ผศ.ดร. มาตี ลิมสกุล

ปัญหาและความต้องการของบุคคลไร้ที่พึ่งในนิคมสร้างตนเอง

โดย อัครพงษ์ เพ็ชรพูล ดร.นุชนาฏ ยูฮันเงาะ และ ดร. กฤตวรรณ สาหร่าย

สวัสดิการด้านอาชีพและการมีงานทำของคนพิการ: การขับเคลื่อนโดยภาคประชาสังคม

โดย สัมฤทธิ์ ชาภิรมย์

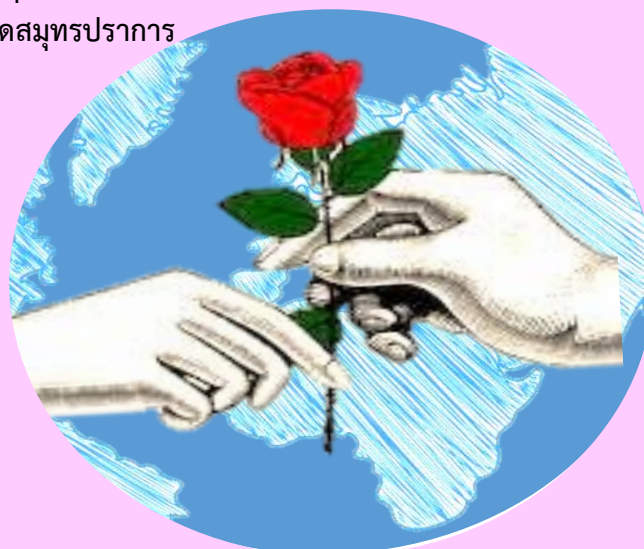
การส่งเสริมการจัดการตนเองของหมู่บ้านจัดสรรเพื่อส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุ

กรณีหมู่บ้านพฤษภา 86/1 ตำบลศิระชะจะชั้นน้อย อำเภอบางเสาธง จังหวัดสมุทรปราการ

โดย อาจารย์นวลไย วัฒนกุล

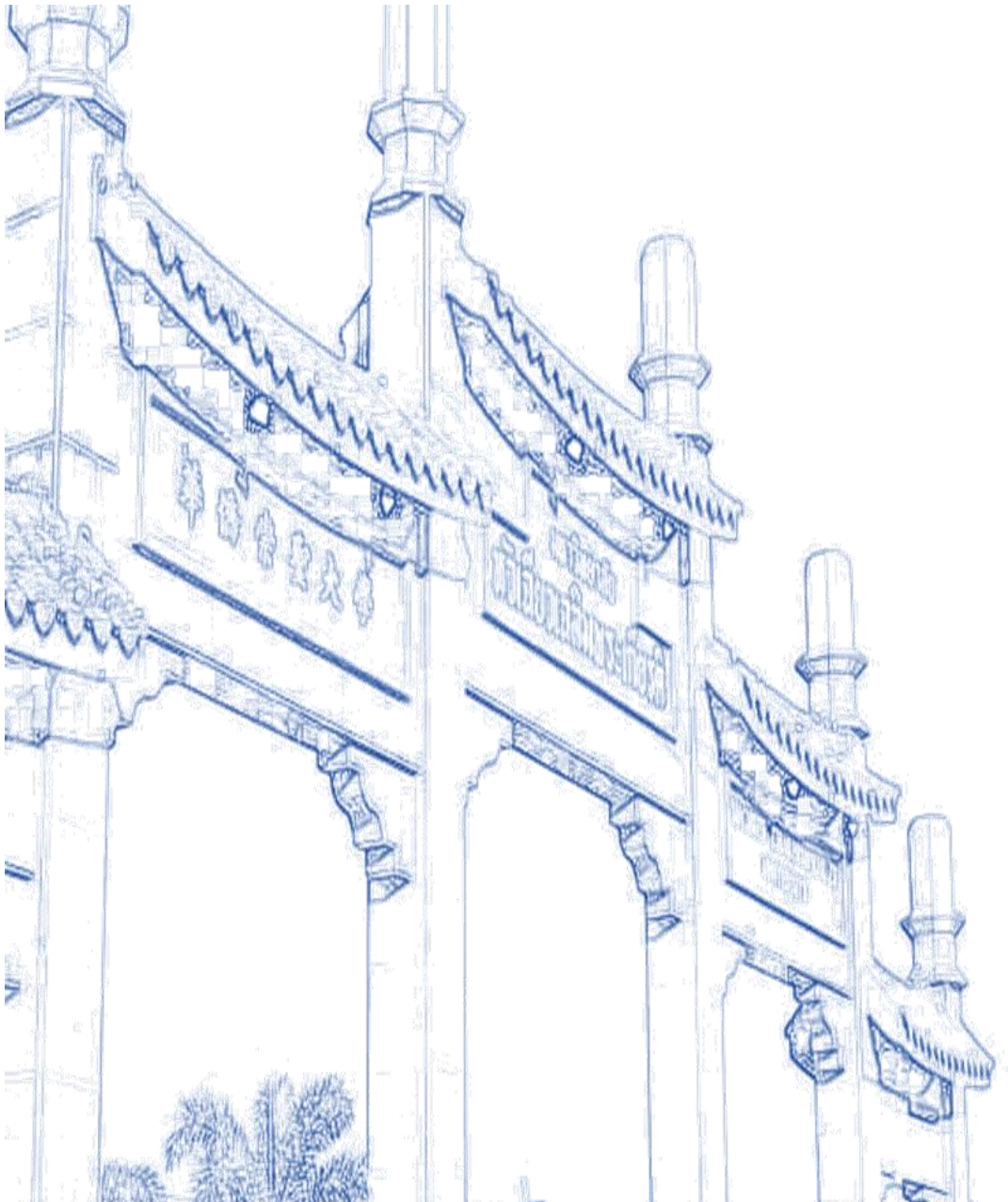
Book Review : The consequences of Russia's invasion of Ukraine for international security – NATO and beyond

โดย อาจารย์สมศักดิ์ นัคลาจารย์

สังคมภิวัฒน์

JOURNAL OF SOCIAL SYNERGY

วารสารสังคมภิวัตน์

JOURNAL OF SOCIAL SYNERGY

ปีที่ 13 ฉบับที่ 2	พฤษภาคม – สิงหาคม 2565	
ISSN	1906-8980	
วัตถุประสงค์	1. เพื่อส่งเสริมนักศึกษา คณาจารย์ นักวิชาการ และนักวิจัยทั้งในและต่างประเทศนำผลงานทางวิชาการด้านสวัสดิการสังคมและสังคมสงเคราะห์ตีพิมพ์เผยแพร่สู่สาธารณะชน	
	2. เพื่อส่งเสริมการพัฒนาคำความรู้ใหม่ๆ ด้านสวัสดิการสังคมและสังคมสงเคราะห์ศาสตร์	
	3. เพื่อส่งเสริมการพัฒนานโยบายใหม่ๆ ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนและความมั่นคงทางสังคมโดยรวม	
กำหนดการเผยแพร่	ปีละ 3 ฉบับ	ฉบับที่ 1 มกราคม – เมษายน
		ฉบับที่ 2 พฤษภาคม-สิงหาคม
		ฉบับที่ 3 กันยายน – ธันวาคม
เจ้าของ	คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์และสวัสดิการสังคม มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ	
ที่ปรึกษา	คณบดีคณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์และสวัสดิการสังคม	
บรรณาธิการ	รองศาสตราจารย์ ดร.จตุรงค์ บุญยรัตนสุนทร	
ผู้ช่วยบรรณาธิการ	นางสาวจันทิมา ไกรทอง	
	นางสาวยุพเรศ พรประดิษฐ์	
	นางสาวจิรีนาถ ลำพา	
กองบรรณาธิการ	ศาสตราจารย์ ยุพา วงษ์ไชย	นักวิชาการอิสระ
	ศาสตราจารย์ ดร. จรรยา สุวรรณทัต	นักวิชาการอิสระ
	ศาสตราจารย์ ดร. ดิเรก ปัทมสิริวัฒน์	นักวิชาการอิสระ
	ศาสตราจารย์ ดร. สุรพล ปธานวนิช	นักวิชาการอิสระ
	ศาสตราจารย์ ศศิพัฒน์ ยอดเพชร	นักวิชาการอิสระ
	ศาสตราจารย์ ระพีพรรณ คำหอม	สมาคมสภาการศึกษาสังคมสงเคราะห์ศาสตร์และสวัสดิการสังคมไทย (สสสท.)
	บาทหลวง ดร.พิชาญ ใจเสรี	อธิการเจ้าคณะพระมหาไถ่แห่งประเทศไทย
Peer Review Committee	ด้านสังคมสงเคราะห์	
	บาทหลวง ดร.พิชาญ ใจเสรี	อธิการเจ้าคณะพระมหาไถ่แห่งประเทศไทย
	ศาสตราจารย์ ศศิพัฒน์ ยอดเพชร	นักวิชาการอิสระ
	ศาสตราจารย์ ระพีพรรณ คำหอม	สมาคมสภาการศึกษาสังคมสงเคราะห์ศาสตร์และสวัสดิการสังคมไทย (สสสท.)
	รองศาสตราจารย์ ดร. เพ็ญประภา ภัทรานุกรม	คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
	รองศาสตราจารย์ ดร. โกนิฐ์ ศรีทอง	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

	รองศาสตราจารย์ ดร. ทวี เชื้อสุวรรณทวี	วิทยาลัยราชสุดา มหาวิทยาลัยมหิดล
	รองศาสตราจารย์ อภิญา เวชชัย	ทีปภิรตภาววิชาชีพลังคมสงเคราะห์
	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ อัญมณี บุณณานนท์	นายกสภาวิชาชีพลังคมสงเคราะห์
	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ โสภา อ่อนโอภาส	นักวิชาการอิสระ
	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อรุณี ลิ้มมณี	คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พรรณปกร ลีโรจน์	คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์และสวัสดิการ สังคม มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ
	อาจารย์ ดร.นุชนาฏ ยูอันเงาะ	คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์และสวัสดิการ สังคม มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ
	อาจารย์ ดร.ศิริพร เกื้อกุลนุรักษ์	คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์และสวัสดิการ สังคม มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ
	อาจารย์ ดร.กฤตวรรณ สาทรัมย์	คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์และสวัสดิการ สังคม มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ
	ดร. สุภรธรรม มงคลสวัสดิ์	มูลนิธิพระมาไท่เพื่อการพัฒนาคนพิการ
	ดร. หทัยรัฐณ์ วารินทร์	โรงพยาบาลศรีธัญญา
	ดร.กมลพรรณ พันพื้ง	สำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี แห่งชาติ (สวทช.)
	ดร. สุชญา เทียรแสงทอง	มูลนิธิเพื่อเด็กพิการ
	ด้านสวัสดิการสังคม	
	ศาสตราจารย์ ดร.กิตติพัฒน์ นนทปัทมดูล	นักวิชาการอิสระ
	ศาสตราจารย์ ดร. นฤมล นิราธร	คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
	รองศาสตราจารย์ ดร. จุฑารัตน์ เอื้ออำนวย	คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
	รองศาสตราจารย์ ดร.นฤมล ทับจุมพล	คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
	รองศาสตราจารย์ ดร. สถาพร เริงธรรม	คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น
	รองศาสตราจารย์ ดร.พิทยา สุวคันธ์	วิทยาลัยสหวิทยาการ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ภูงค์ เสนานุช	คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์มหาวิทยาลัย ธรรมศาสตร์
	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วิไลภรณ์ โคตรบึงแก	คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชูเกียรติ น้อยฉิม	สำนักวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง
	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปิยฉัตร กลิ่นสุวรรณ	นักวิชาการอิสระ

	ดร. โชคชัย สุทธาเวช	นักวิชาการอิสระ
	อาจารย์ ดร.น้ำผึ้ง มีศิลป์	คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์และสวัสดิการสังคม มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ
	นายแพทย์ประพจน์ เกตุรากาศ	มูลนิธิเพื่อเด็กพิการ
สถานที่ติดต่อ	กองบรรณาธิการวารสารสังคมวิวัฒน์	
	คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์และสวัสดิการสังคม	
	18/18 ถ.เทพรัตน์ ก.ม.18 ต.บางโหลง	
	อ.บางพลี จ.สมุทรปราการ 10540	
	โทรศัพท์ 0-23126300 ต่อ 1109, 1177, 1483	
	E-mail: chantima1221@gmail.com : yupares2731@gmail.com : chirinat13098@gmail.com URL : https://www.tci-thaijo.org/index.php/thaijss/about	

สารบัญ

บทบรรณาธิการ	
การดำรงอยู่ของมลทินประทับของผู้ผ่านการติดเชื้อโควิด 19	1
โดย อธิระนิตย์ อุ๋นหล้า	
การศึกษาความต้องการการจัดกิจกรรมเพื่อสังคมของนิสิตระดับปริญญาตรี คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ปีการศึกษา 2564	14
โดย สุวรรณา แซ่เอ็ง และ รศ.กมลทิพย์ แจ่มกระจ่าง	
ปัญหาอุปสรรค และแนวทางการพัฒนาบริการครอบครัวอุปถัมภ์แบบเครือข่ายของสถานรองรับเด็ก กรมกิจการเด็กและเยาวชน กระทรวงการพัฒนาและความมั่นคงของมนุษย์	31
โดย ภคพร เจียรอัญมณีกุล และ ผศ.ดร. มาดี ลิมสกุล	
ปัญหาและความต้องการของบุคคลไร้ที่พึ่งในนิคมสร้างตนเอง	45
โดย อัครพงษ์ เพ็ชรพูล ดร.นุชนาฏ ยูฮันเงาะ และดร. กฤตวรรณ สาหร่าย	
สวัสดิการด้านอาชีพและการมีงานทำของคนพิการ: การขับเคลื่อนโดยภาคประชาสังคม	59
โดย ลัมฤทธิ ชาภิรมย์	
การส่งเสริมการจัดการตนเองของหมู่บ้านจัดสรรเพื่อส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุ กรณีหมู่บ้านพฤษภา 86/1 ตำบลศิระชะจะเข้ น้อย อำเภอบางเสาธง จังหวัดสมุทรปราการ	72
โดยอาจารย์ นวลไย วัฒนกุล	
Book Review: The consequences of Russia's invasion of Ukraine for international security – NATO and beyond	91
โดย อาจารย์สมศักดิ์ นัคลาจารย์	

บรรณาธิการ

วารสาร “สังคมวิวัฒน์” ปีที่ 13 ฉบับที่ 2 (พฤษภาคม – สิงหาคม 2565) ออกมาในช่วงที่ไวรัส COVID-19 สายพันธุ์โอมิครอน BA.4 และ BA.5 ยังคงแพร่ระบาด แต่มีแนวโน้มที่จะลดลงกลายเป็นโรคประจำถิ่น ซึ่งต้องรอการประกาศขององค์การอนามัยโลก

ภายใต้สถานการณ์ดังกล่าว วารสารสังคมวิวัฒน์ยังคงทำหน้าที่เช่นเดิม สำหรับฉบับนี้มีบทความที่มาจากงานวิจัยภายนอก 3 เรื่อง คือ (1) การดำรงอยู่ของมลทินประทับของผู้ผ่านการติดเชื้อโควิด 19 (2) การศึกษาความต้องการการจัดกิจกรรมเพื่อสังคมของนิสิตระดับปริญญาตรี คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ปีการศึกษา 2564 และ (3) ปัญหาอุปสรรค และแนวทางการพัฒนาบริการครอบครัวอุปถัมภ์แบบเครือญาติของสถานรองรับเด็ก กรมกิจการเด็กและเยาวชน กระทรวงการพัฒนาและความมั่นคงของมนุษย์ บทความวิจัยจากภายใน 2 เรื่อง คือ (1) ปัญหาและความต้องการของบุคคลไร้ที่พึ่งในนิคมสร้างตนเอง (2) สวัสดิการด้านอาชีพและการมีงานทำของคนพิการ: การขับเคลื่อนโดยภาคประชาสังคม บทความรับใช้สังคมจากภายใน 1 เรื่อง คือ การส่งเสริมการจัดการตนเองของหมู่บ้านจัดสรรเพื่อส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุ กรณีหมู่บ้านพฤษภา 86/1 ตำบลศิระชะจะระเข้ อำเภอบางเสาธง จังหวัดสมุทรปราการ ส่วน Book Review คือเรื่อง The consequences of Russia’s invasion of Ukraine for international security – NATO and beyond ซึ่งเป็นประเด็นความขัดแย้งระหว่างประเทศที่ร้อนแรงและอาจขยายวงความขัดแย้งระหว่างประเทศมหาอำนาจที่รุนแรงมากขึ้นได้

กองบรรณาธิการหวังว่าความหลากหลายเชิงเนื้อหาของบทความในวารสาร “สังคมวิวัฒน์” ฉบับนี้จะทำให้ผู้อ่านได้รับประโยชน์ที่สามารถนำไปสู่ข้อถกเถียงทางวิชาการ รวมทั้งการนำไปอ้างอิงหรือการทำวิจัยต่อยอดองค์ความรู้ต่อไปในอนาคตได้ สุดท้ายนี้ ใคร่ขอขอบพระคุณผู้ทรงคุณวุฒิที่ช่วยประเมินบทความอย่างเข้มข้น พร้อมนี้ใคร่ขอเชิญชวนนักศึกษา นักวิชาการ นักวิจัยส่งบทความวิชาการ บทความวิจัย หรือการวิจารณ์หนังสือ มาลงตีพิมพ์ในวารสาร “สังคมวิวัฒน์” โดยท่านสามารถศึกษาคำแนะนำในการจัดเตรียมต้นฉบับจากเว็บไซต์ของวารสาร

บรรณาธิการ

การดำรงอยู่ของมลทินประทัບของผู้ผ่านการติดเชื้อโควิด 19¹

ธีระนิตย์ อุ่นหล้า²

Received 9th June, 2022

Revised 4th July, 2022

Accepted 11th July, 2022

บทคัดย่อ

การศึกษาเรื่อง “การดำรงอยู่ของมลทินประทับของผู้ผ่านการติดเชื้อโควิด 19” มีวัตถุประสงค์เพื่ออธิบายการดำรงอยู่ของมลทินประทับของผู้ผ่านการติดเชื้อโควิด 19 เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ มีแนวคำถามเป็นเครื่องมือการวิจัย ผู้ร่วมวิจัยเป็นผู้ผ่านการติดเชื้อโควิด 19 จำนวน 8 ราย

ผลการวิจัยพบว่า ผู้ผ่านการติดเชื้อโควิด 19 มีการดำรงอยู่ของมลทินประทับมาจากเงื่อนไขทางสังคมใน 3 ประการ ได้แก่ ประการแรก คือ การมีอยู่ของ “นักจัดการความตึงาม” ในสังคม ที่แสดงออกทั้งคำพูดและกิริยาท่าทางที่มีมลทินประทับ ประการที่ 2 คือ ความไม่เข้าใจต่อโรคติดเชื้อโควิด 19 และประการสุดท้าย คือ ความหวาดกลัวต่อโรค

ข้อเสนอแนะในการวิจัย ควรส่งเสริมให้ผู้ปฏิบัติงานจัดการบริการให้แก่ผู้ติดเชื้อและผู้ผ่านการติดเชื้อโควิด 19 อย่างเป็นมิตรมากขึ้นและจัดโซนแยกผู้ป่วยอย่างเหมาะสม โดยไม่ลดทอนศักดิ์ศรีและคุณค่าความเป็นมนุษย์

คำสำคัญ: การดำรงอยู่, มลทินประทับ, ผู้ผ่านการติดเชื้อโควิด 19

¹ บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของโครงการวิจัยเรื่อง “กระบวนการทำงานของมลทินประทับของผู้ผ่านการติดเชื้อโควิด 19” และได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากโรงพยาบาลธรรมศาสตร์เฉลิมพระเกียรติ ปีงบประมาณ 2565

² นักสังคมสงเคราะห์ชำนาญการ โรงพยาบาลธรรมศาสตร์เฉลิมพระเกียรติ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

Existence of Stigma in Persons with Coronavirus Disease 2019 (COVID-19)

Theeranit Unla

Abstract

The existence of stigma of patients who were formerly infected with Coronavirus disease 2019 (COVID-19), was studied. Qualitative research was done with data gathered by questionnaire and in-depth interviews from eight samples, all with post Coronavirus disease 2019 (COVID-19).

Results were that samples were existence of stigma by three social conditions: self-appointed virtue police who judge illness by blaming afflicted people; general misconceptions about Coronavirus disease 2019 (COVID-19) infection; and fear of contagion from the pandemic.

These findings suggest that service staff should be encouraged to provide follow-up services to post Coronavirus disease 2019 (COVID-19) patients and establish appropriate isolation zones without compromising human dignity or values.

Keywords: Existence, Stigma, Persons with Coronavirus Disease 2019 (COVID-19).

บทนำ

ผู้คนทั่วโลกต้องเผชิญกับภาวะวิกฤตทางด้านสุขภาพครั้งใหญ่จากการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนาหรือโควิด 19 ตั้งแต่ช่วงปลายปี 2562 จนกระทั่งปัจจุบัน โดยพบการติดเชื้อจากเมืองอู่ฮั่น มณฑลหูเป่ย์ ประเทศจีน สำหรับประเทศไทย พบผู้ป่วยยืนยันตั้งแต่มีนาคม 2563 และแพร่กระจายอย่างรวดเร็วทั่วโลก เนื่องจากไวรัสชนิดนี้สามารถกระจายเชื้อได้อย่างรวดเร็วจากสารคัดหลั่งในร่างกายของมนุษย์ เช่น น้ำลาย ไอ จาม เป็นต้น จึงนำมาสู่การกำหนดมาตรการในการป้องกันการรับเชื้อและการแพร่กระจายเชื้อไปสู่บุคคลอื่น เริ่มต้นจากการดูแลสุขอนามัยส่วนบุคคลโดยการสวมหน้ากากอนามัย การล้างมือ การใช้ช้อนเฉพาะของตนเองในการรับประทานอาหาร มีการเว้นระยะห่างทางสังคม และต้องกักตัวเมื่อทราบว่าตนเองติดเชื้อหรือเมื่อตนเองเป็นกลุ่มเสี่ยงที่สัมผัสใกล้ชิดกับผู้ป่วยยืนยัน

ผลกระทบจากสถานการณ์การระบาดของโควิด 19 ซึ่งกระทบโดยตรงต่อระบบการให้บริการทางด้านสุขภาพแล้วยังกระทบต่อคุณภาพชีวิตของคนทั่วโลก ไม่ว่าจะเป็นภาวะเศรษฐกิจตกต่ำลงจากการต้องปิดสถานการค้าและการถูกงดกิจกรรมทางเศรษฐกิจ รวมไปถึงการปิดเมือง ซึ่งส่งผลทำให้อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวและอุตสาหกรรมต่อเนื่องชะงักงันตามไปด้วย รวมไปถึงการไม่มีงานทำของแรงงานทั้งในและนอกระบบ หรือแม้กระทั่งการปรากฏของภาพการตาย เรื่องเล่าการจัดการความเจ็บป่วยและเสียชีวิตถูกถ่ายทอดออกมาจากสื่อทุกทิศทาง ทำให้ผู้คนมีชีวิตอยู่อย่างหวาดระแวง (วรรณวดี พูลพอกสิน, 2564; ยง ภู่วรรณ, 2563; ธัญญาภรณ์ จันทระเวช และคณะ, 2564) ซึ่งเป็นทัศนคติเชิงลบที่รู้สึกหวาดระแวง แสดงความรังเกียจ รวมไปถึงการต้องเว้นระยะห่างทางสังคม ส่งผลกระทบต่อจิตใจของทั้งผู้ที่ใช้ชีวิตใกล้ชิดและผู้ป่วยยืนยันที่ติด

เชื้อโควิด 19 ความกลัวและความวิตกกังวลที่เกิดขึ้นต่อโรคโควิด 19 ทั้งผู้ติดเชื้อ ผู้ใกล้ชิดผู้ติดเชื้อ ผู้ติดเชื้อที่นอนร่วมไปถึงบุคลากรทางการแพทย์ ปฏิบัติการที่เกิดขึ้น เกิดมาจากหลายสาเหตุ เช่น การขาดองค์ความรู้เกี่ยวกับเชื้อไวรัสโคโรนา และการปฏิบัติตัวที่ถูกต้อง การขาดความรู้ในการดูแลจิตใจตนเอง เบื้องต้น รวมไปถึงการไม่สามารถปรับตัวกับปัญหาที่เกิดขึ้นได้ (กรมสุขภาพจิต, 2563)

นอกจากนี้ ยังพบสถานการณ์ที่แสดงออกในลักษณะการกีดกันผู้ผ่านการติดเชื้อโควิด 19 ออกจากสังคมตามสื่อต่าง ๆ และมีลักษณะการประทุษร้ายหรือการตีตราต่อผู้ผ่านการติดเชื้อโควิด 19 อย่างต่อเนื่อง เช่น กรณีของจังหวัดเชียงใหม่ พบผู้ผ่านการติดเชื้อโควิด 19 เปิดเผยว่า ตนตรวจพบติดเชื้อโควิดในวันที่ 7 เมษายน 2564 และเข้ารับการรักษาในโรงพยาบาลสนาม ต่อมาหายป่วยและตรวจไม่พบเชื้อแล้ว โดยได้ออกจากโรงพยาบาลสนามในวันที่ 21 เมษายน 2564 จากนั้นได้เดินทางกลับบ้านที่อำเภอแห่งหนึ่งในจังหวัดเชียงใหม่ ในวันที่ 25 เมษายน 2564 แต่เมื่อถึงบ้านกลับเป็นที่หวาดกลัวของชาวบ้านรอบข้างที่ทราบข่าว ขณะที่ อสม. แจ้งว่าให้กักตัวเพิ่มอีก 14 วัน ทั้งที่ได้รับการยืนยันแล้วว่าหายป่วยและไม่สามารถแพร่เชื้อได้อีกตามที่แพทย์ได้แจ้งมา ซึ่งความไม่เข้าใจของ อสม. และชาวบ้าน ทำให้ตนเองและครอบครัวได้รับผลกระทบไม่มีใครกล้าพูดคุยเข้าใกล้และส่งผลกระทบต่อการใช้ชีวิตประจำวัน ([“หนุ่มติดโควิดรักษาหายดีท้อใจ.”](#) 2564) ส่วนอีกกรณีเป็นผู้ติดเชื้อโควิด 19 ที่กักตัวเองอยู่ในกระท่อมกลางทุ่งนาหลังกลับมาจากกทม. เพื่อมารักษาตัวที่บ้านต่างจังหวัด เนื่องจากมีชาวบ้านรังเกียจ โดยผู้ติดเชื้อโควิด 19 กล่าวว่า “อยู่ในเมืองหลวงหากินลำบาก ติดโรครมาขอกลับบ้าน ชาวบ้านรังเกียจ ไม่ให้เข้าบ้าน ต้องไปกักตัวที่ทุ่งนากระท่อมในป่า เพื่อรอเตียงรักษาที่กำลังไม่พอ ชาวบ้านต่อว่าหมอเอาเชื้อโรคเข้าหมู่บ้านทำไม . . .

โปรดเห็นใจกันครับ กับสถานการณ์เช่นนี้ กำลังใจสำคัญที่สุด ใจเขา ใจเราครับ ([“สุดเศร้าติดโควิด.”](#) 2564)

ปรากฏการณ์ข้างต้นทำให้เห็นว่า ผู้ป่วยโควิด 19 หรือผู้ผ่านการติดเชื้อโควิด 19 ยังคงถูกสังคมประทัมลทินหรือถูกตีตราบาปอยู่อย่างต่อเนื่อง แม้ว่าจะหายจากการเจ็บป่วยแล้วก็ตาม สังคมยังมีความวิตกกังวลหรือมีความกังขาที่มีต่อผู้ผ่านการติดเชื้อโควิด 19 แม้ว่าจะผ่านเวลาระยะหนึ่งไปแล้วก็ตาม ผู้ผ่านการติดเชื้อโควิด 19 ก็ยังถูกประทัมลทินอยู่ตลอดเวลา อาจมีสาเหตุส่วนหนึ่งมาจากปรากฏการณ์นี้ยังแปลกใหม่ ไม่เคยเกิดขึ้นมาก่อน เป็นโรคระบาดที่มีความไม่แน่นอน และเป็นโรคใหม่ที่ไม่เคยมีคนรู้จักมาก่อน ก็ยังเกิดการลดคุณค่าหรือรังเกียจผู้อื่น ถึงแม้จะไม่ได้มีอาการป่วยหรือเป็นผู้ติดเชื้อก็ตามก็ถูกรังเกียจตามไปด้วย (หยกฟ้า อิศรานนท์, 2563)

ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับสถานการณ์การระบาดของโรคติดเชื้อโควิด 19 ในปัจจุบัน ส่วนใหญ่เป็นงานศึกษาโดยตรงกับงานด้านสาธารณสุข เช่น การป้องกันโรค การดูแลสุขภาพตนเอง พัฒนาการของวัคซีน พัฒนาการการรักษาพยาบาล เป็นต้น ส่วนงานศึกษาที่เกี่ยวข้องกับด้านสังคมมักเป็นการศึกษาผลกระทบของโรคติดเชื้อโควิด 19 ที่มีต่อระบบเศรษฐกิจ แต่ก็ปฏิเสธไม่ได้ว่าผลกระทบที่มีต่อระบบเศรษฐกิจย่อมมีผลกระทบต่อสังคมด้วย ซึ่งย่อมกระทบกับชีวิตผู้คน ครอบครัว ชุมชน และสังคมตามไปด้วยอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ แต่งานศึกษาที่เกี่ยวข้องกับผลกระทบทางสังคมยังพบไม่มากในปัจจุบัน อาจเนื่องมาจากระยะเวลาการระบาดตั้งแต่มีการค้นพบการติดเชื้อโควิด 19 ในผู้ป่วยรายแรกในประเทศไทยเมื่อวันที่ 12 มกราคม 2563 นั้น ยังถือว่าเป็นเรื่องใหม่และมีระยะเวลาไม่นานนัก จึงทำให้งานศึกษาด้านสังคมเกี่ยวกับโควิด 19 มีขอบเขตที่ค่อนข้างจำกัดและไม่ได้กล่าวถึงรายละเอียดเชิงลึก

ของผู้ผ่านการติดเชื้อโควิด 19 ได้รับผลกระทบโดยตรงจากการประทัมลทินหรือการถูกตีตราจากสังคมเมื่อตนเองกลายมาเป็น “ผู้ป่วยยืนยัน” และกลายมาเป็น “ผู้ผ่านการติดเชื้อโควิด 19”

การถูกประทัมลทินหรือการตีตราบาปในผู้ผ่านการติดเชื้อโควิด 19 เป็นกระบวนการการรับรู้ การแสดงออกของบุคคลอื่นที่มีต่อผู้ผ่านการติดเชื้อโควิด ซึ่งเป็นปฏิกิริยาที่ทั้งภาษากายและคำพูดที่แสดงออกถึงการกีดกัน แบ่งแยก และไม่ได้รับการยอมรับจากผู้คนในสังคม ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อดำเนินชีวิตประจำวันของผู้ผ่านการติดเชื้อโควิด 19 เช่น การถูกให้ออกจากงาน การปฏิเสธไม่ให้พักอาศัยในหอพักและการใช้บริการจากพื้นที่ส่วนกลาง การไม่ให้เข้ามาอยู่ในชุมชนหรือหมู่บ้าน เป็นต้น หรือแท้จริงแล้ว การประทัมลทินที่เกิดขึ้นดังตัวอย่างข้างต้นกับผู้ผ่านการติดเชื้อโควิด 19 นั้น นอกจากผลกระทบทางลบแล้วยังมีผลในเชิงบวกกับผู้ผ่านการติดเชื้อฯ ด้วยหรือไม่ เช่น การเรียนรู้ในการทำความเข้าใจผู้ติดเชื้อโควิด 19 รายอื่น การได้รับกำลังใจจากผู้คนรอบข้าง การแปรเปลี่ยนมลทินที่ถูกประทัมลทินจากสังคมมาเป็นผู้ผ่านการติดเชื้อฯ ที่เข้มแข็งได้ เป็นต้น ซึ่งทั้งหมดนี้ผู้วิจัยมุ่งดำเนินการเพื่อศึกษาว่ามีเงื่อนไขทางสังคมอะไรบ้างที่ทำให้มลทินประทัมลทินของผู้ผ่านการติดเชื้อโควิด 19 ยังคงดำรงอยู่หรือได้จางหายไปแล้ว

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาการดำรงอยู่ของมลทินประทัมลทินของผู้ผ่านการติดเชื้อโควิด 19

ขอบเขตการวิจัย

ขอบเขตด้านเนื้อหา เป็นการประยุกต์แนวคิดมลทินประทัมลทิน (Stigma) และการตีตราบาป (Labeling) เป็นแนวคิดหลักในการวิจัยและประยุกต์วิธีการศึกษาเฉพาะกรณี (Case Study Approach) มาเป็นแนวทางในการศึกษาเพื่อแสดงให้เห็นเส้นทาง

ชีวิตและกระบวนการทำงานของมลทินประทับของผู้ผ่านการติดเชื้อโควิด 19

ขอบเขตด้านพื้นที่ โรงพยาบาลธรรมศาสตร์เฉลิมพระเกียรติ

ขอบเขตของผู้ร่วมวิจัย เป็นผู้ผ่านการติดเชื้อโควิด 19 และมีระยะเวลาตั้งแต่ทราบว่าติดเชื้อมาแล้วไม่น้อยกว่า 6 เดือน

นิยามศัพท์ที่ใช้ในการศึกษา

มลทินประทับ หมายถึง การตีตราหรือการได้รับตราจากสังคมจากการติดเชื้อโควิด 19 ของผู้ผ่านการติดเชื้อโควิด 19

การดำรงอยู่ หมายถึง เงื่อนไขทางสังคมที่มีอิทธิพลการใช้ชีวิตทางสังคมของผู้ผ่านการติดเชื้อโควิด 19 ภายหลังจากติดเชื้อโควิด 19

ผู้ผ่านการติดเชื้อโควิด 19 หมายถึง ผู้ติดเชื้อโควิด 19 และยืนยันผลด้วยการแบบตรวจ ATK (Antigen Test Kit) หรือ RT-PCR (Real Time Polymerase Chain Reaction) ซึ่งสิ้นสุดการรักษามาแล้วไม่น้อยกว่า 6 เดือน

การทบทวนแนวคิดและทฤษฎี

“stigma” และ “label” มีนักวิชาการไทยหลายท่านให้คำนิยามเป็นภาษาไทยที่ต่างกันไปแล้วแต่บริบทของงานศึกษาชิ้นนั้น ๆ แต่คำที่พบบ่อยมักให้ความหมายว่า “ตราบาป” และ “ตีตรา” ซึ่งความหมายทั้งสองนั้นมักพบเป็นการให้ความหมายที่มีที่มาจากคำว่า “การเลือกปฏิบัติ” (discrimination) ด้วย ซึ่งทำให้ความหมายของทั้งคำภาษาไทยและคำภาษาอังกฤษที่คลาดเคลื่อนกันไป แต่สำหรับกิตติพัฒน์ นนทปัทมเดช (2558) ได้ให้นิยามความหมายของ “stigma” ที่แตกต่างออกไปจากนักวิชาการท่านอื่น โดยให้ความหมายว่า “มลทินประทับ” ซึ่งเป็นความหมายที่ตรงกับภาษาไทยคือคำว่า “มลทิน” ผู้ศึกษาจึงเลือกใช้คำว่า

“มลทินประทับ” เช่นเดียวกับกิตติพัฒน์ นนทปัทมเดช แทนคำว่า “ตราบาป” และ “ตีตรา” เนื่องจากคำว่า “มลทินประทับ” เป็นการให้ความหมายโดยนัยเป็นการประทับตราบาปและการตีตราเข้าไปในคำ ๆ เดียว และสามารถลดความรู้สึกเกรงต่อความหมายของคำว่า “ตราบาป” และ “ตีตรา” ลงไปได้ด้วยในเวลาเดียวกัน

งานวิจัยในสายสังคมศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับการตีตรามีจำนวนเพิ่มมากขึ้นอย่างมากในช่วง 2 ทศวรรษที่ผ่านมา โดยเฉพาะอย่างยิ่งงานวิจัยทางด้านจิตสังคม แนวคิดการตีตรามักได้รับการวิพากษ์วิจารณ์ว่ามีการกำหนดนิยามความหมายที่คลุมเครือและมุ่งไปที่การตีตราในระดับบุคคลมากเกินไป แต่แท้จริงแล้วการตีตรามีมิติที่กว้างกว่านั้น การทำให้บุคคลถูกตีตรายังตีความไปถึงการสูญเสียสถานะทางสังคมและการถูกเลือกปฏิบัติด้วย ทั้งนี้ การศึกษายังระบุว่า การตีตรามีส่วนสำคัญอันมีที่มาจากการใช้อำนาจที่ไม่เหมาะสมด้วย แต่สถานการณ์การตีตรายังคงดำรงอยู่และฝังรากลึกในสังคม และส่งผลกระทบต่อเนื่องในช่วงชีวิตของบุคคลที่ได้รับผลกระทบจากการตีตรา เช่น รายได้ ที่อยู่อาศัย สุขภาพ รวมไปถึงการมีชีวิตอยู่ในสังคมของผู้ที่ถูกตีตราด้วย (Link, B.G. and J.C. Phelan, 2001) เมื่อบุคคลที่มีมลทินประทับพยายามที่จะทำให้สังคมยอมรับตัวตนของเขาหรือเธอ บุคคลนั้นก็จะมีการใช้เทคนิคในการจัดการกับข้อมูลข่าวสารนานาประการ บุคคลบางคนจะพยายามผ่านพ้นมลทินนั้นไปให้ได้โดยการซ่อนเร้นคุณลักษณะอันเป็นต้นเหตุให้เกิดมลทินให้ปลอดภัยจากการรับรู้ของสังคม บุคคลบางคนไม่สามารถผ่านพ้นมลทินไปได้ อาจเป็นเพราะคุณลักษณะดังกล่าวเห็นได้ง่าย (กิตติพัฒน์ นนทปัทมเดช, 2558)

การตีตราทางสังคมที่เกี่ยวข้องกับโควิด 19 (World Health Organization, UNICEF & IRPC, 2020) ในบริบททางสาธารณสุข การตีตราทางสังคม

(social stigma) หมายถึง การเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลหรือกลุ่มบุคคลกับลักษณะบางอย่างที่มีร่วมกันหรือเป็นโรคบางชนิดที่เป็นเหมือนกัน ในแง่การระบาดของโรค คำนี้อาจหมายถึงการปฏิบัติต่อกลุ่มบุคคลด้วยการเรียกชื่อแบบดูแคลน การเหมารวม การเลือกปฏิบัติ การปฏิบัติแยกจากคนอื่น และ/หรือการสูญเสียสถานะบางอย่างเนื่องจากความเชื่อมโยงกับโรคชนิดหนึ่งที่เกิดขึ้นจากการรับรู้ การปฏิบัติดังกล่าวอาจมีผลกระทบต่อนักป่วย ผู้ดูแล ผู้ป่วย ครอบครัว เพื่อนฝูง และชุมชน คนที่ไม่เป็นโรคแต่มีลักษณะอื่นที่เหมือนกับคนกลุ่มนี้อาจพลอยได้รับความทุกข์ร้อนใจจากการตีตราทางสังคมด้วยการระบาดในปัจจุบันของ COVID-19 เร่งเร้าให้เกิดการตีตราทางสังคมและพฤติกรรมเลือกปฏิบัติที่มีผลต่อชนบางเชื้อชาติและทุกคนที่สังคมเข้าใจว่าสัมผัสกับเชื้อไวรัส

ปัญหาการตีตราทางสังคมเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจริงในสังคม ปัญหาการตีตราทางสังคมเกี่ยวข้องกับ ความกลัว ความไม่รู้ และการมีทัศนคติด้านลบแก่ผู้ที่ถูกสงสัยว่าติดเชื้อ (เกศินี วุฒิวงศ์, 2563) สำหรับกลยุทธ์เพื่อลดการตีตราทางสังคมในสถานการณ์โควิด 19 (สุภลักษณ์ ธาณิรัตน์ และคณะ, 2563) ระบุว่า การติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) ก่อให้เกิดการตีตราทางสังคม ซึ่งผลกระทบจากการถูกตีตราทางสังคมจะคงอยู่กับผู้ที่ติดเชื้อหรือสงสัยว่าจะติดเชื้อไปอีกยาวนานแม้การระบาดของเชื้อจะหายไป สิ่งสำคัญคือ การทำให้คนในสังคมมีความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้อง มีความพร้อมที่จะรับมือกับความไม่แน่นอน พร้อมจะอยู่ร่วมกับโรคระบาดหรือโรคอุบัติใหม่ โดยมีกลยุทธ์ที่สำคัญ 4 กลยุทธ์ คือ 1) ปรับทัศนคติของคนในสังคม 2) สร้างแนวปฏิบัติที่ดีในวิถีชีวิตใหม่ 3) สร้างเครือข่ายสังคมที่เกื้อกูล และ 4) สร้างความรับผิดชอบต่อสังคม ซึ่งเป็นกลยุทธ์ที่ช่วยลดอคติ มุ่งเน้นที่ปฏิบัติตนในการป้องกันการติดเชื้อในวิถีประจำวัน มองเหตุการณ์ในมุมมองที่เข้า

ใจความเป็นมนุษย์ มีความเห็นอกเห็นใจกัน มีวิธีการสื่อสารที่สร้างสรรค์ ร่วมกันติดตามและกลั่นกรองความน่าเชื่อถือของข้อมูลอย่างมีวิจารณญาณก่อนเผยแพร่สู่สาธารณะ พร้อมกับการจัดกิจกรรมที่สะท้อนถึงความสามัคคี ร่วมแรงร่วมใจของทุกภาคส่วนในสังคม เพื่อสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีและสนับสนุนให้คนในสังคมปฏิบัติต่อกันอย่างเหมาะสม ซึ่งจะนำไปสู่การลดการตีตราทางสังคมที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน และป้องกันการตีตราทางสังคมที่อาจจะเกิดขึ้นจากการแพร่ระบาดของโรคอุบัติใหม่ในอนาคตได้ สำหรับในประเทศไทย แม้ว่าการแพร่ระบาดของเชื้อโควิด 19 จะได้รับการควบคุมอย่างดีแล้วก็ตาม การถูกประทุษร้ายจากการติดเชื้อโควิด 19 นั้น ก็เกิดขึ้นกับผู้ผ่านการติดเชื้อโควิด 19 เช่นกัน จากผลการวิจัยพบว่า ผู้ผ่านการติดเชื้อโควิด 19 ที่ถูกประทุษร้ายมีภาวะซึมเศร้ากับระดับที่สูงขึ้นตามไปด้วย (Yuan. Y. et al, 2021)

วิธีการดำเนินการวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นการศึกษาด้วยระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เพื่ออธิบายการดำรงอยู่ของมลทินประทุษร้ายของผู้ผ่านการติดเชื้อโควิด 19 จำนวน 8 ราย ผู้ให้ข้อมูลเป็นผู้ผ่านการติดเชื้อโควิด 19 และทำการเก็บข้อมูลในช่วงเดือนมิถุนายน 2565

เกณฑ์การคัดเลือก เป็น “ผู้ผ่านการติดเชื้อโควิด 19” มีระยะเวลาการติดเชื้อมาแล้วไม่น้อยกว่า 6 เดือน นับจากวันที่สิ้นสุดการรักษา อยู่ในช่วงอายุตั้งแต่ 18 – 60 ปี และให้ความยินยอมในการเข้าร่วมวิจัย

เกณฑ์การคัดออก คือ ผู้ที่มีปัญหาทางด้านการสื่อสาร และเป็นผู้ที่มีโรคที่อาจทำให้อาการกำเริบจากการให้สัมภาษณ์ เช่น ซึมเศร้า วิตกกังวล เป็นต้น

เกณฑ์การยุติการเข้าร่วมการวิจัย ในกรณีที่ผู้ร่วมวิจัยมีเหตุระแวงหรือเหตุจำเป็นกะทันหันและ/หรือเกิดความไม่สบายใจในระหว่างการทำข้อมูลหรือไม่ประสงค์ที่จะให้ข้อมูลกับผู้วิจัย และ/หรือไม่ประสงค์ให้ผู้วิจัยบันทึกเสียงของผู้ร่วมวิจัย

ผู้วิจัยใช้แนวคำถามการวิจัย ประกอบด้วย

1) แนวคำถามเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปและประวัติชีวิตจำนวน 4 ข้อ และ 2) แนวคำถามเกี่ยวกับมลทินประทับของผู้ผ่านการติดเชื้อโควิด 19 จำนวน 7 ข้อ (อมรรตน์ ศรีภา, 2562; กรมควบคุมโรค, 2558) ผู้วิจัยนำแนวคำถามเสนอต่อผู้ทรงวุฒิ จำนวน 3 ท่าน ประกอบด้วย 1) อาจารย์ประจำในมหาวิทยาลัย 1 ท่าน และ 2) นักสังคมสงเคราะห์รับอนุญาต 2 ท่าน เพื่อประเมินความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (content validity) เป็นที่เรียบร้อยแล้วก่อนเข้าสู่กระบวนการรับรองจริยธรรมการวิจัยในคน

สำหรับงานวิจัยนี้ได้ดำเนินการขอรับรองด้านจริยธรรมการวิจัย จากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในคนโรงพยาบาลธรรมศาสตร์เฉลิมพระเกียรติลงวันที่ 12 เมษายน 2565 (รหัสโครงการวิจัย TUH-EC-SW-1-003-65)

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยเริ่มต้นการวิเคราะห์โดยการมองหาประเด็นหลัก (major themes) หรือแบบแผนหลัก ๆ (major patterns) ที่พบในข้อมูลการสัมภาษณ์ทั้งหมดก่อน แล้วจึงนำมาแตกย่อยออกเป็นประเด็นย่อย (sub-themes) และหัวข้อย่อย (categories) ซึ่งเป็นการเริ่มต้นที่ภาพรวมใหญ่ก่อนแล้วแตกแยกย่อยไปสู่หน่วยเล็ก ๆ ของการวิเคราะห์ รวมถึงการค้นหาคำความเหมือนกัน (similarities) และความแตกต่างกัน (differences) ระหว่างหน่วยย่อย ๆ (กิตติพัฒน์ นนทปัทมเดช, 2550) แล้วนำข้อมูลที่มีความหมายในกลุ่มเดียวกันมาจัดกลุ่มข้อมูล ทั้งนี้ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลได้รับการตรวจสอบจากที่ปรึกษา

เพื่อเป็นการยืนยันความถูกต้องของข้อมูล และผู้วิจัยนำข้อมูลเฉพาะประสบการณ์ชีวิตและข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการประทับมลทินหรือการติดราบบาจากสังคมของผู้ผ่านการติดเชื้อโควิด 19 เท่านั้น มาใช้ในการเรียบเรียงเป็นรายงานและบทความที่เป็นส่วนหนึ่งของการวิจัยนี้เท่านั้น

ผลของการวิจัย

“ผู้ผ่านการติดเชื้อโควิด 19”

ผู้ผ่านการติดเชื้อโควิด 19 มีทั้งหมด 8 ราย มีอายุระหว่าง 22 – 49 ปี อยู่ในช่วงวัยทำงานทั้งหมด ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพอยู่ในส่วนราชการ มีเพียงรายเดียวที่ประกอบอาชีพอยู่ในภาคเอกชน มีที่อยู่อาศัยอยู่ในพื้นที่จังหวัดปทุมธานีและจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ทั้งหมดนับถือศาสนาพุทธ การศึกษาส่วนใหญ่อยู่ในระดับชั้นปริญญาตรี ผู้ผ่านการติดเชื้อโควิด 19 มีอาการและอาการแสดงของการเป็นผู้ติดเชื้อโควิด 19 โดยส่วนใหญ่มีอาการเพียงเล็กน้อยและสามารถจัดการกับอาการที่เปลี่ยนแปลงไปภายใน 2 – 3 วัน เช่น ไข้สูง ไอ มีน้ำมูก ท้องเสีย ล้นไม่รับรส จมูกไม่ได้กลิ่น เป็นต้น และกระบวนการรักษาพยาบาลพบใน 2 ลักษณะ ได้แก่ วิธีการรักษาแบบ Home Isolation และโรงพยาบาลสนาม ซึ่งทั้งหมดเป็นผู้ที่ใช้ชีวิตสัมผัสและใกล้ชิดกับผู้ที่ได้รับการยืนยันว่า “ติดเชื้อโควิด 19” มาก่อนหน้านั้น และเป็นผู้ผ่านการติดเชื้อโควิด 19 ที่มีภาวะระบาดระลอกที่ 3 – 4 ในประเทศไทย (เมษายน-ธันวาคม 2564)

มลทินประทับเมื่อกลายเป็น “ผู้ผ่านการติดเชื้อโควิด 19”

“มลทินประทับ” เมื่อต้องกลายมาเป็นผู้ผ่านการติดเชื้อโควิด 19 เป็นมลทินที่มีความหลากหลาย แต่มลทินเหล่านั้นเป็นมลทินที่มีมาจากการใช้ชีวิตร่วมกับผู้คนในสังคมตามประสบการณ์การรับรู้ของผู้ผ่านการติดเชื้อโควิด 19 ซึ่งแสดงออกทั้งในแง่พฤติกรรมและคำพูด แต่อาจเกิดขึ้นโดย

ไม่ได้ตั้งใจแต่กลายเป็นมลทินที่ประทับอยู่ที่ผู้ผ่านการติดเชื้อโควิด 19

ผู้ผ่านการติดเชื้อโควิด 19 คนที่ 1 มีเพื่อนร่วมงานที่สวมบทบาทเป็น “นักจัดการความตึงาม” ในสังคม กล่าวแสดงความคิดเห็นที่แสดงออกถึงการถูกประทับมลทินว่า

“อยากได้เงินประกัน อยากสบายหรือหยุดงาน สบายได้เงินด้วย รู้จักพวกเราเป็นมั่งคั่งกว่า” (ผู้ผ่านการติดเชื้อโควิด 19 คนที่ 1, สัมภาษณ์, 1 มิถุนายน 2565)

ในช่วงแรกของการระบาดของเชื้อไวรัสโควิด 19 เป็นช่วงที่ผู้ซื้อหรือมีสิทธิประกันชีวิตที่เกี่ยวข้องกับการเป็น “ผู้ติดเชื้อโควิด 19” ได้รับเงินประกันชีวิตจากบริษัทประกันชีวิตในจำนวนมากพอสมควร เนื่องจากในช่วงระยะเวลานั้นมีผู้ติดเชื้อโควิด 19 ค่อนข้างน้อย จึงทำให้เพื่อนร่วมงานพูดคุยถึงการได้รับเบี้ยประกันจากวงเงินประกันชีวิต พร้อมทั้งยังได้หยุดงานเพื่อกักตัวโดยไม่ถือว่าเป็นวันลา แต่เนื่องด้วยในช่วงกลางปี 2564 ที่ผู้ผ่านการติดเชื้อโควิด 19 รายนี้อยู่ในระหว่างการรักษาอยู่นั้น ความรู้เรื่องโรคโควิด 19 ยังค่อนข้างจำกัด เพราะเป็นช่วงของการกลายพันธุ์ของเชื้อไวรัสโควิด 19 จึงทำให้คนในสังคมมีความหวาดระแวงที่จะได้รับเชื้อโควิด 19 จากผู้ป่วยที่ได้รับการยืนยันว่าติดเชื้อแล้ว ซึ่งแท้จริงแล้ว ผู้ผ่านการติดเชื้อโควิด 19 ไม่ได้ต้องการติดเชื้อโควิด 19 เพื่อรับเบี้ยจากวงเงินประกันชีวิตหรือการได้หยุดงานเพื่อกักตัวตามที่เพื่อนร่วมงานกล่าวถึง และผู้ผ่านการติดเชื้อโควิด 19 อีก 7 ราย ก็กล่าวในทำนองเดียวกันว่า “ไม่มีใครอยากติดเชื้อ” เพราะเบี้ยประกันชีวิตและการหยุดงานเพื่อกักตัว

นอกจากนี้ ผู้ผ่านการติดเชื้อโควิด 19 คนที่ 1 ยังกล่าวอีกว่ามี “มีผู้ใหญ่มาบอกว่าป้องกันไม่ดี” (ผู้ผ่านการติดเชื้อโควิด 19 คนที่ 1, สัมภาษณ์, 1 มิถุนายน 2565) ซึ่งผู้ผ่านการติดเชื้อได้ป้องกันอย่างดีแล้วแต่ด้วยงานที่ทำเป็นงานที่มีความเสี่ยงสูงที่จะ

ติดเชื้อโควิด 19 จากบุคคลอื่นได้ตลอดเวลา การกล่าวในลักษณะนี้ยังเป็นการตอกย้ำถึงมลทินที่ผู้ผ่านการติดเชื้อรายนี้ได้รับรู้มา และยังแสดงให้เห็นถึงการไม่ยอมรับหรือการปฏิเสธการเจ็บป่วยที่เกิดขึ้นของ “ผู้ใหญ่” ท่านนี้ว่าไม่ได้มีความเข้าใจในบริบทของการทำงานและองค์ความรู้เกี่ยวกับเรื่องโรคด้วย

ลักษณะของมลทินที่ประทับกับผู้ผ่านการติดเชื้อโควิด 19 ยังแสดงออกในเชิงภาษากายหรือท่าทางด้วย เมื่อมีเพื่อนร่วมงานเดินผ่านผู้ผ่านการติดเชื้อโควิด 19 (ครบระยะเวลากักตัวและกลับมาทำงานแล้ว) ได้แสดงออกโดยการดึงหน้ากอกอนามยที่สวมอยู่ที่บริเวณใต้คางขึ้นมาปิดจมูกทันทีเมื่อผู้ผ่านการติดเชื้อโควิด 19 รายนี้เดินเข้ามาใกล้ ซึ่งพฤติกรรมดังกล่าวถือได้ว่าเป็น “มลทิน” ที่ประทับกับผู้ผ่านการติดเชื้อโควิด 19 แล้ว แม้ว่าเพื่อนร่วมงานจะไม่ได้แสดงออกด้วยคำพูดก็ตาม

“ก็มีเดินผ่านเรา ก็ดึงแมสเข้ามาใส่ แล้วก็เดินก็มี แต่ก็ไม่ได้พูดอะไร” (ผู้ผ่านการติดเชื้อโควิด 19 คนที่ 1, สัมภาษณ์, 1 มิถุนายน 2565)

นอกจากนี้ ยังมีคนใกล้ชิดและใช้ชีวิตร่วมกับผู้ผ่านการติดเชื้อโควิด 19 คนที่ 3 มีความหวาดระแวงหรือตั้งข้อสงสัยถึงการเจ็บป่วยด้วยโรคติดเชื้อโควิด 19 ว่าหายป่วยจริงหรือไม่ ผ่านการตั้งคำถามและการใช้สายตาตามองมาที่ผู้ผ่านการติดเชื้อโควิด 19 ซึ่งเป็นภาษากายที่ผู้ผ่านการติดเชื้อโควิด 19 สามารถรับรู้แสดงให้เห็นว่าไม่อยากจะเข้ามาใกล้ชิด

“ก็มีเพื่อนรังเกียจเหมือนกันคะ ว่าหายหรือยัง... เค้าก็มองมิดิบ้าง บางทีถ้าเราเดินไปคุยกับเค้า เค้าก็จะแบบว่าขยับนิดนึง” (ผู้ผ่านการติดเชื้อโควิด 19 คนที่ 3, สัมภาษณ์, 2 มิถุนายน 2565)

นอกจากเพื่อนร่วมงานและบุคคลใกล้ชิดกับผู้ผ่านการติดเชื้อโควิด 19 ที่ประทับมลทินให้กับผู้ผ่านการติดเชื้อโควิด 19 ยังมีบุคลากรทาง

การแพทย์ที่ปฏิบัติงานร่วมกับผู้ผ่านการติดเชื้อโควิด 19 ที่ประทัมลทินผู้ผ่านการติดเชื้อโควิด 19 ด้วย แม้ว่าสถานการณ์ที่เกิดขึ้นเป็นสถานการณ์การปฏิบัติงานปกติ แต่ทำให้เกิดมลทินต่อผู้ผ่านการติดเชื้อโดยไม่ได้เจตนาทำให้มลทินเกิดขึ้น

“ที่โรงพยาบาลสนามยังกลัวเรา หนูไปอยู่โรงพยาบาลสนาม หนูแค่เปิดประตูไปเอาข้าว เขาเดินผ่านปิดกั้น ๑ ก็ออกมาเคาะประตู เราก็เดินออกไป แล้วคุณมาด่าเรา” (ผู้ผ่านการติดเชื้อโควิด 19 คนที่ 6, สัมภาษณ์, 3 มิถุนายน 2565)

การดำรงอยู่ของมลทินประทัมลทินของผู้ผ่านการติดเชื้อโควิด 19

การดำรงอยู่ของมลทินประทัมลทินของผู้ผ่านการติดเชื้อโควิด 19 เริ่มต้นจากการที่บุคคลหนึ่งมีผลการตรวจการติดเชื้อโควิด 19 มีผลบวก (Positive) และกลายมาเป็นผู้ติดเชื้อโควิด 19 แต่การที่บุคคลที่มีเชื้อโควิด 19 ในร่างกายจะมีมลทินประทัมลทินหรือไม่มีมลทินประทัมนั้นขึ้นอยู่กับเงื่อนไขทางสังคมที่มีอิทธิพลต่อผู้ผ่านการติดเชื้อโควิด 19

กรณีของผู้ผ่านการติดเชื้อโควิด 19 ที่มีมลทินประทัมนั้นมาจากเงื่อนไขทางสังคมใน 3 ประการ ได้แก่ ประการแรก คือ การมีอยู่ของ “นักจัดการความดีงาม” ในสังคม ที่แสดงออกทั้งคำพูดและกิริยาท่าทางที่มีมลทินประทัม เช่น การติดเชื้อโควิด เพื่อผลประโยชน์จากบริษัทประกันชีวิต การขยับหน้ากาอนามัยเมื่อเข้าใกล้ผู้ผ่านการติดเชื้อ การสอบถามถึงอาการว่าหายจากการติดเชื้อจริงหรือไม่ เป็นต้น ปฏิกริยาที่เกิดขึ้นเป็นการแสดงออกถึงความหวงเหวหรือเกิดจากความไม่ได้ตั้งใจ แต่กลับกลายเป็นมลทินที่ประทัมอยู่ในการรับรู้ของผู้ผ่านการติดเชื้อโควิด 19 ทั้งสิ้น ประการที่ 2 คือ ความไม่เข้าใจต่อโรคติดเชื้อโควิด 19 โดยเฉพาะวิธีการแพร่กระจายเชื้อทางอากาศ ส่งผลทำให้เกิดการแสดงปฏิกริยาที่ไม่เข้าใจผู้ผ่านการติดเชื้อโควิด 19 หรือการเว้นระยะห่างทางสังคมมากกว่า 2 เมตร

และประการสุดท้าย คือ ความหวาดกลัวต่อโรค เมื่อรู้สึกหวาดกลัวต่อเชื้อโรคโควิดที่สามารถติดเชื้อได้ค่อนข้างง่าย จึงส่งผลกระทบทำให้เกิดความหวาดระแวงและเกรงกลัวต่อผู้ผ่านการติดเชื้อโควิด 19 ตามไปด้วยอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

กรณีของผู้ผ่านการติดเชื้อโควิด 19 ไม่มีมลทินประทัม มีเงื่อนไขทางสังคมที่แตกต่างจากผู้มีมลทินประทัมใน 3 ประการเช่นกัน ได้แก่ ประการแรก เป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงด้านนโยบายสาธารณสุขของประเทศไทย โดยพิจารณาการติดเชื้อโรคโควิด 19 เป็น “โรคประจำถิ่น” จึงทำให้ความรู้สึกในแง่ของความรุนแรงจากการติดเชื้อลดน้อยลงตามไปด้วย ประการที่ 2 เชื่อมโยงมาจากประเด็นแรกคือ เมื่อปรับเปลี่ยนเป็น “โรคประจำถิ่น” แล้ว เมื่อจำนวนผู้ติดเชื้อรายใหม่ลดลงการถูกประทัมมลทินจากการติดเชื้อโควิด 19 ก็ลดลงด้วย ส่วนประการสุดท้าย คือ การที่คนในสังคมมีความรู้เกี่ยวกับโรคโควิด 19 เพิ่มขึ้น ส่งผลทำให้เกิดความเข้าใจทั้งในแง่ของตัวโรคและผู้ติดเชื้อเพิ่มมากขึ้น จึงทำให้ไม่มีมลทินมาประทัมที่ผู้ติดเชื้อโควิด 19 รวมไปถึงทัศนคติของผู้ติดเชื้อโควิด 19 เลือกที่จะไม่รับรู้มลทินที่เกิดขึ้นด้วย จึงทำให้กระบวนการกลายเป็น “ผู้ผ่านการติดเชื้อโควิด 19” ที่ไม่มีมลทินมัวหมอง

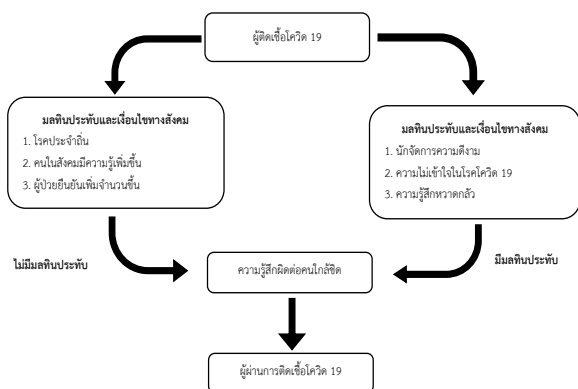
จุดร่วมที่พบจาก “ผู้ผ่านการติดเชื้อโควิด 19” ที่มีมลทินประทัมและไม่มีมลทินประทัมที่พบ คือ การมี “ความรู้สึกผิด” ของผู้ผ่านการติดเชื้อโควิด 19 ที่การติดเชื้อของตนเองอาจทำให้คนรอบข้างติดเชื้อจากตนเอง รวมถึงไปถึงตราบาปบนฐานคิด “ความไม่รับผิดชอบต่อสังคม” ที่สังคมประทัมมลทินลงไปในตัวผู้ที่ได้รับเชื้อโควิด 19

ความรู้สึกผิดบาปหรือนำรังเกียจมากนัก เนื่องจากการติดเชื้อโควิด 19 เป็นเชื้อที่สามารถหายขาดได้ และมีมุมมองในทางตรงกันข้ามว่าการที่ตนถูกเลือกปฏิบัติหรือได้รับการปฏิบัติที่ไม่ถูกต้องนั้น ในอนาคตผู้ที่ประสบผลที่ผู้ผ่านการติดเชื้อโควิด 19 อาจเป็น “ผู้ติดเชื้อโควิด 19” ก็เป็นไปได้ ซึ่งแตกต่างจากผู้ติดเชื้อเอชไอวีในแง่ของทัศนคติที่ไม่ดีที่ได้รับจากผู้อื่นจนทำให้เกิดความรู้สึกลดคุณค่าในตนเองลง และการถูกเลือกปฏิบัติ (ณัฐวรรณ คำแสน และคณะ, 2563) ในกลุ่มผู้ผ่านการติดเชื้อโควิด 19 นั้นได้เปลี่ยนผ่านทัศนคติในเชิงลบและท่าทางที่ทำให้เห็นถึงการแสดงความรังเกียจเป็นพลังโดยไม่ลดทอนคุณค่าภายในตนเอง

2) ผู้ผ่านการติดเชื้อโควิด 19 ที่มีมโนทัศน์บวก

ในกลุ่มผู้ป่วยโรคเรื้อรังในงานศึกษาของวันชัย พรหมศรี และ สิทธิพร นามมา (2563) พบว่า ผู้ประสบปัญหาจากโรคเรื้อรังไม่มีข้อจำกัดในการมีส่วนร่วมทางสังคม เนื่องจากอยู่ในชนบทและอาศัยอยู่ในครอบครัวจึงไม่มีข้อจำกัดทางสังคม และไม่มีความรู้สึกของตีตราในสังคม เช่นเดียวกับผู้ผ่านการติดเชื้อโควิด 19 เนื่องจากผู้ผ่านการติดเชื้อโควิด 19 ได้ผ่านระยะเวลาของการ “กักตัว” อย่างน้อย 14 วันแล้ว จึงทำให้ไม่มีข้อจำกัดในการอยู่ร่วมกับสังคม ส่งผลทำให้การถูกประทุษร้ายลดน้อยลงหรือเป็นผู้ผ่านการติดเชื้อโควิด 19 ที่ไม่มีมโนทัศน์บวก

นอกจากนี้ การติดเชื้อโควิด 19 จากคนใดคนหนึ่งมักมีการกล่าวโทษว่าเกิดจากคน ๆ นั้น ทำให้ผู้ที่ถูกกล่าวโทษถูกมองว่าเป็นต้นเหตุของการแพร่เชื้อ ถูกสังคมรอบข้างรังเกียจ เกิดความวิตกกังวล และไม่กล้าเผชิญชีวิตในสังคมได้ เหมือนเป็นตราประทับในใจว่าตนเป็นต้นเหตุของการแพร่กระจายเชื้อในสังคม (อำพวรรณ ยวนใจ, 2563) สำหรับกรณีผู้ผ่านการติดเชื้อโควิด 19 ไม่ได้รู้สึกว่าการถูกประทุษร้ายรังเกียจเนื่องจากได้ครบระยะเวลาของการกักตัว

หมายเหตุ. กระบวนการดำรงอยู่ของมโนทัศน์บวกของผู้ผ่านการติดเชื้อโควิด 19

อภิปรายผล

ผลการศึกษาเรื่อง “การดำรงอยู่ของมโนทัศน์บวกของผู้ผ่านการติดเชื้อโควิด 19” สามารถนำข้อค้นพบที่สำคัญมาอภิปรายผลได้ในประเด็นดังต่อไปนี้

1) การไม่ลดทอนคุณค่าในตัวเองของผู้ผ่านการติดเชื้อโควิด 19

การตีตราและเลือกปฏิบัติในกลุ่มผู้ติดเชื้อเอชไอวี พบมากในกลุ่มของผู้ติดเชื้อเอชไอวี ส่งผลทำให้ผู้ติดเชื้อมีการตีตราบาปให้ตนเอง (self-stigma) หรือเป็นการตีตราภายในตนเอง (internal stigma) ผู้ติดเชื้อเอชไอวียังรับเอาทัศนคติของครอบครัวว่า “การติดเชื้อเอชไอวีเป็นเรื่องผิดบาป นำรังเกียจ และเห็นว่าการเลือกปฏิบัติของคนอื่น ๆ เป็นเรื่องที่ถูกต้องเหมาะสมแล้วนั้น (สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2556) มีความสอดคล้องกับผู้ผ่านการติดเชื้อโควิด 19 ที่มีการตีตราบาปให้ตนเอง ซึ่งเป็นการตีตราบาปจากความรู้สึกผิดภายในจิตใจของผู้ผ่านการติดเชื้อโควิด 19 เอง แต่ผู้ผ่านการติดเชื้อโควิด 19 กลับไม่ได้มองว่า “การได้รับเชื้อโควิด 19” ของตนนั้นเป็น

และสามารถอยู่ร่วมกับคนอื่น ๆ ในสังคมได้แล้วตามความเห็นของแพทย์เมื่อสิ้นสุดการรักษา แต่ความรู้สึกว่าเป็นตราบาปในใจที่คิดว่าตนเองเป็นต้นเหตุของการกระจายเชื้อให้กับผู้อื่นในสังคมนั้นเป็นความรู้สึกร่วมของผู้ผ่านการติดเชื้อโควิด 19 ในงานศึกษานี้ด้วย แต่ในงานศึกษาของไซต้อาติออลัน กาชาดัง และคณะ (2564) กลับพบว่า การระบาดของโควิด-19 มิได้นำซึ่งความเจ็บป่วยทางกายเท่านั้น แต่ยังสร้างความตื่นกลัวแก่ผู้คนในชุมชน ทำให้ผู้ป่วยจากโรคดังกล่าวต้องประสบความทุกข์ยากลำบาก ถูกตัดญาติขาดมิตร ไม่มีการคบค้าสมาคม และถูกผู้คนในชุมชนเหยียดหยาม จนครอบครัวไม่กล้าเข้าหาผู้คนแม้ว่าจะหายจากการเป็นโรคแล้วก็ตาม ซึ่งในงานศึกษาของไซต้อาติออลัน กาชาดัง และคณะ (2564) เป็นการศึกษาในช่วงต้นของการระบาด (การระบาดระลอกที่ 1 มีนาคม-พฤศจิกายน 2563) และยังไม่มีย้อนไขทางสังคมที่ได้กล่าวไว้ในข้างต้นปรากฏขึ้น จึงทำให้เกิดความหวาดกลัวต่อโรคและมี “นักจัดการความตึงาม” เข้ามาเกี่ยวข้อง จึงทำให้การก้าวผ่านของผู้ผ่านการติดเชื้อโควิด 19 เป็นไปอย่างยากลำบากและใช้ระยะเวลานานกว่าผู้ติดเชื้อในปัจจุบัน

3) เงื่อนไขทางสังคมที่ทำให้ไม่มีมลทินประทับ

ในกลุ่มผู้ติดเชื้อโควิด 19 ปัญหาการตีตราทางสังคมเกี่ยวข้องกับความกลัว ความไม่รู้ การมีทัศนคติด้านลบแก่ผู้ที่ถูกสงสัยว่าติดเชื้อ (เกศินี วุฒิวงศ์, 2563) ซึ่งทัศนคติด้านลบนี้เป็นทัศนคติที่มีต่อผู้ผ่านการติดเชื้อหรือผู้ที่สงสัยว่าติดเชื้อโควิด 19 ในช่วงต้นของการระบาดในประเทศไทย (การระบาดระลอกที่ 1 มีนาคม-พฤศจิกายน 2563) แต่เมื่อระยะเวลาของการระบาดผ่านไป ประกอบกับการเปลี่ยนแปลงเงื่อนไขทางสังคมทั้งในเรื่องของการกลายมาเป็น “โรคประจำถิ่น” “การมีความรู้เพิ่มขึ้น” และ “การมีผู้ติดเชื้อเพิ่มมากขึ้น” ก็ทำให้ผู้

ที่ติดเชื้อหรือผู้ผ่านการติดเชื้อโควิด 19 ไม่ถูกประทับมลทินอีกต่อไป

ข้อเสนอแนะ

ผู้ปฏิบัติงานควรปฏิบัติงานอย่างเท่าเทียมและเห็นคุณค่าในความเป็นมนุษย์ของผู้ติดเชื้อเช่นเดียวกับผู้ป่วยกลุ่มทั่วไป เพื่อไม่สร้างความแตกต่างจากผู้ป่วยกลุ่มอื่น โดยผู้ปฏิบัติงานต้องไม่สร้าง “เงื่อนไขทางสังคม” เพิ่มเติมจากเงื่อนไขทางสังคมที่พบจากการศึกษา เกิดการประทับมลทินหรือความรู้สึกผิดไปที่ผู้ติดเชื้อ เช่น การไม่แสดงท่าทีรังเกียจหรือใช้คำพูดที่ไม่เหมาะสมที่สะท้อนถึงมลทินประทับเมื่อพบเจอผู้ติดเชื้อโควิด 19 ที่กำลังรักษาอยู่ เป็นต้น และควรให้ความช่วยเหลือทางด้านจิตใจที่เหมาะสมสำหรับผู้ผ่านการติดเชื้อโควิด 19 ที่ประสบปัญหาการถูกมลทินประทับ และหน่วยงานควรส่งเสริมให้ผู้ปฏิบัติงานจัดบริการให้แก่ผู้ติดเชื้อและผู้ผ่านการติดเชื้อโควิด 19 อย่างเป็นมิตรมากขึ้น และจัดโซนแยกผู้ป่วยอย่างเหมาะสม โดยไม่ลดทอนศักดิ์ศรีและคุณค่าความเป็นมนุษย์ และให้เกียรติทั้งต่อผู้สงสัยว่าติดเชื้อและผู้ติดเชื้ออย่างเท่าเทียมกัน เนื่องจากกระบวนการการรักษาพยาบาลเป็นตัวแปรสำคัญที่เป็นปัจจัยนำผู้ติดเชื้อเข้าสู่ระบบการรักษาและผู้ติดเชื้อมาแล้วก็อาจมีการติดเชื้อซ้ำอีกได้ หากการได้รับบริการในครั้งแรกที่ติดเชื้อไม่ได้สร้างความประทับใจและมีมลทินประทับเกิดขึ้นกับผู้ติดเชื้ออาจจะส่งผลทำให้ผู้ติดเชื้อไม่เข้าสู่ระบบการรักษาวงจรการระบาดของโรคก็จะไม่มีที่สิ้นสุด เช่น มีฉากกั้นจุดตรวจการติดเชื้อโควิด 19 เพื่อไม่ให้ผู้ป่วยทั่วไปหรือบุคคลที่อยู่ภายนอกมองเห็นผู้ที่มาตรวจ เป็นต้น รวมไปถึงการสื่อสารในระดับนโยบายด้านสาธารณสุขต่อสาธารณชนถึงความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการติดเชื้อโควิด 19 และการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างเข้าใจกันในสังคมก็จะสามารถลดการตีตราหรือลดการประทับมลทินต่อผู้ผ่านการติดเชื้อโควิด 19 ได้

บรรณานุกรม

หนังสือ

กิตติพัฒน์ นนทปัทมดุษย์. (2550). *การวิจัยเชิงคุณภาพในสวัสดิการสังคม: แนวคิดและวิธีวิจัย*.

สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

กิตติพัฒน์ นนทปัทมดุษย์. (2558). *ทฤษฎีสังคมสงเคราะห์ร่วมสมัย* (พิมพ์ครั้งที่ 2). สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

บทความวารสาร

เกศินี วุฒิวงศ์. (2563). มาตรการป้องกันเพื่อลดปัญหาการตีตราทางสังคมในมหาวิทยาลัยในประเทศไทยช่วงการระบาดของโรคโควิด 19. *วารสารมหาวิทยาลัยพายัพ*, 30(2): 1-14.

ไชต้อาตื้อสัน กาชาเต็ง, ชัมชู สาอู, และ เบญจรงค์ ธีระผลิกะ. (2564). การตีตราและลดทอนความเป็นมนุษย์จากโรคระบาดโคโรนาไวรัส 2019 ของผู้ป่วยมุสลิมกลุ่มตะวะห์ตบลิษ. *วารสารรัฐสภา*, 42(1): 79-92.

ณัฐวรรณ คำแสน, สุพรรณิ เปี้ยวนาลาว, จิตนา เพชรหมื่น, และ จิตติมา ดวงแก้ว. (2563). การวิเคราะห์หมิ่นโทศน์การตีตราจากการติดเชื้อเอชไอวี. *วารสารวิจัยสุขภาพและการพยาบาล*, 36(3): 305-316.

สุภลักษณ์ ธาณิรัตน์, เมทนี ระดาบุตร, สุจิรา วิเชียรรัตน์, และ ศิริพร โอภาสวัชชัย. (2563). กลยุทธ์เพื่อลดการตีตราทางสังคมในสถานการณ์โควิด 19. *วารสารกิจการมนุษย์*, 27(2): 164-174.

วันชัย พรหมศรี และ สิทธิพร นามมา. (2563). การสำรวจสภาพความพิการ ปัญหาเศรษฐกิจและสังคมในผู้ประสบปัญหาจากโรคเรื้อรังในชุมชนจังหวัดร้อยเอ็ด. *วารสารสำนักงานป้องกันควบคุมโรคที่ 7 ขอนแก่น*. 27(1): 19-26.

อำพรพรรณ ยวนใจ. (2563). COVID-19 กับการตีตราทางสังคม: บทบาทพยาบาลควบคุมโรคติดเชื้อ.

วารสารพยาบาลศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 32(1): 89-97.

Link. B.G. and J.C. Phelan. (2001). Conceptualizing Stigma. *Annual Review of Sociology*, 27(2001): 363-385.

Yuan. Y., Jie. Z. Y., E Zhan. Q., Zhang. L., Cheung. T., Jackson. T., Qing Jiang. G., and Tao Xiang. Y. (2021).

COVID-19-related stigma and its sociodemographic correlates: a comparative study. *Globalization and Health*, 17(1): 54.

เอกสารอื่น ๆ

ชัยฎาภรณ์ จันทรวะ, ฐิตินันท์ นาคผู้, และ ณัฐพัชร์ สโรบล. (2564). การจัดการความเสี่ยงด้วยมิติความเป็นมนุษย์และสังคมในสถานการณ์วิกฤตการแพร่ระบาดของโควิด 19: กรณียุทธศาสตร์การจัดการความเสี่ยงของศูนย์สนับสนุนการและฟื้นฟูผู้สูงอายุบึงยี่โถ. ใน *มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์, ความท้าทายของศาสตร์สังคมสงเคราะห์และนโยบายสวัสดิการสังคมภายใต้สถานการณ์ COVID-19* (น. 257-277). ผู้แต่ง.

วรรณวดี พูลพอกสิน. (2564). การระบาดของ(ของ)เงา: ความรุนแรงทางเพศที่แฝงมากับการแพร่ระบาดของโควิด-19. ใน *มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์, ความท้าทายของศาสตร์สังคมสงเคราะห์และนโยบายสวัสดิการสังคมภายใต้สถานการณ์ COVID-19* (น.257-277). ผู้แต่ง.

อมรรัตน์ ศรีภา. (2562). การรับรู้ตราประทับและการเลือกปฏิบัติของผู้ป่วยจิตเภท. ใน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์, สิทธิและความเสมอภาค: ความท้าทายของสังคมไทยในกระแสการเปลี่ยนผ่าน (น.116-129). ผู้แต่ง.

สื่ออิเล็กทรอนิกส์

กรมควบคุมโรค. (2558). คู่มือการใช้เครื่องมือสำรวจสภาพความพิการ ปัญหาสังคม เศรษฐกิจในผู้ประสบปัญหาจากโรคเรื้อรัง ฉบับปรับปรุง ครั้งที่ 2. http://e-lib.ddc.moph.go.th/pdf/material_803/material_803.pdf

กรมสุขภาพจิต. (2563). องค์ความรู้การดูแลสุขภาพใจในสถานการณ์การระบาดของโควิด-19 “ใจพร้อม ไม่ยอมป่วย”. <https://www.dmh.go.th/covid19/pnews/files/.pdf>

สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. (2556). รายงานฉบับสมบูรณ์โครงการศึกษาวิจัยเรื่อง การเลือกปฏิบัติในการประกอบอาชีพของผู้ติดเชื้อเอชไอวี. <http://library.nhrc.or.th/ulib/document/Fulltext/F07989.pdf>

ยง ภู่วรรณ. (2563). โควิด 19 และระบาดวิทยา (ผลกระทบทางด้านเศรษฐกิจ การค้า การทำงาน). <https://learningcovid.ku.ac.th/course/?c=7&l=2>

หยกฟ้า อิศรานนท์. (2563). อาการรังเกียจโควิด-19 แก้ไขอย่างไร. [https://www.chula.ac.th/cuinside/29207/Dailynews online. \(2564\). สุดเศร้าติดโควิดกลับรักษา ตจว. กักตัวกลางทุ่งแถวชาวบ้านรังเกียจ. https://www.dailynews.co.th/news/35078/](https://www.chula.ac.th/cuinside/29207/Dailynews%20online.%20(2564).%20สุดเศร้าติดโควิดกลับรักษา%20ตจว.%20กักตัวกลางทุ่งแถวชาวบ้านรังเกียจ.%20https://www.dailynews.co.th/news/35078/)

Sanook.com. หนุ่มป่วยโควิดรักษาจนหายดี ท้อใจ สังคมรังเกียจทั้งครอบครัว แม้แต่ อสม.ยังไม่เข้าใจ. <https://www.sanook.com/news/8373358/>

World Health Organization, UNICEF and IRPC. (2563). การตีตราทางสังคมที่เกี่ยวข้องกับ COVID-19. [https://www.who.int/docs/default-source/searo/thailand/covid19-stigma-guide- th- final.pdf](https://www.who.int/docs/default-source/searo/thailand/covid19-stigma-guide-th-final.pdf)

ความต้องการการจัดกิจกรรมเพื่อสังคมของนิสิตระดับปริญญาตรี คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ปีการศึกษา 2564

นางสาวสุวรรณา แจ่มแจ้ง¹
รศ.กมลทิพย์ แจ่มกระจ่าง²

Received 8th June, 2022

Revised 4th July, 2022

Accepted 28th July, 2022

บทคัดย่อ

การศึกษาเรื่อง ความต้องการการจัดกิจกรรมเพื่อสังคมของนิสิตระดับปริญญาตรี คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ปีการศึกษา 2564 มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความต้องการการจัดกิจกรรมเพื่อสังคมของนิสิตระดับปริญญาตรี คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และพัฒนาแนวทางในการพัฒนากิจกรรมเพื่อสังคมของนิสิตระดับปริญญาตรี คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในการศึกษานี้มีกลุ่มตัวอย่างคือนิสิตระดับปริญญาตรี (หลักสูตรปกติ) คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ปีการศึกษา 2564 จำนวน 206 คน เครื่องมือที่ใช้ศึกษาคือ แบบสอบถาม และสถิติที่ใช้ในการศึกษา ได้แก่ การแจกแจงความถี่ (Frequency) การหาค่าร้อยละ (Percentage) F-test ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) และวิธี Fisher's Least Significant Difference (LSD)

ผลการศึกษาพบว่า นิสิตส่วนใหญ่เคยเข้าร่วมกิจกรรมจิตอาสา และต้องการทำกิจกรรมเพื่อสังคมด้านการอนุรักษ์และพัฒนาสภาพแวดล้อมของชุมชน และมีความต้องการการจัดกิจกรรมเพื่อสังคมหรือชุมชนแบบลงพื้นที่ทำกิจกรรมด้วยตนเอง (on-site) นอกจากนี้จากการทดสอบสมมติฐานพบว่า นิสิตที่มีเพศต่างกัน มีความต้องการการจัดกิจกรรมเพื่อสังคมหรือชุมชนแบบลงพื้นที่ทำกิจกรรมด้วยตนเอง (on-site) และมีความต้องการการจัดกิจกรรมเพื่อสังคมหรือชุมชนแบบผ่านสื่อออนไลน์ประเภทต่าง ๆ (online) ไม่แตกต่างกัน ส่วนนิสิตที่มีชั้นปีต่างกัน มีความต้องการการจัดกิจกรรมเพื่อสังคมหรือชุมชนแบบผ่านสื่อออนไลน์ประเภทต่าง ๆ (online) ไม่แตกต่างกัน แต่มีความต้องการการจัดกิจกรรมเพื่อสังคมหรือชุมชนแบบลงพื้นที่ทำกิจกรรมด้วยตนเอง (on-site) แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ข้อเสนอแนะจากการศึกษา เพื่อส่งเสริมให้นิสิตทำกิจกรรมเพื่อสังคมมากขึ้นต้องทำให้กิจกรรมเพื่อสังคมนั้นสอดคล้องและไปด้วยกันได้กับกิจกรรมตามหลักสูตรของภาควิชา/สาขาวิชาในหลักสูตร กิจกรรมที่ทำตามเงื่อนไขการสำเร็จการศึกษาตามสาขาวิชาจะให้นิสิตสนใจเข้าร่วมกิจกรรมมากยิ่งขึ้น เพื่อให้นิสิตได้นำความรู้ด้านอักษรศาสตร์มาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาสังคมและชุมชนทั้งในทางตรงและในทางอ้อม รวมทั้งการกระตุ้นความสนใจโดยการสนับสนุนให้นิสิตได้ทำกิจกรรมเพื่อสังคมในรูปแบบใหม่ ๆ ที่สนใจ เพื่อให้ให้นิสิตเข้าร่วมกิจกรรมที่นำความรู้มาประยุกต์ใช้ในการสร้างประโยชน์ต่อการพัฒนาชุมชนและสังคมมากยิ่งขึ้น

คำสำคัญ : ความต้องการ, กิจกรรมเพื่อสังคม, การจัดกิจกรรมเพื่อสังคมของนิสิต, นิสิต

¹นักศึกษาระดับปริญญาโทบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนาชุมชนมหาบัณฑิต ภาควิชานโยบายสังคม การพัฒนาสังคม และการพัฒนาชุมชน คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ปีการศึกษา 2564

²อาจารย์ที่ปรึกษา

A Study on Undergraduates Demands for Social Services Activities by the Faculty of Arts, Chulalongkorn University (Academic Year 2021)

Suwanna Saeheng
Assoc. Prof. Kamoltip Chamkrajang

Abstract

The objective of the Study on Undergraduates Demands for Social Services Activities by the Faculty of Arts, Chulalongkorn University (Academic Year of 2021) was to study on the undergraduates' demands for social services activities. The samples of the study are 206 undergraduates (normal curriculum) of Faculty of Arts, Chulalongkorn University (academic year of 2021). The research tool was a questionnaire. Statistic values used for the study are frequencies, percentages, F-test values, standard deviations and values from Fisher's Least Significant Difference (LSD) test.

The findings show that most of the undergraduates used to join the social services activities; have joined activities concerning conservation and development of environment of the communities; and wanted on-site social or community activities. From the hypothesis testing, it has been found out that undergraduates with different genders had no different demands for the on-site activities and online activities. Meanwhile, undergraduates studying in different years had no different demands for the online activities but had different demands for the on-site activities, with the significance level of 0.05. Suggestions from the study included to invite lecturers to enhance knowledge of tools and online media of different types; and to promote and support on-site activities by adding social activities in the curricula of the majors, so that the undergraduates would have direct experiences with the communities and apply knowledge to the social development.

Keywords: Demand, Social Services Activity, Arrangement of Social Services Activity by the Undergraduates, Undergraduates

บทนำ

การศึกษาเป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาสังคมและประเทศ หลักสูตรย่อมเป็นหัวใจของการพัฒนาผู้เรียน หลักสูตรของแต่ละสถานศึกษาจึงมุ่งเน้นการพัฒนาคุณภาพของผู้เรียน ให้มีความรู้ความสามารถ มีคุณธรรมและจริยธรรม มีจิตสำนึกเสียสละและมีความรับผิดชอบต่อสังคมและชุมชน หากพิจารณาจากสถานการณ์ปัจจุบันพบว่าปัญหาพฤติกรรมของเด็กและเยาวชนนั้น นับวันจะรุนแรงมากขึ้นดังที่ปรากฏในข่าวต่างๆ เช่น ปัญหายาเสพติด ปัญหาการขายบริการทางเพศ เป็นต้น ซึ่ง ศูนย์เทคโนโลยีสารสนเทศ กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน ได้สรุปข้อมูลสถิติจำนวนและร้อยละของคดีที่เด็กและเยาวชนถูกดำเนินคดีทั่วประเทศ ปีงบประมาณ 2564 จำแนกตามฐานความผิด พบว่า มีฐานความผิด รวม 14,593 คดี แบ่งเป็นความผิดเกี่ยวกับลักทรัพย์ 1,857 คดี ความผิดเกี่ยวกับชีวิตและร่างกาย 1,477 คดี ความผิดเกี่ยวกับเพศ 721 คดี ความผิดเกี่ยวกับความมั่นคง ความสงบสุข เสรีภาพ ชื่อเสียงและการปกครอง 257 คดี ความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดให้โทษ 6,943 และความผิดอื่นๆ 3,338 คดี จากข้อมูลสถิตินี้ได้สะท้อนให้เห็นว่าความผิดที่เด็กและเยาวชนถูกจับกุมส่งสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนทั่วประเทศ พบว่าเฉลี่ยวันละประมาณ 40 คดี และเป็นความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดให้โทษวันละประมาณ 19 คดี และปัญหาเสพติดให้โทษนับว่าเป็นปัญหาสำคัญที่ส่งผลกระทบต่อการพัฒนาสังคมและประเทศมาโดยตลอด การจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาผู้เรียนจึงจำเป็นต้องหลักสูตรเพื่อเสริมความเข้มแข็งให้ผู้เรียนโดยการสอดแทรกกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้มีคุณธรรม มีจิตสำนึกเสียสละและรับผิดชอบต่อสังคมและชุมชน ในการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรนั้น อาจกล่าวได้ว่ากิจกรรมเพื่อสังคมหรือกิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์ของผู้เรียนนั้น เป็น

กิจกรรมที่สำคัญในการมุ่งเน้นการปลูกฝังและส่งเสริมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้การทำงานร่วมกัน มีจิตสาธารณะและมีความรับผิดชอบต่อสังคมและชุมชน ซึ่งหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 กล่าวถึงกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนว่าเป็นกิจกรรมที่มุ่งพัฒนาร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ และสังคมของผู้เรียน เพื่อให้ผู้เรียนมีศีลธรรม จริยธรรม มีระเบียบวินัยและมีจิตสำนึกในการเสียสละและทำประโยชน์ต่อสังคม และกิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์ เป็นกิจกรรมที่มุ่งให้ผู้เรียนมีความรับผิดชอบต่อสังคม เสียสละ และบำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคม เช่น กิจกรรมสร้างสรรค์สังคม กิจกรรมอาสาพัฒนาต่าง ๆ (กระทรวงศึกษาธิการ. 2551) และแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560-2579 ที่มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณลักษณะและทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ประกอบด้วย 3Rs8Cs ซึ่ง 3Rs ได้แก่ การอ่านออก การเขียนได้ และการคิดเลขเป็น ส่วน 8Cs คือทักษะ 8 ด้าน ได้แก่ ด้านการคิดอย่างมีวิจารณญาณและการแก้ปัญหา ด้านการสร้างสรรค์และนวัตกรรม ด้านความเข้าใจต่างวัฒนธรรม ต่างกระบวนทัศน์ ด้านความร่วมมือ การทำงานเป็นทีม และภาวะผู้นำ ด้านการสื่อสารสารสนเทศ และการรู้เท่าทันสื่อ ด้านคอมพิวเตอร์และเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร ด้านอาชีพและทักษะการเรียนรู้ และด้านความมีเมตตา กรุณา มีวินัย คุณธรรม จริยธรรม (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ. 2560)

ในการจัดการเรียนการสอนระดับปริญญาตรี คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ถึงแม้ว่าคณะฯ จะสนับสนุนและส่งเสริมการจัดกิจกรรมนิสิต ทั้งกิจกรรมในหลักสูตรและกิจกรรมนอกหลักสูตรก็ตาม แต่ว่าจากการศึกษาข้อมูลของคณะกรรมการนิสิตอักษรศาสตร์ (ก.อศ.) ที่เสนอขออนุมัติโครงการจัด

กิจกรรมนิสิตพบว่าการจัดกิจกรรมเพื่อสังคมยังมีน้อยมาก ซึ่งจะพิจารณาได้จากจำนวนโครงการจัดกิจกรรมนิสิตนั้น มีเพียงประมาณร้อยละ 25 ที่เป็นการจัดกิจกรรมเพื่อสังคมของนิสิตเท่านั้น และจากสถานการณ์ปัจจุบันถึงแม้ว่าประเทศไทยและทั่วโลกจะเผชิญกับวิกฤติการณ์การแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 และรัฐบาลได้รณรงค์ด้วยมาตรการต่าง ๆ เพื่อลดการแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 เช่น การรณรงค์ให้ “อยู่บ้าน หยุดเชื้อ เพื่อชาติ” การรณรงค์เรื่องการทำงานที่บ้าน (work from home) การรณรงค์เรื่องการสวมหน้ากากอนามัยและเน้นการเว้นระยะห่างทางสังคมนั้น นิสิตก็ยังสนใจในการทำกิจกรรมเพื่อสังคมโดยปรับเปลี่ยนวิธีการจัดกิจกรรมเพื่อสังคมและชุมชนให้สอดคล้องกับสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 ตามที่เห็นได้จากการที่นิสิตเคยไปสอนหนังสือให้นักเรียนในโรงเรียนต่าง ๆ ด้วยตนเอง ได้ปรับเปลี่ยนเป็นการสอนหนังสือผ่านสื่อออนไลน์ประเภทต่าง ๆ เช่น เฟซบุ๊ก ยูทูบ และอินสตาแกรม เป็นต้น

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงสนใจเรื่องการศึกษาความต้องการการจัดกิจกรรมเพื่อสังคมของนิสิตระดับปริญญาตรี คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ปีการศึกษา 2564 ว่า นิสิตมีความต้องการการจัดกิจกรรมเพื่อสังคมหรือไม่อย่างไร นิสิตต้องการให้คณะฯ ส่งเสริมและสนับสนุนการจัดกิจกรรมเพื่อสังคมอย่างไร ปัญหาและอุปสรรคในการจัดกิจกรรมเพื่อสังคมของนิสิตมีอะไรบ้าง ทั้งนี้ เพื่อใช้เป็นแนวทางในการสนับสนุนการพัฒนาคุณภาพนิสิตสู่สังคมและชุมชน ผ่านการจัดกิจกรรมเพื่อสังคมของนิสิตต่อไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาความต้องการการจัดกิจกรรมเพื่อสังคมของนิสิตระดับปริญญาตรี คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

2. เพื่อศึกษาแนวทางในการพัฒนากิจกรรมเพื่อสังคมของนิสิตระดับปริญญาตรี คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สมมุติฐานของการศึกษา

1. นิสิตที่มีเพศต่างกันมีความต้องการการจัดกิจกรรมเพื่อสังคมแตกต่างกัน
2. นิสิตที่มีชั้นปีต่างกันมีความต้องการการจัดกิจกรรมเพื่อสังคมแตกต่างกัน

ขอบเขตของการศึกษา

1. ขอบเขตด้านประชากร

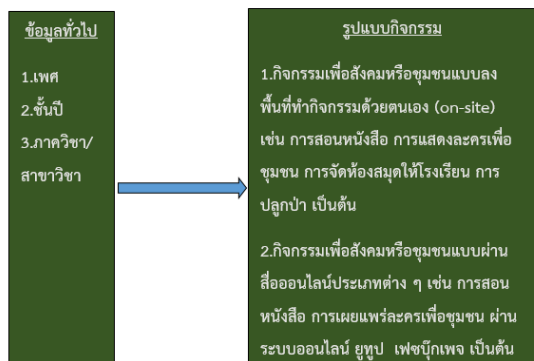
ขอบเขตด้านประชากรที่ใช้ศึกษาเป็นนิสิตระดับปริญญาตรี (หลักสูตรปกติ) คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ปีการศึกษา 2564 จำนวน 1,262 คน

2. ขอบเขตด้านเนื้อหา

ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารงานวิจัย แนวคิด และทฤษฎีที่เกี่ยวกับความต้องการการจัดกิจกรรมเพื่อสังคมของนิสิตนักศึกษา เพื่อนำไปสู่ประเด็นการวัดระดับความต้องการการจัดกิจกรรมเพื่อสังคมของนิสิตระดับปริญญาตรี คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย โดยศึกษารูปแบบการจัดกิจกรรมเพื่อสังคมหรือชุมชนแบบลงพื้นที่ทำกิจกรรมด้วยตนเอง (on-site) และการจัดกิจกรรมเพื่อสังคมหรือชุมชนแบบผ่านสื่อออนไลน์ประเภทต่าง ๆ (online) ตลอดจนเพื่อศึกษาแนวทางการจัดกิจกรรมเพื่อสังคมของนิสิตระดับปริญญาตรี คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

3. กรอบแนวคิด

ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวกับความต้องการ และศึกษาค้นคว้าจากเอกสารหนังสือ และงานวิจัยที่เกี่ยวกับการจัดกิจกรรมของนิสิตนักศึกษา จากการศึกษาทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องผู้วิจัยจึงได้สรุปเป็นกรอบแนวคิดดังนี้

นิยามศัพท์เฉพาะ

การศึกษาความต้องการการจัดกิจกรรมเพื่อสังคมของนิสิต หมายถึง การศึกษาการจัดกิจกรรมหรือเข้าร่วมกิจกรรมของนิสิตระดับปริญญาตรี (หลักสูตรปกติ) ที่เป็นประโยชน์ต่อสังคม ชุมชน และท้องถิ่น ซึ่งกิจกรรมเพื่อสังคมของนิสิตนั้น อาจจะเป็นส่วนหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับการเรียนการสอนในหลักสูตร หรืออาจจะไม่เกี่ยวข้องกับการเรียนการสอนในหลักสูตรก็ได้

การทบทวนวรรณกรรม

1. แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวกับความต้องการของมนุษย์นั้น ทฤษฎีความต้องการของมนุษย์ของอับราฮัม มาสโลว์ (Abraham H. Maslow) ซึ่ง คินี นันทะนะ (ม.ป.ป.) ได้สรุปทฤษฎีความต้องการของมาสโลว์ว่า มนุษย์มีความต้องการที่เริ่มจากความต้องการขั้นพื้นฐานตามความต้องการดำรงชีพของร่างกาย โดยเริ่มจากความต้องการทางร่างกาย ความต้องการความปลอดภัย ความต้องการความรักและความเป็นเจ้าของ ความต้องการได้รับความนับถือยกย่อง ความต้องการที่จะเข้าใจตนเองอย่างแท้จริง และศึกษาทฤษฎีความต้องการของมนุษย์ของเคลย์ตัน พี.อัลเดอร์เฟอร์ (Clayton P. Alderfer) ซึ่ง นันทนา จงดี (2560) ได้สรุปความต้องการของทฤษฎีอัลเดอร์เฟอร์ว่า มีลักษณะคล้าย

ทฤษฎีของมาสโลว์ กล่าวคือ ทฤษฎีของอัลเดอร์เฟอร์แบ่งความต้องการเป็น 3 ชั้น ได้แก่ ความต้องการดำรงอยู่ ความต้องการความสัมพันธ์ ความต้องการความก้าวหน้า แต่ว่ามนุษย์สามารถมีความต้องการในด้านใดด้านหนึ่ง หรือมีความต้องการเกิดขึ้นพร้อมกันหลายด้านโดยไม่ต้องเรียงลำดับก็ได้ นอกจากนี้จากการศึกษาทฤษฎีความต้องการของมนุษย์ของเอริค ฟรอมม์ (Erich Fromm) ซึ่ง พรณิดา ผุสดี (2555) ได้สรุปว่าเป็นทฤษฎีความต้องการของมนุษย์มี 5 ประการ คือ ความต้องการมีสัมพันธภาพ ความต้องการสร้างสรรค์ ความต้องการมีสังกัด ความต้องการมีเอกลักษณ์แห่งตน และความต้องการมีหลักยึดเหนี่ยว

2. แนวคิดเกี่ยวกับกิจกรรมเพื่อสังคมนั้น แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560-2579 ยุทธศาสตร์ที่ 3 ข้อ 3.3 ใน (2) ว่า ส่งเสริม สนับสนุน การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนทั้งในและนอกห้องเรียนและกิจกรรมเรียนรู้ร่วมกันของครอบครัว กลุ่มสนใจ และชุมชนที่ สอดแทรกคุณธรรม จริยธรรม ความมีวินัย จิตสาธารณะ รวมทั้งบูรณาการศาสนา ศิลปวัฒนธรรม ดนตรี กีฬา เข้ากับกระบวนการเรียนรู้และวิถีชีวิต (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ. 2560) และกิจกรรมจิตอาสา คือ การบำเพ็ญประโยชน์เพื่อส่วนรวมหรือสาธารณะ เช่น ทำความสะอาดพื้นที่ กวาดใบไม้ รดน้ำต้นไม้ ขัดห้องน้ำ ช่วยงานครูตามที่เหมาะสม (กลุ่มบริหารกิจการนักเรียน โรงเรียนชุมแพศึกษา, 2563)

3. แนวคิดเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมของนิสิตนักศึกษาในมหาวิทยาลัยนั้น อรพิน ศิริสัมพันธ์ และ ภัทรพล มหาพันธ์ (2550) ได้สรุปจุดมุ่งหมายและหลักการสำคัญของการจัดกิจกรรมของนักศึกษาจะต้องเป็นกิจกรรมที่ทำให้เกิดความรู้ และสามารถเรียนรู้ได้ด้วยตนเองจากการเข้าร่วมกิจกรรม และการเรียนรู้จะเป็นการสั่งสมในตัวนักศึกษาจนเกิด

เป็นคุณลักษณะเฉพาะของแต่ละบุคคล ส่วนประเภทกิจกรรมนักศึกษามีหลากหลายประเภท เช่น กิจกรรมด้านบำเพ็ญประโยชน์ ช่วยส่งเสริมและพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม พัฒนาด้านการทำงานเป็นทีม และทำให้นักศึกษาได้ประสบการณ์ตรง เป็นต้น นอกจากนี้ อารณีย์ อินฟ้าแสง และ เกียรติพงษ์ พันชนะ (2554) ได้สรุปความหมายและความสำคัญของการมีส่วนร่วมของนักศึกษาเพื่อมุ่งเน้นการพัฒนาศักยภาพ บุคลิกภาพ คุณภาพ และผลการปฏิบัติงาน ช่วยให้เข้ากับสภาพแวดล้อมรอบตัวและสภาพทางสังคมให้ดีขึ้น มีโอกาสได้พัฒนาทักษะความรู้ ประสบการณ์ในการทำงานเป็นทีม รวมทั้งการเสียสละเพื่อชุมชน ทำให้มีความเข้าใจสังคม เปิดใจกว้างยอมรับความแตกต่างของผู้อื่น รู้จักตนเอง รู้จักเพื่อน ๆ มีเจตคติที่ดี มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ขยัน อดทน รักการทำงาน การคิดวิเคราะห์ สังเคราะห์ มีวิธีการแก้ปัญหาและปรับตัวอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข

4. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวกับการจัดกิจกรรมเพื่อสังคมนั้น อริยา คูหา และ สุวิมล นราองอาจ (2554) ได้สรุปรายงานผลการวิจัยว่า “ปัจจุบันบทบาททางเพศ เกิดจากประสบการณ์ตรงของบุคคลที่ได้รับอิทธิพลการอบรมเลี้ยงดู การอบรมสั่งสอน ปลูกฝัง และมีสภาพแวดล้อมทางชีวสังคมตั้งแต่อดีตที่แตกต่างกันตั้งแต่วัยเด็กจึงทำให้ผ่านประสบการณ์ที่ต่างกัน ส่งผลให้มีมุมมองต่อกิจกรรมเพื่อสังคมในแต่ละด้านที่ต่างกัน เหตุนี้ นักศึกษามหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี ที่มีเพศต่างกันมีจิตสาธารณะแตกต่างกัน และนักศึกษามหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี ที่มีชั้นปีต่างกันมีจิตสาธารณะแตกต่างกันนั้น อาจเป็นเพราะการที่มีประสบการณ์ ‘ผ่านฝนผ่านหนาว’ หรือผ่านการเรียนรู้ที่ยาวนานกว่า ซึ่งจะเห็นได้จากค่ามัธยฐานของชั้นปีที่ 4 และ 3 ที่สูงกว่าชั้นปีที่ 2 และ 1 จึงส่งผลให้มีจิตสาธารณะ

โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านการตระหนักรู้และช่วยแก้ปัญหาแตกต่างกัน” นอกจากนี้ สุณีย์ กัลยะจิตร และคณะ (2561) ได้สรุปผลงานวิจัยเรื่อง รูปแบบและแนวทางการป้องกันการก่อเหตุทะเลาะวิวาทของนักเรียนนักศึกษา ว่า “ควรมีการส่งเสริมกิจกรรมที่มุ่งเน้นการต่อต้านการทะเลาะวิวาท และการพัฒนาศักยภาพผู้นำ เพื่อให้นักเรียนนักศึกษารู้ถึงโทษและอันตรายจากการก่อเหตุทะเลาะวิวาท รวมทั้งช่วยเสริมสร้างค่านิยมทางบวกให้แก่แก่นักเรียนนักศึกษา” และ รวี วิสาขศาสตร์ (2560) ได้สรุปผลการวิจัยเรื่อง ปัจจัยทางจิตสังคมที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมความรับผิดชอบต่อสังคมในโรงเรียนของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายในเขตกรุงเทพมหานคร พบว่า “ปัจจัยทางชีวสังคมในด้านเพศนั้น เพศหญิงมีพฤติกรรมความรับผิดชอบต่อสังคมสูงกว่าเพศชาย และระดับการศึกษาของผู้ปกครองที่มีระดับต่ำกว่าปริญญาตรี ทำให้นักเรียนมีพฤติกรรมความรับผิดชอบต่อสังคมสูงกว่านักเรียนที่มีผู้ปกครองที่มีระดับสูงกว่าปริญญาตรี ซึ่งส่วนหนึ่งเกิดจากการที่ผู้ปกครองที่มีการศึกษาต่ำกว่าระดับปริญญาตรี บางรายไม่ได้ทำงานหรือทำงานประจำมักมีเวลาและกิจกรรมในการอยู่ร่วมกับบุตรได้มาก ในขณะที่กลุ่มที่มีผู้ปกครองสูงกว่าระดับปริญญาตรีมักมีหน้าที่การงานและความรับผิดชอบเพิ่มขึ้น ทำให้มีเวลาสำหรับการอยู่ร่วมกับครอบครัวหรือทำกิจกรรมต่าง ๆ กับครอบครัวน้อยลง ส่วนประเภทโรงเรียนแตกต่างกัน มีผลต่อพฤติกรรมความรับผิดชอบต่อสังคมในโรงเรียนไม่แตกต่างกัน”

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการศึกษา คือ นิสิตระดับปริญญาตรี (หลักสูตรปกติ) คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ปีการศึกษา 2564 จำนวน 1,262 คน (งานบริการการศึกษา คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2564)

ประกอบด้วยนิสิตชั้นปีที่ 1 (รหัส 64) จำนวน 330 คน นิสิตชั้นปีที่ 2 (รหัส 63) จำนวน 306 คน นิสิตชั้นปีที่ 3 (รหัส 62) จำนวน 297 คน และนิสิตชั้นปีที่ 4 (ก่อนรหัส 62) จำนวน 329 คน

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา คือ นิสิตระดับปริญญาตรี (หลักสูตรปกติ) คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ปีการศึกษา 2564 และการคำนวณขนาดกลุ่มตัวอย่างในครั้งนี้ใช้สูตรการคำนวณของทาโร่ ยามาเน (Taro Yamane, 1973) ดังนี้

$$\text{สูตร } n = \frac{N}{1 + Ne^2}$$

ให้ n แทน ขนาดของกลุ่มตัวอย่าง
N แทน ขนาดของประชากร
e แทน ความคลาดเคลื่อนของการสุ่มตัวอย่าง

เมื่อ N = 1,262 คน และ e = 0.05

$$n = \frac{1,262}{1 + 1,262 \times (0.05)^2}$$

$$= 303 \text{ คน}$$

ผู้วิจัยได้นำกลุ่มตัวอย่างมาเทียบบัญชีรายชื่อเพื่อหาจำนวนกลุ่มตัวอย่างในแต่ละชั้นปีตามสัดส่วนดังนี้

	กลุ่มตัวอย่างที่คำนวณได้	กลุ่มตัวอย่างที่เก็บข้อมูลได้จริง
ก. นิสิตชั้นปีที่ 1 (รหัส 64)	79	47
ข. นิสิตชั้นปีที่ 2 (รหัส 63)	74	60
ค. นิสิตชั้นปีที่ 3 (รหัส 62)	72	66
ง. นิสิตชั้นปีที่ 4 (ก่อนรหัส 62)	78	33
รวม	303	206

กลุ่มตัวอย่างที่ได้จากการคำนวณจำนวน 303 คน เก็บได้จริงจำนวน 206 คน คิดเป็นร้อยละ 67.99

ผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลในเดือนมีนาคม พ.ศ. 2565 ซึ่งในช่วงเวลาดังกล่าวทั่วโลกและประเทศไทยยังประสบปัญหาสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 (COVID-19) ที่ส่งผลกระทบต่อชีวิตความเป็นอยู่ของคนในสังคมและชุมชนโดยทั่วไป การจัดการเรียนการสอนระดับปริญญาตรี คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ปีการศึกษา 2564 จึงเน้นการเรียนการสอนผ่านระบบออนไลน์ ทั้งนี้เพื่อให้ตอบสนองและสอดคล้องกับมาตรการต่าง ๆ ของรัฐบาลในการแจกแบบสอบถามให้นิสิตระดับปริญญาตรี (หลักสูตรปกติ) นี้ ผู้วิจัยจึงจำเป็นต้องแจกแบบสอบถามทางอินเทอร์เน็ตโดยใช้ Google forms และพบว่ามีข้อจำกัดคือ ได้รับแบบสอบถามคืนเป็นจำนวนไม่มากนัก แต่มีข้อดีคือ สามารถกำหนดให้ผู้ตอบแบบสอบถามตอบให้ครบทุกข้อ ผู้วิจัยได้รับแบบสอบถามที่มีความสมบูรณ์ จำนวน 206 ชุด คิดเป็นร้อยละ 67.99 เพื่อประมวลผลข้อมูล

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา

1. เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา คือ แบบสอบถาม (Questionnaire) แบ่งเป็นแบบสอบถามปลายปิด (Close-Ended) และแบบสอบถามแบบปลายเปิด (Open - Ended)

2. ผู้วิจัยได้แบ่งแบบสอบถาม (Questionnaire) เป็น 6 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม โดยใช้แบบสอบถามปลายปิด (Close-Ended) แบบคำถามหลายตัวเลือก (Multiple - Choice) ประกอบด้วย เพศ ชั้นปี ภาควิชา/สาขาวิชา

ตอนที่ 2 ลักษณะความต้องการการจัดกิจกรรมเพื่อสังคมของนิสิตระดับปริญญาตรี (หลักสูตรปกติ) คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์

มหาวิทยาลัย โดยใช้แบบสอบถามปลายปิด (Close-Ended) แบบคำถามหลายตัวเลือก (Multiple – Choice)

ตอนที่ 3 ข้อมูลเพื่อการประเมินความต้องการการจัดกิจกรรมเพื่อสังคมของนิสิตระดับปริญญาตรี (หลักสูตรปกติ) คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ปีการศึกษา 2564 ซึ่งแบ่งเป็นรูปแบบการจัดกิจกรรมเพื่อสังคมหรือชุมชนแบบลงพื้นที่ทำกิจกรรมด้วยตนเอง (on-site) และการจัดกิจกรรมเพื่อสังคมหรือชุมชนแบบผ่านสื่อออนไลน์ ประเภทต่าง ๆ (online) และแบบสอบถามตอนที่ 3 เป็นแบบสอบถามปลายปิด (Close-Ended) แบบคำถามแบบประมาณค่า (Rating Scale) โดยมีเกณฑ์การให้คะแนน ดังนี้

มากที่สุด	คะแนนเท่ากับ 4	คะแนน
มาก	คะแนนเท่ากับ 3	คะแนน
น้อย	คะแนนเท่ากับ 2	คะแนน
น้อยที่สุด	คะแนนเท่ากับ 1	คะแนน

ในการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับความต้องการการจัดกิจกรรมเพื่อสังคมของนิสิตระดับปริญญาตรี (หลักสูตรปกติ) คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ปีการศึกษา 2564 โดยใช้เกณฑ์น้ำหนักคะแนนที่ได้นำมาเทียบเกณฑ์น้ำหนักคะแนนในแต่ละช่วงคะแนนจากระดับชั้น โดยกำหนดเกณฑ์เท่ากับ 4 ระดับ ด้วยวิธีการหาความแตกต่างระหว่างชั้นคำนวณได้จากสูตร ดังนี้

$$\frac{\text{คะแนนสูงสุด} - \text{คะแนนต่ำสุด}}{\text{จำนวนระดับชั้น}} = \frac{4 - 1}{4} = 0.75$$

ดังนั้นเกณฑ์แปลผลการประเมินระดับความต้องการในแบบสอบถามตอนที่ 3 มีความแตกต่างระหว่างชั้นเท่ากับ 0.75 ดังนี้

คะแนนเฉลี่ย	ระดับการประเมิน
4.00 – 3.26	ความต้องการมากที่สุด
3.25 – 2.51	ความต้องการมาก
2.50 – 1.76	ความต้องการน้อย
1.75 – 1.00	ความต้องการน้อยที่สุด

ตอนที่ 4 นิสิตต้องการให้คณะฯ ส่งเสริมและสนับสนุนการจัดกิจกรรมเพื่อสังคมอย่างไร ใช้แบบสอบถามแบบปลายเปิด

ตอนที่ 5 ปัญหาและอุปสรรคที่ทำให้ นิสิตไม่ต้องการจัดกิจกรรมเพื่อสังคมคืออะไร ใช้แบบสอบถามแบบปลายเปิด

ตอนที่ 6 ข้อเสนอแนะอื่น ๆ ใช้แบบสอบถามแบบปลายเปิด

การหาคุณภาพของเครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา ผู้วิจัยได้ทดสอบหาความตรงตามวัตถุประสงค์ของแบบสอบถาม โดยเชิญผู้เชี่ยวชาญและผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 3 ท่าน เพื่อประเมินและตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาของคำถามแต่ละข้อ (Content Validity) แล้วจึงรวบรวมข้อมูลความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญและผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อวิเคราะห์ดัชนีความสอดคล้องระหว่างคำถามในแบบสอบถามกับวัตถุประสงค์ของการศึกษา (Index of Consistency : IOC) (ลัดดาวัลย์เพชรโรจน์ และอรรษา ชานีประศาสน์. 2547) ตามสูตร ดังนี้

$$\text{Index of Consistency : IOC} = \frac{\sum R}{N}$$

เมื่อ IOC แทน ดัชนีความสอดคล้องระหว่างคำถามกับวัตถุประสงค์

$\sum$ แทน ผลรวมของคะแนนความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ

R แทน คะแนนความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญต่อคำถามแต่ละข้อ

N แทน จำนวนผู้เชี่ยวชาญ

การให้คะแนนของผู้เชี่ยวชาญและผู้ทรงคุณวุฒิแต่ละคนให้คะแนนตามเกณฑ์ ดังนี้

ให้คะแนน + 1 ผู้เชี่ยวชาญแน่ใจว่าคำถามนั้นสอดคล้องกับวัตถุประสงค์
ให้คะแนน 0 ผู้เชี่ยวชาญไม่แน่ใจว่าคำถามนั้นสอดคล้องกับวัตถุประสงค์
ให้คะแนน -1 ผู้เชี่ยวชาญแน่ใจว่าคำถามนั้นไม่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์

ผู้วิจัยเลือกข้อคำถามที่มีดัชนีความสอดคล้องระหว่างคำถามกับวัตถุประสงค์ที่มีค่า (Index of Consistency : IOC) ตั้งแต่ 0.5 ขึ้นไป ส่วนข้อคำถามที่มีค่า (Index of Consistency : IOC) ต่ำกว่า 0.5 นำมาปรับปรุงแก้ไขและเสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษาเพื่อให้ได้ข้อคำถามที่ชัดเจนและเหมาะสมยิ่งขึ้น ซึ่งผลการวิเคราะห์หาค่าความตรงตามวัตถุประสงค์ของแบบสอบถาม มีค่าเฉลี่ยของดัชนีความสอดคล้องกับค่า (Index of Consistency : IOC) เท่ากับ 0.78

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาโดยการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) ดังนี้

1. การวิเคราะห์ข้อมูลสถิติเชิงพรรณนา โดยนำเสนอในรูปแบบของตารางประกอบความเรียง และวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติโดยใช้วิธีแจกแจงความถี่ (Frequency) และหาค่าร้อยละ (Percentage) ในการพรรณนาข้อมูลในแบบสอบถาม ตอนที่ 1 ถึงตอนที่ 6

2. การวิเคราะห์ข้อมูลสถิติเชิงอนุมานเพื่อทดสอบสมมติฐานระหว่างข้อมูลทั่วไป คือ เพศ และชั้นปี กับระดับความต้องการการจัดกิจกรรมเพื่อสังคมของนิสิตระดับปริญญาตรี คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และใช้สถิติ F-test , One-Way ANOVA ในการทดสอบสมมติฐาน โดยใช้ระดับความเชื่อมั่น 0.05 ถ้าพบว่าแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ผู้วิจัยจึงทำทดสอบความแตกต่างเป็นรายคู่ด้วยวิธีของ LSD

ผลการศึกษา

ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง จำนวน 123 คน คิดเป็นร้อยละ 59.7 เป็นนิสิตชั้นปี 3 จำนวน 66 คน คิดเป็นร้อยละ 32.0 และภาควิชาภาษาตะวันออก จำนวน 53 คน คิดเป็นร้อยละ 25.7 นอกจากนี้ในส่วนของภาควิชา/สาขาวิชา ผู้วิจัยพบว่าจำนวน 2 สาขาวิชาที่มีนิสิตตอบแบบสอบถามเพียง 1 คนเท่านั้น คือ ภาควิชาประวัติศาสตร์ จำนวน 1 คน และภาควิชาปรัชญา จำนวน 1 คน จากข้อมูลของกลุ่มตัวอย่างที่ตอบแบบสอบถามที่มีจำนวนน้อยมากนั้นเป็นข้อจำกัดในการประมวลผลทางสถิติเพื่อทดสอบสมมติฐาน

ลักษณะความต้องการการจัดกิจกรรมเพื่อสังคมของนิสิต

ลักษณะความต้องการการจัดกิจกรรมเพื่อสังคมของนิสิตส่วนใหญ่ พบว่าในวันหยุดนิสิตเคยร่วมกิจกรรมจิตอาสา (ร้อยละ 60.0) นิสิตต้องการทำกิจกรรมกับเพื่อนร่วมคณะ (ร้อยละ 58.3) นิสิตต้องการทำกิจกรรมตามหลักสูตรของภาควิชา/สาขาวิชาในหลักสูตร (ร้อยละ 53.4) นิสิตต้องการจัดกิจกรรมโดยผ่านคณะ (ร้อยละ 41.3) นิสิตต้องการจัดกิจกรรมด้านการอนุรักษ์และพัฒนาสภาพแวดล้อมของชุมชน (ร้อยละ 30.6) นิสิตต้องการทำกิจกรรมเพื่อสังคมหรือชุมชนแบบลงพื้นที่ทำกิจกรรมด้วยตนเอง (ร้อยละ 57.3) ในการรวมกลุ่มเพื่อนเพื่อทำกิจกรรมเพื่อสังคมหรือชุมชนของนิสิต นิสิตพบว่าเพื่อนไม่ตรงต่อเวลา (ร้อยละ 43.2) ในการจัดกิจกรรมเพื่อสังคมหรือชุมชนของนิสิต นิสิตได้รับความรู้และประสบการณ์ใหม่ ๆ (ร้อยละ 97.1) ในการทำกิจกรรมเพื่อสังคมหรือชุมชนของนิสิต ทำให้นิสิตมีเพื่อนใหม่ต่างคณะต่างสถาบัน (ร้อยละ 76.7) และในการทำกิจกรรมเพื่อสังคมหรือชุมชนของนิสิต นิสิตต้องการจัดกิจกรรม

เพื่อสังคมหรือชุมชนในสถานที่ที่มีชุมชนที่นิสิตสนใจ และต้องการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน (ร้อยละ 61.7)

ระดับความต้องการการจัดกิจกรรมเพื่อสังคมของ นิสิต

ความต้องการการจัดกิจกรรมเพื่อสังคมของนิสิตระดับปริญญาตรี คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย คือ การจัดกิจกรรมเพื่อสังคมหรือชุมชนแบบลงพื้นที่ทำกิจกรรมด้วยตนเอง (on-site) และการจัดกิจกรรมเพื่อสังคมหรือชุมชนแบบผ่านสื่อออนไลน์ประเภทต่าง ๆ (online) อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาในรายละเอียดแต่ละรายการพบว่า

1. การซ่อมแซมบำรุงรักษาโรงเรียนหรือห้องสมุดของชุมชน และการประชาสัมพันธ์เพื่อรณรงค์ต่อต้านการซื้อสิทธิขายเสียงในการเลือกตั้งของคนในชุมชนอยู่ในระดับมากที่สุด รองลงมาทุกรายการอยู่ในระดับมาก

2. การสอนเสริมทักษะการสอบ PAT, GAT ผ่านสื่อออนไลน์ และการเผยแพร่ละครภาพยนตร์นานาชาติ เกมหรือกิจกรรมออนไลน์ เพื่อให้ความรู้แก่ชุมชนผ่านสื่อออนไลน์ เช่น โรคโควิด-19 อยู่ในระดับมากที่สุด รองลงมาทุกรายการอยู่ในระดับมาก

ผลการแจกแจงความถี่ ของข้อมูล ดังนี้

1. นิสิตต้องการให้คณะอักษรศาสตร์ ส่งเสริมและสนับสนุนการจัดกิจกรรมเพื่อสังคมอย่างไร

ในการจัดกิจกรรมเพื่อสังคมหรือชุมชนแบบลงพื้นที่ทำกิจกรรมด้วยตนเอง (on-site) พบว่าข้อที่มีความถี่สูงสุดคือ สนับสนุนงบประมาณ อุปกรณ์ สถานที่ พาหนะ และค่าใช้จ่ายในการเดินทาง รองลงมาคือ ช่วยจัดหากิจกรรมและมี

อาจารย์ที่ปรึกษาให้คำแนะนำพร้อมทั้งช่วยประชาสัมพันธ์ ประสานงานหรือติดต่อหน่วยงานหรือชุมชน และในการจัดกิจกรรมเพื่อสังคมหรือชุมชนแบบผ่านสื่อออนไลน์ประเภทต่าง ๆ (online) พบว่าข้อที่มีความถี่สูงสุดคือ สนับสนุนงบประมาณ สถานที่และพื้นที่ในสื่อออนไลน์ เช่น zoom เฟสบุ๊ก เป็นต้น รวมทั้งจัดหาเครื่องคอมพิวเตอร์ อุปกรณ์และสื่ออิเล็กทรอนิกส์ต่าง ๆ เช่น ระบบสัญญาณอินเทอร์เน็ต เป็นต้น รองลงมาคือ ช่วยจัดหากิจกรรม มีอาจารย์ที่ปรึกษาและมีวิทยากรให้คำแนะนำพร้อมทั้งช่วยประชาสัมพันธ์ ประสานงาน และติดต่อหน่วยงานหรือชุมชน

2. ปัญหาและอุปสรรคที่ทำให้ นิสิตไม่ต้องการจัดกิจกรรมเพื่อสังคมคืออะไร

ในการจัดกิจกรรมเพื่อสังคมหรือชุมชนแบบลงพื้นที่ทำกิจกรรมด้วยตนเอง (on-site) พบว่าข้อที่มีความถี่สูงสุดคือ สถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 รองลงมาคือ งบประมาณ อุปกรณ์ สถานที่ พาหนะและค่าใช้จ่ายในการเดินทาง และในการจัดกิจกรรมเพื่อสังคมหรือชุมชนแบบผ่านสื่อออนไลน์ประเภทต่าง ๆ (online) พบว่าข้อที่มีความถี่สูงสุดคือ งบประมาณ สถานที่และพื้นที่ในสื่อออนไลน์ เช่น zoom เฟสบุ๊ก เป็นต้น รวมทั้งจัดหาเครื่องคอมพิวเตอร์ อุปกรณ์และสื่ออิเล็กทรอนิกส์ต่าง ๆ เช่น ระบบสัญญาณอินเทอร์เน็ต เป็นต้น รองลงมาคือ จัดแล้วไม่เกิดประโยชน์ ผู้ฟังไม่มีส่วนร่วม ไม่ตั้งใจฟัง ไม่มีผู้ฟังจำนวนผู้เข้าร่วมไม่แน่นอน ผู้เข้าร่วมขาดอุปกรณ์/อินเทอร์เน็ต เข้าถึงกลุ่มเป้าหมายได้ยาก

3. ข้อเสนอแนะอื่น ๆ

ข้อเสนอแนะอื่น ๆ ได้แก่ อยากให้กิจกรรมจัดแล้วเกิดผลจริง อยากได้แบบออนไลน์มากกว่าแบบออนไลน์และอยากให้ผู้บริหารระดับสูงมีส่วนร่วม

ร่วมด้วย กิจกรรมอาสาทั้งหลายจำเป็นต้องเน้นเรื่องความยั่งยืนเป็นพื้นฐาน มิใช่การช่วยเพียงชั่วคราวและคิดว่าจะกลับมาช่วยใหม่อีก เป็นต้น

ผลการวิเคราะห์ทดสอบสมมติฐาน

1. ผลการวิเคราะห์ทดสอบสมมติฐานเกี่ยวกับความต้องการการจัดกิจกรรมเพื่อสังคมของนิสิตระดับปริญญาตรี คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ปีการศึกษา 2564 ระหว่างเพศ พบว่าความต้องการการจัดกิจกรรมเพื่อสังคมหรือชุมชนแบบลงพื้นที่ทำกิจกรรมด้วยตนเอง (on-site) และการจัดกิจกรรมเพื่อสังคมหรือชุมชนแบบผ่านสื่อออนไลน์ประเภทต่าง ๆ (online) ไม่แตกต่างกัน

2. ผลการวิเคราะห์ทดสอบสมมติฐานเกี่ยวกับความต้องการการจัดกิจกรรมเพื่อสังคมของนิสิตระดับปริญญาตรี คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ปีการศึกษา 2564 ระหว่างชั้นปี พบว่าการจัดกิจกรรมเพื่อสังคมหรือชุมชนแบบผ่านสื่อออนไลน์ประเภทต่าง ๆ (online) ไม่แตกต่างกัน แต่การจัดกิจกรรมเพื่อสังคมหรือชุมชนแบบลงพื้นที่ทำกิจกรรมด้วยตนเอง (on-site) แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานข้อ 2 ผู้วิจัยจึงได้ทดสอบความแตกต่างเป็นรายคู่ด้วยวิธี Fisher's Least Significant Difference (LSD) และพบว่ารายคู่ชั้นปีที่มีความแตกต่างกันคือ นิสิตชั้นปีที่ 2 แตกต่างกับนิสิตชั้นปีที่ 4 และนิสิตชั้นปีที่ 3 แตกต่างกับนิสิตชั้นปีที่ 4 ขึ้นไป นอกจากนี้พบว่านิสิตชั้นปีที่ 4 ขึ้นไปมีความต้องการการจัดกิจกรรมเพื่อสังคมสูงกว่านิสิตทุกชั้นปี ดังตารางต่อไปนี้

LSD					
ชั้นปี		ชั้นปี 1	ชั้นปี 2	ชั้นปี 3	ชั้นปี 4
		(รหัส 64)	(รหัส 63)	(รหัส 62)	(ก่อนรหัส 62)
	$\bar{X}$	3.1617	3.0800	3.0909	3.3364
ชั้นปี 1 (รหัส 64)	3.1617	-	0.08170	0.07079	-0.17466
ชั้นปี 2 (รหัส 63)	3.0800		-	-0.01091	-0.25636*
ชั้นปี 3 (รหัส 62)	3.0909			-	-0.24545*
ชั้นปี 4 ขึ้นไป(ก่อนรหัส 62)	3.3364				-

อภิปรายผล

จากผลการศึกษาผู้วิจัยจึงสรุปผลการอภิปรายตามวัตถุประสงค์ของการศึกษา ดังนี้

วัตถุประสงค์ข้อ 1 เพื่อศึกษาความต้องการการจัดกิจกรรมเพื่อสังคมของนิสิตระดับปริญญาตรี คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

1. จากการศึกษาลักษณะความต้องการการจัดกิจกรรมเพื่อสังคมของผู้ตอบแบบสอบถาม ผู้วิจัยจึงสรุปผลการอภิปรายดังนี้

1.1 ในวันหยุดนิตส่วนใหญ่เคยร่วมกิจกรรมจิตอาสานั้น คณะได้จัดกิจกรรม “อักษรใหม่ใจอาสา” ที่เน้นการสร้างจิตสำนึกของนิสิตชั้นปีที่ 1 และจากกระแสสังคมหรือสื่อต่าง ๆ ที่ถ่ายทอดการช่วยเหลือสังคมหรือคนในวงการต่างๆ และได้รับการชื่นชมหรือเป็นที่ยอมรับของสังคมอาจมีผลทำให้นิสิตต้องการร่วมกิจกรรมจิตอาสา

1.2 นิสิตส่วนใหญ่ต้องการทำกิจกรรมร่วมกับเพื่อนในขณะนั้น อาจกล่าวได้ว่านิสิตอยู่ในสังคมของการเรียนร่วมกันกับเพื่อน ย่อมมีความรักความผูกพัน มีความรู้สึกคุ้นเคยและสนิสนมกับเพื่อนในคณะ นิสิตจึงมีความต้องการที่จะทำกิจกรรมร่วมกับเพื่อนในคณะ

1.3 นิสิตส่วนใหญ่ต้องการทำกิจกรรมตามหลักสูตรของภาควิชา/สาขาวิชาในหลักสูตร อาจกล่าวได้ว่านิสิตย่อมให้ความสำคัญต่อกิจกรรมที่อยู่ในรายวิชาของแต่ละสาขาวิชาที่ตนเรียน เช่น รายวิชาฝึกงานเป็นรายวิชาบังคับของสาขาวิชาสารสนเทศศึกษา โดยให้นิสิตฝึกปฏิบัติงาน

สารสนเทศในห้องสมุด ศูนย์สารสนเทศและบรรณสารสนเทศอื่น ๆ ซึ่งนิสิตส่วนใหญ่จะจัดกิจกรรมการพัฒนาห้องสมุดให้โรงเรียนในชุมชนต่าง ๆ เป็นต้น

1.4 นิสิตส่วนใหญ่ต้องการจัดกิจกรรมโดยผ่านคณะ เนื่องจากนิสิตมีความเชื่อว่าการใช้ชื่อหน่วยงานคณะอักษรศาสตร์ในการจัดกิจกรรมเพื่อสังคมจะได้รับความเชื่อถือและได้รับการยอมรับจากบุคคลหรือหน่วยงานต่าง ๆ ซึ่งจะมีผลต่อการติดต่อประสานงานและการของบประมาณสนับสนุนการจัดกิจกรรมเพื่อสังคม

1.5 นิสิตส่วนใหญ่ต้องการจัดกิจกรรมด้านการอนุรักษ์และพัฒนาสภาพแวดล้อมของชุมชน เช่น การปลูกป่า เป็นต้น จากกระแสสังคมในปัจจุบันที่รณรงค์ให้ความสำคัญในการอนุรักษ์และพัฒนาสภาพแวดล้อมของชุมชน อาจส่งผลให้นิสิตส่วนใหญ่ให้ความสนใจในการจัดกิจกรรมด้านการอนุรักษ์และพัฒนาสภาพแวดล้อมของชุมชน เป็นกิจกรรมที่มีทำให้นิสิตได้เดินทางไปในสังคมและชุมชน ทำให้ได้มีโอกาสท่องเที่ยว ตลอดจนการเรียนรู้และสร้างเสริมประสบการณ์ใหม่ ๆ

1.6 นิสิตส่วนใหญ่ต้องการทำกิจกรรมเพื่อสังคมหรือชุมชนแบบลงพื้นที่ทำกิจกรรมด้วยตนเอง (on-site) เนื่องจากทำให้นิสิตได้เรียนรู้ได้สัมผัสกับชุมชนโดยตรง นิสิตได้พบเห็นวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนในชุมชน ได้รับรู้ถึงปัญหาของคนในชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งนิสิตที่ลงพื้นที่ทำกิจกรรมด้วยตนเองอาจจะได้รับความรักความไว้วางใจจากนักเรียน และทำให้นักเรียนบอกเล่าถึงปัญหาของตนเอง เช่น ถูกผู้ปกครองบังคับให้เรียนต่อในสาขาวิชาที่ตนเองไม่ชอบ เป็นต้น

1.7 ในการรวมกลุ่มเพื่อนเพื่อทำกิจกรรมเพื่อสังคมหรือชุมชนของนิสิต นิสิตส่วนใหญ่พบว่าเพื่อนไม่ตรงต่อเวลานั้น อาจกล่าวได้ว่าการที่นิสิต

ส่วนใหญ่ต้องการทำกิจกรรมร่วมกับเพื่อนในคณะ นิสิตกับเพื่อน ๆ มีความรู้สึกคุ้นเคยและสนิทสนมกันมาก อาจทำให้มีนิสิตไม่ให้ความสำคัญในการรักษาเวลาที่ได้

1.8 ในการจัดกิจกรรมเพื่อสังคมหรือชุมชนของนิสิต นิสิตส่วนใหญ่ได้รับความรู้และประสบการณ์ใหม่ ๆ จากการจัดกิจกรรมของนิสิตนั้น ไม่ว่าจะเป็นการจัดกิจกรรมเพื่อสังคมตามหลักสูตรหรือไม่ก็ตาม นิสิตต้องลงมือดำเนินการ ทำให้นิสิตได้นำวิชาการที่ได้เรียนรู้จากในตำราหรือในหลักสูตรมาใช้ในการปฏิบัติจริงและมีโอกาสเรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ เช่น การฝึกทักษะการใช้เทคโนโลยีในการสร้างสรรค์สื่อการเรียนการสอนให้คนในชุมชน เป็นต้น

1.9 ในการทำกิจกรรมเพื่อสังคมหรือชุมชนของนิสิต ทำให้นิสิตส่วนใหญ่มีเพื่อนใหม่ต่างคณะต่างสถาบัน ถึงแม้ว่านิสิตส่วนใหญ่จะต้องการทำกิจกรรมร่วมกับเพื่อนในคณะก็ตาม แต่ในการทำกิจกรรมเพื่อสังคมนิสิตย่อมมีโอกาสมานพบกับเพื่อนต่างคณะต่างสถาบัน และร่วมมือกันจัดกิจกรรมเพื่อสังคมและคนในชุมชน

1.10 ในการทำกิจกรรมเพื่อสังคมหรือชุมชนของนิสิต นิสิตส่วนใหญ่ต้องการจัดกิจกรรมเพื่อสังคมหรือชุมชนในสถานที่ที่มีชุมชนที่นิสิตสนใจ และต้องการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน อาจกล่าวได้ว่านิสิตซึ่งอยู่ในวัยเรียนรู้ ย่อมต้องการเรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ นอกชุมชนของตนเอง ทั้งนี้เพื่อเป็นการเปิดโลกทัศน์ของนิสิต นอกจากนี้ จากการสรุปอภิปรายผลการศึกษาลักษณะความต้องการการจัดกิจกรรมเพื่อสังคมของผู้ตอบแบบสอบถาม ผู้วิจัยพบว่าลักษณะความต้องการการจัดกิจกรรมเพื่อสังคมของนิสิตนั้น ถึงแม้ว่านิสิตต้องการทำกิจกรรมร่วมกับเพื่อนในคณะก็นับว่าเป็นความต้องการการดำรงอยู่รวมกลุ่มกับเพื่อน ๆ แต่นิสิตก็ได้พบเพื่อนใหม่ต่างคณะต่างสถาบัน จึงเป็นโอกาสในการสร้าง

ความสัมพันธ์อันดีต่อนิสิตและนักศึกษาต่างคณะ และต่างสถาบัน และในการจัดกิจกรรมเพื่อสังคมของนิสิต ทำให้นิสิตได้รับความรู้และประสบการณ์ใหม่ ๆ ทำให้นิสิตได้รับการพัฒนาความรู้ความสามารถและทักษะต่าง ๆ ให้มีความก้าวหน้า นั้น อาจกล่าวได้ว่าเป็นความต้องการที่สอดคล้องกับ ทัศนคติความต้องการของมนุษย์ ของเคลย์ตัน พี.อัล เดอเฟอร์

2 ผลการเปรียบเทียบความความต้องการของ นิสิตระดับปริญญาตรี คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย จำแนกตามเพศ พบว่ามีความต้องการการจัดกิจกรรมเพื่อ สังคมหรือชุมชนแบบลงพื้นที่ทำกิจกรรมด้วยตนเอง (on-site) และมีความต้องการการจัดกิจกรรมเพื่อ สังคมหรือชุมชนแบบผ่านสื่อออนไลน์ประเภทต่าง ๆ (online) ไม่แตกต่างกัน ซึ่งสอดคล้องกับ ศิริสุข นา

2.1 การเปรียบเทียบความความต้องการ การจัดกิจกรรมเพื่อสังคมของนิสิตระดับปริญญาตรี คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย จำแนกตามเพศ พบว่ามีความต้องการการจัดกิจกรรมเพื่อ สังคมหรือชุมชนแบบลงพื้นที่ทำกิจกรรมด้วยตนเอง (on-site) และมีความต้องการการจัดกิจกรรมเพื่อ สังคมหรือชุมชนแบบผ่านสื่อออนไลน์ประเภทต่าง ๆ (online) ไม่แตกต่างกัน ซึ่งสอดคล้องกับ ศิริสุข นา คະເສນີ, ชูลี ปัญจพลกุล และศศิวิมล โมอ่อน (2557) ได้สรุปผลรายงานการวิจัยเรื่อง ปัจจัยที่มี อิทธิพลต่อพฤติกรรมจิตสาธารณะของนักศึกษา คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมล คลร์ตันโกสินทร์ ว่า กลุ่มตัวอย่างที่มีเพศแตกต่างกัน มีพฤติกรรมจิตสาธารณะโดยรวมไม่มีแตกต่างกัน แต่ไม่สอดคล้องกับ รวี วิทยาศาสตร์ (2560) ได้สรุป ผลการวิจัยเรื่อง ปัจจัยทางจิตสังคมที่เกี่ยวข้องกับ พฤติกรรมความรับผิดชอบต่อสังคมในโรงเรียนของ นักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายในเขต กรุงเทพมหานคร ว่า ปัจจัยทางชีวสังคมในด้านเพศ นั้น เพศหญิงมีพฤติกรรมความรับผิดชอบต่อสังคม สูงกว่าเพศชาย และ ชวนีย์ พงศาพิชญ์ (2560) ได้ สรุปรายงานผลการวิจัยเรื่อง ความรับผิดชอบต่อ สังคมของนักศึกษา คณะวิศวกรรมศาสตร์

มหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐในกรุงเทพมหานคร : ปัญหาและแนวทางการส่งเสริม. ว่า นักศึกษาที่มี ปัจจัยส่วนบุคคลด้านเพศต่างกันมีความรับผิดชอบต่อ สังคมแตกต่างกัน

2.2 การเปรียบเทียบความความต้องการ การจัดกิจกรรมเพื่อสังคมของนิสิตระดับปริญญาตรี คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย จำแนกตามชั้นปี พบว่ามีความต้องการการจัดกิจกรรมเพื่อ สังคมหรือชุมชนแบบผ่านสื่อออนไลน์ประเภทต่าง ๆ (online) ไม่แตกต่างกัน แต่มีความต้องการการจัด กิจกรรมเพื่อสังคมหรือชุมชนแบบลงพื้นที่ทำ กิจกรรมด้วยตนเอง (on-site) แตกต่างกันอย่างมี นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ซึ่งเป็นไปตาม สมมุติฐานข้อ 2 และจากการทดสอบสมมุติฐาน พบว่านิสิตชั้นปีที่ 2 แตกต่างกับนิสิตชั้นปีที่ 4 และ นิสิตชั้นปีที่ 3 แตกต่างกับนิสิตชั้นปีที่ 4 ขึ้นไป แต่ นิสิตชั้นปีที่ 1 ไม่แตกต่างกับนิสิตชั้นปีอื่น ๆ นั้น อาจ กล่าวได้ว่านิสิตชั้นปีที่ 1 เข้าศึกษาในคณะอักษร ศาสตร์ในช่วงที่เกิดสถานการณ์การแพร่ระบาดของ โรคติดเชื้อโรคโควิด -19 คณะอักษรศาสตร์ต้อง ปฏิบัติตามมาตรการการป้องกันการแพร่ระบาดของ โรคติดเชื้อโรคโควิด -19 ทำให้นิสิตต้องเรียน ออนไลน์และจัดกิจกรรมแบบออนไลน์มาโดยตลอด ความต้องการการจัดกิจกรรมเพื่อสังคมหรือชุมชน แบบลงพื้นที่ทำกิจกรรมด้วยตนเอง (on-site) นิสิต อาจจะยังไม่มีประสบการณ์ นอกจากนี้นิสิตชั้นปีที่ 1 ของคณะอักษรศาสตร์ที่สมัครสอบเข้ามาเรียนที่ คณะอักษรศาสตร์ตามปกติยังเป็นนิสิตที่ไม่ได้เลือก ภาควิชาหรือสาขาวิชา มุมมองของนิสิตในการนำ วิชาการและความรู้ด้านอักษรศาสตร์ไปประยุกต์ใช้ ในการจัดกิจกรรมเพื่อสังคมจึงยังไม่ชัดเจน และ การศึกษาในชั้นปีที่ 1 ไม่ว่าจะเป็นนักเรียน นิสิตหรื นักศึกษาในระดับประถมศึกษา หรือ ใน ระดับอุดมศึกษาก็ตาม ส่วนใหญ่จะปฏิบัติตามและ คล้อยตามรุ่นพี่ เมื่อก้าวเข้าสู่ชั้นปีที่ 2 นิสิตต้อง

เลือกภาควิชาหรือสาขาวิชาตามความถนัดของตนเองแล้ว นิสิตจะเริ่มมีความชัดเจนมีประสบการณ์ในการเลือกสรรกิจกรรมที่สอดคล้องกับวิชาการและความถนัดของตน ซึ่งอาจมีผลทำให้นิสิตมีความเป็นตัวของตัวเองมากขึ้น เช่น นิสิตที่เรียนภาษาต่างประเทศอาจจะต้องการทำกิจกรรมเพื่อสังคมในด้านการสอนเสริมทักษะความรู้พื้นฐานในด้านภาษาต่างประเทศให้กับนักเรียนในชุมชน แต่นิสิตชั้นปีที่ 4 ขึ้นไปนั้น เป็นนิสิตรุ่นพี่ที่มีประสบการณ์สูง เคยจัดกิจกรรมการสอนเสริมทักษะความรู้พื้นฐานในด้านภาษาต่างประเทศให้กับนักเรียนในชุมชนแล้ว อาจจะมีความต้องการการจัดกิจกรรมเพื่อสังคมโดยส่งเสริมการพัฒนาทักษะการใช้เทคโนโลยีต่าง ๆ เช่น การจัดทำห้องสมุดดิจิทัล เป็นต้น ด้วยเหตุผลดังกล่าวจึงทำให้นิสิตชั้นปี 2 และนิสิตชั้นปี 3 มีความต้องการการจัดกิจกรรมเพื่อสังคมหรือชุมชนแบบลงพื้นที่ทำกิจกรรมด้วยตนเอง (on-site) แตกต่างกับนิสิตชั้นปี 4 ขึ้นไป นอกจากนี้การจัดกิจกรรมเพื่อสังคมหรือชุมชนแบบผ่านสื่อออนไลน์ประเภทต่าง ๆ (online) พบว่านิสิตแต่ละชั้นปีมีความต้องการการจัดกิจกรรมเพื่อสังคมไม่แตกต่างกันนั้น อาจกล่าวได้ว่าการจัดกิจกรรมที่จัดผ่านระบบออนไลน์มีข้อจำกัด เนื่องจากการจัดกิจกรรมออนไลน์สามารถทำได้ในลักษณะการเผยแพร่ภาพและเสียงเท่านั้น แต่การจัดกิจกรรมแบบลงพื้นที่ทำกิจกรรมด้วยตนเอง (on-site) นิสิตสามารถลงไปในพื้นที่เพื่อพบกับคนในชุมชนสามารถทำกิจกรรมเพื่อสังคมได้หลากหลาย เช่น การสอนเสริมความรู้ให้นักเรียน การปลูกป่าให้ชุมชน การซ่อมแซมบำรุงรักษาโรงเรียนหรือห้องสมุดของชุมชน เป็นต้น

นอกจากนี้จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องนั้น อริยา คูหา และ สุวิมล นราองอาจ (2554) ได้สรุปรายงานผลการวิจัยเรื่อง จิตสาธารณะและรูปแบบการดำเนินชีวิตของนักศึกษา

มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี ว่า นักศึกษามหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี ที่มีชั้นปีต่างกันมีจิตสาธารณะแตกต่างกันนั้น อาจเป็นเพราะการที่มีประสบการณ์ “ผ่านฝนผ่านหนาว” หรือผ่านการเรียนรู้ที่ยาวนานกว่า ซึ่งจะเห็นได้จากค่ามัธยฐานเลขคณิตของชั้นปีที่ 4 และ 3 ที่สูงกว่าชั้นปีที่ 2 และ 1 จึงส่งผลให้มีจิตสาธารณะโดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านการตระหนักรู้และช่วยแก้ปัญหาแตกต่างกัน ซึ่งไม่สอดคล้องกับ ชนิกันต์ ปัทม (2561) ได้สรุปผลการวิจัยเรื่อง พฤติกรรมการมีจิตสาธารณะของนักศึกษามหาวิทยาลัยศิลปากร พระราชวังสนามจันทร์ ว่า จากการศึกษาพฤติกรรมการมีจิตสาธารณะของนักศึกษาวิทยาลัยศิลปากร พระราชวังสนามจันทร์ 2 ด้านคือ ด้านจิตสาธารณะต่อสถาบันศึกษาและด้านจิตสาธารณะต่อสังคม พบว่านักศึกษาที่มีชั้นปีต่างกันมีพฤติกรรมการมีจิตสาธารณะไม่แตกต่างกันนั้น อาจเป็นเพราะมหาวิทยาลัยศิลปากรมีนโยบายที่จะให้การสนับสนุนนักศึกษาในการเข้าร่วมกิจกรรมในด้านต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นนักศึกษาชั้นปีใดก็ตามหากมีความสามารถ และมีความสนใจที่จะเข้าร่วมกิจกรรมก็สามารถทำได้โดยไม่เกี่ยวกับว่าเป็นนักศึกษาชั้นปีใด

วัตถุประสงค์ข้อ 2 เพื่อศึกษาแนวทางในการพัฒนา กิจกรรมเพื่อสังคมของนิสิตระดับปริญญาตรี คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ในปีการศึกษา 2564 คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ได้จัดเรียนการสอนในหลักสูตรอักษรศาสตรบัณฑิต (หลักสูตรปกติ) จำนวน 16 สาขาวิชา ถึงแม้ว่าหลักสูตรอักษรศาสตรบัณฑิตจะมีหลากหลายสาขาวิชา แต่หากพิจารณารายวิชาในแต่ละสาขาวิชา อาจกล่าวได้ว่าแนวทางในการพัฒนา กิจกรรมเพื่อสังคมของนิสิตสามารถสอดแทรกอยู่ในวิชาการด้านอักษรศาสตร์ทุกสาขาวิชาได้อย่างกลมกลืน และสอดคล้องกับความ

ต้องการจัดกิจกรรมเพื่อสังคมของนิสิตที่ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ต้องการทำกิจกรรมตามหลักสูตร ดังนี้

2.1 การจัดกิจกรรมเพื่อสังคมของกลุ่มวิชาภาษา แนวทางในการพัฒนากิจกรรมเพื่อสังคมของนิสิตมีหลากหลายกิจกรรม เช่น การสอนเสริมภาษาต่างประเทศขั้นพื้นฐานให้นักเรียนในชุมชนต่าง ๆ การจัดทำเทปบันทึกเสียงการเรียนภาษาต่าง ๆ ให้ผู้พิการทางสายตา เป็นต้น

2.2 การจัดกิจกรรมเพื่อสังคมของกลุ่มวิชาที่ไม่ใช่ภาษา แนวทางในการพัฒนากิจกรรมเพื่อสังคมของนิสิตสามารถสอดแทรกอยู่ในเนื้อหาของแต่ละสาขาวิชาและเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาสังคมและชุมชนทั้งโดยทางตรงและทางอ้อม เช่น สาขาวิชาสารสนเทศศึกษา มีรายวิชาฝึกงาน นิสิตสามารถจัดกิจกรรมเพื่อสังคมและชุมชน เช่น การจัดทำห้องสมุดให้เป็นศูนย์เรียนรู้ของคนในชุมชน เป็นต้น

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะต่อแนวทางการจัดกิจกรรมเพื่อสังคมของนิสิตอักษรศาสตร์

1.1 เชิญวิทยากรมาบรรยายให้ความรู้ความเข้าใจ และเสริมทักษะการใช้เครื่องมือและสื่อออนไลน์ประเภทต่าง ๆ ให้นิสิต เพื่อให้ นิสิตสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการจัดกิจกรรมเพื่อสังคม

1.2 ส่งเสริมการทำกิจกรรมเพื่อสังคมแบบลงพื้นที่ทำกิจกรรมด้วยตนเอง (on-site) เนื่องจากการลงพื้นที่ทำกิจกรรมด้วยตนเองของนิสิต ทำให้นิสิตได้เรียนรู้ได้สัมผัสและได้รับรู้ถึงปัญหาของคนในชุมชนโดยตรงโดยเฉพาะอย่างยิ่งการจัดกิจกรรมเพื่อสังคมที่สอดแทรกอยู่ในรายวิชาของหลักสูตรย่อมทำให้นิสิตได้นำความรู้ด้านอักษรศาสตร์มาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาสังคมและชุมชนทั้งในทางตรงและในทางอ้อม

2. ข้อเสนอแนะต่อแนวทางการจัดกิจกรรมเพื่อสังคมของคณะอักษรศาสตร์

2.1 งบประมาณที่ใช้ในการจัดกิจกรรมนิสิตในแต่ละปี ควรจะปรึกษาร่วมกับผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง เช่น รองคณบดีฝ่ายกิจการนิสิต ผู้แทนนิสิต เป็นต้น เพื่อกำหนดเงื่อนไขการใช้งบประมาณในการจัดกิจกรรมของนิสิต โดยอาจกำหนดเป็นอัตราส่วนระหว่างกิจกรรมนิสิตทั่วไปกับกิจกรรมเพื่อสังคมก็ได้

2.2 ในด้านอุปกรณ์และสถานที่นั้น ปัจจุบันมีห้องสำหรับกิจกรรมนิสิตที่ใช้ร่วมกันทุกสาขาวิชา ผู้แทนนิสิต และตัวแทนนิสิตของสาขาวิชาอาจจะต้องจัดระเบียบการใช้อุปกรณ์และสถานที่ร่วมกันเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด

2.3 พาหนะและค่าใช้จ่ายในการเดินทาง ถ้าเป็นกิจกรรมในหลักสูตรหรือของงานกิจการนิสิต ถ้าหากมีจำนวนนิสิตไม่มากนักและมีได้เดินทางไปต่างจังหวัด คณะอักษรศาสตร์ได้สนับสนุนโดยรถตู้ของคณะ ถ้าหากเป็นกิจกรรมนิสิตที่จัดโดยคณะกรรมการ ก.อศ. จะเป็นค่าใช้จ่ายที่รวมอยู่ในงบประมาณของแต่ละกิจกรรม

3. ข้อเสนอแนะในการศึกษาต่อไป

3.1 การศึกษาเปรียบเทียบความต้องการการจัดกิจกรรมเพื่อสังคมของนิสิตระดับปริญญาตรี จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในแต่ละคณะ

3.2. การศึกษาความต้องการการจัดกิจกรรมเพื่อสังคมของนิสิตระดับปริญญาตรี จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย กับนักศึกษาระดับปริญญาตรีในมหาวิทยาลัยของรัฐและเอกชน

บรรณานุกรม

- กระทรวงศึกษาธิการ. (2551). หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551. กรุงเทพมหานคร: ชุมชนสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.
- กลุ่มบริหารกิจการนักเรียน โรงเรียนชุมแพศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยม เขต 25. (2563). คู่มือนักเรียนผู้ปกครองและครู โรงเรียนชุมแพศึกษา. ขอนแก่น: โรงพิมพ์ประมวลวิทยา.
- ชวนีย์ พงศาพิชญ์. (2560). ความรับผิดชอบต่อสังคมของนักศึกษา คณะวิศวกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐในกรุงเทพมหานคร : ปัญหาและแนวทางการส่งเสริม. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้า พระนครเหนือ.
- งานบริการการศึกษา คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. (2563). ข้อมูลโครงการการจัดกิจกรรมนิสิต คณะกรรมการนิสิตอักษรศาสตร์ (ก.อศ.) ประจำปีการศึกษา 2561-2563.
- งานบริการการศึกษา คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. (2564). ข้อมูลจำนวนนิสิตชาย-หญิง คณะอักษรศาสตร์ ระดับปริญญาตรี (ภาคปลาย) ประจำปีการศึกษา 2564.
- ฝ่ายวิชาการ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. (2561). หลักสูตรอักษรศาสตรบัณฑิต (หลักสูตรปรับปรุง พ.ศ. 2561).
- นันทนา จงดี. (2560). แรงจูงใจตามทฤษฎี ERG และความผูกพันองค์กรของพนักงานที่มีอิทธิพลต่อผลการปฏิบัติงาน : กรณีศึกษา บริษัทผลิตรถเด็กเล่นแห่งหนึ่งในจังหวัดปทุมธานี. [วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต]. ปทุมธานี: มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี.
- รวี วิสาขศาสตร์. (2560). ปัจจัยทางจิตสังคมที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมความรับผิดชอบต่อสังคมในโรงเรียนของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายในเขตกรุงเทพมหานคร. [วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต]. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- ลัดดาวัลย์ เพชรโรจน์ และ อัจฉรา ชำนิประศาสน์. (2547). ระเบียบวิธีการวิจัย. กรุงเทพมหานคร: พิมพ์ดีการพิมพ์.
- ศิริสุข นาคะเสนีย์, ชูลี ปัญจพลินกุล และศศิวิมล โมอ่อน (2557). ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมจิตสาธารณะของนักศึกษา คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ. (2560). แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560-2579. กรุงเทพมหานคร: พริกหวานกราฟฟิค.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ. (2560). แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560-2579. กรุงเทพมหานคร: พริกหวานกราฟฟิค.
- สุณีย์ กัลยาจิตร์ และคณะ. (2561). รูปแบบและแนวทางการป้องกันการก่อเหตุทะเลาะวิวาทของนักเรียน/นักศึกษา ในกรุงเทพมหานคร. *วารสารสหศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์*, 18(1), 188-189.
- อรพิน ศิริสัมพันธ์ และ ภัทรพล มหาจันทร์. (2550). สภาพการเข้าร่วมกิจกรรมนักศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร. นครปฐม: คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- อาภรณ์ อินฟ้าแสง และ เกียรติพงษ์ พันชนะ. (2554). การมีส่วนร่วมของนักศึกษาในการประกันคุณภาพงานกิจการนักศึกษา วิทยาลัยราชพฤกษ์. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยราชพฤกษ์.

คณะกรรมการนิสิตอักษรศาสตร์ (ก.อศ.). (2564). สืบค้น 8 พฤษภาคม 2564, จาก

<https://th-th.facebook.com/artsgozcu/>

งานกิจการนิสิต คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. อักษรใหม่ใจอาสา. สืบค้น 24 กุมภาพันธ์ 2564,

จาก https://www.arts.chula.ac.th/project_web/student_affair/?p=2592

คณิง นันทะนะ. ทฤษฎีลำดับขั้นความต้องการ ((Maslow's Hierarchical Theory of Motivation) โรงเรียน

ชุมชนบ้านไค้งไผ่ จังหวัดกำแพงเพชร. สืบค้น 22 กุมภาพันธ์ 2564, จาก

http://chumchonkp.ac.th/datashow_5113

ชนิกานต์ ปัทม. (2561). พฤติกรรมการมีจิตสาธารณะของนักศึกษามหาวิทยาลัยศิลปากร พระราชวัง

สนามจันทร์. ภาควิชาจิตวิทยาและการแนะแนว คณะศึกษาศาสตร์. มหาวิทยาลัยศิลปากร.

สืบค้น 8 กรกฎาคม 2565, จาก [phvtikrmcitsatharnakhxngnaksuksamhawithyalaysilpakr-phrarachwangsnamcanthr.pdf \(researchgate.net\)](http://phvtikrmcitsatharnakhxngnaksuksamhawithyalaysilpakr-phrarachwangsnamcanthr.pdf (researchgate.net))

พรณิดา ผุสดี. (2555). แอริค ฟรอมม์ แนวคิดทางบุคลิกภาพ ใน การศึกษาปฐมวัย มหาวิทยาลัยราชภัฏ

นครราชสีมา. สืบค้น ณ วันที่ 22 กุมภาพันธ์ 2564, จาก

<http://oknation.nationtv.tv/blog/print.php?id=834815>

ศูนย์เทคโนโลยีสารสนเทศ กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน. รายงานสถิติประจำปี พ.ศ. 2564

สืบค้น 8 กรกฎาคม 2565, จาก <https://www.djop.go.th/storage/files/2/statistics2564.pdf>

อริยา คูหา และ สุวิมล นรອງอาจ. (พฤษภาคม – สิงหาคม 2554). จิตสาธารณะและรูปแบบการดำเนินชีวิตของ

นักศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี. สืบค้น 8 กรกฎาคม 2565, จาก

<http://kb.psu.ac.th/psukb/handle/2010/8269>

Yamane, T. Statistics: an introductory analysis. New York : Harper & Row. 1973.

ปัญหาอุปสรรค และแนวทางการพัฒนาบริการครอบครัวอุปถัมภ์
แบบเครือญาติของสถานรองรับเด็ก กรมกิจการเด็กและเยาวชน
กระทรวงการพัฒนาและความมั่นคงของมนุษย์

ภคพร เจียรอัญมณีกุล
และ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.มาตี ลิ่มสกุล

Received 8th July, 2022
Revised 1st August ,2022
Accepted 28th July ,2022

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัญหาอุปสรรคและแนวทางการพัฒนาบริการครอบครัวอุปถัมภ์แบบเครือญาติของสถานรองรับเด็ก กรมกิจการเด็กและเยาวชน กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์อย่างมีโครงสร้างกับกลุ่มบุคลากรของกรมกิจการเด็กและเยาวชน ที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติงานครอบครัวอุปถัมภ์จำนวน 12 คน แบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม คือ 1) ผู้บริหารจำนวน 2 คน คือ ผู้อำนวยการศูนย์อำนวยการการรับเด็กเป็นบุตรบุญธรรมและผู้อำนวยการกลุ่มงานครอบครัวอุปถัมภ์ 2) ผู้ปฏิบัติงาน ครอบครัวอุปถัมภ์ของสถานรองรับเด็กจำนวน 10 คน ผลการศึกษาพบว่า ปัญหาอุปสรรคของการจัดบริการคือด้านงบประมาณที่ไม่เพียงพอในการสนับสนุนครอบครัวอุปถัมภ์ทั้งในแง่ของจำนวนเงินที่ไม่สอดคล้องกับสภาพเศรษฐกิจสังคมในปัจจุบัน จำนวนการช่วยเหลือยังไม่สามารถเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายที่มีคุณสมบัติครบถ้วนกับการเป็นครอบครัวอุปถัมภ์แบบเครือญาติและการเปลี่ยนเจ้าหน้าที่บ่อยส่งผลกระทบต่อความสัมพันธ์ ความไว้วางใจ และความต่อเนื่องในการทำงานกับครอบครัวอุปถัมภ์ได้ โดยเจ้าหน้าที่ส่วนใหญ่ปฏิบัติตามคู่มือแต่ยังขาดการบูรณาการเชื่อมโยงทรัพยากรด้านอื่นๆ นอกเหนือจากการสนับสนุนด้านเงิน แนวทางการพัฒนาบริการครอบครัวอุปถัมภ์พบว่า (1) ควรพัฒนาระเบียบที่ใช้ในการปฏิบัติงานและให้ความช่วยเหลือครอบครัวอุปถัมภ์ให้สอดคล้องกับสถานการณ์ทางสังคมในปัจจุบัน (2) ควรพัฒนาศักยภาพของเจ้าหน้าที่ในการทำงานทั้งในด้านกฎหมาย กฎระเบียบ ความรู้และทักษะที่จำเป็นในการทำงานกับเด็กและครอบครัวอุปถัมภ์ (3) ควรประสานความร่วมมือกับท้องถิ่นในการเพิ่มกิจกรรมที่ช่วยส่งเสริมความรู้ ความสัมพันธ์หรือการปรับตัวของครอบครัวและเด็ก

คำสำคัญ : ครอบครัวอุปถัมภ์แบบเครือญาติ การให้บริการครอบครัวอุปถัมภ์ การพัฒนาบริการครอบครัวอุปถัมภ์

Problems, Obstacles, and Guidelines for the Development
of Foster Family Services, Department of Children and Youth,
Ministry of Social Development and Human Security

Pakaporn Cheraunyamaneekul
Assis. Pro. Madee Limsakul, Ph.D.

Abstract

The purpose of this research was to study the problems, obstacles, and guidelines for the development of kinship foster family services in childcare centers of the Department of Children and Youth, Ministry of Social Development, and Human Security through the use of qualitative research methodology. Data were collected through structured interviews of the Department of Children and Youth involved in foster family practice with a group of 12 personnel, divided into 2 groups: 1) 2 executives, the Director of the Child Adoption Center and the Director of the Foster Family Work Group 2) 10 foster family workers. The results of this study showed that the problem of service provision is insufficient budget to support the foster family in terms of the amount that is inconsistent with the current socio-economic condition. The amount of support is currently inadequate to the qualifying prospects with kinship foster families and frequent staff changes affect relationship building, trust, and continuity in working with foster families. Most of the staff followed the manual but lacked integration of other resources. In addition to financial support, the guidelines for the development of foster family services found that (1) Regulations for operating and providing assistance to foster families should be developed following the current social situation. (2) The competence of officers should be developed in the fields of laws, regulations, knowledge, and required skills to work with children and foster families. (3) Coordination with localities should be implemented to increase activities that promote knowledge, relationships, or adjustments of family and children.

Keywords: Foster family kinship, Foster families services, Development of foster family services

บทนำ

ครอบครัวเป็นสถาบันที่เล็กที่สุดในสังคม ซึ่งมีความสำคัญต่อการหล่อหลอมมนุษย์ทุกคนให้เกิดการเรียนรู้เกิดบุคลิกภาพเป็นที่เสริมพลังกายพลังใจและตอบสนองความต้องการทางด้านร่างกาย (Physiological needs) ความต้องการทางด้านจิตใจ (Psychological needs) และความต้องการทางด้านสังคม (Social needs) ให้แก่สมาชิกในครอบครัว⁽¹⁾ ดังนั้นหากครอบครัวมีปัญหา เด็กในครอบครัวก็ประสบปัญหาด้วยเช่นกัน ปัจจุบันพบว่าครอบครัวประสบปัญหาในหลายด้านที่ส่งผลกระทบต่อสมาชิกในครอบครัว เช่น ครอบครัวหย่าร้าง พ่อแม่ติดยา บางครอบครัวเด็กอาจจะโยกย้ายไปอยู่กับญาติพี่น้องที่มีความพร้อมในการเลี้ยงดู สามารถส่งเสริมทางด้านการศึกษา การมอบความรักความอบอุ่นให้กับเด็ก หรือเด็กบางคนไม่มีแม่กระทั่งญาติพี่น้องที่จะสามารถดูแลได้ เด็กจึงต้องเข้ารับบริการในสถานรองรับเด็กทั้งเอกชนและรัฐบาล ทั้งนี้กรมกิจการเด็กและเยาวชน กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ในฐานะหน่วยงานที่ปฏิบัติหน้าที่และรับผิดชอบด้านการส่งเสริม การพัฒนาศักยภาพเด็กเยาวชน การคุ้มครองพิทักษ์สิทธิ เพื่อให้เด็กเยาวชนมีความมั่นคงและมีคุณภาพชีวิตที่ดีซึ่งปฏิบัติหน้าที่ภายใต้พระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก พ.ศ. 2546⁽²⁾ มีภารกิจในการดูแลเด็กที่ประสบปัญหาทางสังคมโดยแบ่งเป็น 2 ส่วน คือ บ้านพักเด็กและครอบครัวทั้ง 77 แห่ง และสถานรองรับเด็กจำนวน 30 แห่งทั่วประเทศ เป็นหน่วยงานที่ให้การช่วยเหลือเด็กตั้งแต่แรกเกิด – 18 ปี ที่ประสบปัญหาทางสังคม และมีความจำเป็นต้องเข้ารับการรักษาและคุ้มครองสวัสดิภาพ โดยกระบวนการให้ความช่วยเหลือเด็กนอกจากการจัดบริการปัจจัย 4 และการดูแลตามกระบวนการแล้ว การทำงานกับครอบครัวเป็นอีกหนึ่งกระบวนการที่สำคัญ โดยสถานรองรับเด็กจะดำเนินการติดตามประเมินและ

พิจารณาความพร้อมของครอบครัวในการเลี้ยงดูเด็ก เพื่อคืนเด็กสู่ครอบครัว และการพิจารณาช่วยเหลือเด็กเพื่อลดการนำเด็กเข้าสู่สถานรองรับเด็ก แนวทางดังกล่าวสอดคล้องกับการประชุมสมัชชาแห่งชาติสหประชาชาติ⁽³⁾ ในเรื่องการส่งเสริมการคืนเด็กสู่ครอบครัวโดยจะต้องผ่านกระบวนการประเมินเด็กและการประเมินครอบครัวที่จะรับเด็กกลับไปเลี้ยงดู และมีการติดตามอย่างเหมาะสม โดยสถานรองรับเด็กควรมีวัตถุประสงค์เพื่อให้เด็กเข้ารับการรักษาช่วยเหลือเพียงชั่วคราวเท่านั้น และมุ่งให้เด็กได้กลับคืนสู่ครอบครัวหรือกรณีที่ไม่สามารถกลับครอบครัวเดิมของเด็กได้สถานรองรับเด็กก็ต้องจัดหาครอบครัวเลี้ยงดูทดแทนที่เหมาะสมให้กับเด็ก

ด้วยเหตุนี้การทำงานกับครอบครัวจึงเป็นภารกิจหนึ่งของสถานรองรับเด็ก ได้แก่การดำเนินการจัดหาครอบครัวอุปถัมภ์สำหรับเด็กที่ประสบปัญหาทางครอบครัวให้เด็กได้มีโอกาสอยู่กับครอบครัวได้รับความรักและการเลี้ยงดูที่เหมาะสม มีชีวิตความเป็นอยู่ภายใต้บรรยากาศของบ้านหรือครอบครัว ซึ่งสอดคล้องกับนโยบายของกรมกิจการเด็กและเยาวชน เรื่องของการลดจำนวนเด็กในสถานรองรับทั่วประเทศให้เหลือร้อยละ 10 ต่อปี เพื่อให้เด็กได้อยู่ร่วมกับครอบครัวมากที่สุด โดยจะดำเนินการนำเด็กเข้าสู่กระบวนการให้ความช่วยเหลือในรูปแบบของครอบครัวอุปถัมภ์ที่เป็นสายเลือดเดียวกัน เช่น ปู่ย่า ตายาย ลุง ป้า น้า อา ที่สามารถให้การดูแลปกป้องคุ้มครองเด็กได้⁽⁴⁾

การดำเนินครอบครัวอุปถัมภ์รูปแบบเครือญาติเป็นการปฏิบัติงานตามระเบียบกรมประชาสงเคราะห์ว่าด้วยการสงเคราะห์เด็กแบบครอบครัวอุปถัมภ์ พ.ศ. 2544⁽⁵⁾ เป็นการช่วยเหลือครอบครัวอุปถัมภ์ในรูปแบบของเงินอุดหนุนจำนวน 2,000 บาท/เดือน มีกระบวนการติดตามพัฒนาการของเด็กและความเป็นอยู่ของครอบครัวจำนวน 2 ครั้ง/ปี ซึ่งระเบียบดังกล่าวมีการใช้งานมา

เป็นเวลาประมาณ 20 ปี แต่ปัจจุบันสภาพสังคมและเศรษฐกิจเปลี่ยนแปลงไปทำให้เกิดความสนใจในการศึกษาเกี่ยวกับปัญหาอุปสรรคและแนวทางการพัฒนาในการจัดบริการครอบครัวอุปถัมภ์ เพื่อให้การช่วยเหลือครอบครัวอุปถัมภ์แบบเครือญาตินั้นสอดคล้องต่อสภาพปัญหาของสังคมและความต้องการครอบครัว

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- 1) เพื่อศึกษาปัญหาอุปสรรคในการจัดบริการครอบครัวอุปถัมภ์ของสถานรองรับเด็ก
- 2) เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาการจัดบริการครอบครัวอุปถัมภ์ของสถานรองรับเด็ก

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ เป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพที่มุ่งศึกษาปัญหาอุปสรรคการจัดบริการครอบครัวอุปถัมภ์แบบเครือญาติของสถานรองรับเด็ก เพื่อนำมาสู่แนวทางการพัฒนาการจัดบริการทั้งในด้านการบริหาร และการปฏิบัติการครอบครัวอุปถัมภ์แบบเครือญาติของสถานรองรับเด็ก โดยมีรายละเอียด ดังนี้

ผู้มีส่วนร่วมในการวิจัย คือ กลุ่มบุคลากรของกรมกิจการเด็กและเยาวชนที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติงานครอบครัวอุปถัมภ์ จำนวน 12 คน แบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม คือ 1) ผู้บริหาร จำนวน 2 คน คือ ผู้อำนวยการศูนย์อำนวยการการรับเด็กเป็นบุตรบุญธรรม และผู้อำนวยการกลุ่มงานครอบครัวอุปถัมภ์ 2) ผู้ปฏิบัติงาน จำนวน 10 คน คือ เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานของสถานรองรับเด็กของกรมการเด็กและเยาวชน ที่ได้รับมอบหมายให้ดูแลรับผิดชอบงานครอบครัวอุปถัมภ์ โดยกำหนดคุณสมบัติในเกณฑ์การคัดเลือกของผู้บริหาร คือ ดำรงตำแหน่งผู้บริหารเป็นระยะเวลาไม่น้อยกว่า 1 ปี เติบโตและมีความพร้อมในการให้ข้อมูล และคุณสมบัติในเกณฑ์การคัดเลือกของผู้ปฏิบัติงาน คือ มีประสบการณ์ใน

การปฏิบัติงานครอบครัวอุปถัมภ์ไม่น้อยกว่า 3 ปี มีประสบการณ์ ในการลงพื้นที่ติดตามครอบครัวอุปถัมภ์มากกว่า 10 ครอบครัว เติบโตและมีความพร้อมในการให้ข้อมูล

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แนวคำถามการสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้างมาจากการทบทวนวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง กำหนดเป็นกรอบแนวคิดการวิจัยและข้อคำถามในการสัมภาษณ์ ประกอบด้วย ทัศนคติครอบครัว แนวคิดครอบครัวอุปถัมภ์ กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับครอบครัวอุปถัมภ์

การทดสอบคุณภาพของเครื่องมือ ผู้ศึกษานำแนวคำถามการสัมภาษณ์เข้าสู่กระบวนการตรวจสอบประเมินความเที่ยงตรงของข้อคำถาม (Index of Item-Objective Congruence : IOC) จากผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 ท่าน ประกอบด้วย ผู้เชี่ยวชาญด้านการพัฒนาเด็ก เยาวชน และครอบครัว จำนวน 2 คน และผู้เชี่ยวชาญด้านสังคมสงเคราะห์ จำนวน 1 คน ได้ค่า IOC เท่ากับ 0.98

การเก็บรวบรวมข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้บริหารงานครอบครัวอุปถัมภ์ และกลุ่มของเจ้าหน้าที่สถานรองรับเด็กที่ปฏิบัติหน้าที่ครอบครัวอุปถัมภ์ โดยเปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนร่วมในการศึกษาได้ถ่ายทอดประสบการณ์องค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับการทำงานครอบครัวอุปถัมภ์ เพื่อให้ได้ข้อมูลซึ่งเป็นประโยชน์ต่อการศึกษา และวิเคราะห์เชิงตีความตามขอบเขตวัตถุประสงค์ของการศึกษา

ผลการวิจัย

ผู้ศึกษาทำการศึกษาข้อมูลจากกลุ่มผู้บริหาร 2 คน และกลุ่มเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานครอบครัวอุปถัมภ์ จำนวน 10 คน มีรายละเอียด ดังนี้

- 1) กลุ่มผู้บริหาร ผู้ศึกษาได้ทำการศึกษากลุ่มผู้บริหาร จำนวน 2 กรณี เป็นเพศหญิงทั้ง 2

กรณี อายุอยู่ในช่วง 50 – 60 ปี บรรจุเป็นข้าราชการทั้ง 2 กรณี มีอายุราชการประสบการณ์ทำงาน และทำงานด้านเด็ก ด้านครอบครัวอุปถัมภ์มากกว่า 20 ปี จบการศึกษาสูงสุดในระดับปริญญาโท และเกี่ยวข้องกับการศึกษาทางด้านสังคมสงเคราะห์ทั้ง 2 กรณี

2) กลุ่มเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานครอบครัวอุปถัมภ์ผู้ศึกษาได้ทำการศึกษากลุ่มเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานครอบครัวอุปถัมภ์ จำนวน 10 กรณี แบ่งเป็นเพศชาย 1 กรณี เพศหญิง 9 กรณี มีช่วงอายุ 21 – 40 ปี วัยผู้ใหญ่ตอนต้น จำนวน 5 กรณี และช่วงอายุ 41 – 60 ปี วัยกลางคน จำนวน 5 กรณี แบ่งเป็นประเภทข้าราชการ จำนวน 2 กรณี ลูกจ้างประจำ 1 กรณี พนักงานราชการ 5 กรณี และลูกจ้างเหมาบริการ 2 กรณี ปฏิบัติงานในตำแหน่งนักสังคมสงเคราะห์ 6 กรณี จบตรงสังคมสงเคราะห์ 5 กรณี จบการศึกษาด้านอื่นๆ 1 กรณี ตำแหน่งเจ้าหน้าที่ธุรการ 2 กรณี และตำแหน่งช่วยปฏิบัติงานพัฒนาสังคม 2 กรณี มีอายุราชการ 3 – 10 ปี จำนวน 6 กรณี 11 – 20 ปี จำนวน 1 กรณี และ 20 – 30 ปี 3 กรณี มีประสบการณ์ทำงานด้านครอบครัวอุปถัมภ์ 3 – 5 ปี จำนวน 6 กรณี 6 – 10 ปี 3 กรณี และมากกว่า 10 ปี 1 กรณี จบการศึกษาด้านปริญญาตรีทางด้านสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ 5 กรณี บริหารธุรกิจ 2 กรณี ครุศาสตร์ 1 กรณี พุทธศาสตร์ (สังคมวิทยา) 1 กรณี ศิลปศาสตรสาขาวิชาการพัฒนาชุมชน 1 กรณี และจบการศึกษาด้านปริญญาโททางด้านสังคมสงเคราะห์ 1 กรณี

จากการศึกษาปัญหาอุปสรรคในการจัดการครอบครัวอุปถัมภ์ของสถานรองรับเด็ก และแนวทางการพัฒนาการจัดการครอบครัวอุปถัมภ์ของสถานรองรับเด็ก มีรายละเอียดดังนี้

1) ปัญหาอุปสรรคในการจัดการครอบครัวอุปถัมภ์ของสถานรองรับเด็ก

ปัญหาด้านบุคลากรส่วนใหญ่คิดเห็นว่าการที่เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานครอบครัวอุปถัมภ์ขาดองค์ความรู้หรือทักษะที่จำเป็นต้องใช้ในการปฏิบัติงานจะส่งผลกระทบต่อครอบครัวอุปถัมภ์ทั้งทางตรงและทางอ้อม กล่าวคือหากเจ้าหน้าที่มีเพียงองค์ความรู้ทางการดูแลเด็กพื้นฐาน ก็อาจจะไม่สามารถวิเคราะห์สภาพปัญหาของเด็กและครอบครัวได้อย่างแท้จริง โดยส่วนน้อยคิดเห็นว่าการที่เจ้าหน้าที่ได้รับมอบหมายให้ปฏิบัติงานจะเป็นผู้ที่มีองค์ความรู้พื้นฐานอยู่แล้ว อีกทั้งครอบครัวอุปถัมภ์เองก็มีประสบการณ์ในการเลี้ยงดูเด็กจึงทำให้ไม่เกิดผลกระทบแต่อย่างใด รวมถึงหากมีการเปลี่ยนแปลงผู้ปฏิบัติงานส่วนใหญ่คิดเห็นว่าจะส่งผลกระทบต่อการจัดบริการ เพราะจะทำให้การทำงานเกิดความไม่ต่อเนื่องข้อมูลของครอบครัวอาจจะตกหล่น ต้องมีการฝึกความเชี่ยวชาญ และเริ่มสร้างสัมพันธภาพกับครอบครัวใหม่ และส่วนน้อยคิดว่าการเจ้าหน้าที่มีการส่งต่อข้อมูลการอย่างครบถ้วนพร้อมที่จะเรียนรู้ในการจัดการครอบครัวอุปถัมภ์จึงไม่เกิดปัญหาอะไรหากต้องมีการเปลี่ยนแปลงเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงาน

ปัญหาด้านครอบครัวส่วนใหญ่คิดเห็นว่าการครอบครัวอุปถัมภ์ไม่มีปัญหาทางด้านความสัมพันธ์และการปรับตัว เนื่องจากเด็กและครอบครัวมีความผูกพันทางสายเลือดหรือส่วนใหญ่เป็นครอบครัวญาติพี่น้องที่เคยเลี้ยงดูกันแต่เดิมก่อนที่จะได้รับการจัดการครอบครัวอุปถัมภ์ ครอบครัวมีการเลี้ยงดูเด็กแบบสมาชิกในครอบครัวที่สำคัญคนหนึ่งไม่มีการแบ่งแยกหรือปฏิบัติกับเด็กต่างจากสมาชิกคนอื่นในครอบครัวทำให้ไม่เกิดปัญหาความสัมพันธ์และปัญหาการปรับตัว แต่ส่วนน้อยคิดเห็นว่าการที่ความสัมพันธ์และการปรับตัวไม่จำเป็นต้องเกิดขึ้นในช่วงก่อนรับเด็กเข้ามาดูแล แต่อาจจะเกิดขึ้นระหว่างการให้ความอุปการะ โดยเด็กและครอบครัวต้องมีการดำเนินชีวิตอยู่ในสังคมเจอการ

เปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อม การเปลี่ยนแปลงของกลุ่มเพื่อนสังคมภายนอก และการเปลี่ยนแปลงตามช่วงวัย ซึ่งการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวก็อาจจะทำให้ครอบครัวเกิดปัญหาความสัมพันธ์และการปรับตัวได้หากไม่ได้รับการแก้ไขอย่างถูกวิธี และในเรื่องขององค์ความรู้ทุกคนคิดเห็นว่าหากครอบครัวไม่มีองค์ความรู้ที่จำเป็นในการเลี้ยงดูเด็กก็ส่งผลต่อเด็กที่จะไม่ได้รับการพัฒนาอย่างถูกวิธี ได้รับการเลี้ยงดูไม่เหมาะสมรวมไปถึงความรู้ทางด้านเทคโนโลยีหรือสถานการณ์ในปัจจุบันหากครอบครัวไม่สามารถรับมือหรือเท่าทันกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับเด็กก็จะทำให้เกิดปัญหาความไม่เข้าใจกัน และปัญหาอื่นๆตามมา

ปัญหาด้านหน่วยงานเกี่ยวข้องกับงบประมาณส่วนใหญ่คิดเห็นว่าทำให้ความช่วยเหลือควรได้รับการแก้ไข เนื่องจากจำนวนเงินที่ช่วยเหลือ 2,000 บาท ในปัจจุบันไม่สอดคล้องกับสภาพเศรษฐกิจที่ค่าครองชีพสูงครอบครัวใช้จ่ายให้กับเด็กไม่เพียงพอ อีกทั้งพบปัญหาความล่าช้าในการโอนเงินให้กับครอบครัวทำให้ครอบครัวเกิดการติดขัดในการดูแลเด็ก แต่ส่วนน้อยมองว่างบประมาณทางด้านจำนวนเงินที่ครอบครัวได้รับการจัดบริการถือว่าเหมาะสมและเป็นโอกาสที่ครอบครัวได้รับการช่วยเหลือจากหน่วยงาน ส่วนการโอนเงินล่าช้าเป็นปกติของระบบราชการสามารถแก้ไขปัญหาดังกล่าวได้ด้วยการทำความเข้าใจกับครอบครัวอุปถัมภ์ และในเรื่องของกระบวนการจัดบริการทั้งก่อนให้บริการ ระหว่างจัดบริการและการยุติการจัดบริการส่วนใหญ่คิดว่าไม่มีปัญหาเนื่องจากหน่วยงานสามารถดำเนินการได้ตามคู่มืออย่างครบถ้วน

2) แนวทางการพัฒนาการจัดบริการครอบครัวอุปถัมภ์ของสถานรองรับเด็ก

แนวทางการพัฒนาด้านการบริหารเกี่ยวกับกระบวนการงานทุกคนคิดเห็นว่า ควรมีการ

ทบทวนติดตามผลการดำเนินงานเป็นประจำทุกปี 1-2 ครั้ง เพื่อเป็นการแลกเปลี่ยนการให้ความช่วยเหลือ ได้รับคำแนะนำที่เหมาะสมที่จะนำไปปฏิบัติงาน เป็นการทบทวนกฎระเบียบ และเป็นการเสริมกำลังใจให้กับเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานครอบครัวอุปถัมภ์ แนวทางการพัฒนาทางด้านงบประมาณส่วนใหญ่คิดเห็นว่าควรพัฒนาให้การโอนเงินตรงตามเวลาที่กำหนดเพื่อไม่ให้เกิดผลกระทบต่อครอบครัวอุปถัมภ์และไม่ให้เจ้าหน้าที่เกิดความล่าช้าในการปฏิบัติงาน อีกทั้งจำนวนเงินควรปรับเป็น 2,500-4,000 บาท ให้เหมาะสมกับสภาพเศรษฐกิจและควรเพิ่มจำนวนครอบครัวที่ควรได้รับความช่วยเหลือ เนื่องจากมีประชาชนที่ประสบปัญหาและเข้าเกณฑ์ครอบครัวอุปถัมภ์รอรับการช่วยเหลืออยู่เป็นจำนวนมาก นอกจากนี้ด้านการพัฒนาบุคลากรเจ้าหน้าที่ส่วนใหญ่เห็นว่าบุคลากรที่ทำงานด้านครอบครัวอุปถัมภ์ควรได้รับการเสริมองค์ความรู้เทคนิค ทักษะที่สำคัญต่างๆ ให้มีความทันสมัยและสามารถนำไปปรับใช้กับการปฏิบัติงานได้

การพัฒนาทางด้านการปฏิบัติการทั้งในเรื่องขององค์ความรู้ของครอบครัวทุกคนคิดเห็นว่า เป็นสิ่งสำคัญซึ่งตามปกติแล้วในการลงพื้นที่ติดตามเยี่ยมบ้านเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานจะมีห้ององค์ความรู้เสริมข้อมูลที่ครอบครัวควรจะได้รู้เกี่ยวกับการเลี้ยงดูเด็กอยู่แล้วรวมไปถึงการจัดทำคู่มือ คลิปวิดีโอ สื่อต่างๆ ซึ่งคล้ายกับความเห็นในการพัฒนาความสัมพันธ์และการพัฒนาการปรับตัวของครอบครัวที่ไม่จำเป็นต้องมีการจัดกิจกรรมเจ้าหน้าที่สามารถดำเนินการได้ขณะลงพื้นที่ติดตามเยี่ยมบ้าน รวมไปถึงวิธีการติดตามการทำกิจกรรมของครอบครัวผ่านทางออนไลน์เพื่อเป็นการติดตามความสัมพันธ์และการปรับตัวของครอบครัวในอีกรูปแบบหนึ่ง และส่วนน้อยคิดเห็นว่าหากมีการจัดอบรมเป็นกิจกรรมหรือโครงการให้เด็กและครอบครัวมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรม เป็นรูปแบบ

ของการเชิญวิทยากรผู้เชี่ยวชาญดำเนินกิจกรรมทำให้ครอบครัวและเด็กได้เสริมทั้งองค์ความรู้ เสริมความสัมพันธ์และการปรับตัว แต่ส่วนน้อยมองว่าการส่งเสริมเรื่องของความสัมพันธ์ และการปรับตัวของครอบครัวอุปถัมภ์เป็นเรื่องของชุมชน เครือข่ายที่คอยให้ความช่วยเหลือดูแลอยู่แล้ว ท้ายสุดในเรื่องของการส่งเสริมความมั่นคงทางอาชีพให้กับครอบครัวอุปถัมภ์ส่วนใหญ่คิดเห็นว่าการส่งเสริมในรูปแบบของการให้คำปรึกษาแนะนำ การประสานเครือข่าย และหาแหล่งทรัพยากรให้กับครอบครัว โดยส่วนน้อยมองว่าสถานรองรับเด็กมีการจัดบริการด้านเงินให้กับครอบครัวอุปถัมภ์ก็เพียงพอแล้วสำหรับการให้ความช่วยเหลือ

อภิปรายและสรุปผลการวิจัย

ผู้ศึกษาอภิปรายผลการศึกษา โดยออกเป็น 2 ส่วน ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1) ปัญหาอุปสรรคของการจัดบริการ ประกอบด้วยปัญหาด้านบุคลากรพบว่า ปัญหาการขาดองค์ความรู้และทักษะของเจ้าหน้าที่ในการปฏิบัติงานครอบครัวอุปถัมภ์ ส่วนใหญ่คิดเห็นว่าการขาดองค์ความรู้หรือทักษะส่งผลกระทบต่อการทำงานครอบครัวอุปถัมภ์ เนื่องจากถ้าเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานครอบครัวอุปถัมภ์ขาดองค์ความรู้หรือทักษะที่เกี่ยวข้องกับเด็ก ครอบครัว กระบวนการสังคมสงเคราะห์ กฎหมาย หรือองค์ความรู้ทางด้านอื่นที่เกี่ยวข้องจะส่งผลต่อการช่วยเหลือมีการสื่อสารที่คลาดเคลื่อน ไม่สามารถถ่ายทอดองค์ความรู้ให้กับครอบครัวได้สอดคล้องกับภาพพล ทองดี⁽⁶⁾ ได้กล่าวว่า ผู้ปฏิบัติงานครอบครัวอุปถัมภ์มีความเข้าใจในการจัดบริการให้ครอบครัวอุปถัมภ์ที่แตกต่างกัน เจ้าหน้าที่ไม่ได้รับการฝึกฝน เสริมองค์ความรู้ เสริมทักษะที่เกี่ยวข้องทำให้การปฏิบัติงานเกิดความไม่ชัดเจน นอกจากนี้ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่าการเปลี่ยนแปลงเจ้าหน้าที่ปฏิบัติงานครอบครัวอุปถัมภ์ส่งผลกระทบต่อความต่อเนื่องทางด้าน

สัมพันธ์ภาพในการทำงานกับครอบครัวอุปถัมภ์ เพราะต้องมีการสร้างความเข้าใจในการทำงาน เรียนรู้กระบวนการใหม่ ซึ่งการสร้างความเข้าใจและความเชี่ยวชาญในการทำงานจะต้องใช้ระยะเวลาสอดคล้องกับอรรถวรรณ น้อยวัฒน์⁽⁷⁾ ได้กล่าวว่า การทำงานในองค์กรหากมีการเปลี่ยนแปลงบุคลากรเจ้าหน้าที่ หรือการเปลี่ยนแปลงผู้บริหารระดับสูงจะส่งผลถึงความต่อเนื่องในการปฏิบัติงาน ทำให้การทำงานนั้นมีประสิทธิภาพลดลง ไม่สอดคล้องกับเป้าหมายของการทำงานที่ตั้งไว้ อีกทั้งการเปลี่ยนแปลงเจ้าหน้าที่ส่งผลให้เสียระยะเวลาในการจัดสรรบุคลากรใหม่ และเริ่มการฝึกอบรมใหม่อีกครั้ง

ปัญหาด้านครอบครัวพบว่า ปัญหาการเลี้ยงดูเด็กทั้งในครอบครัวทั่วไปหรือครอบครัวอุปถัมภ์ สมาชิกในครอบครัวและผู้ดูแลจะต้องมีองค์ความรู้พื้นฐานในการเลี้ยงดูเด็ก เพื่อให้เด็กได้รับการดูแลอย่างเหมาะสม จากการศึกษาพบว่า หากครอบครัวไม่มีองค์ความรู้พื้นฐานในการเลี้ยงดูเด็ก และไม่มีโอกาสได้เสริมความรู้ที่เหมาะสม เด็กอาจได้ผลกระทบบ้าง เช่น เด็กไม่มีพัฒนาการตามช่วงวัย ไม่ได้รับโอกาสในการส่งเสริมตามศักยภาพความสามารถ เพราะผู้เลี้ยงดูอาจเลี้ยงดูเด็กจากประสบการณ์ที่เคยผ่านมาสอดคล้องกับบุญไญทัย ฤกษ์จำเนียร⁽⁸⁾ ได้กล่าวว่า ปัญหาอุปสรรคและข้อจำกัดของการดำเนินการครอบครัวอุปถัมภ์หนึ่งสิ่งคือ ครอบครัวยังขาดองค์ความรู้ความเข้าใจในการเลี้ยงดูเด็กตาม ช่วงวัยพัฒนาการ รวมไปถึงการรับมือเมื่อเด็กเข้าสู่วัยรุ่น ที่ถือว่าเป็นหัวใจหลักในการเลี้ยงดูเด็ก ซึ่งหากไม่สามารถรับมือได้อาจจะส่งผลต่อปัญหาความสัมพันธ์ ปัญหาพฤติกรรมเด็ก และปัญหาอื่นตามมา ในขณะที่ปัญหาทางด้านความสัมพันธ์กับปัญหาการปรับตัวในครอบครัวอุปถัมภ์เจ้าหน้าที่ส่วนใหญ่เห็นว่าเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นได้น้อยมาก เนื่องจากครอบครัวอุปถัมภ์ส่วน

ใหญ่เป็นเครือญาติที่เกี่ยวข้องทางสายเลือด ซึ่งจะมี ความรู้จักและผูกพันกันมาแต่เดิมก่อนรับเด็กไป อุปถัมภ์ดูแล รวมทั้งมีการเลี้ยงดูเด็กเป็นหนึ่งใน สมาชิกของครอบครัวไม่มีการปฏิบัติที่แตกต่างกับ สมาชิกครอบครัวคนอื่น ๆ สอดคล้องกับปิยะพิมพ์ กิ ดิสุธาธรรม⁽⁹⁾ ที่ว่า ครอบครัวคือสิ่งที่ประกอบไปด้วย พ่อแม่ พี่น้องหรือเครือญาติที่มีความสัมพันธ์ทาง สายเลือด มีการทำบทบาทหน้าที่ของตนเองมีการ แสดงความรักมอบความอบอุ่นให้กำลังใจ เป็นที่ พึ่งพิงทั้งทางร่างกายและจิตใจ ซึ่งถ้าความสัมพันธ์ดี ครอบครัวก็จะเกิดความมั่นคงและมีความสุข แต่ จากผลการศึกษายังพบว่า ถึงแม้ครอบครัวอุปถัมภ์ จะเป็นการเลี้ยงดูเด็กแบบเครือญาติแต่หากมีปัจจัย ภายนอกกระตุ้นให้พฤติกรรมของเด็กเปลี่ยนแปลง ไปก็อาจส่งผลให้เกิดปัญหาความสัมพันธ์ในรูปแบบ ต่างๆ สอดคล้องกับสมิธ วุฒิสวัสดิ์⁽¹⁰⁾ ที่มีการศึกษา เรื่องสัมพันธ์ภาพในครอบครัวซึ่งอธิบายไว้ว่า เด็กจะ มีการเปลี่ยนแปลงตามช่วงวัย เมื่อเด็กเข้าสู่ช่วงที่ สามารถช่วยเหลือตัวเองได้จะทำให้เด็กมีความคิดมี เหตุผลเป็นของตนเองทำให้เด็กต้องการที่ปรึกษาที่ เสมือนเป็นเพื่อน หากครอบครัวมีการปรับตัวหรือ สามารถรักษาความสัมพันธ์ดีก็จะทำให้ครอบครัว เกิดความรัก เด็กมีความมั่นคงทางอารมณ์และจิตใจ ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของกมลทิพย์ พิพิธกุล ⁽¹¹⁾ ที่ศึกษาเรื่องการปรับตัวของครอบครัวอุปถัมภ์ พบว่า การเปลี่ยนผ่านระหว่างช่วงวัยจากวัยเด็กเป็น วัยรุ่น อาจจะมีผลกระทบต่อปรับตัวของ ครอบครัวอุปถัมภ์ โดยครอบครัวอุปถัมภ์ต้องมีการ ปรับตัวทั้ง 4 ด้าน ประกอบด้วย การปรับตัวทางด้าน ร่างกาย ด้านอัตมโนทัศน์ ด้านสังคม และด้านการ พึ่งพิงระหว่างกัน เพื่อให้ครอบครัวสามารถดำรงอยู่ ได้อย่างปกติสุขเหมือนครอบครัวทั่วไป

ปัญหาด้านหน่วยงานองค์กรพบว่า การ จัดสรรงบประมาณทั้งทางด้านการเพิ่มจำนวนเงินที่ ช่วยเหลือครอบครัว การเพิ่มงบประมาณเพื่อ

ช่วยเหลือครอบครัวที่รอรับการจัดบริการ และการ จัดสรรงบประมาณจากส่วนกลางมายังหน่วยงาน เพื่อโอนให้กับครอบครัวอุปถัมภ์ส่วนใหญ่คิดเห็นว่า เป็นปัญหาที่ควรได้รับการแก้ไขพัฒนา เนื่องจากเงิน จำนวน 2,000 บาท เป็นการช่วยเหลือตามระเบียบ ที่ผ่านมามากหลายสิบปี ไม่มีการพัฒนาประเมินหรือดู สถานการณ์ทางสังคมที่เปลี่ยนไป รวมถึงยังมี ประชาชนที่ต้องการสมัครเป็นครอบครัวอุปถัมภ์และ รอการจัดบริการทำให้การจัดสรรงบประมาณในทั้ง สามส่วนควรได้รับการเปลี่ยนแปลงพัฒนาให้ ตอบสนองต่อความต้องการของกลุ่มเป้าหมายและ สถานการณ์ทางสังคม สอดคล้องกับบุญไทยทัย ฤกษ์ จำเนียร⁽⁸⁾ ที่กล่าวว่า ปัญหาอุปสรรคและข้อจำกัดใน การดำเนินงานครอบครัวอุปถัมภ์ คือ ด้าน งบประมาณ ที่มีการจัดสรรไม่เพียงพอต่อการ ดำรงชีวิตของเด็ก และสอดคล้องกับภาณุพล ทอง ดี⁽⁶⁾ ที่ศึกษาปัญหาอุปสรรคของ กระบวนการ จัดบริการครอบครัวอุปถัมภ์พบว่างบประมาณที่ จัดสรรไม่เพียงพอต่อการให้ความช่วยเหลือ ครอบครัวอุปถัมภ์ ทั้งในส่วนการสนับสนุนบุคลากร และกระบวนการ การปฏิบัติงาน ในส่วนของ กระบวนการของงานครอบครัวอุปถัมภ์ที่สรุปย่อได้ เป็น 3 ขั้นตอน คือ 1.กระบวนการก่อนจัดบริการ เป็นการเก็บรวบรวมเอกสาร ลงพื้นที่เยี่ยมบ้าน และ พิจารณาก่อนการช่วยเหลือ 2.กระบวนการ ดำเนินการจัดบริการ เป็นกระบวนการช่วยเหลือ โอนเงิน พร้อมกับการลงพื้นที่ติดตามพัฒนาการเด็ก และความเป็นอยู่ของครอบครัว 3.กระบวนการ ยกเลิกการจัดบริการ เป็นการยกเลิกการจัดบริการ ในกรณีที่เด็กอายุครบ 18 ปีบริบูรณ์ หรือครอบครัว มีความพร้อมในการเลี้ยงดูเด็ก ส่วนใหญ่พบว่า เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานครอบครัวสามารถดำเนินการ ตามคู่มือการปฏิบัติงานครอบครัวอุปถัมภ์ได้ทุก ขั้นตอน แต่อาจจะมีส่วนเสนอเรื่องเอกสารที่มีจำนวน มาก และผู้ปฏิบัติงานส่วนน้อยจะมีการเพิ่มเติม

กระบวนงานด้วยตนเอง เพื่อให้การทำงานเกิดประสิทธิภาพมากขึ้นในการติดตามครอบครัวอุปถัมภ์มากกว่า 2 ครั้ง/ปี สอดคล้องกับภานุพลทองดี⁽⁶⁾ พบว่า เจ้าหน้าที่ส่วนใหญ่มีหลักในการดำเนินการตามคู่มือการให้บริการครอบครัวอุปถัมภ์ แต่ไม่มีการบูรณาการการทำงานจากหลากหลายหน่วยงาน

2) แนวทางการพัฒนาประกอบด้วย แนวทางด้านการบริหารจากการศึกษาทุกคนคิดเห็นว่าเจ้าหน้าที่ควรได้รับการเสริมองค์ความรู้ และมีการทบทวนกระบวนงานครอบครัวอุปถัมภ์เป็นประจำทุกปี อย่างน้อยปีละ 1 หรือ 2 ครั้ง เพื่อให้เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานได้เกิดการแลกเปลี่ยนแนวทางการดำเนินงาน รับฟังปัญหาอุปสรรค พร้อมกับการเกิดการเรียนรู้ในการแก้ไขปัญหาพร้อมกัน และเพื่อให้การทำงานเท่าทันต่อสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงของสังคม ณ ตอนนั้นๆ สอดคล้องกับกิตติพงศ์ ทิพย์เสถียร⁽¹²⁾ ที่ว่าการทบทวนการปฏิบัติงานจะส่งผลต่อการลดความยุ่งยากในการทำงาน และทำให้การทำงานมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น มีแนวทางในการปรับปรุงพัฒนางาน ทราบข้อผิดพลาด พร้อมกันมีวิธีการป้องกันเพื่อไม่ให้เกิดปัญหาซ้ำ และเป็นการเพิ่มองค์ความรู้ที่หลากหลายครบรอบด้านให้กับเจ้าหน้าที่ทั้งกระบวนการสังคมสงเคราะห์ ความรู้ทางจิตวิทยา ข้อกฎหมาย ระเบียบ ทักษะพื้นฐานต่างๆ ในการปฏิบัติงานที่เป็นประโยชน์ต่อเด็กและครอบครัว สอดคล้องกับยุทธศาสตร์กรมกิจการเด็กและเยาวชน พ.ศ. 2560-2564⁽¹³⁾ ที่กำหนดให้เจ้าหน้าที่บุคลากรของกรมกิจการเด็กและเยาวชนต้องมียุทธศาสตร์ตามหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายอย่างลึกซึ้ง มีการทำงานเป็นทีมและเจ้าหน้าที่ต้องได้รับการพัฒนาให้มีความสามารถในการปฏิบัติงานบรรลุตามแผนงาน ขณะที่การพัฒนาการจัดสรรงบประมาณในการให้ความช่วยเหลือครอบครัวอุปถัมภ์ส่วนใหญ่คิดเห็นว่า จำนวนเงินในการให้ความช่วยเหลือ

2,000 บาท /เดือน เป็นการช่วยเหลือตามระเบียบที่ยังไม่ได้รับการพัฒนา ควรมีการปรับเปลี่ยนเพิ่มจำนวนเงินให้เหมาะสมกับสถานการณ์เศรษฐกิจ สอดคล้องกับภัทรภา จารุธีรากุล⁽¹⁴⁾ ได้กล่าวว่า ครอบครัวอุปถัมภ์มีความต้องการที่จะรับการสนับสนุนทางสิ่งของและเงินมากที่สุด เพื่อให้มีการขับเคลื่อนการดำรงชีวิตที่เป็นปัจจัยทำให้สามารถตอบสนองต่อด้านการกินอยู่อาศัย และการซื้อของอุปโภคบริโภค

แนวทางการจัดการปฏิบัติการทุกคนเห็นว่าการพัฒนาศักยภาพองค์ความรู้ของครอบครัวสามารถดำเนินการควบคู่ไปกับขั้นตอนของการลงพื้นที่เพื่อติดตามพัฒนาการเด็ก หรือการเชิญผู้เชี่ยวชาญทางด้านการเลี้ยงดูเด็กให้ความรู้กับครอบครัวอุปถัมภ์ทางด้านต่างๆ ในการดูแลเด็ก สอดคล้องกับอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก⁽¹⁵⁾ ที่กล่าวว่าเด็กต้องได้รับการเลี้ยงดูอย่างเหมาะสมตามสิทธิที่เด็กควรจะได้รับ โดยแบ่งออกเป็นสิทธิการอยู่รอด ทางด้านการมีชีวิตอยู่ การรับประทานอาหาร การได้รับการส่งเสริมทางด้านร่างกาย จิตใจ สังคม สิทธิที่จะได้รับการปกป้องจากผู้ปกครองที่ดูแล สิทธิที่จะได้รับการพัฒนาเพื่อนำไปสู่การเลี้ยงชีพในอนาคต และสิทธิการมีส่วนร่วมทางสังคมนอกจากนี้การส่งเสริมความสัมพันธ์และการปรับตัวในครอบครัวอุปถัมภ์ที่จะเป็นการดำเนินงานของเจ้าหน้าที่เพื่อให้ครอบครัวเกิดสัมพันธภาพที่ดีต่อกันและลดภาวะการเกิดปัญหาที่อาจจะส่งผลกระทบต่อความสัมพันธ์ทางด้านต่างๆ ซึ่งเจ้าหน้าที่ส่วนใหญ่คิดเห็นว่า การส่งเสริมความสัมพันธ์และการปรับตัวให้กับครอบครัวอุปถัมภ์สามารถดำเนินการได้ในช่วงลงพื้นที่ อาจจะเป็นในรูปแบบการพูดคุย สอบถามความเป็นอยู่ การทำหน้าที่กิจวัตรประจำวัน การทำกิจกรรมร่วมกันในครอบครัว วิธีการแก้ไขปัญหา โดยส่วนน้อยคิดเห็นว่าหากเป็นการจัดกิจกรรมโครงการเชื่อมความสัมพันธ์เป็นประจำทุกปีก็อาจจะ

ช่วยในเรื่องของสัมพันธภาพและการปรับตัวของครอบครัวอุปถัมภ์สอดคล้องกับวินิดา บุญปก⁽¹⁶⁾ ที่กล่าวว่าความท้าทายของครอบครัวอุปถัมภ์นั้น คือ การที่ครอบครัวต้องมีความพร้อมในการปรับตัวเพื่อรับมือกับสิ่งที่เกิดขึ้น และสร้างความเข้าใจถึงความเป็นจริงให้กับชีวิตเด็กและสอดคล้องกับจินตนา วัชรากุล⁽¹⁷⁾ ที่กล่าวว่า ความสัมพันธ์ในครอบครัวขึ้นอยู่กับ การแสดงบทบาทหน้าที่ของตนเอง หากทำได้ดีตามที่สังคมกำหนดครอบครัวก็จะมีความรักใคร่สามัคคี ในเรื่องการส่งเสริมความมั่นคงทางอาชีพส่วนใหญ่คิดเห็นว่าการทำงานครอบครัวอุปถัมภ์ไม่มีเงินทุน หรือทุนประกอบอาชีพที่จะสามารถส่งเสริมสนับสนุนให้กับครอบครัวได้มากนัก อาจจะดำเนินการในรูปแบบของการค้นหาศักยภาพของสมาชิกครอบครัว หาเครือข่ายทั้งในชุมชน หน่วยงานเพื่อสนับสนุนให้กับครอบครัว และเป็นการดำเนินงานที่บูรณาการร่วมกันกับหน่วยงานอื่นๆ สอดคล้องกับทิพาภรณ์ โพธิ์ธวัช⁽¹⁸⁾ ที่กล่าวว่า นอกเหนือจากการสนับสนุนด้านเงินในการเลี้ยงดูเด็กในครอบครัวอุปถัมภ์แล้ว การจัดหาอาชีพเป็นอีกหนึ่งสิ่งที่จะทำให้ครอบครัวเกิดภาวะลดการพึ่งพิงทางภาครัฐ และเป็นการเปิดโอกาสให้ครอบครัวสร้างรายได้ เกิดความภาคภูมิใจซึ่งอาจจะมาจากการสร้างเครือข่ายและรวมตัวกันในชุมชน

อนึ่ง จากการศึกษาครั้งนี้พบประเด็นที่น่าสนใจที่ผู้ศึกษาต้องการอภิปรายเพิ่มเติม คือ ผู้ปฏิบัติงานครอบครัวอุปถัมภ์ของสถานรองรับเด็ก เป็นผู้ที่มีวุฒิทางการศึกษาเกี่ยวกับทางด้านสังคมสงเคราะห์ ได้รับการศึกษาองค์ความรู้และฝึกอบรมเกี่ยวกับการทำงานแบบองค์รวมของเด็ก ครอบครัว ชุมชนและสังคม ทำให้ผู้ปฏิบัติงานมีการประเมินให้ความช่วยเหลือครอบครัวอุปถัมภ์แบบมองภาพกว้าง ไล่ระดับความสำคัญในการแก้ไขปัญหาตามวงชีวิตที่จะส่งผลกระทบต่อถึงกัน อธิบายคือเป็นการทำงานแบบเริ่มต้นการประเมินจากความเป็นปัจเจกบุคคล

ต่อมาเป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อปัจเจกบุคคลนั้นทั้งครอบครัวชุมชน สภาพเศรษฐกิจ สภาพสังคมต่างๆ ที่มีส่วนและส่งผลกระทบต่อปัจเจกบุคคล สอดคล้องกับพูนสุข เวชวิฐาน⁽¹⁹⁾ ที่กล่าวเกี่ยวกับทฤษฎีระบบครอบครัวว่า บุคคลจะมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมรอบตัวเริ่มจากสิ่งแวดล้อมที่ใกล้ที่สุดก่อนคือระบบจุลภาค ระบบชั้นกลาง ระบบภายนอก และระบบมหภาคตามลำดับ ซึ่งล้วนแล้วจะส่งผลการดำเนินการชีวิต ความคิดและการตัดสินใจของบุคคล แต่ส่วนหนึ่งของผู้ปฏิบัติงานครอบครัวอุปถัมภ์เป็นผู้ที่ไม่ได้จบตรงทางสังคมสงเคราะห์หรือไม่ได้รับการเรียนรู้อย่างลึกซึ้งซึ่งเกี่ยวกับการทำงาน การประเมิน การวิเคราะห์สภาพปัญหาและความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย ทำให้การทำงานเป็นเพียงการทำงานตามบทบาทหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายเป็นการทำงานตามระบบระเบียบที่ไม่เกิดการบูรณาการ ไม่เกิดการวิเคราะห์เชิงลึก ไม่มีการวางแผนในการให้ความช่วยเหลืออย่างลึกซึ้ง โดยเห็นได้ว่าผู้ปฏิบัติงานนั้นจะคิดเห็นว่าการทำงานครอบครัวเป็นเพียงการให้ความช่วยเหลือเกี่ยวกับการให้เงินเท่านั้น การดูแลในเรื่องของความสัมพันธ์ การปรับตัว ความมั่นคงทางอาชีพในครอบครัวไม่ใช่หน้าที่หรือเป้าหมายในการทำงานซึ่งขัดแย้งกับหลักในการทำงานที่ควรปฏิบัติเกี่ยวกับแนวทปฏิบัติด้านการเลี้ยงดูเด็กทดแทนสำหรับเด็กขององค์การสหประชาชาติ⁽³⁾ ที่กล่าวว่า จุดมุ่งหมายในการปฏิบัติงานครอบครัวทดแทนคือการให้เด็กสามารถอยู่ในครอบครัวเดิมได้เพื่อไม่ให้เด็กต้องอยู่ในสถานรองรับเด็ก โดยเด็กต้องได้รับการส่งเสริมพัฒนาได้รับการปกป้องจากผู้ดูแลได้รับการเลี้ยงดูอย่างเหมาะสม โดยหน่วยงานรัฐบาลมีหน้าที่ในการแนะนำป้องกันการเกิดปัญหาที่อาจจะส่งผลกระทบต่อเด็กสะท้อนให้เห็นว่าการทำงานครอบครัวอุปถัมภ์อาจจะยังต้องการความเติมเต็มในอีกหลายจุด

ทั้งนี้ไม่ว่าผู้ปฏิบัติงานครอบครัวอุปถัมภ์ จะได้รับการเรียนรู้ทางด้านสังคมสงเคราะห์หรือไม่ แต่องค์ประกอบหนึ่งที่สำคัญในการทำงานด้าน ครอบครัวอุปถัมภ์ คือ ทักษะการฟัง และความเข้าใจถึงจุดมุ่งหมายในการปฏิบัติงานกับครอบครัวว่า การปฏิบัติงานครอบครัวอุปถัมภ์ทำเพื่ออะไร เพื่อใคร และใครเกิดประโยชน์กับสิ่งที่ทำอยู่มากที่สุดซึ่งเจ้าหน้าที่บางส่วนยังมีความคิดเห็นว่าการปฏิบัติงานครอบครัวอุปถัมภ์เป็นการให้ความช่วยเหลือทางด้านเงินเป็นค่าตอบแทนสำหรับญาติ ครอบครัวที่เป็นผู้เลี้ยงดูเด็กที่มีปัญหาครอบครัวบิดามารดาไม่สามารถให้การอุปการะดูแลได้ หรือคิดเห็นว่าการให้เงินเป็นตัวช่วยเหลือค่าเลี้ยงดูเพื่อไม่ให้เด็กเข้าสู่สถานรองรับเด็กที่สอดคล้องกับนโยบายของกรมกิจการเด็กและเยาวชน⁽⁴⁾ ที่กล่าวว่ากรมกิจการเด็กและเยาวชนจะมีความทำงานด้านครอบครัวอุปถัมภ์มากยิ่งขึ้นเพื่อให้เด็กได้อยู่กับครอบครัวหรือเครือญาติเพื่อลดจำนวนเด็กเข้าสู่สถานรองรับให้ได้ร้อยละ 10 ต่อปี เท่านั้น จึงละทิ้งประเด็นสำคัญของปัญหาที่มีความจำเป็นในการช่วยเหลือเด็กในครอบครัวอุปถัมภ์ที่มากกว่าการให้เงินกับครอบครัวเพื่อเลี้ยงดูเด็ก หรือปฏิบัติงานตามหน้าที่เบิกจ่ายให้ทันตามกำหนดและยึดหลักการทำงานตามแนวทางคู่มือ จนทำให้เป้าหมายของการทำงานเปลี่ยนแปลงไปจาก “เด็ก” เป็น “เงิน” แท้จริงแล้วเด็กอาจจะสามารถอยู่กับครอบครัวอุปถัมภ์ได้ ครอบครัวอุปถัมภ์สามารถเลี้ยงดูมีที่อยู่อาศัย อาหาร ปัจจัยสี่ขั้นพื้นฐานตามที่กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน⁽²⁰⁾ กล่าวเกี่ยวกับกฎกระทรวงกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำในการอุปการะเลี้ยงดู อบรมสั่งสอนและพัฒนาเด็กที่อยู่ในความปกครอง พ.ศ. 2549 ทางด้านร่างกายไว้ว่า เด็กควรได้รับการดูแลทางด้านสุขภาพให้มีความแข็งแรง สมบูรณ์ ได้รับการรักษาพยาบาล หากเจ็บป่วย รับประทานอาหารที่มีคุณค่า นอนหลับพักผ่อน มีเสื้อผ้าเครื่องแต่งกายที่สะอาดเพียงพอ มี

การร่วมกิจกรรมและได้รับการเสริมสร้างพัฒนาการทางด้านต่างๆ ของร่างกาย แต่อาจจะเลเหลหลักการทำงานด้านสุขภาพจิตของมาตรฐานขั้นต่ำที่กล่าวว่าเด็กต้องมีความความภูมิใจในตัวตน ได้รับการเรียนรู้ทางจริยธรรม ได้รับการสร้างแรงจูงใจให้มีพฤติกรรมทางที่ดี เด็กต้องควบคุมอารมณ์พฤติกรรมของตนเองได้มีทักษะในการดูแลร่างกายและจิตใจของตนเอง และมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลในครอบครัวและนอกครอบครัวได้อย่างปกติ รวมไปถึงความสุขในชีวิตของเด็กซึ่งเป็นองค์ประกอบที่สำคัญในการเติบโตของชีวิตคนๆหนึ่ง ซึ่งการสนับสนุนเพียง “เงิน” โดยละเลยการสนับสนุนด้านอื่นๆ กับครอบครัวอุปถัมภ์ ไม่อาจทำให้เกิดสิ่งเหล่านั้นได้ โดยเฉพาะกระบวนการติดตามครอบครัวอุปถัมภ์ นอกจากการติดตามที่เน้นตัวเด็กเป็นศูนย์กลางแล้ว ควรพิจารณาบริบทรอบตัวเด็กอันเป็นสิ่งแวดล้อมที่เกื้อหนุนให้เด็กสามารถเติบโตได้อย่างเหมาะสมด้วย และข้อมูลจากการติดตามควรนำมาดำเนินการต่อทั้งการช่วยเหลือเด็กรายบุคคล และการช่วยเหลือครอบครัว เพราะครอบครัวที่มีคุณภาพจะสนับสนุนให้เด็กเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่มีคุณภาพต่อไป

ข้อเสนอแนะที่สำคัญจากการศึกษา

1. ศูนย์อำนวยการรับเด็กเป็นบุตรบุญธรรม กรมกิจการเด็กและเยาวชน กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ควรมีการจัดประชุมประจำปีเรื่องครอบครัวอุปถัมภ์เพื่อถอดบทเรียน ในการลงพื้นที่ให้ความช่วยเหลือครอบครัวอุปถัมภ์และปรับกระบวนการทำงานกับครอบครัวอุปถัมภ์ให้สอดคล้องกับสถานการณ์ทางสังคมปัจจุบัน
2. การทำบันทึกความเข้าใจ (Memorandum Of Understanding : MOU) กับเครือข่าย เช่น องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการทำงานติดตามหรือจัดกิจกรรมร่วมกันให้กับครอบครัวอุปถัมภ์ในพื้นที่ อาทิ กิจกรรมให้ความรู้

กิจกรรมสานสัมพันธ์ในครอบครัว กิจกรรมลดปัญหาช่องว่างระหว่างวัยของครอบครัวอุปถัมภ์

3. การพัฒนาระเบียบที่ใช้ในการปฏิบัติงานและให้ความช่วยเหลือครอบครัวอุปถัมภ์ เนื่องจากระเบียบที่ใช้ปฏิบัติงานอยู่ คือระเบียบกรมประชาสงเคราะห์ว่าด้วยการสงเคราะห์เด็กแบบครอบครัวอุปถัมภ์ พ.ศ. 2544 ซึ่งมีการใช้งานมาแล้ว 20 ปี จึงควรมีการปรับแก้ให้สอดคล้องกับสถานการณ์ปัญหาของครอบครัวอุปถัมภ์ในปัจจุบัน เช่น จำนวนเงินที่จัดบริการให้กับครอบครัวอุปถัมภ์ เกณฑ์การให้ความช่วยเหลือ เป็นต้น

4. การปรับระเบียบให้เจ้าหน้าที่ทุกสถานะไม่ว่าจะเป็นข้าราชการ ลูกจ้างประจำ พนักงานราชการ และจ้างเหมาบริการได้รับโอกาสในการพัฒนาศักยภาพของตนเองทั้งด้านความรู้และทักษะที่จำเป็นต่อการปฏิบัติงานครอบครัวอุปถัมภ์

5. สถานรองรับเด็กควรดำเนินการจัดทำแผนพัฒนารายบุคคล (Individual Development Plan : IDP) ของเด็กในครอบครัวอุปถัมภ์ก่อนการให้ความช่วยเหลือ และเพิ่มเติมการจัดกิจกรรมในรูปแบบของโครงการสานสัมพันธ์ โครงการแลกเปลี่ยนการเรียนรู้ โครงการให้ความรู้และทักษะ รวมทั้งโครงการเกี่ยวกับการปรับตัวของเด็กและการเลี้ยงดูเด็กในช่วงวัยรุ่น

6. สถานรองรับเด็กควรเพิ่มกระบวนการให้คำปรึกษาและการให้ความรู้ในด้านต่างๆ แก่ครอบครัวอุปถัมภ์ระหว่างการติดตามครอบครัว

7. สถานรองรับเด็กควรมีการทำงานครอบครัวอุปถัมภ์เป็นรูปแบบของทีมงานสหวิชาชีพภายในหน่วยงาน เพื่อสามารถวางแผนให้ความช่วยเหลือเด็กและครอบครัวได้ครบรอบด้าน และบูรณาการการดำเนินงานร่วมกับหน่วยงานต่างๆ ทั้งภายในและภายนอกกระทรวงที่เกี่ยวข้อง

ข้อเสนอแนะในการศึกษาครั้งต่อไป

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้เป็นการศึกษาข้อมูลจากผู้บริหาร และกลุ่มเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานทำให้เห็นถึงสภาพปัญหาและเสนอแนวทางการพัฒนาระบบการครอบครัวอุปถัมภ์ในฐานะผู้จัดบริการ หากมีการศึกษาครั้งต่อไปควรมีการศึกษาจากกลุ่มเป้าหมายครอบครัวอุปถัมภ์ในฐานะผู้ใช้บริการ เพื่อให้เห็นมุมมอง ความคิดเห็น และทัศนคติต่อการรับบริการที่นำไปสู่การพัฒนาการจัดบริการครอบครัวอุปถัมภ์อย่างรอบด้านต่อไป

กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบพระคุณคณะอาจารย์ที่ให้คำปรึกษาแนะนำ และเจ้าหน้าที่ของกรมกิจการเด็กและเยาวชนที่เสียสละเวลาสำหรับการให้ข้อมูล รวมทั้งทุกท่านที่มีส่วนร่วมทำให้งานวิจัยนี้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี

บรรณานุกรม

- วิญญู ทองดี. (ม.ป.ป.). สถาบันครอบครัว. สืบค้น 17 กุมภาพันธ์ 2564, จาก <http://www.human.cmu.ac.th>
- กรมกิจการเด็กและเยาวชน. (2546). พระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก พ.ศ. 2546. สืบค้น 25 มกราคม 2564, จาก https://www.dcy.go.th/dcy/webnew/main/law_list.php?id=1
- องค์การสหประชาชาติ. (2552). การเลี้ยงดูทดแทนในสถานสงเคราะห์ แนวทางปฏิบัติด้านการเลี้ยงดูทดแทนสำหรับเด็ก. สืบค้น 12 มกราคม 2564, จาก <https://slideplayer.in.th/slide/17615365/>

กรมกิจการเด็กและเยาวชน. (2562). นโยบายการลดจำนวนเด็กในสถาน. สืบค้น 25 มกราคม 2564, จาก

<https://tna.mcot.net/tna-397886>

ศูนย์อำนวยการรับเด็กเป็นบุตรบุญธรรม. (2563). คู่มือการปฏิบัติงานด้านครอบครัวทดแทน. กรุงเทพมหานคร: ม.ป.พ.

ภาณุพล ทองดี. (2562). กระบวนการดำเนินงานและปัญหาอุปสรรคในการจัดบริการครอบครัวอุปถัมภ์ของสำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัด (สารนิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต). กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

อรรธรณ น้อยวัฒน์. (2556). การจัดการองค์ความรู้กับพฤติกรรมองค์กร. สืบค้น 22 ธันวาคม 2564, จาก www.stou.ac.th

บุญญทัย ฤกษ์จำเนียร. (2556). การประยุกต์ใช้แบบจำลองการประเมินความก้าวหน้าของสตรีทเว็นในการประเมินระบบงานครอบครัวอุปถัมภ์ (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต). กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ปิยะพิมพ์ กิตติสุทธธรรม. (2554). การยอมรับและการปรับตัวของคนพิการทางการเคลื่อนไหวที่เกี่ยวข้องกับบทบาทของครอบครัว (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต). กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สมิธ วุฒิสวัสดิ์. (2552). การศึกษาสัมพันธภาพในครอบครัวของนักเรียนช่วงชั้นที่ 2 (สารนิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต). กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

กมลทิพย์ พิพิธกุล. (2563). การปรับตัวและปัจจัยที่สัมพันธ์กับการปรับตัวของผู้อุปการะเด็กแบบครอบครัวอุปถัมภ์ของสำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดนครนายก (สารนิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต). กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

กิตติพงศ์ ทิพย์เสถียร. (2555). การทบทวนหลังปฏิบัติงาน. สืบค้น เข้าถึงเมื่อ 22 ธันวาคม 2564, จาก http://www.thaischool.in.th/_files_school/32100553/document/32100553_0_20160902-121515.pdf

กรมกิจการเด็กและเยาวชน. (2560). ยุทธศาสตร์กรมกิจการเด็กและเยาวชน พ.ศ. 2560-2564. สืบค้น 22 มกราคม 2564, จาก <https://shorturl.asia/MfpZm>

ภัทรภา จารุธีรากุล. (2558). แนวทางการสนับสนุนทางสังคมสำหรับเด็กกำพร้าในครอบครัวอุปถัมภ์ (สารนิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต). กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

กองคุ้มครองเด็กและเยาวชน. (2561). อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็กและพิธีสารเลือกรับของอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก. กรุงเทพมหานคร: ม.ป.พ.

วนิดา บุญปก. (2558). การติดตามผลการเลี้ยงดูเด็กให้เป็นไปตามมาตรฐานการเลี้ยงดูเด็กขั้นต่ำของครอบครัวอุปถัมภ์ กรณีศึกษาสำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดบุรีรัมย์ (สารนิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต). กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

จินตนา วัชรากุล. (2534). บทบาทของครอบครัวในการอบรมเลี้ยงดูเด็กก่อนวัยเรียน: ศึกษาเฉพาะกรณีผู้ปกครองของเด็กที่มารับบริการที่ศูนย์ปฏิบัติการสังคมสงเคราะห์คลองจั่น (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต). กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ทิพาภรณ์ โพธิ์ถวิล. (2563). การเสริมสร้างความอบอุ่นของครอบครัวลักษณะเฉพาะในพื้นที่เป้าหมายครอบครัว
อบอุ่น. วารสารสังคมสงเคราะห์ปีที่ 28 สังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2563 (1),
197- 234. สืบค้นจาก

http://journal.innovtalk.com/upload_files/journal/journal_id_37_91.pdf

พูนสุข เวชวิฐาน. (2557). ทฤษฎีครอบครัวเบื้องต้น. กรุงเทพมหานคร: ศูนย์หนังสือจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน. (2549). กฎกระทรวงกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำในการอุปการะเลี้ยงดู อบรม
สั่งสอนและพัฒนาเด็กที่อยู่ในความปกครอง พ.ศ. 2549. สืบค้น 24 กุมภาพันธ์ 2564, จาก
<https://shorturl.asia/M1nFk>

ปัญหา และความต้องการสวัสดิการสังคมของคนไร้ที่พึ่งในนิคมสร้างตนเอง¹อัครพงษ์ เพ็ชรพูล¹อ.ดร.นุชนาฏ ยูธันเงาะ²อ.ดร.กฤตวรรณ สาหร่าย³Received 1st August, 2022Revised 13th August, 2022Accepted 30th August, 2022

บทคัดย่อ

นิคมสร้างตนเองก่อตั้งขึ้นเพื่อส่งเสริมให้ราษฎรได้รู้จักอาชีพใหม่ๆ ที่คนไทยไม่คุ้นเคยซึ่งสามารถยึดเป็นพื้นฐานที่มั่นคงในทางเศรษฐกิจและขยายให้เพิ่มมากขึ้นต่อไปในอนาคตได้ และเพื่อแก้ไขข้อพิพาทระหว่างรัฐบาลกับราษฎร และระหว่างราษฎรกับราษฎร โดยได้มีการวางผัง แบ่งแปลงที่ดิน และจัดคนเข้าครอบครองทำกินครบถ้วนตามสภาพของที่ดินที่จัดแล้ว จัดสร้างสาธารณูปโภคพื้นฐาน ให้ประชาชนได้ตั้งเคหสถาน ซึ่งมีมาตรฐานไม่ต่ำกว่ามาตรฐานทั่วไปของเกษตรกร ในท้องถิ่นใกล้เคียงเป็นหลักแหล่ง และประกอบอาชีพมีรายได้เฉลี่ยต่อคนต่อปีไม่น้อยกว่ารายได้เฉลี่ยของเกษตรกรในท้องที่ใกล้เคียง งานนิคมสร้างตนเองดำเนินการในลักษณะเชิงบูรณาการ เน้นให้สมาชิกนิคมมีส่วนร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมปฏิบัติ และร่วมติดตามผล ผู้ที่อยู่ในนิคมเป็นราษฎรที่ยากจน ไม่มีที่อยู่อาศัย เป็นบุคคลไร้ที่พึ่ง และได้รับการคัดเลือกให้อยู่พวยตนเองและครอบครัว เข้าไปตั้งถิ่นฐานตามแปลงที่ดินที่ได้จัดทำผังไว้แล้ว โดยทั่วไปจะจัดให้ครอบครัวละ 25 ไร่ แบ่งเป็นที่อยู่อาศัย 2 ไร่ และที่ดินทำกิน 23 ไร่ ปัจจุบันมีนิคมสร้างตนเองอยู่ทั้งสิ้น 44 แห่ง ทั่วประเทศ

การศึกษาปัญหา และความต้องการของคนไร้ที่พึ่งในนิคมสร้างตนเองใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการสัมภาษณ์เชิงลึกเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานด้านคนไร้ที่พึ่ง พนักงานส่วนท้องถิ่นในพื้นที่ ผู้แทนสมาชิกโครงการและองค์กรสาธารณประโยชน์ รวมจำนวน 40 คน การจัดสนทนากลุ่มเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานด้านคนไร้ที่พึ่ง และผู้แทนสมาชิกโครงการ จำนวน 10 คน

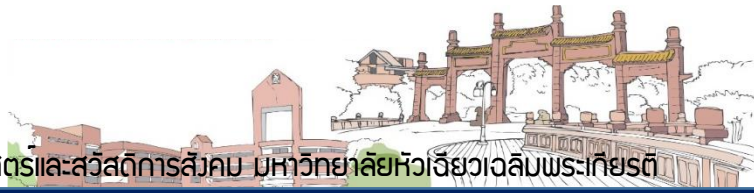
ผลการวิจัยพบว่า บุคคลไร้ที่พึ่งได้รับการคุ้มครองสวัสดิภาพตามนโยบายของการจัดตั้งนิคม แต่ยังคงมีปัญหา อุปสรรคที่ต้องแก้ไขอีกหลายประการ ได้แก่ บุคลากรไม่เพียงพอและไม่มีความเชี่ยวชาญ การดำเนินงานพัฒนาทักษะอาชีพมีแต่เกษตรกรรวม งบประมาณรายรับรายจ่าย คือ ค่าอาหารสาธารณูปโภคและค่าจ้างเหมา บุคลากรไม่เพียงพอ ปัญหาและความต้องการ มี 5 ด้าน คือ ต้องการติดต่อญาติและการไปเยี่ยมบ้าน ต้องการให้ผ่อนปรนกฎระเบียบที่ให้อิสระในการดำรงชีวิตมากขึ้น ต้องการได้รับการจัดสรรที่ดินเพื่อการประกอบอาชีพ และต้องการขอลาออกจากโครงการ

¹ ข้อค้นพบส่วนหนึ่งจากวิทยานิพนธ์เรื่อง “แนวทางการส่งเสริมการจัดบริการสวัสดิการสังคมของโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเองในจังหวัดพิษณุโลก”

² นักศึกษาหลักสูตรสังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารสวัสดิการสังคม คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์และสวัสดิการสังคม

³ อาจารย์ ดร., อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก อาจารย์ประจำคณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์และสวัสดิการสังคม

⁴ อาจารย์ ดร., อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม อาจารย์ประจำคณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์และสวัสดิการสังคม

ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะต่อแนวทางการส่งเสริมการจัดบริการสวัสดิการสังคมให้แก่บุคคลไร้ที่พึ่ง 9 แนวทาง คือ การสร้างความตระหนักความภาคภูมิใจในตนเองและพึ่งตนเอง การจ้างงานประจำในหน่วยงาน การจัดกิจกรรมนันทนาการ การดำรงชีวิตอิสระ การจ่ายเบี้ยยังชีพ การเยี่ยมบ้าน และการส่งเสริมให้มีงานทำสร้างรายได้

คำสำคัญ: นิคมสร้างตนเอง, การจัดบริการ, สวัสดิการสังคม, คนไร้ที่พึ่ง, ปัญหาความต้องการ

Problems and needs of social welfare of the homeless in the self-establishment estate

Akarapong Pethpool
Nutchanat Yuhannogh
Kittawan Sarai

Abstract

The self-establishment estate was established to encourage people to learn new occupations that Thai people are unfamiliar with, which can be taken as a solid foundation in the economy and can expand further in the future, and to resolve disputes between the government and the people, and between the people themselves, which has been planned to divide the land and arrange people to occupy the land in full according to the condition of the land already divided. established infrastructure for the people to establish a dwelling place which has a section not lower than the general section of farmers in the local area as its main source and has an average income per person per year not less than the average income of farmers in nearby areas. The self-establishing estate works in an integrated manner and emphasizes the members of the estate's participation in thinking, decision-making, practice, and follow-up. The residents of the estates were poor, homeless, and helpless citizens. Generally, 25 rai per family is arranged, divided into 2 rai of residence and 23 rai of arable land. Currently, there are 44 self-established estates across the country.

The study on the problems and needs of the homeless in the self-establishment estates employed qualitative research methods by conducting in-depth interviews with officials working on the defenseless, local staff in the area, representatives of project members, and non-governmental organizations, totaling 40 people. and 10 representatives of project members.

The results showed that homeless people receive welfare protection in accordance with the policy of establishing settlements but still have many problems that need to be solved, including insufficient personnel and lack of expertise, occupational skills development, and operations based only on agriculture. The income and expenditure budgets are insufficient for food, utilities, and personnel wages. A homeless person has five problems and needs: wanting to contact relatives and home visits; must ask for a waiver of the rules and regulations that give more

freedom to live; wanting to be allocated land for occupation; and wanting to resign from the project.

The researcher has nine suggestions for promoting social welfare services for the homeless, which are to raise awareness of self-esteem and self-reliance; permanent employment in the agency; recreational activities; independent living; pension payment; home visit; and promoting jobs to make income.

Keywords: Self-establishing estates, Services Arrangement, Social welfare, Homeless people, Problems and needs

บทนำ

คนไร้ที่พึ่ง คนไร้บ้าน คนเร่ร่อน คนขอทาน เป็นปรากฏการณ์ทางสังคมที่มีมานานแล้ว และมีแนวโน้มที่จะทวีความรุนแรงมากขึ้น พวกเขา มักจะอาศัยอยู่ตามสวนสาธารณะ ใต้สะพานข้ามทางแยก โดยสาเหตุหลักที่ทำให้มีคนเร่ร่อนตามพื้นที่สาธารณะนั้นมาจาก 2 ปัจจัยหลัก ได้แก่ 1) อาการป่วยทางจิต เช่น ไม่รู้ตัว ว่าตัวเองจะเดินไปไหน ซึ่งต่อมากลายเป็นคนหาย 2) กลุ่มที่มีปัญหาทางครอบครัว เช่น ไม่เหลือคนในครอบครัว ต้องอยู่ตัวคนเดียว ครอบครัวมองว่าผู้ป่วยทางจิตเป็นภาระ และผู้ป่วยทางจิตบางคนก็ไม่อยากเป็นภาระของครอบครัว จึงออกมาใช้ชีวิตอยู่คนเดียวตามพื้นที่สาธารณะ(จักรพันธ์ โอฬาริกชาติ, 2561)

จากการสำรวจข้อมูลเชิงลึกของมูลนิธิอิสรชน ในวิถีชีวิตประจำวันของกลุ่มผู้ใช้ชีวิตในที่สาธารณะในพื้นที่ กรุงเทพมหานคร จำนวน 108 คน พบว่าสาเหตุที่ทำให้คน ต้องออกมาใช้ชีวิตอยู่ในที่สาธารณะ ซึ่งถูกเรียกว่าเป็น “คนไร้บ้าน” นั้น ส่วนใหญ่มาจากปัจจัยทางเศรษฐกิจเป็นหลัก โดยเฉพาะการไม่มีงานทำ รองลงมาคือปัจจัย ครอบครัวที่กดดันทำให้ออกมาหางาน ซึ่งเมื่องานก็ยังไม่ได้ บ้านก็กลับไม่ได้ จึงต้องอาศัยอยู่ตามที่สาธารณะของชุมชนเมืองเพื่อรองาน (ภรณ์ ภูประเสริฐ และธานี ชัยวัฒน์, 2561)

ปรากฏการณ์คนไร้ที่พึ่ง คนไร้บ้าน คนเร่ร่อน คนขอทาน ไม่ได้เกิดเฉพาะในกรุงเทพมหานครเท่านั้น แต่ยังเกิดในหัวเมืองใหญ่ทั่วประเทศ เช่น เชียงใหม่ พิษณุโลก ขอนแก่น ซึ่งเป็นจังหวัดที่เป็นศูนย์กลางความเจริญทางเศรษฐกิจและสังคมในภูมิภาค กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ เป็นหน่วยงานภาครัฐที่มีภารกิจให้บริการสวัสดิการสังคมแก่ผู้ประสบปัญหาทางสังคม ตามพระราชบัญญัติการคุ้มครองคนไร้ที่พึ่ง พ.ศ.2557 โดยกรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ

ได้มีประกาศกำหนดเขตพื้นที่ให้การคุ้มครองคนไร้ที่พึ่ง ลงวันที่ 27 มีนาคม 2558 จำนวน 8 จังหวัด คือตาก สุโขทัย พิษณุโลก เพชรบูรณ์ กำแพงเพชร พิจิตรอุตรดิตถ์ และเลย นอกจากนี้ในพื้นที่จังหวัดพิษณุโลก ยังมีโครงการสร้างชีวิตใหม่ให้คนเร่ร่อนขอทาน หรือโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเอง จำนวน 2 แห่ง คือ โครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเองบางระกำ อำเภอบางระกำ และโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเองทุ่งสาม อำเภอพรมพิจราชม (คู่มือการดำเนินงานโครงการสร้างชีวิตใหม่ให้คนเร่ร่อน คนไร้ที่พึ่ง และคนขอทาน “บ้านน้อยในนิคม”, 2559)

แต่อย่างไรก็ตาม การจัดการสวัสดิการสังคมในโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเอง ที่ผ่านมายังพบปัญหาในเชิงนโยบายและการบริหารจัดการหลายประการ ดังที่กฤษณ์ ศรีจันทร์ (2563) ได้ศึกษา การประเมินผลโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเอง ของกรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ ในพื้นที่นำร่องของโครงการ จำนวน 5 แห่ง คือ นิคมสร้างตนเองทุ่งสาม จังหวัดพิษณุโลก นิคมสร้างตนเองปราสาท จังหวัดสุรินทร์ นิคมสร้างตนเองลำตะคอง จังหวัดนครราชสีมา นิคมสร้างตนเองห้วยหลวง จังหวัดอุดรธานี และนิคมสร้างตนเองประจวบคีรีขันธ์ จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ในด้านบริหารหรือสภาวะแวดล้อม พบว่า การบริหารทรัพยากร ยังมีข้อจำกัด อาทิ งบประมาณไม่เพียงพอต่อการพัฒนาศักยภาพสมาชิกโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเอง และยังพบว่าพื้นที่ในการฝึกอาชีพนั้น สามารถทำได้แต่การเกษตรเพียงอย่างเดียว ไม่สามารถประกอบอาชีพตามความนัดหรือความต้องการได้ และไม่เอื้อประโยชน์ให้สมาชิกโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเอง ให้ดำรงชีวิตอิสระ ไม่เอื้อให้เกิดความรักในบ้านของตนเอง ไม่สามารถออกไปประกอบอาชีพ หรือมีครอบครัวได้ เพราะมีกฎ มีระเบียบข้อห้ามหลายประการ ซึ่งร้อย

ละ 90 ของจำนวนสมาชิกโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเอง มีความต้องการจะกลับไปใช้ชีวิตอิสระกับบุคคลในครอบครัวตามภูมิลำเนา (อัครพงษ์ เพ็ชรพูล รายงานการฝึกภาคปฏิบัติ: 2563) แต่ไม่สามารถติดต่อครอบครัวได้ หรือกรณีติดต่อครอบครัวได้ แต่ครอบครัวไม่ยอมรับ ด้วยเหตุผลต่างๆ เช่น ฐานะทางเศรษฐกิจมีรายได้ไม่เพียงพอกับรายจ่ายจึงไม่สามารถรับภาระเพิ่มได้ ประกอบกับเคยมีความสัมพันธ์ที่ไม่ดีกับครอบครัวเช่น การทะเลาะวิวาท ไม่ทำงาน ดิตสุรา เป็นต้น และในบางรายบุพการีเสียชีวิตไม่สามารถพึ่งพิงผู้อื่นได้

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาการจัดการบริการสวัสดิการสังคมของบุคคลไร้ที่พึ่งในนิคมสร้างตนเอง
2. เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคในการจัดการบริการสวัสดิการสังคมสำหรับบุคคลไร้ที่พึ่งในนิคมสร้างตนเอง
3. เพื่อศึกษาความต้องการและแนวทางการส่งเสริมการจัดการบริการสวัสดิการสังคมให้แก่บุคคลไร้ที่พึ่งในนิคมสร้างตนเอง

วิธีการวิจัย

เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ รวมจำนวน 40 คน โดยแบ่งเป็น 4 กลุ่ม คือ กลุ่มที่ 1 เจ้าหน้าที่หรือผู้แทน หน่วยงานที่มีบทบาทเกี่ยวข้องกับโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเองในจังหวัดพิษณุโลก กลุ่มที่ 2 เจ้าหน้าที่หรือผู้แทน หน่วยงาน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในพื้นที่ตั้งของนิคมสร้างตนเอง กลุ่มที่ 3 สมาชิกโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเอง และกลุ่มที่ 4 กลุ่มผู้แทนจากองค์กรสาธารณประโยชน์

เครื่องมือที่ใช้ ได้แก่ ตัวผู้วิจัยและแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง อุปกรณ์บันทึกภาพและเสียง การตรวจสอบความสอดคล้อง และความเที่ยงตรงของแบบสัมภาษณ์ โดยผู้เชี่ยวชาญในสาขาที่

เกี่ยวข้อง จำนวน 3 ท่าน และนำมาหาค่าดัชนีความสอดคล้อง ตั้งแต่ 0.5 ขึ้นไป และปรับแก้ตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญ และนำไปทดลองใช้กับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลที่มีลักษณะคล้ายคลึงกัน นอกจากนี้ผู้วิจัยได้ตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูล โดยใช้วิธีการตรวจสอบแบบสามเส้า ด้านข้อมูล ด้านตัวผู้วิจัย และด้านวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์เนื้อหา สรุปข้อมูลตีความและนำเสนอเชิงพรรณนาความ

ศึกษาแนวทางการส่งเสริมการจัดการบริการสวัสดิการสังคมของโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเองในจังหวัดพิษณุโลก โดยใช้วิธีการสนทนากลุ่ม อาสาสมัครผู้ร่วมสนทนากลุ่ม จำนวน 10 คน ได้แก่ เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานด้านสวัสดิการสังคมและสังคมสงเคราะห์ จำนวน 5 คน และ ผู้แทนสมาชิกโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเอง จำนวน 5 คน

ผลการวิจัย

1. จัดบริการสวัสดิการสังคมของบุคคลไร้ที่พึ่งในนิคมสร้างตนเอง พบว่า

คนไร้ที่พึ่งที่อยู่ในนิคมสร้างตนเอง ได้รับการคุ้มครองสวัสดิภาพตามนโยบายของการจัดตั้งนิคมสร้างตนเองได้รับสวัสดิการด้านที่พักอาศัย มีลักษณะเป็นบ้านพักเดี่ยว โครงสร้างคอนกรีตเสริมเหล็ก ขนาด 3 ตารางเมตร แบบมีห้องน้ำในตัว สำหรับพักอาศัย 1 หลังต่อสมาชิกโครงการจำนวน 1 คน

บุคลากร พบว่า มีการปฏิบัติงานตามมาตรฐานของหน่วยงานระดับนโยบาย แต่ในการกำหนดกรอบอัตรากำลังของบุคลากร พบว่า ไม่เพียงพอสำหรับการจัดการบริการสวัสดิการสังคม บุคลากรไม่มีความมั่นคงในสายงานอาชีพ และขาดความรู้ความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน ในทางสังคมสงเคราะห์และทางด้านจิตวิทยา การให้คำปรึกษา

การดำเนินงาน พบว่า มีขั้นตอนกำหนดแนวทางการดำเนินงานของคณะทำงานเป็นสห

วิชาชีพ ตามที่หน่วยงานระดับนโยบายกำหนดไว้ แต่ไม่มีการมีส่วนร่วมเนื่องจากข้อจำกัด ด้านงบประมาณและการสั่งการข้ามหน่วยงานขาดความรู้ความเชี่ยวชาญ ขั้นตอนการคัดเลือกผู้เข้าร่วมโครงการ

คนที่พื้นที่ที่เข้าร่วมโครงการ พบว่า ส่วนใหญ่มีความผิดปกติทางจิตโดยจำเป็นต้องรับประทานยาบำบัดรักษาอย่างต่อเนื่อง ขั้นตอนการพัฒนาทักษะอาชีพ จำกัดเฉพาะด้านการเกษตรและเรียนรู้กฎระเบียบการอยู่ร่วมกันในสังคม

การประเมินผลโครงการ พบว่า มีการประเมินผลตามเอกสารแบบฟอร์มตัวชี้วัดที่หน่วยงานในระดับนโยบายกำหนด ขาดความคำนึงถึงคุณภาพชีวิตและการพึ่งตนเองของสมาชิกโครงการในระยะยาว

2. ปัญหาและอุปสรรคในการจัดบริการสวัสดิการสังคม พบว่า แบ่งออกเป็น 7 ด้าน คือ

ด้านที่ 1 ปัญหาด้านการศึกษา พบว่า ไม่มีบุคลากรที่เป็นครูผู้สอน หรือผู้ที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านทางการฝึกอาชีพต่าง ๆ มาเป็นผู้สอนเทคนิควิธีการในวิชาชีพเฉพาะด้านให้กับสมาชิกโครงการ เช่น ช่างไม้ ช่างปูน ครูผู้ชำนาญด้านการปศุสัตว์ ช่างซ่อมเครื่องไฟฟ้า เทคนิคการค้าขายหรือการเย็บปักถักร้อย หรือ อาชีพตามถนัดและความสนใจของสมาชิกโครงการแต่ละราย และมีปัญหาข้อจำกัดในด้านความบกพร่อง การรับรู้ของสมาชิกโครงการ ที่เกิดจากอาการผิดปกติของจิตใจ ซึ่งแสดงออกมาทางพฤติกรรม อารมณ์ ความคิด ความจำ สติปัญญา ประสาทการรับรู้ หรือการรู้เวลา สถานที่ หรือบุคคล รวมทั้ง อาการผิดปกติของจิตใจที่เกิดจากสุราหรือสารอื่นที่ออกฤทธิ์ ต่อจิตและประสาท เป็นต้น ดังนั้น ในการจัดบริการสวัสดิการสังคมทางด้าน การศึกษา จึงสามารถดำเนินการได้ในลักษณะของการจัดกิจกรรมเพื่อการบำบัดฟื้นฟูเท่านั้น

ด้านที่ 2 ปัญหาด้านที่อยู่อาศัย พบว่า ลักษณะที่อยู่อาศัยมีที่ตั้งอยู่ในเขตชนบทห่างไกลเขตเศรษฐกิจ ที่จะเอื้อประโยชน์ในการหางานทำ กระจุกตัวหรือร่นในการพึ่งตนเองได้ ไม่สะดวกกับการเดินทางเข้าไปหางานทำในเมือง เช่น การเก็บขวดขยะรีไซเคิลสำหรับการจำหน่าย หรือการทำงานรับจ้างใช้แรงงานได้ นอกจากนี้ลักษณะของที่อยู่อาศัยมีกฎระเบียบที่เคร่งครัด ส่งผลให้สมาชิกโครงการ เกิดความรู้สึกอึดอัดกับการถูกกักขังบริเวณ ไม่สามารถเดินทางออกไปจากที่อยู่อาศัยได้ ทำให้เกิดความรู้สึกอึดอัดใจ การมีที่อยู่อาศัยซึ่งรัฐจัดสวัสดิการสังคมในรูปแบบของสถาบัน ที่มีลักษณะเป็นการสงเคราะห์รับเข้าดูแลพักอาศัยประจำ ส่งผลให้สมาชิกโครงการ ค่อนข้างมีความสะดวกสบายที่รัฐจัดบริการให้ ซึ่งส่งผลทำให้สร้างลักษณะนิสัย ความเกลียดคร้าน ไม่กระตือรือร้น ไม่รับภาระความรับผิดชอบด้านสาธารณูปโภคต่าง ๆ

ด้านที่ 3 ปัญหาด้านสุขภาพอนามัย ในด้านร่างกาย พบว่า สมาชิกโครงการ ส่วนใหญ่มีปัญหาพฤติกรรมที่ค่อนข้างกับการไม่ดูแลรักษาสุขภาพร่างกายของตนเอง เช่น ไม่แปรงฟัน ไม่อาบน้ำ หรือไม่ทำความสะอาดร่างกายตนเอง ไม่ซักเสื้อผ้าเครื่องแต่งกายและเครื่องนุ่งห่ม ตลอดจนการโกนหนวดเครา การตัดเล็บหรือตัดผม และในด้านจิตใจ พบว่า ไม่สามารถควบคุมการรับประทานยาปฏิชีวนะ ตามแพทย์สั่งได้ เนื่องจากสมาชิกโครงการบ้าน ไม่ให้ความร่วมมือในการใช้ยาปฏิชีวนะบำบัดรักษา เพราะเกิดอาการเบื่อหน่ายที่ต้องรับประทานยาทุกวัน

ด้านที่ 4 ปัญหาด้านการมีงานทำและมีรายได้ พบว่า ไม่มีงานรองรับหรือจ้างใช้แรงงานประจำเนื่องจากเป็นชุมชนขนาดเล็กชุมชนชนบท นอกจากนี้คนทั่วไปในชุมชนมีความไม่ไว้วางใจหวาดกลัวอันตรายจากสมาชิกโครงการบ้าน เพราะเข้าใจในลักษณะเหมารวมว่าเป็นกลุ่มคนที่มีความ

ผิดปกติทางจิต การจ้างงานที่ไม่แน่นอน ขึ้นอยู่กับผู้ว่าจ้าง สำหรับค่าตอบแทนจากการทำงานถูกคิดเป็นสินน้ำใจ ซึ่งน้อยกว่าค่าแรงขั้นต่ำ ขาดความเป็นอิสระในการดำรงชีวิตที่เอื้อต่อการเดินทางออกไปทำงานและกลับมานอนพักที่บ้าน เนื่องจากมีกฎระเบียบที่เข้มงวด มีข้อจำกัดด้านสุขภาพร่างกายและจิตใจ โดยไม่สามารถออกไปทำงานในชุมชนใกล้เคียงได้ เนื่องจาก มีข้อจำกัด เช่น การออกไปทำงานแล้วไม่รับผิดชอบตนเอง มีพฤติกรรมติดสุรามักจะไปซื้อสุรา หรือปฏิบัติตนผิดกฎ ระเบียบ ของโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเอง จึงทำให้ไม่มีงานทำและไม่มีรายได้ หรือมีความไม่แน่นอน การทำงานด้านการเกษตรขาดการสนับสนุน หรือการลงทุนจากนิคมสร้างตนเองในเชิงธุรกิจขาดการได้รับความรู้ เทคนิควิธีการลงทุนทางธุรกิจจากทุนทรัพยากรที่มีอยู่ เช่น ดิน ปุ๋ย ผลผลิตพืชผัก สวนครัว ในเชิงพาณิชย์ หรือขาดการสร้างแรงจูงใจในการทำงาน หรือการลงทุนประกอบอาชีพ

ด้านที่ 5 ปัญหาด้านกระบวนการยุติธรรมพบว่า ปัญหาค่าแรงหรือค่าตอบแทนที่ได้รับจากการจ้างงานมีความไม่เสมอภาคและเป็นธรรม โดยสมาชิกโครงการ ที่ได้รับจากการจ้างงานหรือออกไปทำงานรับจ้างภายนอกที่ทำการนิคมสร้างตนเองรายวัน เช่น การคัดแยกขยะ จะได้รับค่าตอบแทนหรือค่าแรงที่ต่ำกว่ากฎหมายกำหนดค่าแรงขั้นต่ำของแต่ละจังหวัด ที่แรงงานบุคคลทั่วไปได้รับ เนื่องจากผู้ว่าจ้างงานนั้นเห็นว่าเป็นกลุ่มคนที่มีลักษณะพิเศษ คือ เสมือนเป็นบุคคลไร้ความสามารถ จึงได้กำหนดค่าแรงหรือค่าตอบแทนให้กับสมาชิกโครงการ ที่ต่ำกว่ามาตรฐานแรงงานการพิทักษ์สิทธิของสมาชิกโครงการพบว่า ไม่สามารถเข้าถึงสวัสดิการเงินเบี้ยยังชีพ ผู้สูงอายุและเบี้ยความพิการ และไม่มีผู้เชี่ยวชาญด้านกฎหมายสำหรับให้ความรู้และการแก้ต่างในกรณีการพิพาท

ให้กับสมาชิกโครงการได้รับการคุ้มครองตามกฎหมายเฉพาะผู้สูงอายุและคนพิการได้

ด้านที่ 6 ปัญหาด้านนันทนาการ พบว่ามีข้อจำกัดในด้านการดำรงชีวิตอิสระตามหลักความเป็นส่วนตัวในด้านการตอบสนองความต้องการทางด้านร่างกาย (Physiological needs) คือ ความต้องการทางเพศสัมพันธ์หรือพลังขับทางเพศเนื่องจากโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเองเป็นนโยบายที่มีลักษณะเฉพาะเป็นการจัดบริการสวัสดิการสังคมในสถาบัน มีกฎระเบียบที่เข้มงวดกวดขัน ไม่สามารถออกไปมีสามีหรือภรรยาเป็นครอบครัวและสนองความต้องการตามธรรมชาติได้

ด้านที่ 7 ปัญหาด้านบริการสังคมทั่วไป เช่น อาหารและเครื่องนุ่งห่มด้านอาหาร พบว่าสมาชิกโครงการขาดความรู้ทางด้านโภชนาการในการประกอบอาหารประจำวัน และวัตถุดิบที่ใช้ในการประกอบอาหารไม่เพียงพอ เนื่องจาก หน่วยงานมีการจัดซื้อจัดจ้างวัตถุดิบอาหารสด เพื่อให้สมาชิกโครงการ ประกอบอาหารเอง ซึ่งมีงบประมาณไม่เพียงพอ ส่วนในด้านเครื่องนุ่งห่ม พบว่า สมาชิกโครงการขาดการเรียนรู้ทักษะที่จำเป็นในการดำรงชีวิตส่วนตัว โดยมีลักษณะพฤติกรรม เช่น การไม่รักษาความสะอาด การไม่มีความเป็นระเบียบเรียบร้อยในการดูแลร่างกาย เครื่องนุ่งห่ม ตลอดจนสิ่งของเครื่องใช้ส่วนตัว

3 ความต้องการและแนวทางการส่งเสริมการจัดบริการสวัสดิการสังคมให้แก่บุคคลไร้ที่พึ่งในนิคมสร้างตนเอง พบว่า แบ่งออกเป็น 5 ประเด็นได้แก่

ประเด็นที่ 1 การขอรับคำแนะนำการติดต่อญาติและการเยี่ยมบ้าน พบว่าสมาชิกในนิคมสร้างตนเอง มีความต้องการที่จะให้หน่วยงานติดต่อญาติหรือครอบครัวแต่พบว่ามีปัญหาคือไม่สามารถติดต่อครอบครัวหรือญาติได้ หรือไม่มีครอบครัวหรือญาติเดินทางมาติดต่อ มาเยี่ยมหรือมาขอรับตัว

กลับไปเลี้ยงดูบ้านตามภูมิลำเนา เนื่องจากประสบปัญหาทางเศรษฐกิจไม่สามารถดูแลได้ ซึ่งสมาชิกโครงการยังคงต้องการที่จะติดต่อญาติและเยี่ยมบ้านของตนตามหลักฐานทางทะเบียนราษฎรและต้องการกลับบ้าน

ประเด็นที่ 2 การผ่อนปรน กฎ ระเบียบ เพื่อความเป็นอิสระในการดำรงชีวิต พบว่า สมาชิกโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเอง ได้ถูกควบคุมและกักขังบริเวณตามกฎ ระเบียบของโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเอง เปรียบเสมือนผู้ต้องโทษในทัณฑสถาน ดังนั้นสมาชิกโครงการ จึงต้องการที่จะได้รับการดำรงชีวิตอย่างอิสระในระดับหนึ่งเฉกเช่นสมาชิกหรือประชาชนทั่วไปในชุมชน ตามหลักสิทธิและเสรีภาพ

ประเด็นที่ 3 การได้รับการจัดสรรที่ดิน และทุนกู้ยืมเพื่อการประกอบอาชีพ พบว่า สมาชิกโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเอง ได้รับความคุ้มครองจากรัฐในฐานะคนป่วย หรือผู้กระทำผิดที่ต้องมาอยู่ภายใต้การควบคุมของเจ้าหน้าที่รัฐ ซึ่งสมาชิกโครงการ มีความต้องการที่จะได้รับการจัดสรรที่ดินเป็นของตนเอง เพื่อการครองชีพและประกอบอาชีพสร้างรายได้เป็นของตนเองโดยที่ไม่ต้องพึ่งรัฐ ซึ่งจะทำให้สมาชิกโครงการ เกิดความรู้สึกรักและมีความผูกพัน ในที่ดินที่เป็นกรรมสิทธิ์ของตนเอง และในอนาคตก็สามารถที่จะมีครอบครัว มีบุตรเป็นครอบครัวใหม่ของตนเองได้ และมีความต้องการที่จะได้รับสิทธิการกู้ยืมเงินทุนสำหรับการประกอบอาชีพ จากกองทุนกู้ยืมต่าง ๆ เพื่อสร้างความมั่นคงในชีวิต และหากมีจำนวนคนไร้ที่พึ่งที่สามารถดูแลตัวเองได้เพิ่มมากขึ้นก็ขยายเป็นชุมชนของคนไร้ที่พึ่งในนิคมสร้างตนเอง

ประเด็นที่ 4 การลาออกจากโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเอง พบว่า สมาชิกโครงการในนิคมสร้างตนเอง ได้รับความคุ้มครองในโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเอง มีข้อจำกัดคือ สมาชิก

โครงการจะไม่สามารถเดินทางออกไปประกอบอาชีพหรือรับจ้างใช้แรงงานภายนอกและกลับเข้ามาพักในบ้านได้ โดยมีระเบียบข้อห้ามไว้อย่างเข้มงวด ดังนั้น สมาชิกโครงการ ที่มีร่างกายแข็งแรงสมบูรณ์ จึงต้องการลาออกจากโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเองเพื่อไปทำงานประกอบอาชีพด้วยตนเอง และใช้ชีวิตอิสระ ในขณะที่อายุและร่างกายยังมีกำลังมีแรงในการทำงานเลี้ยงชีพ

ประเด็นที่ 5 การมีรายได้จากการจ้างงาน พบว่า สมาชิกโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเอง มีข้อจำกัดคือ ไม่ได้รับการช่วยเหลือ ส่งเสริมหรือสนับสนุนลงทุนจากการทำงานให้มีรายได้ ดังนั้นสมาชิกโครงการ จึงต้องการค่าตอบแทน หรือรายได้จากการจ้างงาน จากผู้ประกอบการภายนอกที่ทำการนิคมสร้างตนเอง ซึ่งเป็นลักษณะงานประจำ หรือการรับงานมาทำในที่พักโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเอง

การอภิปรายผล

ผลการศึกษา ปัญหา และความต้องการสวัสดิการสังคมของคนไร้ที่พึ่งในนิคมสร้างตนเอง มีประเด็นนำมาอภิปรายตามวัตถุประสงค์การวิจัยดังต่อไปนี้

1. การจัดบริการสวัสดิการสังคมของนิคมสร้างตนเอง ผลการศึกษาพบว่า สถานการณ์การบริหารจัดการของโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเอง เป็นการดำเนินงานตามนโยบายของภาครัฐในการสร้างชีวิตใหม่ให้คนขอทาน คนเร่ร่อน คนไร้ที่พึ่ง ในบริเวณที่ทำการนิคมสร้างตนเอง มีบุคลากรที่ปฏิบัติงานตามมาตรฐานของหน่วยงานระดับนโยบายที่กำกับดูแล แต่ไม่เพียงพอสำหรับการจัดบริการสวัสดิการสังคมขาดความรู้ความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านในการปฏิบัติงานและไม่มีความมั่นคงในสายงานอาชีพ การมีส่วนร่วมในการดำเนินงานมีข้อจำกัด เช่น งบประมาณไม่เพียงพอ การสั่งการและการมอบหมายงานข้ามหน่วยงานมีความเป็นไป

ได้ยากไม่สามารถปฏิบัติได้จริง ซึ่งสอดคล้องกับงานของกฤษณีย์ ศรีจันทร์ (2563) ที่ได้ศึกษาการประเมินผลโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเองของกรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ พบว่า การบริหารทรัพยากรยังมีข้อจำกัด อาทิ งบประมาณไม่เพียงพอ ต่อการพัฒนาศักยภาพสมาชิกพื้นที่ในการฝึกอาชีพทำได้แต่การเกษตรเท่านั้น สำหรับในด้านการประเมินผลเป็นไปตามเอกสารแบบฟอร์มตัวชี้วัดที่หน่วยงานในระดับนโยบายกำหนดไว้แต่ยังมีปัญหาในทางปฏิบัติสอดคล้องกับงานศึกษาของ ปวรพรรณ เผือกผาสุก (2562) ที่ได้ศึกษาเกี่ยวกับบทบาทของ ทีม สหวิชาชีพในการคุ้มครองคนไร้ที่พึ่งตามแผนฟื้นฟูรายบุคคล (Individual Rehabilitation Plans: IRP): กรณีศึกษา : โครงการสร้างชีวิตใหม่ให้คนขอทาน คนเร่ร่อน คนไร้ที่พึ่ง (บ้านน้อยในนิคม) ในนิคมสร้างตนเอง นาร่อง 5 แห่ง พบว่า มีปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานตามแผนฟื้นฟูรายบุคคล (IRP) ได้แก่ การขาดความรู้ความเข้าใจในลักษณะงาน ปัญหาในด้านงบประมาณ และปัญหาจากการกำหนดนโยบาย สำหรับด้านงบประมาณรายรับรายจ่าย ได้แก่ ค่าอาหารและสาธารณูปโภค ตลอดจนค่าจ้างเหมาบุคลากรในตำแหน่งครูพี่เลี้ยง รายรับ ไม่มีความแน่นอนเนื่องจากตลาดชุมชนในการรองรับผลผลิต ที่ผลิตได้โดยสมาชิกโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเอง มีข้อจำกัดในการจำหน่าย คือการแข่งขันกับร้านค้าประจำในตลาดชุมชน ความต้องการของสมาชิกที่เข้าร่วมโครงการ ได้แก่ ต้องการขอรับคำแนะนำการติดต่อญาติและการเยี่ยมบ้าน ต้องการการผ่อนปรน กฎ ระเบียบ เพื่อความเป็นอิสระในการดำรงชีวิต ต้องการได้รับการจัดสรรที่ดินและทุนกู้ยืมเพื่อการประกอบอาชีพ และต้องการมีรายได้จากการจ้างงาน ซึ่งสอดคล้องกับงานของ ธนากร ยุทธพลนาวิ (2553) ที่ได้ศึกษาการพัฒนากระบวนการสำหรับคนไร้บ้าน : ศึกษากรณีการให้บริการของมูลนิธิพัฒนาที่อยู่อาศัย เพื่อศึกษา

ความต้องการของคนไร้บ้านและปัจจัยที่มีผลต่อความต้องการสวัสดิการของคนไร้บ้านพบว่า ต้องการที่จะกลับไปอยู่กับครอบครัว และต้องการด้านอุปโภคบริโภคมากที่สุด ส่วนประเด็นการมีส่วนร่วมในการจัดบริการสวัสดิการสังคม ได้แก่ การมีส่วนร่วมในการออกแบบวิธีการดำเนินการโดยหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองคนไร้ที่พึ่งร่วมออกแบบกิจกรรมการพัฒนาศักยภาพสมาชิกโครงการ มีส่วนร่วมในการวางแผนดำเนินการ มีส่วนร่วมในการดำเนินการ และมีส่วนร่วมในการประเมินผล ซึ่งสอดคล้องกับงานของ โสภณิก พรหมตบ (2562) ที่ได้ศึกษา การให้บริการสวัสดิการสังคมคนไร้ที่พึ่ง กรณีศึกษา สถานคุ้มครองคนไร้ที่พึ่งหญิงธัญบุรี ที่พบว่า การมีส่วนร่วมของเจ้าหน้าที่และชุมชนเป็นหลัก พัฒนาให้เกิดการพึ่งพาตนเองในรูปแบบการรวมกลุ่ม เพื่อสร้างกลุ่มที่เข้มแข็งและพึ่งพาตนเองได้และขยายผลไปสู่ครอบครัวชุมชน

2. ปัญหาและอุปสรรคและแนวทางการส่งเสริมการจัดบริการสวัสดิการสังคมของโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเอง

ผลการศึกษาพบว่า มีแนวทางส่งเสริมการจัดบริการสวัสดิการสังคม จำนวน 9 แนวทางดังต่อไปนี้

(1) แนวทางสนับสนุนให้มีระบบการป้องกันการไร้ที่พึ่ง ได้แก่ การช่วยเหลือจากครอบครัวคนใกล้ชิด หรืออาจจะเป็นครอบครัวอุปถัมภ์ เช่น การส่งเสริมให้เกิดกิจกรรมที่สร้างสัมพันธ์ที่ดีภายในครอบครัว ความเข้มแข็งของสถาบันครอบครัว การจัดการความขัดแย้งในครอบครัว ระบบป้องกันที่ดีนี้เริ่มจากครอบครัว ซึ่งสอดคล้องกับงานศึกษาของวิบูลย์ วัฒนนามกุล และคณะ (2562) ที่ได้ศึกษา ศึกษาปัจจัยที่ทำให้กลายเป็นคนไร้บ้าน ได้แก่ ปัจจัยด้านครอบครัวและปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ ความยากจน การศึกษาที่ต่ำ มีอาชีพที่ไม่มั่นคง ขาดความอดทน และไม่มีวินัย มีความขัดแย้งกับครอบครัว ไม่

สามารถอาศัยอยู่ร่วมกับครอบครัวอีกต่อไปได้ ส่วนการสนับสนุนให้ครอบครัวที่มีความพร้อมทางเศรษฐกิจจับอุปถัมภ์คนไร้ที่พึ่ง โดยมีระบบการจูงใจโดยให้มีสิทธิได้รับค่าตอบแทนจากรัฐ เช่น สนับสนุนค่าใช้จ่ายในการเลี้ยงดู หรือได้รับการลดหย่อนภาษี เป็นต้น ก็เป็นอีกแนวทางหนึ่งที่จะสามารถ ใช้เป็นระบบการป้องกันการไร้ที่พึ่งได้ และในงานศึกษาของ พงศธร สรรคพงษ์ (2560) ที่ได้ศึกษาสาเหตุและความต้องการสิทธิสวัสดิการสังคมจากหน่วยงานของรัฐของครัวเรือนที่ทอดทิ้งครอบครัวในพื้นที่เขตเทศบาลนครพิษณุโลก โดยพบว่า การแก้ไข้ปัญหา ควรแก้ไข้ที่สาเหตุของการตัดสินใจทอดทิ้งครอบครัว และนอกจากนี้ในงานศึกษาของ สุดารัตน์ แก้วกำเหนิด (2559) ที่ได้ศึกษาเกี่ยวกับปัญหาทางกฎหมายในการคุ้มครองคนเร่ร่อนตามพระราชบัญญัติคุ้มครองคนไร้ที่พึ่ง พ.ศ. 2557 ในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับสาเหตุของการที่คนต้องออกมาเร่ร่อน พบว่า คนป่วยทางกาย คนป่วยทางจิต และคนขอทาน ซึ่งบุคคลเหล่านี้มักเป็นกลุ่มที่ถูกทอดทิ้งและไร้ที่พึ่ง ซึ่งจะพบได้มากในสังคมที่มีความเหลื่อมล้ำ องค์กรที่ให้การคุ้มครองคนไร้ที่พึ่ง ก็ยังมีหลายองค์กรและหลายลักษณะ รัฐไม่สามารถกำหนดมาตรฐานในการปฏิบัติต่อ คนไร้ที่พึ่งเพื่อให้เป็นไปในแนวทางเดียวกันได้ ดังนั้น รัฐจึงควรเน้นการทำงานเชิงป้องกัน โดยในประเด็นนี้ยังสอดคล้องกับผลการวิจัยแนวทางสนับสนุนให้มีระบบการป้องกันการไร้ที่พึ่งอีกด้วย (2) แนวทางการสนับสนุนให้ตระหนักในความภาคภูมิใจในตนเองและพึ่งตนเอง ได้แก่ การสนับสนุนให้มีขวัญกำลังใจที่ดีย่อมจะเป็นแรงผลักดันให้เกิดการที่ได้ช่วยเหลือตนเอง เห็นคุณค่าในตนเองพึ่งตนเองได้ ซึ่งสอดคล้องกับงานศึกษาของ อภิญา เวชชัย (2555) ที่ศึกษาพบว่า การส่งเสริมให้บุคคล ค้นหาความสามารถ ความเชี่ยวชาญ จุดแข็ง คุณค่าที่มีอยู่ภายในตนเอง เพื่อให้เกิดความตระหนักในพลังแห่ง

ตน รู้การกระทำในสิ่งที่เหมาะสมกับ ความรู้ความสามารถของตนเอง และยังสอดคล้องกับ Robert Adams (2003) ที่ได้กล่าวว่า ลักษณะของการปฏิบัติงาน ด้านหนึ่ง ที่เกี่ยวข้องกับการเสริมแรงและความภาคภูมิใจในตนเอง ก็คือ การได้ปลูกสร้างจิตสำนึกของตนเองและช่วยให้ตนเอง มองเห็นสาเหตุของปัญหาในระดับส่วนตัว เกิดการเรียนรู้ในระดับการวิเคราะห์ในระดับลึกได้ ก็จะเป็นการเรียนรู้ในระดับการปลูกสร้างจิตสำนึก จนสามารถเปลี่ยนความคิด เกิดการสร้างกำลังใจในตนเอง และฟื้นฟูตนเองจากปัญหาได้ และค้นหาสิ่งที่ถนัดกับความรู้ความสามารถของตนเอง (3) แนวทางสนับสนุนให้มีกองทุนสวัสดิการสำหรับการประกอบอาชีพและการสร้างรายได้ ได้แก่ การมีกองทุนสวัสดิการเพื่อเป็นการสร้างหลักประกันความมั่นคงในชีวิตโดยการส่งเสริม สนับสนุนทั้งด้านการดำรงชีวิตและการประกอบอาชีพและการประกันตนเองด้านสุขภาพร่างกายและจิตใจ ซึ่งสอดคล้องกับงานของ KristenG. et al., 2017 ที่ได้วิเคราะห์ถึงการเพิ่มขึ้นของคนไร้ที่อยู่อาศัยที่แฝงอยู่ในสหรัฐ ฮาวายที่เข้ามาขอความช่วยเหลือผ่านศูนย์พักพิงและบริการของรัฐ ผลการศึกษาพบว่า กลุ่มคนไร้บ้านเหล่านี้ ใช้ที่พักพิงฉุกเฉินที่พักพิงชั่วคราวและใช้บริการการช่วยเหลือที่แตกต่างกัน คือ ใช้บริการที่พักพิงเฉพาะช่วงเวลา ไปจนถึงใช้บริการน้อยที่สุด และมีการเข้ามาใช้บริการด้านการกู้ยืมจากกองทุนสวัสดิการสังคมในการสร้างอาชีพเพื่อความมั่นคงในชีวิต (4) แนวทางการสนับสนุนให้มีระเบียบกฎเกณฑ์และมาตรการทางกฎหมายเฉพาะสำหรับการจ้างงานประจำในที่ทำการนิคมสร้างตนเอง ได้แก่ การจ้างמהให้ทำงานประจำในหน่วยงานซึ่งจะเป็นการแก้ปัญหาให้กับผู้ที่ไม่มีครอบครัวหรือไม่สามารถติดต่อญาติตามหลักฐานทางทะเบียนราษฎร (5) แนวทางส่งเสริมการจัดกิจกรรมนันทนาการและการเรียนรู้ตามอัธยาศัย ได้แก่ การจัดกิจกรรม

นั้นหนทางที่จะส่งเสริมให้เกิดความสบายใจ แล้วจะทำให้เกิดการสร้างพัฒนาการทางสังคมและเกิดทักษะชีวิตในการแก้ไขปัญหาเฉพาะ ซึ่งสอดคล้องกับ สำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ 10 (2560) ที่พบว่า การเตรียมความพร้อมในการรับคนไร้ที่พึ่งกลับสู่ชุมชน จะต้องเตรียมความพร้อมของครอบครัว ชุมชน หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ต้องส่งเสริมการมีส่วนร่วมของเครือข่ายสังคม ส่งเสริมการจัดกิจกรรม สร้างเครือข่ายเสริมพลังครอบครัวและชุมชน อาศัยทุนทางสังคม เป็นต้น (6) แนวทางการสนับสนุนระบบการดำรงชีวิตอิสระ ได้แก่ ความอิสระในการดำรงชีวิตทางด้านร่างกาย สังคมและความคิดเห็น สอดคล้องกับงานของ พงศธร สรรคพงษ์ (2560) ที่ได้ศึกษาสาเหตุและความต้องการสิทธิสวัสดิการสังคมจากหน่วยงานของรัฐของคนไร้บ้านที่ทอดทิ้งครอบครัวในพื้นที่เขตเทศบาลนครพิษณุโลก พบว่า บุคคลมีความต้องการการดำรงชีวิตอิสระ (7) แนวทางการสนับสนุนให้มีสวัสดิการจ่ายเบี้ยยังชีพ ได้แก่ สวัสดิการสำหรับการครองชีพที่จำเป็นและในภาวะฉุกเฉินสำหรับบุคคลที่มีความยากลำบากในการดำรงชีวิต (8) แนวทางการสนับสนุนการติดตามญาติ การเยี่ยมบ้านและการพิทักษ์สิทธิ ได้แก่ การได้รับคำแนะนำหรือการช่วยเหลือ (9) แนวทางการส่งเสริมให้มีงานทำและการสร้างรายได้ ได้แก่ การช่วยเหลือให้ผู้ประสบปัญหาความยากลำบากในชีวิตสามารถช่วยเหลือตนเอง และการพึ่งตนเองได้ ที่สอดคล้องกับงานของ พงศธร สรรคพงษ์ (2560) ได้ศึกษาสาเหตุและความต้องการสิทธิสวัสดิการสังคมจากหน่วยงานของรัฐของคนไร้บ้านที่ ทอดทิ้งครอบครัวในพื้นที่เขตเทศบาลนครพิษณุโลก ผลการศึกษาพบว่า ความต้องการของคนไร้บ้าน คือ ต้องการปัจจัยสี่แห่งการดำรงชีวิต ต้องการมีรายได้มากขึ้น ซึ่งเป็นการสะท้อนให้เห็นว่าการได้รับการส่งเสริมให้มีงานทำและการมีรายได้ เป็นสิ่งที่รัฐควรส่งเสริมและ

สนับสนุนให้บุคคลที่ประสบปัญหาความยากลำบาก ในการดำเนินชีวิตได้ช่วยเหลือตนเอง และในงานของ อัจฉราพร ปะที (2559) ที่ได้ศึกษาความรู้ความเข้าใจ และความคิดเห็นของประชาชนในชุมชนต่อการคุ้มครองคนไร้ที่พึ่ง: กรณีศึกษาประชาชนในชุมชนตำบลผาสิงห์ อำเภอเมือง จังหวัดน่าน ที่ผลการศึกษาคือ ประชาชนมีความคิดเห็นว่าการจำเป็นที่ต้องการมีการคุ้มครองคนไร้ที่พึ่ง คือ การให้ความช่วยเหลือคนไร้ที่พึ่ง ควรจะสร้างอาชีพมากกว่าการให้เงิน รูปแบบการคุ้มครองคนไร้ที่พึ่งส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่ามี การจัดตั้งศูนย์คุ้มครองคนไร้ที่พึ่งในพื้นที่ที่อาศัยอยู่สำหรับบริการที่จัดให้แก่คนไร้ที่พึ่ง มีความคิดเห็นว่าการฝึกอาชีพให้กับคนไร้ที่พึ่งทำให้เขาสามารถพัฒนาศักยภาพของตนเองได้

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. ข้าราชการฝ่ายการเมืองที่มีบทบาทหน้าที่ในการกำกับดูแลงานด้านการพัฒนาสังคมและสวัสดิการ ควรเสนอแนะนโยบายในการแก้ไขกฎระเบียบ ข้อบังคับและมาตรการทางกฎหมาย สำหรับการจ้างเหมาบริการเฉพาะกลุ่มเป้าหมายคนไร้ที่พึ่งให้ทำงานสร้างรายได้ในที่ดินของนิคมสร้างตนเอง

2. ผู้บริหารงานฝ่ายข้าราชการประจำ ในด้านการพัฒนาสังคมและสวัสดิการที่มีบทบาทหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มเป้าหมายคนไร้ที่พึ่ง ควรเสนอให้มียุทธศาสตร์ในการสร้างระบบการป้องกันการไร้ที่พึ่งด้วยระบบเพื่อนครอบครัว ที่บูรณาการร่วมกับผู้บริหารท้องถิ่นและผู้นำท้องที่ในระดับเขต ท้องที่หมู่บ้านตำบลและอำเภอ

3. หน่วยงานที่มีอำนาจหน้าที่ในการดำเนินงานโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเอง ควรที่จะเสนอแนะนโยบายในการจัดสรรที่ดินเฉพาะสำหรับประกอบอาชีพและครองชีพในเขตนิคมสร้าง

ตนเองให้กับกลุ่มเป้าหมายสมาชิกที่มีคุณสมบัติตรงตามที่กฎหมายกำหนด
ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการทำวิจัยในหัวข้อ การศึกษารูปแบบในการให้บริการสวัสดิการสังคมเฉพาะกลุ่มเป้าหมายคนไร้ที่พึ่งที่มีข้อจำกัดเกี่ยวกับความผิดปกติทางร่างกายและจิตใจในสถานคุ้มครองคนไร้ที่พึ่งทั่วประเทศ

2. ควรมีการทำวิจัยเกี่ยวกับข้อจำกัดทางกฎหมายในการจัดสวัสดิการสังคมสำหรับคนไร้ที่พึ่งในนิคมสร้างตนเอง

3. ควรมีการทำวิจัยในเชิงการเปรียบเทียบมาตรฐานการให้บริการสวัสดิการสังคมสำหรับคนไร้ที่พึ่ง คนไร้บ้านเร่ร่อนและขอทาน ระหว่างองค์กรที่ปฏิบัติงานในส่วนราชการและองค์กรไม่แสวงผลกำไรในประเทศแถบสแกนดิเนเวีย ทวีปยุโรป ทวีปอเมริกา หรือทวีปเอเชีย

บรรณานุกรม

- กฤษณัย ศรีจันทร์. (มกราคม-เมษายน 2563) “การประเมินผลโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเองของกรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ”. วารสารสังคมภิวัตน์ 11(1-2020): 18-31.
- กองคุ้มครองสวัสดิภาพและเสริมสร้างคุณภาพชีวิต กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ. (2564) แผนปฏิบัติการประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2564 . กรุงเทพมหานคร : กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, 63-69.
- ธนากร ยุทธพลนาวิ. (2553). การพัฒนาระบบบริการสำหรับคนไร้บ้าน : ศึกษากรณีการให้บริการของมูลนิธิพัฒนาที่อยู่อาศัย. (วิทยานิพนธ์สังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต). กรุงเทพมหานคร. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- ปวรพรรณ เผือกผาสุก. (2562) “บทบาทของทีมสหวิชาชีพในการคุ้มครองคนไร้ที่พึ่งตามแผนฟื้นฟูรายบุคคล (Individual Rehabilitation Plans: IRP): กรณีศึกษานิคมสร้างตนเองนาร่อง 5 แห่ง”. ในงานสัมมนาทางวิชาการเนื่องในโอกาสการสถาปนาคณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มธ. ครบรอบ 65 ปี หัวข้อหลัก “สิทธิและความเสมอภาค : ความท้าทายของสังคมไทยในกระแสการเปลี่ยนผ่าน”. หน้า 73- 85. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. พงศธร สรรคพงษ์. (กรกฎาคม –ธันวาคม 2560) “คนไร้บ้านที่ทิ้งครอบครัว ศึกษาเฉพาะกรณี คนไร้บ้านในพื้นที่ เขตเทศบาลนครพิษณุโลก” .วารสารสังคมศาสตร์ 29 (2/2560): 39-70.
- วิบูลย์ วัฒนนามกุล และคณะ. (มกราคม-มิถุนายน 2562) “ปัจจัยที่ทำให้กลายเป็นคนไร้บ้าน: กรณีศึกษาคนไร้บ้านในเขตเทศบาลนครขอนแก่น”. วารสารปาริชาติ 32(1): 177-213.
- สุดารัตน์ แก้วกำเนิด. (2559). ปัญหาทางกฎหมายในการคุ้มครองคนเร่ร่อนตามพระราชบัญญัติคุ้มครองคนไร้ที่พึ่ง พ.ศ. 2557. (วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต) กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยศรีปทุม.
- โสภณิก พรหมตีบ. (2562). การให้บริการสวัสดิการสังคมคนไร้ที่พึ่ง กรณีศึกษา สถานคุ้มครองคนไร้ที่พึ่งหญิงธัญบุรี จังหวัดปทุมธานี. (วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต).กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

อัจฉรา รักยุติธรรม. (2559). *คนไร้บ้าน การเดินทางสู่ความโดดเดี่ยว*. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.).

อัครพงษ์ เพ็ชรพล (2563). รายงานการฝึกภาคปฏิบัติหลักสูตรสังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์และสวัสดิการสังคม มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ

อภิญญา เวชชัย. (2555). *การเสริมพลังอำนาจในการปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์*. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

Robert Adams. (2003) *Social Work and empowerment*. 3rd edition, British Association of Social Work.

Kristen G., John P. Barile, Charlene K. (2017). *Describing Trajectories of Homeless Service Use in Hawai'i Using Latent Class Growth Analysis*. American Journal of Community Psychology, 59(1-2), 158-171.

สวัสดิการด้านอาชีพและการมีงานทำของคนพิการ : การขับเคลื่อนโดยภาคประชาสังคม

สัมฤทธิ์ ชาภิรมย์¹Received 22nd August, 2022Revised 25th August, 2022Accepted 27th August, 2022

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัญหาอุปสรรคและแนวทางการพัฒนาบริการครอบครัวอุปถัมภ์แบบเครือญาติบทความนี้มีวัตถุประสงค์สามประการ คือ เพื่อนำเสนอนโยบายและข้อจำกัดของภาครัฐในการส่งเสริมอาชีพคนพิการระดับรากหญ้า เพื่อนำเสนอบทบาทของศูนย์จัดหางานคนพิการพระมหาไถ่ ภายใต้มูลนิธิพระมหาไถ่ เพื่อการพัฒนาคนพิการซึ่งเป็นภาคประชาสังคมในการส่งเสริมให้คนพิการมีอาชีพและมีงานทำ และเพื่อนำเสนอแนะนโยบาย และมาตรการต่อรัฐในการส่งเสริมภาคประชาสังคมให้เป็นกลไกอีกส่วนหนึ่งในการขับเคลื่อนสวัสดิการด้านอาชีพและการมีงานทำของคนพิการระดับรากหญ้า วิธีการศึกษาใช้การรวบรวมข้อมูลจากการสังเกต และการสัมภาษณ์เชิงลึก ผู้ปฏิบัติงาน ผู้บริหารและผู้ให้บริการ 1479 สายด่วนคนพิการ ผลการศึกษาพบว่า 1479 สายด่วนคนพิการ ให้บริการโดยคนพิการและเพื่อคนพิการ ระหว่าง เดือนมกราคม 2556 ถึงกรกฎาคม 2565 จำนวน 77,301 ราย ในด้านการให้ข้อมูลแก่คนพิการตามความต้องการได้อย่างครบถ้วน การขับเคลื่อนนโยบายสาธารณะทุกระดับ การขยายผลในการทำงานร่วมกับภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคมอย่างต่อเนื่อง อีกทั้งมีความพยายามสร้างกิจกรรมเสริมแรงบันดาลใจแก่คนพิการ และพัฒนาระบบบริการให้เข้าถึงได้ง่ายแม้ว่าจะมีข้อจำกัดในด้านงบประมาณ ข้อเสนอแนะต่อรัฐจากการศึกษาครั้งนี้ คือ รัฐควรส่งเสริมให้ 1479 เป็นกลไกสำคัญในการให้บริการด้านการส่งเสริมอาชีพคนพิการ การคุ้มครองและพิทักษ์สิทธิคนพิการ สนับสนุนให้ 1479 จัดกิจกรรมกลุ่มให้กับคนพิการเป็นการสร้างแรงบันดาลใจสู่เส้นทางอาชีพที่ยั่งยืนโดยร่วมกับภาคีทุกภาคส่วนอย่างต่อเนื่อง พัฒนาระบบ 1479 ให้สามารถเข้าถึงง่ายผ่านมือถือ พร้อมทั้งมีระบบสนับสนุน หรือบริจาคที่สะดวกทั้งผู้ให้และผู้รับ และ สนับสนุนการดำเนินงาน 1479 ในการพัฒนาคุณภาพชีวิต

คำสำคัญ : 1479 สายด่วนคนพิการ, การเสริมพลัง, การคุ้มครองสิทธิ, การมีงานทำของคนพิการ

¹ นักศึกษาปริญญาเอกหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารสวัสดิการสังคม คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์และสวัสดิการสังคม กรรมการและรองเลขาธิการ ประธานกรรมการ ประธานกรรมการศูนย์ศึกษาความพิการเชิงสังคม ผู้จัดการมูลนิธิพระมหาไถ่เพื่อการพัฒนาคนพิการ ผู้จัดการศูนย์ 1479 สายด่วนคนพิการ การศึกษาครั้งนี้สำเร็จได้ด้วยความช่วยเหลือของหลายบุคคล ผู้ศึกษาขอขอบพระคุณผู้บริหารมูลนิธิพระมหาไถ่เพื่อการพัฒนาคนพิการ ผู้สนับสนุนด้านนโยบาย กรรมการศูนย์ศึกษาความพิการเชิงสังคม และบุคลากร 1479 สายด่วนคนพิการ ที่ให้ข้อมูลหลัก

Occupational and Employment Welfare for People with Disabilities : Driven by Civil Society

Samrit Chapirom²

Abstract

This paper has three objectives: to present the government's policies and limitations in promoting the occupation of people with disabilities at the grassroots level; to present the role of the Redemptorist Foundation's Employment Center for Persons with Disabilities, a civil society sector, in promoting occupation and employment opportunities for people with disabilities; and to present the policy and measures to the state to promote civil society as another mechanism to drive occupational welfare and employment for people with disabilities at the grassroots level. The study method uses observation and in-depth interviews with staff and executives, including service users. The study results showed that from January 2013–July 2022, Helpline 1479 provided 77,301 services to people with disabilities, providing complete information to people with disabilities as needed, driving public policy at all levels, and expanding results in continuous collaboration with the government, private sector, and civil society. There are also efforts to create inspirational activities for people with disabilities and to develop a service system that is easily accessible even if it is limited in terms of budget. Recommendations from this study include the following: the State should promote 1479 as an important mechanism in the provision of occupational promotion services for people with disabilities, as well as in the protection and protection of people with disabilities rights; encourage 1479 to organize group activities for people with disabilities to inspire sustainable career paths by continually working with all parties via mobile with a support system or making a donation that is convenient for both the giver and the recipient; and support operation 1479 to improve the quality of life of people with disabilities and empower them to be an important force in driving society and the community economy.

Keywords: 1479 helpline for people with disabilities, empowerment, protection of rights, employment of people with disabilities

² Ph.D. student in Social Welfare Administration, Faculty of Social Work and Social Welfare, BOD and Deputy Secretary-General, Chair of Committee of Mahatai Disability Studies Center, Manager of The Redemptorist Foundation for People with Disabilities, Manager of 1479 Helpline for People with Disabilities Center. This study was accomplished with the help of several persons. The author would like to thank the administrators of the Redeemer Foundation for People with Disabilities, a committee of the Center for the Study of Social Disability, and 1479 staff for providing key data.

บทนำ

คนพิการทั่วโลก มีปริมาณเพิ่มขึ้นทุกปี ผันแปรไปตามความเสี่ยงในการดำรงชีวิตในโลกยุคปัจจุบัน ข้อมูลจากองค์การอนามัยโลก (WHO) ระบุว่า ในปี 2564 มีคนพิการกว่า 1 พันล้านคน หรือร้อยละ 15 ของประชากรโลก โดยร้อยละ 20 มีปัญหาในการใช้ชีวิตประจำวัน 253 ล้านคน (WHO, Disabled People in the World in 2021) ด้านการมีงานทำ คนพิการมีโอกาสน้อยที่จะได้รับการจ้างงาน ในประเทศกำลังพัฒนาร้อยละ 80 ถึงร้อยละ 90 ของคนพิการเป็นผู้ว่างงาน ขณะที่คนพิการในประเทศอุตสาหกรรม คนพิการว่างงานร้อยละ 50 ถึงร้อยละ 70 (UN, Disability and Employment) สถานการณ์ COVID-19 ยิ่งเพิ่มผลกระทบที่ร้ายแรงมากขึ้น พวกเขาอยู่ในหมู่คนยากจนที่สุดของคนจน (UN, A Disability-Inclusive Response to COVID-19)

ปัจจุบัน ประเทศไทยมีความก้าวหน้าอย่างมากในด้านกฎหมาย นโยบายและแผนงาน ด้วยผู้นำคนพิการมีความกระตือรือร้นและทำงานอย่างหนักกับภาครัฐ มุ่งเป้าหมายเพื่อทำสิทธิคนพิการให้เป็นจริง (ทวิ เชื้อสุวรรณทวิ, 2562; สุภรธรรม มงคลสวัสดิ์, 2561; สุภรธรรม มงคลสวัสดิ์ และจตุรงค์ บุญยรัตนสุนทร, 2562) กรมส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์รวบรวมข้อมูล “กฎหมายระเบียบ นโยบาย และแผน” ที่เกี่ยวข้องกับการเข้าถึงสิทธิของคนพิการ สามารถบูรณาการในการนำสู่การปฏิบัติในการทำสิทธิให้ปรากฏเป็นจริงจำนวนมาก อย่างไรก็ตาม สำนักงานสถิติแห่งชาติจัดเก็บข้อมูลในปี 2562 พบว่ามีคนพิการ จำนวน 3.7 ล้านคน หรือร้อยละ 5.5 ของประชากรของประเทศ ยังไม่ได้รับความช่วยเหลือหรือสวัสดิการจากรัฐบาลครบถ้วนเพียงพอ ทั้งนี้กลุ่มคนพิการเป็นกลุ่มบุคคลที่ขาดความรู้ความเข้าใจในเรื่องสิทธิและ

เสรีภาพของตนเองโดยชอบธรรม ซึ่งทำให้ถูกกีดกันในด้านต่าง ๆ และไม่สามารถเข้าถึงกลไกทางกฎหมายและกระบวนการยุติธรรมได้อย่างทั่วถึงเป็นคนพิการในวัยเรียนอายุ 5 - 24 ปี ไม่ได้เรียนถึงร้อยละ 65.3 มีเพียงร้อยละ 1.2 ที่ได้รับการศึกษาระดับอนุปริญญาหรือสูงกว่า ส่วนด้านการมีงานทำของคนพิการที่มีอายุตั้งแต่ 15 ปีขึ้นไปนั้น พบว่าไม่มีงานทำถึงร้อยละ 72.1 ยังไม่เพียงเท่านั้น พบอีกว่ามีความเหลื่อมล้ำหรือการเลือกปฏิบัติอย่างไม่เป็นธรรมด้านการมีงานทำระหว่างคนพิการกับคนทั่วไป ในอัตราส่วนที่สูงอีกด้วย (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2562) นอกจากนี้ยังพบข้อมูลด้านการจ้างงานคนพิการและการปฏิบัติตามกฎหมายว่า มีอัตราการจ้างงานคนพิการ จำนวน 81,912 คน มีการปฏิบัติตามกฎหมาย โดยแบ่งเป็นภาคเอกชนคิดเป็นร้อยละ 96.49 และภาครัฐคิดเป็นร้อยละ 14.47 (กรมส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ, 2564)

คนพิการในระดับรากหญ้าส่วนมากอยู่ในสภาวะยากลำบาก มีข้อจำกัดในการเข้าถึงสิทธิและบริการ การเดินทางโดยรถสาธารณะ และสภาพแวดล้อมที่ไม่เอื้อต่อการใช้ชีวิตอย่างอิสระของคนพิการ เป็นปัจจัยที่คนพิการไม่สามารถเดินทางไปเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคม ขาดการฝึกทักษะทางสังคม ขาดโอกาสและหมดกำลังใจ ขาดความรู้และความเข้าใจในเรื่องการป้องกันความพิการ ไม่มีส่วนร่วมในการประชุมกำหนดนโยบาย แผนงานและโครงการที่เกี่ยวข้องกับงานคนพิการ ไม่มีกลุ่มคนพิการเพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกันในลักษณะเพื่อนช่วยเพื่อน มูลนิธิพระมหาไถ่เพื่อการพัฒนาคนพิการเห็นความสำคัญของปัญหาดังกล่าว จึงมีแนวคิดในการสร้างระบบหรือกลไกมารองรับการทำงานให้คำปรึกษาและการให้ความช่วยเหลือในรูปแบบต่าง ๆ โดยการสนับสนุนของทุกภาคส่วนในสังคม เพื่อให้สอดคล้องกับแนวคิดความเป็นธรรมทางสังคม (Social justice) ในทุกมิติ ทั้งด้านกฎหมาย เมือง

ศาสนา เศรษฐกิจ และสังคม โดยเชื่อมโยงกับหลักการสำคัญด้านสิทธิมนุษยชน และสวัสดิการสังคม เพื่อให้คนพิการอยู่อย่างมีศักดิ์ศรี ความเสมอภาคและเท่าเทียมกับทุกคนในสังคม (สัมฤทธิ์ ชาภิรมย์, 2562)

จุดตั้งต้นของ “1479 สายด่วนคนพิการ : กลไกเสริมพลัง คุ่มครองสิทธิ สู่การมีงานทำของคนพิการ” เริ่มจากโครงการ “1479 ปลุกพลังคนพิการจากบูรพาสู่อีสาน” เดินทางด้วยวีลแชร์ เดิน วิ่ง ปั่นจักรยาน จากเมืองพัทยาสู่จังหวัดหนองคาย ผ่าน 19 จังหวัด 39 ท้องถิ่น 49 วัน เพื่อพบปะคนพิการและครอบครัวกว่า 5,000 คน ตลอดระยะทาง 1,479 กิโลเมตร ช่วงเดือนเมษายน - มิถุนายน 2555 โดยร่วมกับกรมส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ สำนักงานคณะกรรมการกิจการกระจายเสียง กิจการโทรทัศน์และกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ หรือ กสทช. กรมประชาสัมพันธ์ (ภาครัฐ) และหอการค้าไทย (ภาคเอกชน) ตลอดจนหน่วยงานภาครัฐ ภาคท้องถิ่น และเครือข่ายคนพิการ จากผลการดำเนินงานทำให้ทราบว่ามีความพิการอีกจำนวนมากที่ยากจน มีความพิการมาก และไม่ได้รับการศึกษา ถูกเอารัดเอาเปรียบ ถูกโกง ส่งผลกระทบต่อครอบครัวและสังคมในมุมกว้าง รวมถึงระบบสวัสดิการของรัฐที่ต้องดูแลคนพิการ หากคนพิการได้รับการพัฒนาอย่างเต็มศักยภาพและมีการจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้ออำนวยความสะดวกให้คนพิการสามารถออกมาใช้ชีวิตในสังคมได้อย่างเท่าเทียมกับคนไม่พิการ คนพิการย่อมสามารถสร้างผลผลิต และลดภาระต่อครอบครัวและสังคมได้

วัตถุประสงค์

1. เพื่อนำเสนอนโยบายและข้อจำกัดของภาครัฐในการส่งเสริมอาชีพคนพิการระดับรากหญ้า
2. เพื่อศึกษากระบวนการให้บริการทาง

โทรศัพท์เป็นสายด่วนในการให้คำปรึกษาแนะนำ และการช่วยเหลือคนพิการเพื่อการเสริมพลัง คุ่มครองสิทธิ และการมีงานทำของคนพิการ

3. เพื่อให้ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายและมาตรการต่อรัฐในการสนับสนุนการดำเนินงานของกลไกภาคประชาสังคมในการเสริมพลัง คุ่มครองสิทธิ สู่การมีงานทำของคนพิการ

วิธีการศึกษา

การศึกษารั้ครั้งนี้ใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลปฐมภูมิและทุติยภูมิ โดยการทบทวนวรรณกรรม อาทิ รายงานผลการดำเนินงานประจำปี คู่มือปฏิบัติงาน รายงานวิจัย วิทยานิพนธ์ และข่าวสารออนไลน์ เป็นต้น และใช้การสัมภาษณ์เชิงลึกและการสังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วมกับผู้ปฏิบัติงาน ผู้บริหารและผู้ให้บริการ 1479 สายด่วนคนพิการ ระหว่างเดือนมกราคม 2556 ถึงกรกฎาคม 2556

ผลการศึกษา

พระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ พ.ศ. 2550 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2556 มาตรา 33 กำหนดให้นายจ้างหรือสถานประกอบการและหน่วยงานภาครัฐที่มีลูกจ้างตั้งแต่ 100 คน ขึ้นไป รับคนพิการเข้าทำงานในอัตราส่วน 100 : 1 คน เศษของ 100 คน ถ้าเกิน 50 คน ต้องรับคนพิการเพิ่มอีก 1 คน มาตรา 34 นายจ้างหรือเจ้าของสถานประกอบการที่มีรับคนพิการเข้าทำงานตามจำนวนที่กำหนดตามมาตรา 33 ให้ส่งเงินเข้ากองทุนส่งเสริมอาชีพคนพิการ และมาตรา 35 ในกรณีที่หน่วยงานรัฐ นายจ้างหรือเจ้าของสถานประกอบการไม่รับคนพิการเข้าทำงานตามมาตรา 33 และไม่ประสงค์จะส่งเงินเข้ากองทุนตามมาตรา 34 หน่วยงานของรัฐ นายจ้างหรือเจ้าของสถานประกอบการนั้นอาจให้สัมปทาน จัด

สถานที่จำหน่ายสินค้าหรือบริการ จัดจ้างเหมาแรงงาน ฝึกงาน หรือให้การช่วยเหลืออื่นใดแก่คนพิการ หรือผู้ดูแลคนพิการแทนก็ได้

ในกรณีการให้คนพิการกู้เงินเพื่อประกอบอาชีพ มาตรา 26 (2) คณะอนุกรรมการบริหารกองทุนส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการมีอำนาจพิจารณาอนุมัติการจ่ายเงิน รายบุคคล วงเงินไม่เกิน 60,000 บาท ผ่อนชำระภายใน 5 ปีโดยไม่มีดอกเบี้ย หากรายได้มีความประสงค์จะกู้เกินวงเงินที่กำหนดให้พิจารณาเป็นรายๆ ไปโดยไม่เกิน 120,000 บาท รายกลุ่ม ต้องเป็นกลุ่มคนพิการหรือผู้ดูแลคนพิการรวมตัวกันไม่น้อยกว่า 2 คนขึ้นไป มีหลักฐานการออมเงินของกลุ่มไม่น้อยกว่า 3 เดือน มีการผ่านการอบรมอาชีพและมีอาชีพเดียวกันกับอาชีพที่ลงทุน ได้รับการรับรองเป็นหนังสือจากองค์กรด้านคนพิการ มีแผนหรือโครงการที่ชัดเจน ต้องมีคำว่า “กลุ่ม” ประกอบชื่อ และมีสถานที่ทำการแน่นอน และวงเงินไม่เกินกลุ่มละ 1,000,000 บาท โดยผ่อนชำระคืน ภายใน 5 ปี ไม่มีดอกเบี้ย

จะเห็นได้ว่า หลักเกณฑ์ที่กำหนด ในทางปฏิบัติ คนพิการระดับรากหญ้าทั้งที่เป็นปัจเจกบุคคล และกลุ่มไม่สามารถเข้าถึงกองทุนส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการได้เลย จึงเกิดช่องว่างทางโอกาสอย่างมหาศาลที่บริการ 1479 สายด่วนคนพิการจะเข้ามามีบทบาทในการสร้างโอกาสให้คนพิการระดับรากหญ้ามีอาชีพและมีงานทำ

ปัจจุบันบริการ 1479 สายด่วนคนพิการให้บริการกับกลุ่มเป้าหมายที่เป็นคนพิการทุกประเภทความพิการ ตัวเลข 1479 หมายถึง (1) มูลนิธิพระมหาไถ่เพื่อการพัฒนาคนพิการ (4) สถานศึกษา (7) ฝ่ายงาน (9) หน่วยงานธุรกิจเพื่อสังคม ร้อยเรียงเชื่อมโยงเป็นกลไกเสริมพลัง ค้ำครองสิทธิสู่การมีงานทำที่มีคุณค่าและมีความสุขที่ยั่งยืน นำมาซึ่งการพัฒนาให้มีรายได้ต่อเนื่องและพัฒนาสู่ความ

ยั่งยืน ดังปรัชญาที่คุณพ่อเรย์ผู้ก่อตั้งมูลนิธิพระมหาไถ่เพื่อการพัฒนาคนพิการ ได้กล่าวไว้ว่า “ฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ เพื่อพัฒนาชีวิตและสังคม” ทำให้คนพิการมีงานทำแล้วมากกว่า 10,000 คน

ภาพที่ 1 : บรรยากาศการรับสายของ 1479 สายด่วนคนพิการ

กระบวนการให้บริการของ “1479 สายด่วนคนพิการ : กลไกเสริมพลัง ค้ำครองสิทธิ สู่การมีงานทำของคนพิการ” ดำเนินการอย่างเป็นทางการตั้งแต่ปี พ.ศ. 2556 มีสถานที่ดำเนินการ 2 แห่ง คือ มูลนิธิพระมหาไถ่เพื่อการพัฒนาคนพิการ เมืองพัทยา และกรมส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ กรุงเทพมหานคร ภายใต้หลักการในการทำงานคือ “ได้งาน เข้าถึงสิทธิ เพื่อชีวิตที่ดีกว่า” มีพนักงานให้บริการที่เป็นคนพิการทั้งหมด จำนวน 16 คน ดำเนินการให้บริการโทรฟรี ตลอด 24 ชั่วโมง ด้านข้อมูลข่าวสารทุกเรื่องที่เกี่ยวข้องกับคนพิการ การรับแจ้งปัญหาหรือแจ้งขอความช่วยเหลือคนพิการ การให้คำแนะนำในการเข้าถึงสิทธิประโยชน์ต่าง ๆ ของคนพิการด้านการศึกษา การหางาน การฝึกอาชีพ สถานที่ท่องเที่ยวและการเดินทางสำหรับคนพิการ โดยแบ่งบริการออกเป็น 7 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านฉุกเฉิน 2) ด้านสวัสดิการ และสิทธิพลเมือง 3) ด้านสุขภาพ 4) ด้านการศึกษา 5) ด้านอาชีพและรายได้ 6) ด้านสภาพแวดล้อม และการเดินทาง และ 7) ด้านกิจกรรมทางสังคม การท่องเที่ยวและการกีฬา การดำเนินงานสอดคล้องกับกฎหมายและนโยบายสาธารณะ เพื่อการส่งเสริมและพัฒนา

คุณภาพชีวิตคนพิการ และทำให้สิทธิคนพิการให้เป็นจริง (Make the Right Real) ตามอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิคนพิการ (Convention on the Right of People with Disability, CRPD) และเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals, SDGs) ในปี 2030 รวมถึงพันธกรณีระหว่างประเทศที่เกี่ยวข้องซึ่งกำหนดนิยามโดยองค์การสหประชาชาติ (United Nations, UN) (UN, 2022) ปรากฏตามขั้นตอนกระบวนการให้บริการมี 5 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การรับข้อมูล เป็นช่องทางการได้ข้อมูลจากคนพิการที่เหมาะสม

ขั้นตอนที่ 2 การวิเคราะห์ข้อมูล เป็นการเก็บข้อมูลพื้นฐานที่เพียงพอต่อการประเมินสถานการณ์เบื้องต้นเพื่อให้ดำเนินการต่อไปโดยเกี่ยวข้องข้อมูลเท่าที่จำเป็นแล้วแต่รายการณี แล้วนำมาจำแนกคนพิการออกเป็น 3 กลุ่มในการพัฒนาดังนี้ (1) กลุ่มที่ถ้อยคือ คนพิการที่ถ้อยคือ เป็นกลุ่มที่ยังไม่พร้อมที่จะพัฒนาด้วยข้อจำกัดแตกต่างกันไปเช่น นอนติดเตียง ติดสังคม ขาดแรงบันดาลใจ ขาดความมั่นใจในตัวเอง ไม่พร้อมที่จะมารับการศึกษามหาวิทยาลัยเพราะกลัวปัญหาสุขภาพหรือคิดถึงบ้าน (2) กลุ่มต้องการพัฒนา มีวงจรดังนี้ 2.1) คนพิการที่ตัดสินใจในการดำรงชีวิตของตนเองได้อย่างอิสระหรือพร้อมที่จะพัฒนาหรือเปลี่ยนแปลงตนเองเช่นมั่นใจว่าช่วยเหลือหรือดูแลตนเองได้ ต้องการรักษาสุขภาพให้มีศักยภาพดีขึ้น 2.2) คนพิการที่ต้องการเรียนรู้และฝึกทักษะเพื่อประกอบอาชีพที่ตนเองเลือก 2.3) คนพิการต้องการประกอบอาชีพหรือทำงานเพื่อสร้างรายได้เลี้ยงดูตนเองและครอบครัว 2.4) ต้องการใช้ชีวิตในสังคมอย่างปกติเหมือนคนทั่วไป (3) กลุ่มเกื้อกูล คือ คนพิการที่มีเกื้อกูลหรือมีจิตอาสา มีความพร้อมสร้างแรงบันดาลใจให้ผู้อื่น หรือพร้อมทำประโยชน์เพื่อพัฒนาสังคม

ขั้นตอนที่ 3 การช่วยเหลือและสนับสนุน เราทำอะไรได้บ้าง ทำอย่างไร? ขึ้นอยู่กับสถานการณ์เป็นรายการณี โดยมีแนวทางดังนี้ A: รับฟัง ให้กำลังใจ B: ให้ข้อมูลที่ถูกต้องครบถ้วน C: สนับสนุนเบื้องต้น D: อำนวยความสะดวกและประสานงานหรือส่งต่อหน่วยงานบริการหรือให้ความช่วยเหลือต่าง ๆ

ขั้นตอนที่ 4 การดำรงอยู่ ศูนย์จะสามารถดำเนินการได้อย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืนได้อย่างไร? จำเป็นต้องมีทรัพยากรหรือจัดหางบประมาณมาสนับสนุนการดำเนินงาน ดังนั้นจึงจำเป็นต้องคิดต้นทุนการให้บริการออกเป็น (1) รายจ่ายต่อหัวเท่าไร? และ (2) รายได้จะมาจากไหนได้บ้าง?

ขั้นตอนที่ 5 การขยายเครือข่าย ใครคิดเหมือนเรา มีศักยภาพ และพร้อมที่จะทดลองดำเนินการในรูปแบบเดียวกัน? การให้บริการจำเป็นต้องหาเครือข่ายหรือหน่วยงานมาร่วมจัดบริการในการขยายโอกาสในเข้าถึงสิทธิของคนพิการ

ในการให้บริการทางโทรศัพท์เพื่อให้คำปรึกษาและแนะนำสิทธิสวัสดิการด้านต่าง ๆ ให้คนพิการนั้น 1479 สายด่วนคนพิการมีขั้นตอนในการดำเนินงาน 5 ขั้นตอน ประกอบด้วย การรับสาย การรับฟัง การซักถาม การสรุปข้อมูล และการวางสาย โดยมีรายละเอียดดังนี้

1. การรับสาย การกล่าวคำขึ้นต้น แนะนำตัว และขอข้อมูลส่วนตัวคนพิการ เช่น ชื่อนามสกุล เบอร์โทรศัพท์ เป็นต้น

2. การรับฟัง เป็นการรับฟังอย่างตั้งใจ วิเคราะห์ข้อมูล และบันทึกข้อมูลลงระบบ 1479 (Customer Relationship Management : CRM)

3. การซักถาม สอบถามความต้องการให้กำลังใจ ให้คำปรึกษา และซักถามรายละเอียดข้อเท็จจริง

4. การสรุป เป็นการสรุปความต้องการของคนที่ใช้บริการ แจ้งขั้นตอนการดำเนินงานต่อไป และนัดหมายวันเพื่อติดตามผลการดำเนินงาน

5. การวางสาย มีการลงท้ายอย่างสุภาพและเป็นมิตร พร้อมด้วยการให้กำลังใจคนพิการที่ใช้บริการ

แผนภาพที่ 1 : ขั้นตอนการรับสายของ 1479 สายด่วนคนพิการ

สถิติการดำเนินงานให้บริการคนพิการของ 1479 สายด่วนคนพิการ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2556 - 2565 มียอดรวมจำนวนคนพิการที่ใช้บริการ จำนวน 77,301 ราย ส่วนใหญ่เป็นด้านสวัสดิการและสิทธิพลเมือง จำนวน 27,605 ราย รองลงมาเป็นด้านอาชีพและรายได้ จำนวน 20,128 ราย ด้านสุขภาพ จำนวน 13,268 ราย และปรึกษาด้านอื่น ๆ นอกเหนือจากด้านที่ 1 - 7 จำนวน 6,771 ราย ด้านศึกษา 1764 ราย ด้านสภาพแวดล้อมและการเดินทาง จำนวน 1,128 ราย และด้านฉุกเฉิน อาทิจากเจ็บป่วย การรักษาพยาบาลฉุกเฉิน จำนวน 39 ราย

แผนภาพที่ 2 สถิติการให้บริการ 1479 สายด่วนคนพิการ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2556 - 2565

ผลการดำเนินงานของ 1479 สายด่วนคนพิการ ได้มีการให้บริการคนพิการในด้านต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

1. การช่วยเหลือคนพิการให้ได้รับการฉีดวัคซีน COVID-19

1) บริการตรวจหาเชื้อ COVID-19 เชิงรุก (ACTIVE CASE FINDING) ทำการอบรมให้ความรู้และตรวจคัดกรองจำนวน 592 คน โดยร่วมมือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทางด้านสุขภาพและสาธารณสุข นำโดยคณะเทคนิคการแพทย์ มหาวิทยาลัยมหิดล, สำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ, สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดชลบุรี และโรงพยาบาลบางละมุง ลงพื้นที่ นอกจากนี้ยังได้มีการจัดเตรียมที่พักคอยสำหรับกักตัวและรับการดูแลทางการแพทย์ แบ่งเป็นห้องที่ออกแบบสำหรับคนพิการที่ใช้วีลแชร์ 60 ห้อง และห้องสำหรับคนพิการที่สามารถเดินได้อีก 60 ห้อง และจัดเตรียมศูนย์พักคอย Community Isolation (CI) สำหรับรองรับในกรณีที่บุคลากรของมูลนิธิฯ และสายด่วนคนพิการ 1479 ที่ติดเชื้อโควิด-19 รวมทั้งคนพิการในพื้นที่ด้วย

2) บริการฉีดวัคซีนป้องกัน COVID-19 จำนวน 2,762 เข็ม โดยร่วมมือกับหน่วยงานข้างต้นแล้วก็มีองค์การบริหารส่วนจังหวัดชลบุรี เมืองพัทยาด้วย ซึ่งเป็นกลุ่มคนพิการกลุ่มแรกที่ได้รับวัคซีน

3) ระดมทุนเพื่อรับการสนับสนุน หน้ากากอนามัย ยาและเวชภัณฑ์หรือชุดตรวจหาเชื้อและป้องกัน COVID-19 ตลอดจนระยะเวลาเชื้อโรค COVID-19 ซึ่งได้รับการสนับสนุนชุดตรวจหาเชื้อ COVID-19 จากสำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติอย่างต่อเนื่องและเสมอมาเมื่อมีการร้องขอรวมจำนวนมากกว่า 12,000 ชุด พร้อมทั้งมีบริษัทสนับสนุนหน้ากากอนามัย ยาและเวชภัณฑ์เพื่อแจกจ่ายต่อคนพิการจำนวนมากกว่า 10 บริษัท

ภาพที่ 2 : การช่วยเหลือคนพิการที่ได้รับการฉีดวัคซีน COVID-19

2. การส่งเสริมชีพคนพิการ

1479 สายด่วนคนพิการ ร่วมกับภาคเอกชน ส่งเสริมอาชีพคนพิการ มอบข้าวสารอาหาร และของใช้จำเป็นสำหรับคนพิการ ซึ่งเป็นนักเรียน นักศึกษาประจำและเจ้าหน้าที่คนพิการที่อยู่ในความดูแลของมูลนิธิฯ มากกว่า 850 คน และนำเงินบริจาคไปสนับสนุนการจัดการศึกษาสำหรับคนพิการสู่การมีงานทำที่มีคุณค่าอย่างยั่งยืนให้บริการช่วยเหลือคนพิการ มีรายได้เลี้ยงตนเองครอบครัว และอยู่ในสังคมได้อย่างเท่าเทียม

ภาพที่ 3 : การส่งเสริมอาชีพคนพิการ

3. การจัดสิ่งอำนวยความสะดวกในการเดินทางของคนพิการ

1479 สายด่วนคนพิการ ร่วมกับกระทรวงคมนาคม และเมืองพัทยา ดำเนินการก่อสร้างทางลอดพื้กลาง และจัดให้มีลิฟต์โปร่งแสงและสิ่งอำนวยความสะดวกปลอดภัยสำหรับคนพิการ ซึ่งคนพิการที่จะเข้าไปทำธุระฝั่งตรงข้ามหรือจะมาที่มูลนิธิพระมหาไถ่ และเพิ่มความปลอดภัยกรณีเกิดเหตุฉุกเฉินและมีแผนปฐมพยาบาลสำหรับคนพิการ/อักษรเบรลล์ ปุ่มกดกระดิ่ง ปุ่มกดโทรศัพท์ช่วยเหลือ กล้อง CCTV เพื่อส่งสัญญาณถึงอาคารควบคุมพื้กลางในขณะเกิดเหตุฉุกเฉิน รวมทั้งติดตั้งไซเรนหน้าลิฟต์ทั้งสอง

ชั้น ติดตั้งระบบ UPS สำรองไฟ หากเกิดไฟฟ้าดับลิฟต์จะเลื่อนลงมาชั้นล่างเพื่อเปิดประตูให้คนออกจากลิฟต์ได้อย่างปลอดภัย

ภาพที่ 4 : การจัดสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับการเดินทางให้คนพิการ

4. การจัดหารถวีลแชร์ให้คนพิการทั่วประเทศ

1479 สายด่วนคนพิการ ร่วมกับสโมสรโรตารีทุกสโมสรในเมืองพื้ยาและเครือข่ายศิษย์เก่าโรงเรียนอาชีวพระมหาไถ่ พื้ยา (ปัจจุบันชื่อวิทยาลัยเทคโนโลยีพระมหาไถ่ พื้ยา) ร่วมกันระดมทุน จัดหางบประมาณในการจัดซื้อจัดหา โดยมีเป้าหมายมอบรถวีลแชร์ให้กับคนพิการทั่วประเทศ เพื่อสนับสนุนเบื้องต้นเพื่อคุณภาพชีวิตที่ดีในการพัฒนาอาชีพสำหรับคนพิการ

ภาพที่ 5 : การจัดหารถวีลแชร์ให้กับคนพิการทั่วประเทศ

5. การจัดตั้งศูนย์ส่งเสริมอาชีพคนพิการในชุมชน

1479 สายด่วนคนพิการ ดำเนินการขยายเครือข่ายและพัฒนาระบบ “กลไกเสริมพลังคุ้มครองสิทธิ สู่การมีงานทำของคนพิการ” ด้วยการจัดตั้งศูนย์ส่งเสริมอาชีพคนพิการในชุมชนในระดับพื้นที่นำร่อง เพื่อการเข้าถึงสิทธิและการช่วยเหลือ

อย่างเป็นรูปธรรม และเพื่อสร้างอาชีพให้คนพิการในชุมชนตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ได้แก่ จังหวัดอุดรธานี จังหวัดยโสธร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จังหวัดสุพรรณบุรี จังหวัดระยอง และจังหวัดยะลา สนับสนุนประสานทรัพยากรด้านองค์ความรู้ที่เกี่ยวกับสิทธิตามกฎหมายพื้นฐานที่คนพิการพึงจะได้รับ รวมทั้ง ส่งต่อข้อมูลข่าวสารด้านแผนพัฒนาเพื่อชี้แนวทางในการทำงานในด้านนโยบายของภาครัฐที่มีส่วนต่อการ ส่งเสริมด้านสิทธิประโยชน์ของคนพิการ ถือเป็นองค์ความรู้ที่สำคัญเสมือนเป็นหัวใจที่คอยกระตุ้นการขับเคลื่อนการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนพิการในทุกท้องที่และทุกชุมชน โดยการประสานความเชื่อมโยงที่ให้ ความสะดวกกับคนพิการ ผู้ดูแลคนพิการ ตลอดจนสนับสนุนการจัดเวทีระดมความคิดเห็น เพื่อกำหนดบทบาท และทิศทางในการดำเนินงานไปในทิศทางเดียวกันในกรณีที่ยึดแนวทางการปฏิบัติให้ผู้มีน้ำชุมชน นำความรู้ไปต่อยอดให้คนพิการ ผู้ดูแลคนพิการ และครอบครัวของคนพิการเกิดอาชีพที่ยั่งยืน

ภาพที่ 6 : การเสริมพลังเครือข่ายศูนย์ส่งเสริมอาชีพคนพิการในชุมชนในระดับพื้นที่นำร่อง

6. การรณรงค์นโยบายสาธารณะเพื่อคนพิการ

1479 สายด่วนคนพิการ ได้มีส่วนร่วมนำเสนอในระดับนโยบายดังนี้

ภาพที่ 7 : การยื่นข้อเสนอที่สำนักงานตรวจการแผ่นดิน

- เสนอเรื่องต่อสำนักงานตรวจการแผ่นดิน โดยขอให้องค์กรเภสัชกรรมผลิตวิตามินโฟลิก เอซิด (วิตามิน B9) ให้สตรีรับทานก่อนตั้งครรภ์ เพื่อป้องกันความพิการ รับประทานสำเร็จ ณ สำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดิน

- เป็นประธานร่วมของคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ (คสช.) ทั้ง 13 เขตสุขภาพทั่วประเทศ ขับเคลื่อนประเด็นการมีส่วนร่วมของภาคประชาสังคม โดยเฉพาะขอให้คนพิการเข้าเป็นกรรมการและมีส่วนร่วมประชุม/กิจกรรมทุกครั้ง ณ สำนักงานสุขภาพแห่งชาติ

- รวบรวมและยื่นรายชื่อ รวมทั้งเสนอ นโยบายสุขภาพลดความเหลื่อมล้ำประเด็นการรักษาพยาบาลและอวัยวะเทียมและกายอุปกรณ์ของ 3 กองทุน ณ ทำเนียบรัฐบาล จนสำเร็จ อ้างถึงคำสั่งหัวหน้าคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ที่ 58/2559 และที่ 45/2560

- เสนอต่อที่ประชุม คณะกรรมการเขตสุขภาพเพื่อประชาชน (กขป.) เขต 6 จัดตั้งคณะอนุกรรมการบูรณาการขับเคลื่อนสุขภาพะคนพิการ (กขป เขต.6) เพื่อพัฒนากลไกการเข้าถึงสิทธิ

ด้านสุขภาพสำหรับคนพิการ ซึ่งนายสมฤทธิ์ ชาติกรมย์ กรรมการและรองเลขาธิการ มูลนิธิพระมหาไถ่เพื่อการพัฒนาคนพิการ ประธานคณะกรรมการ บูรณาการขับเคลื่อนสุขภาวะคนพิการ

- ขับเคลื่อนประเด็นสิ่งอำนวยความสะดวก (เดินทางไปโรงพยาบาลและการดำรงชีวิตประจำวัน) กรณีสะพานลอยข้ามทางลอดพิทยากลาง ณ บริเวณหน้ามูลนิธิพระมหาไถ่เพื่อการพัฒนาคนพิการ

- เสนอนโยบายต่อคณะกรรมการส่งเสริมคุณภาพชีวิตคนพิการในชุมชนกับท้องถิ่น
- เสนอความร่วมมือกับรัฐมนตรีว่าการกระทรวงแรงงาน ให้กรมการจัดหางานส่งข้อมูลนายจ้างที่ต้องการคนทำงาน มายังสายด่วนคนพิการ 1479 เป็นประจำทุกเดือน

- เสนอกรมส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการร่วมกับขับเคลื่อน 1479 สายด่วนคนพิการเป็นสายด่วนเฉพาะด้านคนพิการ

- เสนอในช่วงสถานการณ์โควิด-19 ให้มีการดูแลคนพิการทำงานกับสำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ โดยให้มีนักเทคนิคการแพทย์ มหาวิทยาลัยมหิดล ตรวจคัดกรองเชื้อโควิด-19 และดูแลคนพิการ

- เสนอในช่วงสถานการณ์โควิด-19 เสนอ สปสช.เขต 6 คณะเทคนิคการแพทย์ มหาวิทยาลัยมหิดล สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดชลบุรี และโรงพยาบาลบางละมุง จัดห้องพักสำหรับกักตัวและเข้าสู่ระบบการดูแลของโรงพยาบาลเรียบร้อยแล้ว แต่ได้ตกลงกับทางโรงพยาบาลว่าในกรณีที่พบผู้ติดเชื้อเพิ่มไม่เกิน 20 คน โรงพยาบาลจะรับดูแล แต่หากมากกว่านั้นก็จะเข้าระบบ Community Isolation โดยใช้พื้นที่ของมูลนิธิพระมหาไถ่เพื่อการพัฒนาคนพิการรองรับคนพิการทั้งหมดในเขตภาคตะวันออก

- ร่วมเป็นแกนนำเครือข่ายภาคประชาสังคมทั่วประเทศ รวบรวมและยื่นรายชื่อจำนวน 12,299 รายชื่อเสนอร่าง พ.ร.บ.ส่งเสริมและพัฒนาองค์กรภาคประชาสังคม ฉบับประชาชน ต่อประธานรัฐสภา (นายชวน หลีกภัย) ผ่านเลขานุการประธานสภาผู้แทนราษฎร ณ รัฐสภาไทย

ภาพที่ 8 : การร่วมมือกับหน่วยงานเครือข่ายขับเคลื่อนการช่วยเหลือคนพิการในระดับนโยบาย

การอภิปรายผล

การบริการของ “1479 สายด่วนคนพิการ” เป็นการขับเคลื่อนโดยภาคประชาสังคม ในการทำให้คนพิการได้รับสวัสดิการด้านอาชีพและการมีงานทำ เป็นการทำให้สิทธิของคนพิการที่ระบุไว้ในอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิคนพิการ (CRPD) รวมทั้งสิทธิที่ระบุไว้ในพระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ พ.ศ. 2550 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2556 เป็นจริง (Make the Right Real) เป้าหมายที่จะช่วยเหลือแบ่งเบาภาระคนพิการให้พ้นวิกฤตปัญหาด้านต่าง ๆ และสร้างโอกาสในการพัฒนาศักยภาพคนพิการมากขึ้น

จากการดำเนินงานที่ผ่านมาตลอดระยะเวลากว่า 10 ปี พบว่า สถิติการให้บริการ 1479 สายด่วนคนพิการ ยังคงพบว่ามีคนใช้บริการไม่มากนักเมื่อเปรียบเทียบกับอัตราส่วนคนพิการในประเทศไทย อาจเนื่องมาจากคนพิการที่ไม่รู้จัก 1479 สายด่วนคนพิการ และไม่ทราบว่ามีการให้บริการสำหรับคนพิการ ในส่วนของการปฏิบัติงานของทีมงาน 1479 ซึ่งเป็นคนพิการที่มีความหลากหลาย ทั้งในรูปแบบประเภทความพิการและ

ช่วงวัย เข้ามาช่วยปฏิบัติงานเพื่อแบ่งปันประสบการณ์และแก้ไขปัญหา ตลอดจนเสริมพลัง (Empowerment) ให้กับคนพิการที่โทรศัพท์เข้ามาใช้บริการ ยังคงมีข้อท้าทายในด้านการพัฒนาองค์ความรู้และทักษะต่าง ๆ เพื่อใช้ในการปฏิบัติงานทำให้มีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะความรู้ทางกฎหมายสำหรับคนพิการ

ทั้งนี้ ถึงแม้ว่าประเทศไทยจะมีความก้าวหน้าด้านกฎหมายและนโยบายด้านคนพิการ แต่การพัฒนาที่รวดเร็วของเทคโนโลยีสารสนเทศที่ก้าวหน้าทำให้บริบททางสังคมมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและส่งผลกระทบต่อการดำรงชีวิตอย่างอิสระของคนพิการ การขาดการบูรณาการข้อมูลและการประสานความร่วมมือระหว่างหน่วยงาน การสนับสนุนด้านการพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการในระดับปฏิบัติและการจัดสรรงบประมาณมีอย่างจำกัด สิ่งเหล่านี้เป็นอุปสรรคและข้อท้าทายในการนำนโยบายสู่การปฏิบัติทำให้สิทธิเป็นจริง ทำให้คนพิการไม่สามารถพึ่งพาตนเองได้ด้วยการเสริมพลังให้เห็นคุณค่าของตนเอง จึงเป็นเหตุไม่ได้รับการศึกษาและ/หรือการฝึกอบรมให้มีความรู้และทักษะที่เพียงพอต่อการทำงาน จึงจำเป็นต้องบูรณาการความร่วมมือระหว่างองค์กรและข้อมูลระหว่างกันทุกภาคส่วนให้มีระบบสารสนเทศกลาง และมีข้อมูลที่ถูกต้องใช้ร่วมกันระหว่างหน่วยงานตามภารกิจที่เกี่ยวข้องของแต่ละหน่วยงาน เพื่อสร้าง “กลไกเสริมพลัง คัดกรองสิทธิ สู่การมีงานทำของคนพิการ” ร่วมกันโดยเน้นไปที่การพัฒนาตามศักยภาพและความต้องการของคนพิการรายบุคคลและบริบทของแต่ละท้องถิ่น ส่งเสริมและสร้างชุมชนให้เข้มแข็งด้วยการเริ่มด้วยความจริงใจ มีส่วนร่วมในการคิดร่วมกันทำประกอบอาชีพตามที่ตนเองชอบและถนัดทำแล้วเกิดรายได้และมีความสุข ด้วยการน้อมนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาปฏิบัติให้เกิดทักษะและชำนาญ ปฏิบัติอย่างต่อเนื่องเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

ตามต่อไป เพื่อให้บรรลุการทำให้สิทธิคนพิการให้เป็นจริง (Make the Right Real) ตามอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิคนพิการ (Convention on the Right of People with Disability, CRPD) และเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals, SDGs) ในปี 2030 อีกด้วย

ข้อเสนอแนะ

การดำเนินงานของ “1479 สายด่วนคนพิการ : กลไกเสริมพลัง คัดกรองสิทธิ สู่การมีงานทำของคนพิการ” มีข้อเสนอต่อภาครัฐในการขับเคลื่อนการดำเนินงานด้านคนพิการ ดังนี้

1. ผลักดันให้ 1479 สายด่วนคนพิการ เป็นกลไกสำคัญในการให้บริการด้านการส่งเสริมอาชีพคนพิการการคุ้มครองและพิทักษ์สิทธิคนพิการ โดยบูรณาการกับทุกภาคส่วนด้วยการมีส่วนร่วมของคนพิการและผู้นำในระดับท้องถิ่น
2. สนับสนุนให้ 1479 สายด่วนคนพิการ จัดกิจกรรมกลุ่มให้กับคนพิการเป็นการสร้างแรงบันดาลใจสู่เส้นทางอาชีพที่ยั่งยืนพื้นที่ระดับรากหญ้า โดยร่วมกับภาคีทุกภาคส่วนอย่างต่อเนื่อง
3. พัฒนาระบบ 1479 สายด่วนคนพิการ ที่สามารถเข้าถึงง่ายผ่านมือถือ พร้อมทั้งมีระบบสนับสนุน หรือบริจาคต่อดวงทั้งผู้ให้และผู้รับ
4. สนับสนุนการดำเนินงาน 1479 สายด่วนคนพิการทั้งในด้านการกำหนดนโยบายและในการปฏิบัติเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการและเสริมพลังคนพิการเป็นผู้ให้ ก่อให้เกิดคุณค่าศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ให้คนพิการเป็นกำลังหลักสำคัญในการขับเคลื่อนสังคมและเศรษฐกิจชุมชนต่อไป

บรรณานุกรม

- กรมส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ (2550). พระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ พ.ศ. 2550
- กรมส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ (2556). พระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2556
- กรมส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ. (2565). กฎหมาย ระเบียบ นโยบาย และแผนที่เกี่ยวข้อง. สืบค้นเมื่อ 25 มิถุนายน 2565, จาก <http://web1.dep.go.th/?q=th/laws>
- กรมส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ. (2565). สถิติการจ้างงานคนพิการ. กองทุนส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ.
- ทวี เชื้อสุวรรณทวี. (2562). ยุติธรรมและนโยบายด้านความพิการ. วิทยาลัยราชสุดา มหาวิทยาลัยมหิดล. สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เขตปทุมวัน กรุงเทพฯ.
- มูลนิธิพระมหาไถ่เพื่อการพัฒนาคนพิการ. (2556-2564) สรุปผลการดำเนินงาน 1479 สายด่วนคนพิการ.
- มูลนิธิพระมหาไถ่เพื่อการพัฒนาคนพิการ. (2558, 2562). คู่มือ 1479 สายด่วนคนพิการ.
- มูลนิธิพระมหาไถ่เพื่อการพัฒนาคนพิการ. (2558, 2562). คู่มือศูนย์ส่งเสริมอาชีพคนพิการในชุมชน ระหว่างเครือข่าย (Node) และเครือข่ายของ Node.
- มูลนิธิพระมหาไถ่เพื่อการพัฒนาคนพิการ. (2558, 2562). คู่มือศูนย์ส่งเสริมอาชีพคนพิการในชุมชน ระหว่างมูลนิธิพระมหาไถ่เพื่อการพัฒนาคนพิการกับเครือข่าย (Node).
- สัมฤทธิ์ ชาภิรมย์. (2562). ความต้องการของคนพิการในระดับรากหญ้า. หลักสูตรการจัดการภาครัฐและภาคเอกชนมหาวิทยาลัย คณะรัฐประศาสนศาสตร์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2562). สรุปผลที่สำคัญการสำรวจความพิการ พ.ศ. 2560. กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม.
- สุรธรรม มงคลสวัสดิ์. (2561). การเมืองภาคพลเมืองของคนพิการในการทำสิทธิคนพิการให้เป็นจริง. หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต (การบริหารสวัสดิการสังคม) มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ.
- สุรธรรม มงคลสวัสดิ์ และจตุรงค์ บุญยรัตนสุนทร. (2562). การเมืองภาคพลเมืองของคนพิการในการทำสิทธิด้านการศึกษาให้เป็นจริง. คณะสังคมสงเคราะห์และสวัสดิการสังคม มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ. วารสารสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ท่าพระจันทร์ กทม. ปีที่ 27 ฉบับที่ 2 กรกฎาคม-ธันวาคม 2562 หน้า 71-102.
- UN. (2022). A Disability-Inclusive Response to COVID-19, สืบค้นเมื่อ 25 มิถุนายน 2565, จาก <https://www.un.org/en/coronavirus/disability-inclusion>
- UN. (2022). Disability and Employment, สืบค้นเมื่อ 25 มิถุนายน 2565, จาก <https://www.un.org/development/desa/disabilities/resources/factsheet-on-persons-with-disabilities/disability-and-employment.html>
- UN. (2022). Disability and Employment, สืบค้นเมื่อ 25 มิถุนายน 2565, จาก <https://www.un.org/development/desa/disabilities/resources/factsheet-on-persons-with-disabilities/disability-and-employment.html#menu-header-menu>

UN. (2022). Make the Right Real, สืบค้นเมื่อ 25 มิถุนายน 2565, จาก

<https://www.maketherightreal.net/incheon-strategy/>

United Nations (2020). Sustainable Development Goals Report (SDGs), สืบค้นเมื่อ 25 มิถุนายน 2565,
จาก <https://www.un.org/en/desa/sustainable-development-goals-report-2020>

WHO. (2021). Disabled People in the World in 2021: Facts and Figures, สืบค้นเมื่อ 25 มิถุนายน 2565
จาก <https://www.inclusivecitymaker.com/disabled-people-in-the-world-in-2021-facts-and-figures/>

การส่งเสริมการจัดการตนเองของหมู่บ้านจัดสรรเพื่อส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุ กรณีหมู่บ้านพฤษภา 86/1 ตำบลศิระชะระเข้ น้อย อำเภอบางเสาธง จังหวัดสมุทรปราการ

นวลใย วัฒนกุล¹

Received 20th August, 2022

Revised 22nd August, 2022

Accepted 28th August, 2022

บทคัดย่อ

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการจัดการตนเองของชุมชนเพื่อส่งเสริมสุขภาพของผู้สูงอายุในหมู่บ้านพฤษภา 86/1 ตำบลศิระชะระเข้ น้อย อำเภอบางเสาธง จังหวัดสมุทรปราการ ศึกษาโดยใช้การประเมินผลเพื่อการเรียนรู้และพัฒนา After Action Review: AAR การตั้งวงคุยเรื่องผลลัพธ์ระหว่างและสิ้นสุดการดำเนินโครงการ

ผลการศึกษาพบว่า 1) สถานการณ์ผู้สูงอายุจากปัญหาเริ่มต้นคือหมู่บ้านจัดสรรเป็นหมู่บ้านตั้งขึ้นใหม่ด้วยปัญหาผู้สูงอายุมาจากต่างจังหวัดทั่วประเทศมาอยู่ใกล้กับลูกเพื่อดูแลหลาน อยู่บ้านตามลำพังตอนกลางวันมีความเสี่ยงที่จะเป็นโรคซึมเศร้า และมีปัญหาสุขภาพเป็นกลุ่มโรคไม่ติดต่อเรื้อรัง แต่สิทธิการรักษาพยาบาลยังอยู่ต่างจังหวัด 2) ผลการดำเนินโครงการผ่านแนวคิดชุมชนจัดการตนเอง และการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในระดับชุมชน ได้บทเรียนที่สำคัญ ได้เกิดกลไกระดับชุมชนคือชมรมผู้สูงอายุ แกนนำได้รับการพัฒนาผ่านการประชุม สัมมนา อบรม เวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ทั้งในและนอกชุมชน ชมรมผู้สูงอายุสามารถจัดกิจกรรม การวางแผน ดำเนินการ ติดตาม และประเมินผลแผน รวมถึงการติดต่อประสานความร่วมมือจากภายนอกหมู่บ้านเพื่อประโยชน์ของผู้สูงอายุในชุมชนได้ 3) ผู้สูงอายุมีความสุขเพิ่มขึ้น การเข้าร่วมกิจกรรมการพบปะพูดคุย ออกกำลังกาย และเป็นแหล่งเรียนรู้ทำให้เกิดพลังและสายสัมพันธ์ขึ้นในชุมชนใหม่ที่ไม่วุ่นวาย เป็นศูนย์รวมไม่แปลกแยกรู้สึกเป็นส่วนหนึ่ง มีคุณค่า ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ส่งผลให้หมู่บ้านพฤษภา 86/1 เป็นชุมชนน่าอยู่เกิดความรักสามัคคี คนในชุมชนหันมารับผิดชอบต่อสังคมมากขึ้นยอมจ่ายค่าใช้จ่ายเพื่อบำรุงส่วนกลาง ข้อเสนอแนะควรส่งเสริมให้ดำเนินการต่อเนื่องอีก 2 ปี เพื่อยืนยันความเข้มแข็งและต่อเนื่อง ผลการดำเนินงานที่กล่าวข้างต้นเป็นการดำเนินการมาเพียง 1 รอบปี จำเป็นต้องดำเนินการต่อเพื่อสร้างความเข้มแข็งและความต่อเนื่องให้เห็นผลเชิงประจักษ์มากขึ้น

คำสำคัญ: การจัดการตนเอง, ชุมชน, การส่งเสริมสุขภาพ, ผู้สูงอายุ, หมู่บ้านจัดสรร

¹ อาจารย์ประจำ คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์และสวัสดิการสังคม มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ

Self-management promotion of housing estates to promote the health of the elderly in the case of Prukha Village, 86/1 Sisa Chorakhe Noi Sub-district Bang Sao Thong District, Samut Prakan Province

Nuanyai Wattanakoon

Abstract

The purpose of this study was to study community self-management to promote health of the elderly in Prukha 86/1 Village, Sisa Chorakhe Noi Sub-district. Bang Sao Thong District Samut Prakan Province. By using Learning and Development Assessment After Action Review: AAR Discussing outcomes during and at the end of the project.

Results were that 1) From the initial problem, the village was allocated to a new village. Elderly people with elderly problems come from all over the country to live with their children to take care of their grandchildren. Staying at home alone at home during the day is at risk of developing depression. Moreover, they have Non-communicable diseases, but the right to medical treatment is still in the provinces. 2) The project outcomes learned important lessons through the self-management community concept and human resource development at the community level. A community-level mechanism was formed, namely the elderly club. Leaders are developed through meetings, seminars, training sessions, and learning exchange platforms, both inside and outside the community. The committee of elderly clubs can organize activities, plan, implement, monitor, and evaluate plans, including contacting and cooperating from outside the village for the benefit of the elderly in the community. 3) Elderly people are happy to go up from participating in socializing activities, exercising and being a learning platform. Bringing strength and connection to a new, unfamiliar community. Being familiar, not alienated, feels like a valuable part of human dignity. As a result, Prukha 86/1 Village is a livable community, resulting in love and unity. People in the community have turned more socially responsible and are willing to pay for the maintenance of the common area. Recommendations should be encouraged to continue for another two years to ensure strength and continuity.

Keywords: Self-management, community, health promotion. Elderly people, housing estates

บทนำ

หมู่บ้านจัดสรรคือพื้นที่หรือบริเวณที่มีผู้ประกอบการยื่นขออนุญาตจัดสรรแบ่งแปลงที่ดินสำหรับลงทุนปลูกสร้างบ้านเพื่อขายให้กับผู้สนใจจะซื้อ รวมถึงยังมีพื้นที่ต่าง ๆ รอบบริเวณโครงการที่ปลูกสร้างให้ผู้เช่าอยู่ได้ใช้ประโยชน์ร่วมกัน เช่น ถนน สนามเด็กเล่น สวนสาธารณะภายในหมู่บ้าน ห้องออกกำลังกาย สระว่ายน้ำ พนังกาารรักษาความปลอดภัย เป็นต้น การบริหารจัดการและการดูแลหมู่บ้านอยู่ในความดูแลของคณะกรรมการหมู่บ้านที่มาจากการเลือกตั้งของสมาชิกในหมู่บ้าน และมีนิติบุคคลหมู่บ้านจัดสรร ซึ่งหมู่บ้านจัดสรรส่วนใหญ่จึงมีลักษณะเหมือนเป็นหมู่บ้านปิดอยู่ในรั้วกันเดียวกัน โดยมีนิติบุคคลหมู่บ้านจัดสรร รับโอนทรัพย์สินและสาธารณูปโภคในโครงการจากเจ้าของโครงการมาเป็นผู้ซื้อหรือเจ้าของบ้านทุกคนแล้วทำหน้าที่เป็นเจ้าของทรัพย์สินส่วนกลางแทนทุกคนในหมู่บ้าน ออกกฎระเบียบข้อบังคับใช้ในหมู่บ้าน ดูแลความเรียบร้อยภายในหมู่บ้าน ถนน ไฟตามถนน สวน สนามเด็กเล่น ประปา ปรับปรุงซ่อมแซมให้อยู่ในสภาพที่ใช้งานได้ปกติ ดูแลความสะอาด รักษาความปลอดภัยให้กับชุมชนให้มีประสิทธิภาพ จัดให้มีบริการสาธารณะเพื่อสวัสดิการของสมาชิก หรือจัดสรรเงินหรือทรัพย์สินเพื่อสาธารณประโยชน์ รวมถึงช่วยเพิ่มมูลค่าให้แก่หมู่บ้านในราคาที่ปรับสูงขึ้นทุกปี ส่งผลต่อคุณภาพชีวิต ความสุขของคนในหมู่บ้านโดยทุกคนในหมู่บ้านต้องให้ความร่วมมือจ่ายค่าส่วนกลาง ทำตามกฎหมายที่訂ไว้ร่วมกัน เข้าร่วมประชุมนิติบุคคลเพื่อประสิทธิภาพในการดูแลโครงการหมู่บ้านจัดสรรนั้นๆ (มาตรา 46 แห่งพระราชบัญญัติการจัดสรรที่ดิน พ.ศ. 2543, ศิริพัฒน์ ศรีจันทร์ และคณะ, 2554. ส่วนมาตรฐานการจัดสรรที่ดิน, 2555) ประเด็นท้าทายคือส่วนใหญ่หมู่บ้านจัดสรรจะเป็นพื้นที่ปิด คราวเรือนสมาชิกในหมู่บ้านจะเป็นคนมาจากต่างพื้นที่ มาอยู่ในชุมชน

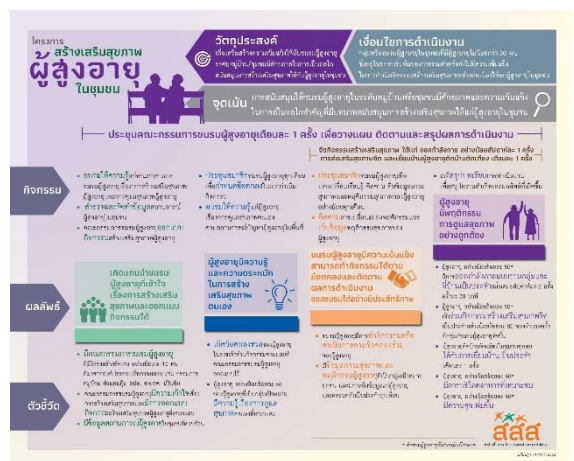
แบบต่างคนต่างอยู่ มอบอำนาจการบริหารจัดการชุมชนให้นิติหมู่บ้าน ความต่างคนต่างอยู่ของคนในหมู่บ้าน จะส่งผลให้ผู้สูงอายุที่อยู่อาศัยในชุมชนมีความเสี่ยงที่จะเป็นโรคซึมเศร้าและปัญหาสุขภาพต่าง ๆ เพราะขาดการปฏิสัมพันธ์และการสื่อสารระหว่างคนในชุมชน นอกจากนี้บางบ้านขาดความรับผิดชอบต่อส่วนรวมไม่ยอมจ่ายค่าใช้จ่ยส่วนกลาง ทำให้หมู่บ้านไม่มาอยู่มูลค่าของบ้านที่อยู่ออาศัยอาจลดลง

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

เพื่อศึกษาการจัดการตนเองของชุมชนเพื่อส่งเสริมสุขภาพของผู้สูงอายุในหมู่บ้านพญา 86/1 ตำบลศิระชะชะชะชะ อำเภอบางเสาธง จังหวัดสมุทรปราการ

วิธีการศึกษา

ศึกษาโดยใช้การประเมินผลเพื่อการเรียนรู้และพัฒนา “โครงการส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุในหมู่บ้านพญา 86/1 ตำบลศิระชะชะชะชะ อำเภอบางเสาธง จังหวัดสมุทรปราการ” ซึ่งเป็นวิธีการที่ใช้ติดตามประเมินผลพัทธ์การดำเนินงานเป็นระยะในระหว่างการดำเนินโครงการและหลังการดำเนินโครงการตามบันไดผลพัทธ์ของโครงการ

วิธีการเก็บข้อมูล

1. ใช้กระบวนการ After Action Review (AAR) การตั้งวงคุยเรื่องผลลัพธ์ระหว่างการดำเนินโครงการกับทีมพี่เลี้ยงในชุมชนจำนวน 3 ครั้ง

2. ใช้กระบวนการ After Action Review (AAR) การตั้งวงคุยเรื่องผลลัพธ์ระหว่างกรรมการโครงการกับภาครายล้อมในระดับจังหวัด จำนวน 2 ครั้ง (ช่วงกลางและหลังการดำเนินโครงการ)

3. สังเกตแบบมีส่วนร่วม

4. พูดคุยกับผู้สูงอายุที่เข้าร่วมกิจกรรม

5. เอกสารรายงานพี่เลี้ยง ภาพถ่าย ผล

การสำรวจข้อมูลก่อนและหลังของผู้รับผิดชอบโครงการ

แนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการจัดการตนเองของชุมชน**1. ชุมชน การจัดการตนเองของชุมชน
ชุมชนเข้มแข็ง ศักยภาพชุมชน**

ชุมชน หมายถึง ความสัมพันธ์และความเกี่ยวพันของคนในระดับต่าง ๆ ในลักษณะของทุนทางสังคม อาจจะเป็นชุมชนที่ไม่มีขอบเขตพื้นที่ที่เป็นการรวมกลุ่มทางสังคมหรือเครือข่ายทางสังคม เช่นชุมชนทางอินเทอร์เน็ต หรือชุมชนที่มีขอบเขตพื้นที่ มีอาณาเขตที่ตั้งทางภูมิศาสตร์ที่เป็นสถานที่ซึ่งสมาชิกของชุมชนท้องถิ่นมีความสัมพันธ์และมีความสำนึกร่วมต่อความเป็นตัวตนที่เกี่ยวข้องชีวิต (อุทัย ปริญญาสุทธินันท์, 2561 หน้า 15)

การจัดการตนเองของชุมชน เป็นกระบวนการการพัฒนาชุมชนที่มีความเชื่อพื้นฐานในปรัชญาที่ว่า “มนุษย์มีความสามารถและมีพลังซ่อนเร้นแฝงอยู่ทั้งพลังความคิด ทักษะแรงงานที่มีความสามารถพัฒนาตนเองได้ตามขีดความสามารถและคุณธรรมหากโอกาสอำนวยและมีผู้ให้การสนับสนุน” ซึ่งการอยู่กันเป็นชุมชน สังคม มนุษย์ต้องการอยู่ด้วยความสบายใจ และมีความเป็นธรรม โดยชุมชนมีความสมดุลในการพัฒนาให้อิสระกับประชาชนในการมีส่วนร่วมในการจัดการตนเองของ

ประชาชน เน้นให้ประชาชนได้คิดตัดสินใจในทรัพยากรของชุมชนโดยมีความเชื่อพื้นฐานว่าตนเองนั้นสามารถจัดการตนเองได้ ซึ่งการจัดการตนเองเป็นรูปแบบของความสัมพันธ์ที่ถูกจัดขึ้นภายใต้กฎเกณฑ์ของตนเอง โดยไม่ได้ถูกกำหนดมาจากภายนอกแต่ถูกสร้างสรรค์จากภายในตัวเอง หรืออีกนัยหนึ่งการจัดการตนเองของชุมชนอาจมีการจัดระเบียบกิจกรรมต่างๆ ในลักษณะที่ดำรงอยู่ได้ด้วยตนเองเป็นหลัก (Self Sufficient) โดยมีการพึ่งพาชุมชนอื่น ๆ ค่อนข้างน้อยหรือชุมชนอาจต้องพึ่งพาอาศัยแลกเปลี่ยนสินค้าและบริการชุมชนอื่น ๆ หรือกับองค์กรทางสังคมภายนอกชุมชน เช่นรัฐ แต่ภายใต้ความสัมพันธ์ดังกล่าว ชุมชนจะต้องสามารถดำรงรักษาหน้าที่สำคัญในการตอบสนองความต้องการในชีวิตประจำวัน และช่วยให้สมาชิกสามารถจัดการกับปัญหาต่าง ๆ ที่มีอยู่กันได้ (Self-Contained) และการจัดการชุมชนเป็นการส่งเสริมให้คนในชุมชนมีความสามารถในการจัดการตนเองและชุมชนได้ มีความสามารถในการวางแผนงานและโครงการ สามารถจัดกระบวนการและเตรียมการเพื่อดำเนินการตามแผนงานและโครงการได้ มีทักษะในการดำเนินการตามแผนและโครงการสามารถประเมินผลงานได้ด้วยตนเอง ซึ่งจะส่งผลให้การพัฒนาชุมชนมีประสิทธิภาพมากขึ้น (โกวิทย์ พวงงาม, 2562 หน้า 52-54, 410-414)

ชุมชนเข้มแข็ง หมายถึง การที่ชุมชนมีความกินดีอยู่ดี มีอิสรภาพในการจัดการทรัพยากรของชุมชน การไม่เป็นหนี้ การมีสิทธิเหนือชุมชนไม่ตกอยู่ภายใต้อำนาจจากภายนอก มีความสามัคคีความไว้วางใจกันระหว่างคนในชุมชน สามารถร่วมมือร่วมใจกันแก้ปัญหาของชุมชน มีจิตสำนึกต่อกัน มีความมั่นใจในศักยภาพของชุมชนในการแก้ปัญหาของชุมชน รู้จักช่วยเหลือแบ่งปัน เสียสละเพื่อผลประโยชน์ของส่วนรวมพึ่งพาอาศัยกันได้

ยามจำเป็น(วุฒิชัย สายบุญจง, 2561. หน้า119-120)

ศักยภาพของชุมชน หมายถึง ปฏิสัมพันธ์ระหว่างทุนมนุษย์ ทรัพยากรภายในองค์กรและทุนทางสังคมที่มีอยู่ภายในชุมชนหนึ่ง ๆ ที่สามารถยกระดับเพื่อแก้ไขปัญหาของส่วนรวม และปรับปรุงหรือผดุงรักษาความเป็นอยู่ที่ดีของชุมชนนั้น ๆ การดำเนินการอาจกระทำผ่านกระบวนการของสังคมแบบไม่เป็นทางการหรือการรวมกลุ่มของปัจเจกบุคคล องค์กรและเครือข่ายทางสังคมที่มีอยู่ในระดับต่าง ๆ รวมทั้งในระดับชุมชนซึ่งลักษณะศักยภาพชุมชน ประกอบด้วย 4 ประเด็น (โกวิทย์ โพธิ์งาม, 2562 หน้า 410-411) คือ

1) ความรู้สึกของความเป็นชุมชน (Sense of Community) พบการแสดงออกในรูปของการเชื่อมโยงเกี่ยวก้อยกันของสมาชิกในชุมชน ที่เกี่ยวกับระบบคุณค่า บรรทัดฐานทางสังคม และวิสัยทัศน์ร่วมของชุมชน

2) การมีคำมั่นสัญญา(Commitment) คือ การที่สมาชิกมองว่าตนเป็นผู้มีส่วนได้เสียในชุมชน และสมาชิกมีความเต็มใจที่จะร่วมกิจกรรมของชุมชนอย่างแข็งขันในฐานะผู้มีส่วนได้เสียในชุมชน

3) ความสามารถในการแก้ปัญหา (Ability to Solve Problems) คือ การแปลคำมั่นสัญญาไปสู่การปฏิบัติจริง ถือว่าเป็นองค์ประกอบที่สำคัญของศักยภาพชุมชน

4) การเข้าถึงทรัพยากร(Access to Resource) หมายถึง การมีเครื่องมือช่วยให้สมาชิกชุมชนเข้าถึงทรัพยากรในด้านเศรษฐกิจ มนุษย์ ทรัพยากร และทรัพยากรธรรมชาติ ทั้งภายในชุมชนและระหว่างชุมชน ระดับและระยะทางที่แตกต่างกันย่อมมีผลต่อการเข้าถึงฐานทรัพยากร

2. แนวคิดเรื่องการเสริมพลังอำนาจระดับบุคคล องค์กรและชุมชน

การเสริมพลังอำนาจ เป็นกระบวนการทางสังคมที่ส่งเสริมให้บุคคล องค์กร และชุมชน มีความเป็นเอกภาพ สามารถควบคุมตนเอง มีความสามารถในการเลือกและกำหนดอนาคตของตนเอง ชุมชน และสังคมได้ หรืออีกนัยหนึ่ง “การเสริมพลังอำนาจ” นั้นเป็นกระบวนการที่บุคคลสามารถกระทำร่วมกับบุคคลอื่นในสังคมเพื่อก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง ในแนวทางที่พึงปรารถนาแต่ไม่ใช่พลังอำนาจที่จะใช้ไปเพื่อการบังคับ หรือครอบงำคนอื่น (Wellerstein. 1993 อ้างใน วินา เทียงธรรม และคณะ.2558 หน้า 34) : กระบวนการเสริมพลังนี้เป็นแนวทางการพัฒนาศักยภาพของบุคคล กลุ่ม ครอบครัวและชุมชนให้สามารถแก้ไขและพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของตนเองได้ตามปรัชญาของงานสังเคราะห์ที่ว่า “ช่วยเขาให้สามารถช่วยตนเองได้” และวินา เทียงธรรม และคณะ.2558 หน้า 35) ได้สังเคราะห์กระบวนการของการเสริมสร้างพลังอำนาจจากนักวิชาการหลายท่าน (Gibson.1991,Menom.2002, Sagie.2000) ไว้ 4 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 เป็นช่วงเวลาที่บุคคลหรือกลุ่มคนอยู่ในภาวะ “ไร้พลัง”ซึ่งอาจเกิดจากเหตุการณ์หรือสถานการณ์ที่กำลังประสบอยู่ ทำให้เกิดความไม่สงบสุขในสังคมหรือชุมชนนั้น ๆ ประชาชนในชุมชนเริ่มสังเกตเห็นและเริ่มรับรู้ถึงผลกระทบจากสิ่งที่มารบกวนและก่อให้เกิดความเดือดร้อนนั้น ๆ ซึ่งอาจเกิดจากความไม่เท่าเทียมกันในสังคม เช่น ข้อจำกัดในการเข้าถึงบริการสุขภาพของกลุ่มคนบางกลุ่มในชุมชน หรือความไม่เท่าเทียมในการใช้แหล่งสาธารณของชุมชน

ขั้นตอนที่ 2 เป็นช่วงระยะเวลาของการตระหนักรู้ในสิ่งที่เกิดขึ้นและสิ่งที่ควรกระทำ หมายถึง บุคคลรับรู้ในข้อจำกัดใน “พลังอำนาจ”

ของตนเองและเกิดความตระหนักในศักยภาพที่ต้องการให้เกิดในตัวเอง เพื่อที่จะให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในสถานการณ์ที่เผชิญอยู่ มีผลกระทบให้ตนและสมาชิกในชุมชนอยู่ในภาวะยากลำบาก จึงมีความต้องการที่จะดำเนินการเปลี่ยนแปลงและแก้ไขด้วยการพัฒนาศักยภาพและความสามารถของตนเอง

ขั้นตอนที่ 3 เป็นช่วงที่บุคคลแต่ละคนในกลุ่มเกิดความตระหนักและเข้าใจใน “พลังอำนาจ” และศักยภาพที่มีอยู่ของตนเอง เกิดมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ โดยเริ่มมีการเคลื่อนไหวในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ที่คิดว่าจะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงตามที่ตนเองหรือกลุ่มต้องการ ซึ่งขั้นตอนนี้จะมีการทำกิจกรรมต่างๆ เกิดขึ้นมากมาย และเป็นกิจกรรมที่สอดคล้องกับความต้องการในการแก้ไขปัญหาที่เป็นสิ่งรบกวนและก่อให้เกิดความเดือดร้อนของคนในชุมชน รวมทั้งเป็นการสะท้อนให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงภายในของบุคคลแต่ละคนในชุมชน รวมทั้งเป็นการสะท้อนให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงภายในของบุคคลแต่ละคนในกลุ่มนั้น ๆ ในด้านความรู้ ทักษะคติ ความเชื่อในตนเอง ความกล้าในการแสดงออกที่เป็นทั้งการแสดงออกทางความคิดและการแสดงออกทางการกระทำ

ขั้นตอนที่ 4 เป็นช่วงของขั้นตอนที่เกิดการพัฒนาอย่างสูงสุดของ “พลังอำนาจ” และศักยภาพที่มีอยู่ของบุคคลหรือกลุ่มคน นอกจากนี้ยังสามารถนำ “พลังอำนาจ” และศักยภาพที่มีอยู่ในตนเองไปขยายผลสู่การพัฒนาบุคคลอื่นๆ เช่น สมาชิกในครอบครัว เพื่อนบ้าน หรือกลุ่มอื่นๆ ในชุมชน ทำให้เกิดตระหนักและเข้าใจใน “พลังอำนาจ” และศักยภาพที่มีอยู่ของตนเอง จนเกิดการเปลี่ยนแปลงของชุมชนอย่างถาวรในที่สุด

แนวคิดการเสริมพลังอำนาจนำมาปรับใช้กับกระบวนการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในการจัดการตนเองได้ ดังนี้

การเสริมเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในการจัดการตนเอง เป็นแนวทางในการพัฒนาศักยภาพบุคคลในชุมชนให้มีพลังอำนาจ มีศักยภาพมารวมกลุ่มกันเป็นองค์กรประชาชนที่มีศักยภาพในการป้องกัน แก้ไขและพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีในมิติต่าง ๆ ในชุมชนทั้งด้านอาชีพการมีงานทำ การส่งเสริมและแก้ปัญหาสุขภาพ การจัดการทรัพยากร การจัดการสิ่งแวดล้อม การจัดการสิ่งแวดล้อม การเสริมสร้างอำนาจจึงพิจารณาได้ 3 ระดับคือ ระดับบุคคล ระดับองค์กร และระดับชุมชน (Sagie.(2000), Maton.(1953) อ้างในวีณา เทียงธรรม และคณะ.2558 หน้า 41-47, ปาริชาติ วลัยเสถียร และคณะ, 2546. หน้า 17 และอุทัย ปริญญาสุทธินันท์, 2561 หน้า 189)

1) การเสริมสร้างพลังอำนาจในระดับบุคคล หรือการส่งเสริมให้เกิดการรวมกลุ่มเพื่อแก้ปัญหาและพัฒนาตนเอง คือ การส่งเสริมและพัฒนาความสามารถของบุคคลให้สามารถคิดและตัดสินใจ ป้องกันและแก้ไขปัญหาของตนเองได้ เกิดความเชื่อมั่นในตนเอง เห็นคุณค่าและเคารพในตนเอง มีความรู้สึกรับผิดชอบ และมีความพร้อมที่จะเผชิญกับปัญหาและสถานการณ์ที่เกิดขึ้นได้ ซึ่งกระบวนการเสริมสร้างพลังอำนาจในระดับบุคคล มีประกอบด้วย

(1) ด้วยการขยายความคิดปลูกจิตสำนึกให้สมาชิกในชุมชนและผู้นำตระหนัก รับรู้ปัญหาเกิดความสนใจในการรวมกลุ่ม ด้วยการสร้างศรัทธาความไว้วางใจของสมาชิกร่วมแสดงความคิดเห็นในประเด็นต่างๆที่ต้องการให้เกิดการเปลี่ยนแปลง

(2) การสร้างสัมพันธภาพระหว่างกันของสมาชิกในเรื่องที่สำคัญ และเป็นพื้นฐานของการสร้างพลังในระดับบุคคล มีความสัมพันธ์มั่นคง เกิดความเชื่อถือและไว้วางใจ และเกิดความมั่นใจระหว่างสมาชิก บุคคลจะเกิดความรู้สึกมั่นคงผูกพันต่อกัน ส่งผลให้ทุกคนมีความมุ่งมั่นที่จะทำใหกลุ่ม

บรรลุปเป้าหมาย และกลุ่มสร้างแกนนำประสานให้เกิดการศึกษาวិเคราะห์ปัญหาและความต้องการที่จะป้องกันและแก้ไขปัญหาร่วมกัน

(3) สมาชิกทุกคนสามารถสะท้อนการกระทำของตนเองในการเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ อย่างสม่ำเสมอต่อเนื่อง

(4) ผลลัพธ์ของการเสริมสร้างอำนาจในระดับบุคคล คือการเปลี่ยนแปลงบุคคลในด้านความรู้ อารมณ์ ความรู้สึกนึกคิดและพฤติกรรมที่เกิดจากการเสริมพลังอำนาจ ในประเด็นใดประเด็นหนึ่ง เช่น ประเด็นส่งเสริมสุขภาพ ส่งเสริมอาชีพและรายได้ การจัดการด้านความมั่นคงทางอาหาร

2) การเสริมพลังอำนาจในระดับกลุ่มหรือการขับเคลื่อนกิจกรรมกลุ่ม เมื่อบุคคลรวมตัวกันเป็นกลุ่มหรือองค์กรประชาชนแล้วพลังอำนาจของบุคคลก็จะก่อให้เกิดพลังดำเนินงานเพื่อสมาชิกและชุมชน การสร้างอำนาจระดับองค์กรประกอบด้วย

(1) การสร้างบรรยากาศในองค์กรให้เกิดการรวมกลุ่มของคนในองค์กรหลายระดับและหลากหลายกลุ่ม หมาย กลุ่มของบุคคลที่มีจุดมุ่งหมายเฉพาะเจาะจง เช่น กลุ่มที่สนใจเรื่องเดียวกัน กลุ่มช่วยเหลือกันเอง กลุ่มสังคม และหน่วยย่อยที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ การรวมกลุ่มแต่ละระดับ การมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ อย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอและต่อเนื่องจะเป็นการสะท้อนให้เห็นถึงวัฒนธรรม ความมีชีวิต การส่งเสริมและทำนุบำรุงให้เกิดการมีส่วนร่วมและรวมกลุ่มของคนในองค์กรได้อย่างมั่นคง

(2) พัฒนารูปแบบการสื่อสารและความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มในองค์กร เป็นการส่งเสริมให้เกิดการแลกเปลี่ยนความรู้ที่มีอยู่ในตัวบุคคลระหว่างกลุ่ม รวมถึงกิจกรรมต่างๆ ของกลุ่ม เช่นการประชุมประจำเดือน การประชุมถอดบทเรียนการดำเนินกิจกรรมต่าง การจัดกิจกรรมพัฒนาสมาชิกใน

รูปแบบต่างๆ การจัดทำแผน ทำข้อตกลง เป็นโอกาสการเปิดให้สมาชิกกลุ่มมีส่วนร่วม สมาชิกมีการสื่อสารและปฏิสัมพันธ์ระหว่างกัน และเป็นเครื่องมือในการขับเคลื่อนคนกลุ่มใหญ่ในองค์กร

(3) การจัดตั้งองค์กรชุมชน กระบวนการในข้อ (1) การสร้างบรรยากาศและ(2)การสื่อสารและสร้างสัมพันธ์ภาพระหว่างกลุ่มต่าง ๆ ในองค์กรได้ดีแล้ว เป็นขั้นการพัฒนาในระดับกลุ่มทบทวนวัตถุประสงค์ เพิ่มวัตถุประสงค์และเป้าหมาย ขยายกิจกรรม ขยายสมาชิก มีโครงสร้าง มีผู้นำชัดเจน มีความเข้มแข็งและสามารถในการจัดการตนเอง ระดมทุน ระดมทรัพยากร สามารถพัฒนาความเชื่อมโยงกับเครือข่ายทั้งภายในและภายนอกชุมชน เพื่อพัฒนาความร่วมมือและขับเคลื่อนการพัฒนาคุณภาพชีวิตของสมาชิกให้มีประสิทธิภาพและครอบคลุมคุณภาพชีวิตแบบองค์รวมและเน้นการมีส่วนร่วม

การเสริมสร้างศักยภาพขององค์กรชุมชนเพื่อการจัดการตนเองของชุมชน (บุญชู แก้วส่อง และคณะ. 2537 อ่างโนไกรวิทย พวงงาม, 2562) จากการศึกษาศักยภาพขององค์กรชาวบ้าน ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พบว่าศักยภาพที่สำคัญขององค์กรชาวบ้าน ได้แก่

1) ศักยภาพในการริเริ่มโครงสร้างองค์กร ในหลายพื้นที่สามารถรวมตัวกันเองโดยริเริ่มโครงการเพื่อแก้ไขปัญหาและพัฒนา และมีความสามารถในการประสานบุคคลและทรัพยากรเพื่อใช้ในกิจกรรมโครงการ

2) ศักยภาพในการบริหารจัดการองค์กร สามารถแบ่งบทบาทหน้าที่ การจัดการเรื่องคน เงิน กิจกรรม และการกระจายผลประโยชน์สู่สมาชิกได้อย่างทั่วถึง

3) ศักยภาพในการระดมทุนทั้งภายใน เช่น การลงหุ้น การเก็บเงินสมาชิก การรวมกลุ่มออมทรัพย์ เป็นต้น และภายนอกชุมชน เช่นการกู้ยืมเงิน

การประสานโครงการพัฒนากับภาครัฐ เอกชน และแหล่งทุนภาคธุรกิจ ได้เป็นอย่างดี

4) ศักยภาพในการต่อรองทางการเมืองลดความกลัว และกล้าแสดงออกต่อผู้มีอำนาจหรือกลุ่มทุน เช่น ปัญหาป่าไม้ ที่ดิน สิ่งแวดล้อม การประกอบอาชีพ เป็นต้น

5) ศักยภาพผู้นำชาวบ้านด้านความคิด ศีลธรรม ด้านอาชีพ เทคนิค ทักษะในการทำงาน และประสานงานกับทั้งภาครัฐและเอกชน และการประสานความร่วมมือภายในหมู่บ้าน

3) การเสริมสร้างพลังอำนาจในระดับชุมชนเพื่อชุมชนจัดการตนเอง เป็นกระบวนการเชื่อมโยงการเสริมพลังบุคคล และการเสริมพลังองค์กร/กลุ่มชุมชนที่ได้รับการเสริมพลังให้มีศักยภาพในการตัดสินใจเปลี่ยนแปลงระบบสังคมที่ใหญ่ขึ้น และส่งผลให้เกิดการแบ่งปันทรัพยากรอย่างเท่าเทียม ความสามารถที่จะแก้ปัญหา ระดมการมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการกำหนดปัญหา การเก็บข้อมูล การตัดสินใจและการปฏิบัติการแก้ปัญหา กระตุ้นให้เกิดสำนึกของชุมชน มีความรับผิดชอบและพันธสัญญาต่อชุมชน เกิดรูปแบบความร่วมมือแบบพันธมิตร สร้างประชาคติของชุมชนและพัฒนาไปสู่การเปลี่ยนแปลงทางสังคมเมือง (Wallerstein.(1993), Menon.(2002),Laverack.(1993) อัจฉริณี เที่ยงธรรม และคณะ.2558 หน้า 47)

3. แนวคิดการมีส่วนร่วมของชุมชน

การมีส่วนร่วมของชุมชน เป็นหัวใจสำคัญในการที่จะทำให้การเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชนให้มีศักยภาพในการจัดการตนเองเพื่อให้บรรลุเป้าหมายของชุมชน ทั้งนี้ ปรัชชาติ วลัยเสถียร (2546 หน้า 135-146) ได้กล่าวถึงความหมาย กระบวนการ และลักษณะของการมีส่วนร่วมของประชาชนดังต่อไปนี้

ความหมายของการมีส่วนร่วม มี 2 ลักษณะ คือ การมีส่วนร่วมในลักษณะที่เป็นกระบวนการพัฒนา และนัยทางการเมือง

1) การมีส่วนร่วมในลักษณะที่เป็นกระบวนการพัฒนา หมายถึง การให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาตั้งแต่เริ่มต้นจนสิ้นสุดโครงการ ได้แก่ การร่วมคิดค้นปัญหา การวางแผน การตัดสินใจ การระดมทรัพยากรและเทคโนโลยีในท้องถิ่น การบริหารจัดการ การติดตามประเมินผล รวมถึงการรับประโยชน์ที่เกิดจากโครงการพัฒนา โดยโครงการพัฒนานั้นจะต้องมีความสอดคล้องกับวิถีชีวิต และวัฒนธรรมของชุมชน

2) การมีส่วนร่วมในนัยทางการเมือง แบ่งเป็น 2 ลักษณะ คือ

(1) การส่งเสริมสิทธิและพลังอำนาจของพลเมืองโดยประชาชนหรือชุมชนเพื่อพัฒนาขีดความสามารถในการจัดการเพื่อการรักษาผลประโยชน์ของกลุ่ม ควบคุมการใช้และการกระจายทรัพยากรของชุมชน อันก่อให้เกิดกระบวนการและโครงสร้างที่ประชาชนสามารถแสดงออกซึ่งความสามารถของตน และได้รับผลประโยชน์จากการพัฒนา

(2) การเปลี่ยนแปลงกลไกการพัฒนาโดยรัฐ มาเป็นพัฒนาที่ประชาชนมีบทบาทหลัก โดยมีการกระจายอำนาจในการวางแผนมาจากส่วนกลางมาเป็นส่วนภูมิภาค เพื่อให้ภูมิภาคมีลักษณะเป็นเอกเทศ ให้มีอำนาจทางการเมือง การบริหาร มีอำนาจต่อรองในการจัดการทรัพยากรในมาตรฐานเดียวกัน โดยประชาชนสามารถตรวจสอบได้ ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าเป็นการคืนอำนาจในการพัฒนาให้แก่ประชาชนให้เกิดการมีส่วนร่วมในการกำหนดอนาคตของตนเอง

กระบวนการมีส่วนร่วม ประกอบด้วย 5 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การมีส่วนร่วมในการศึกษาชุมชน เป็นการกระตุ้นให้ประชาชนได้ร่วมเรียนรู้สภาพของชุมชน การดำเนินชีวิต ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม เพื่อใช้เป็นข้อมูลเบื้องต้นในการทำงาน และร่วมกันค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหา ตลอดจนการจัดลำดับความสำคัญของปัญหา

ขั้นตอนที่ 2 การมีส่วนร่วมในการวางแผน โดยจะมีการรวมกลุ่มอภิปรายและแสดงความคิดเห็นเพื่อกำหนดนโยบาย วัตถุประสงค์ วิธีการแนวทางการดำเนินงานและทรัพยากรที่ต้องใช้

ขั้นตอนที่ 3 การมีส่วนร่วมในการดำเนินการพัฒนาโดยสนับสนุนด้านวัสดุ อุปกรณ์ แรงงาน เงินทุน หรือร่วมบริหารงาน การใช้ทรัพยากร การประสานงาน และดำเนินการขอความช่วยเหลือจากภายนอก

ขั้นตอนที่ 4 การมีส่วนร่วมในการรับประโยชน์จากการพัฒนา เป็นการนำเอากิจกรรมมาใช้ให้เกิดประโยชน์ทั้งด้านวัตถุ และจิตใจ โดยอยู่บนพื้นฐานของความเท่าเทียมของบุคคล และสังคม

ขั้นตอนที่ 5 การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผลการพัฒนาเพื่อที่จะแก้ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นได้ทันที

ลักษณะของการมีส่วนร่วม แบ่งเป็น 2 ประการ ได้แก่

1) การสนับสนุนทรัพยากร คือการสนับสนุนเงิน วัสดุอุปกรณ์ แรงงาน หรือการช่วยทำกิจกรรม คือ การเข้าร่วมในการวางแผน การประชุม แสดงความคิดเห็น การดำเนินการ การติดตามและประเมินผล

2) อำนาจหน้าที่ของผู้เข้าร่วม คือ เป็นผู้นำ เป็นกรรมการ เป็นสมาชิก ซึ่งลักษณะการมีส่วนร่วมนี้แสดงถึงระดับอำนาจของผู้เข้าร่วม จึงมีการโต้แย้งว่าการมีส่วนร่วมโดยวิธีพัฒนาขีดความสามารถของประชาชน เป็นเพียงการเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้าร่วมเพียงบางส่วน เพราะ

หลายกรณีประชาชนไม่มีโอกาสเข้าร่วมในการตัดสินใจ ทางออกที่ควรเป็นคือ การเสริมพลังอำนาจแก่ประชาชน

4. แนวคิดการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ระดับชุมชน

ศิริพร แยมนิล(2563) กล่าวว่า การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ คือกระบวนการทำให้เกิดการพัฒนาความสามารถและศักยภาพของมนุษย์ในระดับปัจเจกบุคคล องค์กรและชุมชน โดยให้ความสำคัญของการพัฒนาคน โดยผ่านการสร้างกระบวนการเรียนรู้ต่อเนื่อง เน้นการพัฒนาอย่างเป็นองค์รวมและมีความสมดุลทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม เป็นการพัฒนาคนเพื่อความยั่งยืน ซึ่งการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในชุมชน คือการสร้างให้ชุมชนเข้มแข็งและยั่งยืน ต้องทำโดยให้คนร่วมคิด ร่วมทำ และทำให้ประชาชนมีความตระหนักถึงการมีส่วนร่วมและมีศักยภาพในการแก้ไขปัญหา หรือร่วมพัฒนาเพื่อเอื้อประโยชน์ต่อสมาชิกในชุมชน โดยสามารถบริหารจัดการเพื่อแก้ไขปัญหาต่างๆ หรือดำเนินกิจกรรมพัฒนาต่าง ๆ โดยชุมชนเอง สำหรับปัจจัยที่ส่งเสริมให้ชุมชนเข้มแข็งและยั่งยืนได้แก่ผู้นำชุมชนที่เสียสละ การมีส่วนร่วมของคนในชุมชน การสนับสนุนจากภาครัฐ ภาคเอกชน และองค์กรในชุมชน รวมทั้งสถาบันทางสังคมทุกภาคส่วน เครื่องมือการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในชุมชนประกอบด้วย

1) การสัมมนา เป็นการเรียนรู้จากการรวมตัวของคน เพื่อพูดคุยเกี่ยวกับหัวข้อที่สนใจด้วยการนำของพิธีกรหรือผู้ดำเนินการอภิปรายเพื่อให้พูดในประเด็นและสนทนาในแนวที่ต้องการ

2) การประชุมแบบไม่เป็นทางการ เป็นการประชุมที่ไม่ได้มีการวางแผนและกำกับดูแลน้อยกว่าการประชุมแบบเป็นทางการ เช่นไม่มีประธาน ไม่มีวาระการประชุม ทำให้ผู้เข้าร่วมประชุมรู้สึกสบายใจ

และมีอิสระในการแสดงความคิดเห็นได้อย่างเต็มที่ เกิดการเรียนรู้ดีกว่าการประชุมแบบเป็นทางการ

3) การศึกษาดูงาน/ทัศนศึกษา เป็นการเรียนรู้ นอกสถานที่ทำให้ได้ทั้งความรู้และเป็นการสร้าง ประสบการณ์ตรง ทำให้เกิดจินตนาการและทัศนคติ เชิงบวกต่อองค์กร/ชุมชน

4) สื่อสังคมออนไลน์ เป็นช่องทางเรียนรู้ผ่าน เครื่องมือสื่อสารทางเว็บไซต์ ที่ทำให้สามารถโต้ตอบ กันได้โดยทั้งแบ่งปันข้อมูลหรือความรู้ของตนสู่ สาธารณะและสามารถใช้ข้อมูลหรือความรู้จากผู้อื่น ได้อีกด้วย

5) การมีส่วนร่วมชุมชน เป็นความร่วมมือของ องค์กรในชุมชน ทั้งร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วม ตัดสินใจ ร่วมแก้ปัญหา ร่วมดำเนินงาน ร่วม รับผิดชอบ ร่วมติดตามประเมินผล และร่วมชื่นชม บนความหลากหลายและสอดคล้องกับบริบทของ ท้องถิ่นและสังคมไทย

6) การสร้างเครือข่าย เป็นการแลกเปลี่ยน ข้อมูลและการสร้างความสัมพันธ์ระหว่าง ผู้ปฏิบัติงานร่วมกัน ซึ่งเป็นการช่วยเหลือซึ่งกันและ กันเพื่อให้งานที่ทำนั้นประสบความสำเร็จ

7) การเรียนรู้จากการปฏิบัติ เป็นการเรียนรู้ จากกลุ่มเล็กๆ เพื่อร่วมกันขบคิดทำความเข้าใจ ร่วมกันพัฒนา แก้ปัญหาจริงเกี่ยวกับงานที่เื้ออ ประโยชน์ต่อการพัฒนาทั้งบุคคล กลุ่ม องค์กร และ ชุมชน

8) ชุมชนนักปฏิบัติ เป็นการรวมตัวกันอย่างไม เป็นทางการของคนที่มีความสนใจเรื่องเดียวกัน เพื่อ แบ่งปันเรื่องราวในสิ่งที่ตนทำ และมีการทำงาน ร่วมกันอยู่เสมอเพื่อเรียนรู้วิธีปฏิบัติให้ดีขึ้น

9) การจัดการเรียนรู้ชุมชน เป็นกลยุทธ์และ กระบวนการในการจำแนก จัดหาและนำความรู้และ ภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ประโยชน์

10) การวิจัยเชิงปฏิบัติการ เป็นรูปแบบหนึ่ง ของการแสวงหาความรู้อย่างเป็นระบบที่ทำให้ผู้คน

สามารถค้นพบวิธีการแก้ไขปัญหที่เกิดขึ้นใน ชีวิตประจำวันได้ด้วยตนเอง โดยการเข้าไปมีส่วน ร่วมกับพลวัตที่ซับซ้อนในบริบทสังคมต่าง ๆ โดย รูปแบบการวิจัยเชิงปฏิบัติการที่ใช้การแสวงหา ความรู้นั้นออกแบบมาให้เป็นวงจรต่อเนื่อง เพื่อ ค้นหาวิธีการแก้ปัญหาได้อย่างมีประสิทธิภาพใน ประเด็นใดประเด็นหนึ่งหรือบริบทใดบริบทหนึ่งอัน จะส่งผลให้ความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นของคนที่เกี่ยวข้อง

5. แนวคิดการทำงานเชิงผลลัพธ์ด้านการ ส่งเสริมสุขภาพ

สำนักงานสร้างสรรค์โอกาสและนวัตกรรม สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) (2559 หน้า 14-15) กล่าวโดยอำนาจ ศรีรัตน บัลล อ่างนิยามการสร้างเสริมสุขภาพที่ปรับจาก นิยามตามกฎหมายว่าด้วยสุขภาพ คือ กระบวนการ สนับสนุนให้ประชาชนสามารถควบคุมพฤติกรรม สุขภาพของตนเอง และสามารถควบคุมปัจจัยทาง สังคมและสิ่งแวดล้อม เพื่อให้บุคคล ครอบครัว และ ชุมชนมีสุขภาวะและคุณภาพชีวิตที่ดี โดยมีข้อเสนอ ในการสร้างเสริมสุขภาพไว้ 2 แนวทางหลัก คือ

1) การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมสุขภาพ

2) การปรับเปลี่ยนปัจจัยทางสังคมและ เศรษฐกิจ หรือปัจจัยทางสังคมกำหนดสุขภาพ เป็น ปัจจัยสำคัญที่อยู่เบื้องหลังปัญหาสุขภาพ และเป็น ปัญหาที่แก้ไขได้ จึงต้องมีการแก้ไขหรือปรับเปลี่ยน เพื่อให้เกิดความเป็นธรรมทางสุขภาพ

ปัจจัยสังคมกำหนดสุขภาพ หมายถึง คุณภาพชีวิตหรือสุขภาพระดับบุคคลจะ เปลี่ยนแปลงขึ้นอยู่กับปัจจัยด้านสังคมต่าง ๆ ประกอบด้วย (1) ปัจจัยระดับปัจเจก ได้แก่ อายุ เพศ สภาพร่างกาย ความเชื่อ ทัศนคติ รูปแบบการ ดำเนินชีวิตประจำวัน (2) ปัจจัยระดับชุมชน ได้แก่ เครือข่ายทางสังคมและชุมชน (3) ปัจจัยระดับมห ภาค หมายถึง สภาพเศรษฐกิจและสังคม สภาพแวดล้อมทางกายภาพ ระบบบริการ

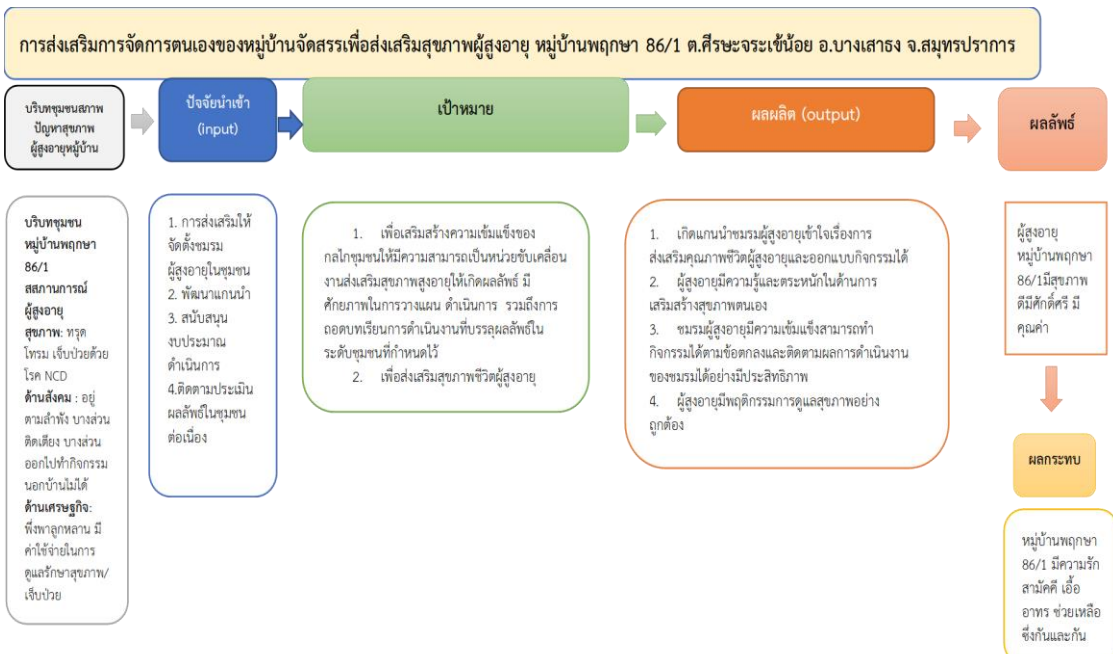
สาธารณสุข สวัสดิการต่าง ๆ เป็นต้น รวมถึงนโยบาย หรือความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ(ภาวะสงคราม)

จากปัจจัยทางสังคมกำหนดสุขภาพ ดังกล่าวนี้นี้ หลักคิดการสร้างเสริมสุขภาพตามกฎบัตร ออตตาวา(World Health Organization.1986 อ้าง ในสำนักงานสร้างสรรค์โอกาสและนวัตกรรม สสส. 2559 หน้า16) ได้กำหนดยุทธศาสตร์การสร้างเสริมสุขภาพเพื่อเปลี่ยนแปลงปัจจัยทางสังคมกำหนดสุขภาพ ประกอบด้วย (1) สร้างนโยบายสาธารณสุข (2) สร้างสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อสุขภาพ (3) เพิ่มความสามารถของชุมชน (4) พัฒนาทักษะส่วนบุคคล (5) ปรับระบบบริการสุขภาพ และสสส. มีเป้าหมาย การสร้างสุขภาพที่ดีให้กับคนไทยมีจุดเน้นเพื่อการเปลี่ยนแปลง 3 ประการ คือ (1) การสร้างสมรรถนะให้กับบุคคล (2) การเปลี่ยนแปลงระบบกลไกสังคม และ(3) การเปลี่ยนสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการสร้างเสริมสุขภาพ

การส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุในสังคมไทย โดยตรงกับผู้สูงอายุ ครอบครัว ชุมชน และภาคีความร่วมมือ ในด้านต่าง ๆ ได้แก่ (1) โภชนาการ (2) การออกกำลังกาย (3) การนอนหลับ (4) การจัดการความเครียด (5) ความรับผิดชอบและการดูแลสุขภาพ และ(6) การป้องกันอุบัติเหตุ เป็นต้น

2. กรอบแนวคิดในการถอดบทเรียน

จากผลการทบทวนแนวคิดข้างต้น พิจารณากรอบแนวคิดในการถอดบทเรียน การจัดการตนเองของหมู่บ้านพฤษภา 86/1 เพื่อส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุในหมู่บ้าน ในกระบวนการรวมตัวกันของผู้สูงอายุ การจัดตั้ง ชมรมผู้สูงอายุในชุมชน การวางแผน ดำเนินการ ติดตามประเมินผล และผลลัพธ์ด้านการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมและสภาพแวดล้อมเพื่อสุขภาพและคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุที่เกิดขึ้นในหมู่บ้านตามกรอบ ดังนี้

ผลการศึกษา**1. บริบทของหมู่บ้านพฤษภา 86/1 และสถานการณ์ของผู้สูงอายุ**

หมู่บ้านพฤษภา 86/1 ตำบลศิระชะระเข้ น้อย อำเภอบางเสาธง จังหวัดสมุทรปราการ เป็นหมู่บ้านจัดสรรมีอายุประมาณ 3 ปี แบบทาวนโฮม 2 ชั้น จำนวน 494 หลังคาเรือน สมาชิกของหมู่บ้านเป็นวัยทำงานเริ่มก่อตั้งครอบครัว เริ่มมีลูกวัยเด็กเล็ก ซึ่งส่วนใหญ่จะนิยมให้ ปู่ย่าตายายจากต่างจังหวัด มาดูแลบุตรหลานอยู่ที่บ้านในเวลากลางวัน ที่พ่อแม่ของเด็กไปทำงาน ผู้สูงอายุจะอยู่บ้านโดยลำพังกับหลาน ด้วยความเป็นอยู่ในหมู่บ้านจัดสรรแบบปิด ทุกบ้านต่างคนต่างอยู่บ้านใครบ้านมัน ภายในหมู่บ้านมีผู้สูงอายุได้มีการปฏิสัมพันธ์กับผู้สูงอายุในใกล้เคียงบ้านหรือกลุ่มตามภูมิลำเนาเดิม พูดคุยแลกเปลี่ยนบ้างเล็กน้อย และต่อมาเมื่อโครงการหมู่บ้านจัดสรรให้มีการจัดตั้งนิติบุคคลหมู่บ้าน และมีการเลือกตั้งคณะกรรมการนิติหมู่บ้านรับงานต่อเนื่องจากโครงการในปี 2563 เพื่อส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุประธานนิติบุคคลหมู่บ้าน จึงได้เชิญคณะกรรมการหมู่บ้านบางคนที่มีสนใจกิจกรรมอาสาเพื่อส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุในหมู่บ้าน ร่วมกันจัดทำโครงการสร้างเสริมสุขภาพผู้สูงอายุในชุมชน” กับ สสส. เพื่อให้ผู้สูงอายุในชุมชนมีพฤติกรรมการดูแลสุขภาพได้อย่างถูกต้องและเหมาะสมกับวัย ในปีงบประมาณ 2564

2. การส่งเสริมการจัดการตนเองเพื่อส่งเสริมส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุ

การเสริมสร้างพลังอำนาจผู้สูงอายุ และแกนนำในการส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุ พ.ศ. 2563 อาจารย์และนักศึกษามหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ ได้เข้ามาทำกิจกรรมบริการวิชาการส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุในชุมชน ด้วยการนำทำร่าบูชาหลวงปู่เชียวสุโขพุทธโรคะวา วัดหัวคู้มาพัฒนาเป็นท่าออกกำลังกายส่งเสริมผู้สูงอายุออก

กำลังกายสัปดาห์ละ 2 วัน และจัดกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพจิตผู้สูงอายุด้วยการนิมนพระมาธิบาชตรทุกเข้าวันอาทิตย์ ดำเนินการต่อเนื่องประมาณ 1.5 เดือน แล้วประสบปัญหาการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัส COVID-19 และสิ้นสุดโครงการ อย่างไรก็ตาม คณะกรรมการนิติหมู่บ้านได้ทราบปัญหาว่าผู้สูงอายุส่วนใหญ่ที่มาอยู่อาศัยอยู่ในชุมชนมีโรคประจำตัวคือ ความดันโลหิต เบาหวาน ข้ออักเสบ/ข้อเสื่อม แต่มีสิทธิ์รักษาส่วนใหญ่ยังอยู่ที่ต่างจังหวัด เมื่อมาอยู่กับลูก ต้องอาศัยลูกพาไปหาหมอและเสียค่าใช้จ่ายเอง มีบางรายมีภาวะซึมเศร้า กาจัดกิจกรรมเป็นการดำเนินการร่วมกันระหว่างนักศึกษา กรรมการนิติหมู่บ้าน และอาจารย์ ซึ่งคณะกรรมการนิติหมู่บ้าน บางคนเริ่มเห็นคุณค่าของการจัดกิจกรรม เพราะผู้สูงอายุมีความสุข สังเกตได้ว่าผู้สูงอายุมีการพบปะพูดคุยกับผู้สูงอายุในชุมชนด้วยกันมากขึ้น มีความสุขยิ้มแย้มแจ่มใส และมีความสนใจที่จะออกกำลังกายร่วมกัน ทางคณะกรรมการนิติจึงสนใจที่จะแสวงหาแนวทางและทรัพยากรมาขับเคลื่อนงานสุขภาพผู้สูงอายุในชุมชนได้อย่างต่อเนื่อง และสังเกตว่าสมาชิกหมู่บ้านเริ่มให้ความสนใจ บางรายมาสารภาพว่าไม่ได้จ่ายค่าส่วนกลางมานานแล้วจะเริ่มมาจ่ายเพราะเห็นวาคณะกรรมการนิติหมู่บ้านทำกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อคนในชุมชน

การจัดตั้งชมรมผู้สูงอายุระดับชุมชน

พ.ศ. 2564 คณะกรรมการนิติได้รับการทาบทามจากหน่วยจัดการร่วมสำนักงานกองทุนส่งเสริมสุขภาพ (Node สสส.) จังหวัดสมุทรปราการ ให้เสนอโครงการสร้างเสริมสุขภาพผู้สูงอายุในชุมชน คณะกรรมการนิติหมู่บ้านสนใจเสนอโครงการ โดยทบทวนผลการดำเนินกิจกรรมที่ผ่านมาพบว่า คณะกรรมการที่ร่วมดำเนินกิจกรรมเป็นกลุ่มเดียวกันกับทีมบริหารนิติหมู่บ้าน ซึ่งกรรมการบางท่านไม่พร้อมที่จะร่วมกิจกรรมนี้ต่อไปอีก จึงได้ทำ

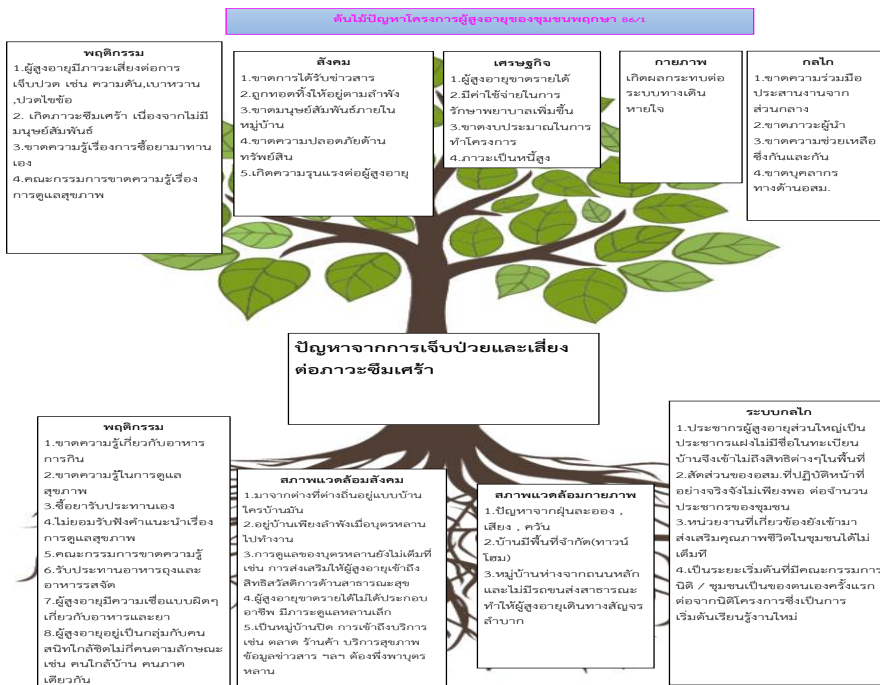
การสรรหาสมาชิกในชุมชนที่สนใจร่วมขับเคลื่อนกิจกรรมเพื่อผู้สูงอายุจำนวน 7 คน เข้าร่วมเป็นคณะกรรมการและเรียกกลุ่มของตนเองว่าชมรมผู้สูงอายุ พทกษ 86/1 Node สสส. ได้รับชมรมผู้สูงอายุเป็น 1 ในภาควิชาที่ย่อยจาก 30 โครงการเพื่อส่งเสริมให้มีศักยภาพในการบริหารจัดการโครงการส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุในหมู่บ้านของตนได้ด้วยตนเอง และเข้าสู่กระบวนการพัฒนาครอบครัว 1) การพัฒนาโครงการ 2) การเงิน 3) การจัดทำรายงาน 4) การติดตามผลลัพธ์ระหว่างช่วงกลางและสิ้นสุดโครงการ

การพัฒนาที่สำคัญ

1) พัฒนาโครงการ กรรมการชมรมผู้สูงอายุส่งตัวแทนจำนวน 3 คน เข้าร่วมพัฒนาโครงการกับ Node โดยกระบวนการพัฒนา คือจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากภาควิชาที่ย่อยที่ได้รับโครงการในปีที่ผ่านมา การชี้แจงให้เข้าใจโครงการโดยภาพรวมของ Node ปฏิบัติการพัฒนาโครงการเป้าหมายคือคณะกรรมการชมรมจะต้องเขียนโครงการเป็น เครื่องมือในการพัฒนาแกนนำคือ การ

ใช้ต้นไม้ปัญหามาวิเคราะห์ปัญหาและความต้องการของผู้สูงอายุในหมู่บ้านมาออกแบบกิจกรรมโครงการเพื่อไปส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุให้หมู่บ้าน ผลการใช้ต้นไม้ปัญหาส่งผลให้กรรมการชมรมมีข้อตระหนักและเข้าใจปัญหาผู้สูงอายุร่วมกัน ดังแผนภูมิต้นไม้ปัญหาข้างล่างนี้

การวิเคราะห์ต้นไม้ปัญหามุ่งเน้นการเก็บข้อมูลสำรวจสถานการณ์ผู้สูงอายุในชุมชน พบว่ามีผู้สูงอายุจำนวน 55 คน จากประชากรทั้งหมด 800 คน และแบ่งประเภทได้เป็นกลุ่มติดสังคม จำนวน 33 คน กลุ่มติดบ้าน 2 คน และติดเตียง 2 คน ผู้สูงอายุไม่มีปัญหาสุขภาพ จำนวน 6 คน มีปัญหาสุขภาพจำนวน 49 คน โครงที่เปราะบางที่สุดคือ ความดันจำนวน 20 คน เบาหวานจำนวน 15 คน ข้ออักเสบข้อเสื่อมจำนวน 12 คน อัมพาต จำนวน 2 คน มีภาวะซึมเศร้าจำนวน 1 คน ในจำนวนนี้มีผู้สูงอายุออกกำลังกายสม่ำเสมอ และมีความรู้เรื่องโภชนาการสำหรับผู้สูงอายุเพียง 10 คน

นอกจากนี้พบว่าผู้สูงอายุ จำนวน 10 คน (คิดเป็นร้อยละ 33.3) ที่เข้าร่วมกิจกรรมกลุ่ม ผู้สูงอายุที่นักศึกษาและอาจารย์เข้ามาร่วมจัด กิจกรรมส่งเสริมสุขภาพโดยผู้สูงอายุส่วนที่เหลือที่ไม่ได้เข้าร่วมกิจกรรมกับกลุ่ม/ชมรมผู้สูงอายุ มีสาเหตุมาจาก 1) ยังไม่เห็นความสำคัญของการ รวมกลุ่มและการทำกิจกรรมในชุมชน 2) บางคนยังไม่ยอมรับว่าตนเองเข้าสู่วัยผู้สูงอายุ 3) มีภาระ เลี้ยงดูบุตรหลาน 4) เป็นคนต่างถิ่นยังขาดความ เชื่อมั่นที่จะมาพบปะสังสรรค์กับบุคคลที่ไม่คุ้นเคย

การวิเคราะห์ปัญหาโดยเฉพาะการใช้ต้นไม้ ปัญหาส่งผลให้คณะกรรมการเข้าใจปัญหาและความ ต้องการของผู้สูงอายุได้อย่างชัดเจนมากขึ้นและ ดำเนินการวางแผนโครงการส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับ ชมรมผู้สูงอายุระดับหมู่บ้านหรือชุมชนมีศักยภาพใน การเป็นกลไกสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพให้แก่ ผู้สูงอายุในชุมชน กิจกรรมโครงการเพื่อให้บรรลุ วัตถุประสงค์นี้ ประกอบด้วย 1) การประชุม คณะกรรมการเดือนละ 1 ครั้ง 2) อบรมให้ความรู้แก่ คณะกรรมการ 2 ครั้ง 3) สำรวจข้อมูล ก่อนและหลัง ดำเนินโครงการ 4) ประชุมสมาชิกทุกเดือนต่อเนื่อง 9 ครั้ง 5) อบรมให้ความรู้แก่สมาชิก 6) กิจกรรม ออกกำลังกายของผู้สูงอายุร่วมกัน และที่บ้าน 7) กิจกรรมส่งเสริมสุขภาพจิตของผู้สูงอายุ 8) การเยี่ยม บ้านผู้สูงอายุติดเตียง 9) กิจกรรมส่งเสริมสุขภาพอื่น ๆ ที่สมาชิกอยากทำ 10) กิจกรรมเวทีสรุปบทเรียน การดำเนินงาน ด้วยงบประมาณสนับสนุน 60,000 บาท

2) บทเรียนและการประเมินผลพันธกิจ
โครงการ Node ดำเนินการถอดบทเรียน 2 ครั้ง มี ผลส่งเสริมให้กรรมการดำเนินงานที่วางไว้ได้ การ ร่วมเวทีถอดบทเรียนครั้งที่ 1 ช่วงกลาง ด้วย สถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัส COVID-19 ประธานและคณะกรรมการไม่กล้าขับเคลื่อน

กิจกรรมของโครงการ เพราะกลัวการแพร่ระบาดของ โรคจะทำให้ผู้สูงอายุติดเชื้อได้ เมื่อได้มาร่วม แลกเปลี่ยนกับชมรมผู้สูงอายุที่สามารถขับเคลื่อน กิจกรรมหลายครั้งได้ก็นำเอามาปรับใช้ในหมู่บ้าน ของตน โดยเฉพาะการออกกำลังกายที่บ้าน การให้ ข้อมูลความรู้ด้านสุขภาพผ่านระบบ online และ เมื่อเข้าร่วมเวทีแลกเปลี่ยนระดับจังหวัดครั้งที่ 2 ช่วงปิดโครงการ ประธานสามารถนำบทเรียนของ ตนเองมาร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับเครือข่ายระดับ จังหวัดได้เป็นอย่างดี

3) มีพี่เลี้ยงจาก Node เข้าไปเยี่ยมติดตาม ผลลัพธ์กับคณะกรรมการอย่างต่อเนื่องทั้งในระบบ ออนไลน์และในหมู่บ้าน ในรูปแบบการประชุม แลกเปลี่ยนเรียนรู้อย่างไม่เป็นทางการ คณะกรรมการมีความพอใจและพร้อมที่จะ แลกเปลี่ยนเรียนรู้กระบวนการทำงานอย่างต่อเนื่อง

3.ผลลัพธ์และความสำเร็จตามวัตถุประสงค์โครงการ

1) เกิดแกนนำชมรมผู้สูงอายุที่เข้าใจเรื่อง การสร้างเสริมสุขภาพและออกแบบกิจกรรมสร้าง เสริมสุขภาพได้ ชมรมผู้สูงอายุมีการแต่งตั้งผู้แทน ภายในชุมชนเป็นคณะกรรมการชมรมผู้สูงอายุ 6 คน ที่มีโครงสร้างการดำเนินงานที่ชัดเจน และมาจาก องค์ประกอบที่สำคัญคือคณะกรรมการนิติ อสม. ลูก ของผู้สูงอายุ กรรมการทั้ง 6 คน ได้รับการพัฒนา ความรู้เรื่องสุขภาพผู้สูงอายุ ประธาน เลขา และ เภรณญิก จะเป็นตัวแทนเข้าร่วมประชุมและอบรม กับ Node เรื่องการพัฒนาโครงการ การติดตาม ผลลัพธ์ การจัดการการเงิน การจัดทำรายงาน คณะกรรมการมีการแบ่งบทบาทหน้าที่กันอย่าง ชัดเจน และทำงานอย่างจริงจังพร้อมที่จะเรียนรู้และ พัฒนางาน

2) ผู้สูงอายุมีความตระหนักในการสร้าง เสริมสุขภาพตนเอง ก่อนเริ่มโครงการผู้สูงอายุมี ความสนใจออกมาร่วมกิจกรรมส่วนรวมจำนวน 10

ราย เมื่อกรรมการดำเนินกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพแล้ว มีผู้สูงอายุเข้าร่วมกิจกรรมเฉลี่ยจำนวน 30 ราย และเข้าร่วมอย่างต่อเนื่องจำนวน 25 ราย ดังตารางเปรียบเทียบก่อนและหลังสถานการณ์สุขภาพผู้สูงอายุ

ตาราง ข้อมูลด้านสุขภาพของผู้สูงอายุในชุมชน

หัวข้อ	จำนวนคนก่อนมีโครงการ	จำนวนคนหลังมีโครงการ
1. ผู้สูงอายุที่ไม่มีปัญหาด้านสุขภาพ	6	5
2. ผู้สูงอายุที่มีปัญหาด้านสุขภาพ	49	49
2.1 โรคความดันโลหิตสูง	20	20
2.2 โรคเบาหวาน	15	17
2.3 โรคข้ออักเสบ ข้อเสื่อม	12	12
2.6 โรคอัมพาต	2	1
2.7 ภาวะซึมเศร้า	1	-
3. ผู้สูงอายุที่มีพฤติกรรมส่งเสริมสุขภาพ		
3.1 ออกกำลังกายเป็นประจำ	10	25
3.2 บริโภคอาหารที่เหมาะสม	10	25

เปรียบเทียบก่อนและหลังเข้าร่วมโครงการ (แหล่งที่มาของข้อมูลคณะกรรมการหมู่บ้านพญา 86/1 ข้อมูล ณ เดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2565)
หมายเหตุ : ผู้สูงอายุบางคนอาจมีปัญหาสุขภาพได้มากกว่า 1 โรค

ผลที่เกิดขึ้นกับผู้สูงอายุแบบองค์รวม คือ สุขภาพจิตดีขึ้นมีความสุขมากขึ้น มีการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในผู้สูงอายุ ดังนี้

(1) ผู้สูงอายุรับรู้แผนและกติกการของชมรม เข้าร่วมกิจกรรมตามแผน คือ การเข้าร่วมกิจกรรมออกกำลังกายร่วมกันในเย็นวันอังคาร พุธสัปดาห์ และวันอาทิตย์และนำทำการออกกำลังกายไปออกกำลังกายเองที่บ้านในวันที่ไม่ได้มาร่วมกิจกรรมส่วนกลางวันละ 30 นาที มาร่วมกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพจิตใส่บาตรในเช้าวันอาทิตย์ กิจกรรมปลูกต้นไม้ เมื่อเข้าร่วมกิจกรรมได้ระยะหนึ่งผู้สูงอายุได้มีความรู้จักคุ้นเคยกันจากคนที่อยู่บ้านใกล้กัน เป็นรู้จักกันทั้งหมู่บ้าน ชวนกันออกมาออกกำลังกายก่อนเวลาร่วมพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันและกัน มีความ

ผูกพันกัน เมื่อมีผู้สูงอายุในชุมชนเสียชีวิตก็จะไปร่วมงาน ซึ่งสถานการณ์ร่วมงานศพคนในหมู่บ้าน โดยคนในหมู่บ้านเพิ่งเกิดขึ้นครั้งแรกเพราะเมื่อก่อนทุกคนต่างคนต่างอยู่ เมื่อมีใครเสียชีวิตคนรับรู้คือนิติบุคคลหมู่บ้านต้องจัดการทุกอย่างไม่มีใครในหมู่บ้านให้ความสนใจ การมาออกกำลังกายเมื่อก่อนผู้สูงอายุอาจจะออกมาพื้นที่ส่วนกลางเพียงพาลานมาเดินเล่นโดยลำพัง เมื่อมีการดำเนินกิจกรรมโครงการผู้สูงอายุได้นำบุตรหลานออกมาร่วมออกกำลังกายร่วมกันพร้อม ๆ กับเพื่อนบ้านทำให้เกิดความสัมพันธ์ระหว่างผู้สูงอายุด้วยกันเอง และบุตรหลานของผู้สูงอายุ

(2) ผู้สูงอายุมีพฤติกรรมการดูแลสุขภาพอย่างถูกต้องมากขึ้น คือผู้สูงอายุจำนวน 25 คน คิดเป็นร้อยละ 83 จากผู้สูงอายุตามเป้าหมายของโครงการ 30 คนเข้าร่วมกิจกรรมออกกำลังกายอย่างต่อเนื่องทั้งแบบรวมกลุ่มและที่บ้าน ร่วมกิจกรรมให้ความรู้ด้านอาหาร การดูแลสุขภาพ กิจกรรมที่เข้าร่วมมากที่สุดคือกิจกรรมการทัศนศึกษาดูงานนอกหมู่บ้าน

(3) ผู้สูงอายุมีอำนาจต่อรอง เดิมออกมาเข้าร่วมกิจกรรมสัปดาห์ละ 3 วัน ได้รวมกันต่อรองกับกรรมการชมรม นิติบุคคลหมู่บ้านเพื่อขอให้มีการจัดกิจกรรมออกกำลังกายทุกวัน และทางคณะกรรมการยินดีให้ดำเนินการได้ทุกวัน โดยพัฒนาผู้สูงอายุจำนวน 3 ท่านขึ้นมาเป็นแกนนำดำเนินกิจกรรมและให้ความรู้เพื่อผู้สูงอายุทั้งด้านสุขภาพกายและจิตใจ

(4) ผู้สูงอายุสื่อสารกันเป็นเครือข่ายในหมู่บ้านทั้งการพบปะกันเมื่อมาร่วมกิจกรรมที่ส่วนกลาง เดินไปมาหาสู่กัน จัดตั้งกลุ่มไลน์ สื่อสารกันได้ตลอดเวลาส่งผลให้ผู้สูงอายุช่วยกันลดและแก้ปัญหาเรื่องความเหงาได้มาก ทำให้อาการซึมเศร้าของผู้สูงอายุท่านหนึ่งในหมู่บ้านดีขึ้นถึงขั้นอาจหายขาดได้ถ้ายังดำเนินความสัมพันธ์ในชุมชน

การเจริญเติบโตของชมรม

(1) คณะกรรมการชมรมมีการพัฒนาศักยภาพและมีความสามารถด้านการบริหารและประสานงานเพื่อขับเคลื่อนกลุ่มได้มากขึ้น คณะกรรมการมีการเติบโตด้วยการใช้ข้อมูลสถานการณ์ผู้สูงอายุมาออกแบบกิจกรรม โครงการนำปฎิบัติและข้อเสนอแนะจาก Node มาปรับปรุงการทำงาน เปลี่ยนจากไม่รู้จะดำเนินโครงการอย่างไรเมื่อสถานการณ์แพร่ระบาดของเชื้อ COVID-19 ที่รุนแรง เมื่อได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้จากเวทีถอดบทเรียนครั้งที่ 1 แล้วก็มีกำลังใจ มองเห็นทิศทางในการขับเคลื่อนงานในหมู่บ้านของตนเองได้ ร่วมกันศึกษาหาความรู้และประสานความร่วมมือจากภายนอกมาออกแบบและพัฒนากิจกรรมเพื่อส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุอย่างต่อเนื่อง ผลที่เกิดขึ้นนอกจากการออกแบบโครงการไว้คือ นิติบุคคลหมู่บ้านได้มุ่งหลังคาในพื้นที่ส่วนกลางให้เป็นพื้นที่จัดกิจกรรมของผู้สูงอายุ ประสานความร่วมมือกับ อบต.ศีร์ษะจรจะเข้้น้อย ในการนำกล้าไม้มาส่งเสริมการปลูกผักปลอดสารให้ผู้สูงอายุ การนำผู้สูงอายุไปร่วมกิจกรรมชมรมผู้สูงอายุระดับตำบลทุกวัน ที่ 28 ของเดือน และพาผู้สูงอายุไปทัศนศึกษาและดูงานแปลงโคกหนองนาของผู้นำเกษตรในพื้นที่หมู่บ้านดั้งเดิมเป็นต้น

(2) คณะกรรมการได้สร้างผู้นำที่เป็นผู้สูงอายุจำนวน 3 คน มาเป็นผู้นำการออกกำลังกาย การปลูกผักปลอดสารในครัวเรือน การให้ความรู้เรื่องอาหารสำหรับผู้สูงอายุ และกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพจิต ได้ เพราะผู้สูงอายุทั้ง 3 มีความสามารถในการนำกิจกรรมได้ และมีเวลาว่างสามารถนำกิจกรรมได้ทุกวัน และสามารถเยี่ยมเยียนสมาชิกในชุมชนได้เมื่อมีสถานการณ์อะไรเกิดขึ้นกับผู้สูงอายุ แทนกรรมการได้ตลอดเวลา

(3) เกิดสภาพแวดล้อมและปัจจัยที่เอื้อต่อสุขภาพผู้สูงอายุ เพราะได้มีการกำหนดกติกาของ

ชุมชน ให้สามารถจัดกิจกรรมเพื่อผู้สูงอายุที่สวนสาธารณะของหมู่บ้าน และหน้าสำนักงานนิติบุคคล ได้ตามสะดวก

(4) เกิดนวัตกรรมสร้างเสริมสุขภาพ จากเดิมโดยทั่วไปหมู่บ้านจัดสรรมักจะมีสวนสาธารณะห้องออกกำลังกาย และอื่นๆ ให้สมาชิกบ้านมาใช้บริการตามสิทธิ์ มาเป็นการจัดการความคิดด้านการจัดบริการของนิติบุคคลหมู่บ้านจัดสรรจากการดูแลโครงสร้างพื้นฐานมาดูแลคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ ส่งเสริมให้เกิดการรวมตัวกันของผู้สูงอายุเพื่อจัดกิจกรรมสร้างความสุขในการอยู่ร่วมกันในชุมชนที่ตั้งขึ้นใหม่จากการจัดความสัมพันธ์ของผู้สูงอายุให้มีเพื่อนและมีความใกล้ชิดกันมากขึ้น ลักษณะนวัตกรรมคือเป็นการสร้างและฟื้นฟูทางสังคมขึ้นใหม่ในชุมชนสร้างใหม่หมู่บ้านจัดสรร นวัตกรรมที่เกิดขึ้นนี้ได้ใช้ให้เกิดประโยชน์ให้ผู้สูงอายุที่เข้าร่วมกิจกรรมมีความสุข และสามารถช่วยเหลือผู้สูงอายุท่านหนึ่งหายจากภาวะซึมเศร้าได้

ผลกระทบ

1) หมู่บ้านพฤษภา 86/1 มีความรักสามัคคีกันและมีความเอื้ออาทรช่วยเหลือกันและกันมากขึ้น กว่าก่อนที่จะมีโครงการและชมรมผู้สูงอายุเกิดขึ้นในชุมชน มีผู้ที่ค้างค่าใช้จ่ายส่วนกลางหันมาจ่ายค่าเงินเพิ่มขึ้น มูลค่าการซื้อขายบ้านสูงขึ้น

2) ผู้สูงอายุมีพื้นที่และได้รับการยอมรับให้โอกาสร่วมกิจกรรมในชุมชนอย่างมีคุณค่าและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์และมีความสุข ได้ออกไปร่วมกิจกรรมกับชมรมผู้สูงอายุระดับตำบล ไปทัศนศึกษาดูงานในพื้นที่ดั้งเดิม ทำให้รู้สึกที่ตนเองเป็นส่วนหนึ่งของพื้นที่ตำบลศีร์ษะจรจะเข้้น้อย ไม่แปลกแยกที่ออกจากบ้านมาอยู่ต่างถิ่น มาอยู่ห่างไกลภูมิลำเนาของตนเอง

3. อภิปราย และข้อเสนอแนะ

การส่งเสริมการจัดการตนเองของหมู่บ้านจัดสรรเพื่อส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุ เป็นกระบวนการ

เสริมพลังอำนาจบุคคล กลุ่ม และชุมชน เพื่อการส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุ พบว่า ผู้สูงอายุที่อยู่ในภาวะ “ไร้พลัง” ที่ต้องออกจากภูมิลำเนาต่างจังหวัดมาอยู่กับลูกในพื้นที่บ้านจัดสรรที่มีสภาพแวดล้อมแตกต่างจากบ้านที่ตนอยู่อาศัย ลักษณะการอยู่อาศัยต้องเป็นผู้พึ่งพาลูกไม่มีความรู้สึกว่าตนเองเป็นเจ้าของบ้าน และชุมชน คนในชุมชนต่างคนต่างอยู่ในบ้านเมื่อมีกระบวนการเสริมพลังอำนาจผู้สูงอายุเข้าใจปัญหาสุขภาพกายและสุขภาพจิตของตนเอง ได้เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพของชุมชน เกิดการรวมกลุ่มกันระหว่างผู้สูงอายุด้วยกัน ทำกิจกรรมร่วมกัน พูดคุยแลกเปลี่ยนกันในระยะเริ่มแรกก็เป็นเฉพาะเวลามาร่วมกิจกรรม ต่อมาได้มีการแลกเปลี่ยนโทรศัพท์ ตั้งกลุ่มไลน์ พูดคุยและไปมาหาสู่กันมากขึ้น เกิดการเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ระหว่างผู้สูงอายุในชุมชนเป็นรู้จักกัน เป็นเพื่อนกัน ช่วยเหลือและรับฟังปัญหาซึ่งกันและกัน กล้าแสดงความคิดเห็น กล้าร้องขอปรับเปลี่ยนกฎกติกาจากการจัดกิจกรรมออกกกำลังกายสัปดาห์ละ 3 วัน เป็นทุกวัน การให้มีการจัดกิจกรรมเพิ่มคือการทัศนศึกษานอกชุมชน การไปร่วมกิจกรรมชมรมผู้สูงอายุระดับตำบลทุกวันที่ 28 ของเดือน แสดงให้เห็นการเปลี่ยนแปลงในระดับบุคคลของผู้สูงอายุจากบุคคล “ไร้พลัง” เป็นผู้ที่ มีพลังอำนาจ มีความสุขสุขภาพจิตดีขึ้น ผู้สูงอายุที่มีภาวะซึมเศร้ามีอาการดีขึ้นและมีแนวโน้มที่จะหายขาดจากภาวะซึมเศร้าได้ เพราะผู้สูงอายุได้พัฒนาความสัมพันธ์กันในลักษณะของกลุ่มเพื่อนช่วยเพื่อนมากขึ้น ที่สำคัญผู้สูงอายุที่เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมออกกกำลังกายเป็นประจำและบริโภคอาหารอย่างเหมาะสมเป็นจาก 10 คน เป็น 25 คนซึ่งบางครั้งหนึ่งก่อนที่จะดำเนินโครงการ

การเสริมสร้างพลังอำนาจขององค์กร หมายถึงชมรมผู้สูงอายุในชุมชน พบว่าชมรมได้พัฒนาตนเองให้เป็นกลไกที่มีศักยภาพในการ

ขับเคลื่อนกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุได้ตามแผนที่ตั้งไว้ และสามารถดำเนินการได้มากกว่าแผน เช่น เพิ่มวันจัดกิจกรรมออกกกำลังกายร่วมกัน การนำผู้สูงอายุออกไปทัศนศึกษา การเข้าร่วมกิจกรรมสามารถสร้างแกนนำใหม่ให้มาขับเคลื่อนกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุได้จำนวน 3 คน ซึ่งกลไกนี้จะเป็นส่วนที่ส่งเสริมสวัสดิการด้านสุขภาพและนันทนาการช่วยและมีอำนาจต่อรองกับนิติบุคคลหมู่บ้านเพื่อสิทธิประโยชน์และความเป็นธรรมเพื่อผู้สูงอายุมากขึ้น จากผู้ที่ “ไร้พลัง” มาเป็น “มีพลัง” ในตนเองมากขึ้น

พลังอำนาจของผู้สูงอายุ ชมรมผู้สูงอายุได้มีอิทธิพลและเสริมพลังอำนาจของชุมชน หมายถึงคณะกรรมการนิติบุคคลหมู่บ้านได้เอื้ออำนวยให้ชมรมผู้สูงอายุดำเนินงานได้อย่างต่อเนื่องด้วยการสนับสนุนการจัดกิจกรรมชมรมผู้สูงอายุด้วยการทำข้อมูข่างอาคารสำนักงานนิติบุคคลหมู่บ้านให้เป็นจุดทำกิจกรรมสำหรับผู้สูงอายุ ประสานความร่วมมือจาก องค์การบริหารส่วนตำบลศิระจรเข้้น้อยให้เข้ามาสนับสนุนต้นกล้าผักและต้นไม้เพื่อให้ผู้สูงอายุนำไปปลูกที่บ้าน ทำหน้าที่เชื่อมประสานกับ อบต. วัด และแกนนำชุมชนภายนอกหมู่บ้านในการนำผู้สูงอายุออกไปร่วมกิจกรรม และพบว่าผู้สูงอายุได้รับโอกาสให้มีพื้นที่ส่วนกลางในการพบปะพูดคุยออกกกำลังกาย และเป็นแหล่งเรียนรู้ ทำให้เกิดพลังและสายสัมพันธ์ขึ้นในชุมชนใหม่ที่มั่นคงเคย เป็นคุ้นเคย ไม่แปลกแยก รู้สึกถึงคุณค่าและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ และองค์กรรวมคือส่งผลให้หมู่บ้านพฤษภา 86/1 เป็นชุมชนน่าอยู่เกิดความรักสามัคคี คนในชุมชนหันมารับผิดชอบต่อสังคมมากขึ้น ยอมจ่ายค่าใช้จ่ายเพื่อบำรุงส่วนกลาง

ข้อเสนอแนะ

ผู้ศึกษามีข้อเสนอแนะให้มีการส่งเสริมการดำเนินโครงการส่งเสริมสุขภาพในหมู่บ้านนี้ต่อเนื่องอีก 2 ปีในรูปการณวิจัยเชิงปฏิบัติการเพื่อพัฒนาให้

เป็นรูปแบบการส่งเสริมให้ผู้สูงอายุอยู่ในชุมชนอย่างมีความสุขและที่สำคัญเป็นชุมชนหมู่บ้านจัดสรรที่เป็นก่อตั้งชุมชนใหม่ที่ยังขาดความสัมพันธ์ทางสังคมหรือขาดความเป็นชุมชนเพราะการจัดการตนเองของชุมชนหมู่บ้านพฤษภา 86/1 ผ่านกระบวนการจัดการชุมชนและดำเนินการการวางแผน ดำเนินการติดตามและประเมินผลแผน รวมถึงการติดต่อประสานความร่วมมือจากภายนอกหมู่บ้านเพื่อ

ประโยชน์ของผู้สูงอายุในชุมชนได้เพียง 1 รอบปี ยังคงมีความจำเป็นที่จะต้องส่งเสริมให้มีความเข้มแข็งมากขึ้น เพราะมีความเสี่ยงหากมีการเลือกคณะกรรมการหมู่บ้านหรือนิติบุคคลหมู่บ้านใหม่ อาจจะเสี่ยงเรื่องการสนับสนุนให้ชมรมดำเนินกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพเพื่อผู้สูงอายุต่อเนื่อง

บรรณานุกรม

- โกวิท พวงงาม (2562). การจัดการตนเองของชุมชนและท้องถิ่น Community and Local Self-Governance. นนทบุรี:บริษัทธรรมสาร จำกัด
- ณรงค์ จันใด.(2561).แนวทางการพัฒนาระบบการส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุแบบองค์รวมในเขตเทศบาลนครนนทบุรี Guidelines on Developing a Holistic Health Care Systemfor the Elderly in Nakhon Nonthaburi Municipality. สถาบันพระปกเกล้า มกราคม - เมษายน 2561
- ปาริชาติ วลัยเสถียรและคณะ (2546). กระบวนการและเทคนิคการทำงานของนักพัฒนา. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- วุฒิชัย สายบุญจง (2561). ชุมชนเข้มแข็งในทัศนะของชาวชุมชน กรณีศึกษา บ้านปลายคลองบางโพธิ์เหนือหมู่ที่ 3 ตำบลบางโพธิ์เหนือ อำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี. วารสารวไลยอลงกรณ์ปริทัศน์ (มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์) ปีที่ 8 ฉบับที่ 1 มกราคม-เมษายน 2561
- นลินี เกิดประสงค์ และจันทิมา นวมะวัฒน์.(ระบบและกลไกเพื่อรองรับสังคมสูงวัยระดับตำบล ปีที่ 30 ฉบับที่ 1 (2022): (มกราคม - มีนาคม) วารสารคณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา
- ศิริพร แยมนิล (2563). การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ที่ยั่งยืน Sustainable Resource Development. กรุงเทพมหานคร DPU Coolprint มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต
- พัลลภ กฤตยานวัช (มมป). แนวทางการบริหารชุมชน อาคารชุดและหมู่บ้านจัดสรร Condominium and Housing Estate Management.[ออนไลน์] สืบค้น 14 สิงหาคม 2565 จาก <http://www.softbizplus.com/condominium/517-condominium-and-housing-estate-management>
- วรชัย แสนสิระ.(2556). สิทธิในการจัดตั้งนิติบุคคล..[ออนไลน์] สืบค้น 13 สิงหาคม 2565 https://www.senate.go.th/assets/portals/93/fileups/272/files/S%E0%B9%88ub_Jun/9legal/legal34.pdf
- วีณา เทียงธรรมและคณะ(2558). การพัฒนาศักยภาพชุมชน:แนวคิดและการประยุกต์ใช้ Community Capacity Building: Concept and Applications. กรุงเทพมหานคร: Prottexts.com.
- สำนักสร้างสรรค์โอกาสและนวัตกรรม(2559). คู่มือการติดตามประเมินผลเพื่อการเรียนรู้และพัฒนาสำหรับโครงการเสริมสร้างสุขภาพขนาดเล็ก. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ(สสส.)

ส่วนมาตรฐานการจัดสรรที่ดิน (2555). การบริการจัดการนิติบุคคล.กรุงเทพมหานคร: สำนักส่งเสริมธุรกิจ
อสังหาริมทรัพย์.

ศิริพัฒน์ ศรีจันทร์ และคณะ (2554). แนวทางการบริหารจัดการนิติบุคคลหมู่บ้านจัดสรรในเขตอำเภอเมือง จังหวัด
ขอนแก่น Guidelines to Managing the Establishment of Juristic Person in Housing
Project.Muang Khonkean.[ออนไลน์] สืบค้น 13 สิงหาคม 2565

https://cscd.kku.ac.th/uploads/proceeding/230811_112245.pdf

อุทัย ปริญญสุทธินันท์ (2561). การจัดการชุมชนพกรุงเทพมหานคร:สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

BOOK REVIEW: The consequences of Russia's invasion of Ukraine for international security – NATO and beyond

โดย อาจารย์สมศักดิ์ นัคลาจารย์*

Received 17th August, 2022

Revised 27th August, 2022

Accepted 28th August, 2022

ผลที่ตามมาของการรุกรานยูเครนของรัสเซียเพื่อ
ความมั่นคงระหว่างประเทศ

Robert Pszczel

เกิด 24 กันยายน 1962 แงงานแล้ว มี
บุตร 2 คน เป็นเพื่อนร่วมงานอาวุโสของมูลนิธิ
Pulaski กรุงวอร์ซอ เขาเป็นอดีตนักการทูตโปแลนด์
และเจ้าหน้าที่ของ NATO ตั้งแต่ปี 2010 ถึงปี 2015
เขาดำรงตำแหน่งผู้อำนวยการสำนักงานข้อมูล
NATO ในมอสโก

**NATO
REVIEW**

ประสบการณ์ทำงาน

2010 – 2015 หัวหน้าสำนักงานข้อมูลองค์กร
NATO ในมอสโก (NIO)

2542 - 2553 เจ้าหน้าที่ข่าวอาวุโส สื่อมวลชน กอง
การทูตขององค์กร NATO

1997 – 1999 ที่ปรึกษา, คณะผู้แทนสาธารณรัฐ
โปแลนด์ประจำองค์การ NATO

2536 - 2540 เลขานุการเอก สถานเอกอัครราชทูต
สาธารณรัฐโปแลนด์ กรุงปารีส

1990 – 1993 ผู้เชี่ยวชาญ กรมสถาบันยุโรป
กระทรวงการต่างประเทศสาธารณรัฐโปแลนด์ กรุง
วอร์ซอ

พ.ศ. 2531-2533 นักข่าว หนังสือพิมพ์รายวันของ
เอสเอ็ม กรุงวอร์ซอ

การศึกษา

- หลักสูตรการทูต สถาบัน Clingendael
กรุงเฮก ประเทศเนเธอร์แลนด์
- 2530 ปริญญาโท (วิเทศสัมพันธ์),
มหาวิทยาลัยวอร์ซอ
- พ.ศ. 2527 ปริญญาตรี (econ)
ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ London
School of Economics and Political
Science

รางวัล

- เหรียญทอง Merit of the Republic of
Poland – มอบให้โดยประธานาธิบดีแห่ง
สาธารณรัฐโปแลนด์
- เหรียญทอง Merit of National
Defense – มอบให้โดยรัฐมนตรีว่าการ
กระทรวงกลาโหมของสาธารณรัฐโปแลนด์

* อาจารย์ประจำ คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์และสวัสดิการสังคม มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ

24 กุมภาพันธ์ 2565 เป็นวันที่ประวัติ ที่ต้องจารึก เป็นวันที่รัสเซียรุกรานยูเครนโดยปราศจากเหตุผล ไม่ยุติธรรม และป่าเถื่อนของรัสเซีย ไม่ได้เป็นเพียงการทำลายสันติภาพในยุโรปเท่านั้น แต่เป็นการทำลายสถาปัตยกรรมที่สร้างขึ้นอย่างอดทนในทวีปนี้ในช่วงหลายทศวรรษที่ผ่านมา ซึ่งรวมถึงพันธกรณีระหว่างประเทศที่ตกลงกันไว้ในช่วง 30 ปี ก่อน ขนาดของความเสียหายที่เกิดจากความขัดแย้งในยูเครนนับยิ่งใหญ่อีกและยังคงเพิ่มขึ้น เมืองทั้งเมือง เช่น Mariupol กำลังถูกทำลายลง ขนาดของความเสียหายที่เกิดจากความขัดแย้งในยูเครนนับยิ่งใหญ่อีกและยังคงเพิ่มขึ้น

ขนาดของความเสียหายนั้นมหาศาลและยังคงเพิ่มขึ้น ชาวยูเครน (ทั้งทหารและพลเรือน) ถูกฆ่าเพียงเพราะพวกเขาเป็นชาวยูเครน ความโหดร้ายที่เห็นได้ชัดซึ่งสอดคล้องกับเกณฑ์ของอาชญากรรมสงครามกำลังถูกก่ออาชญากรรมและมาพร้อมกับ การฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ ผู้คนหลายแสนคน รวมทั้งเด็กกว่าหกล้านคน (ในขณะที่เขียน) ต้องหนีจากยูเครน โครงสร้างพื้นฐาน สมบัติทางวัฒนธรรม บ้านส่วนตัว และศูนย์อุตสาหกรรมอาจถูกทำลายหรือถูกปล้น โดยสินค้าที่ขโมยมาจะถูกส่งไปยังรัสเซียอย่างเป็นระบบ

ความทุกข์ทรมานของยูเครนทำให้เกิดความท้าทายทางศีลธรรมต่อยุโรปและโลก สิทธิมนุษยชนและกฎบัตรสหประชาชาติถูกเหยียบย่ำ

ระบอบการปกครองของปูตินได้เผชิญหน้ากับ "กลุ่มตะวันตก" โดยไม่คำนึงถึงต้นทุน สำหรับรัสเซียเอง ความพยายามทั้งหมดที่ประกอบด้วยมาตรการรักษาความปลอดภัยและการสร้างความมั่นใจ หรือการจัดการของสถาบันที่ออกแบบมาเพื่อรักษาความสงบ ดูประหลาดมากเมื่อต้องเผชิญกับการใช้กำลังที่ไร้เหตุผล หลังจากหลายเดือนที่มอสโกมีส่วนร่วมในการเจรจาหลอกลวงและโกหกต่อประเทศและสถาบันอื่น ๆ รวมทั้ง NATO และ OSCE อย่างโจ่งแจ้ง ความไว้วางใจทั้งหมดได้ถูกทำลายลง ยิ่งกว่านั้น รัสเซียได้สร้างผลกระทบทางเศรษฐกิจในตลาดพลังงานและความอดอยาก

ภัยคุกคามของรัสเซีย

รัสเซียยังจงใจยกระดับความเสี่ยงในการใช้อาวุธนิวเคลียร์ โดยเป้าหมายหลักคือการกีดกันพันธมิตรตะวันตกจากการให้การสนับสนุนทางทหารแก่ยูเครนและสร้างความหวาดกลัวให้กับผู้มีอำนาจตัดสินใจ ข้อห้ามที่มีมาช้านานที่ทำให้การใช้อาวุธนิวเคลียร์แบบคิดไม่ถึงได้ถูกละทิ้งด้วยวาจา ในขณะที่ผู้เชี่ยวชาญหลายคนคำนวณว่าความเสี่ยงนั้นไม่สูงกว่าร้อยละห้า ปูตินและผู้ช่วยของเขาได้ละทิ้งความระมัดระวังที่มีเหตุผล เมื่อเทียบกับการปฏิบัติในสงครามเย็น ทุกวันนี้ นักโฆษณาชวนเชื่อของเครมลินและเจ้าหน้าที่ที่มีส่วนร่วมในการใช้วาทศิลป์ที่ขาดความรับผิดชอบอย่างสูงสำหรับการใช้อาวุธนิวเคลียร์เพื่อต่อต้านยูเครน และอาจถึงขั้นต่อต้านรัฐนาโต้ สิ่งนี้ได้รับการสนับสนุนโดยการฝึก (อย่างน้อยสองครั้งในปี) อย่างเปิดเผยเพื่อทดสอบความสามารถของกองทัพรัสเซียในการยิงหัวรบนิวเคลียร์ไปยังเป้าหมาย ประธานาธิบดีรัสเซียยังแสดงความเต็มใจที่จะนำเบลารุสเข้าสู่สมการนิวเคลียร์ ความขานานุกรมดังกล่าวมีส่วนทำให้อาวุธนิวเคลียร์กลับมาแข่งขันด้านพลังงานในเวทีระดับโลก

รัสเซียทดสอบขีปนาวุธข้ามทวีปเมื่อวันที่ 20 เมษายน พ.ศ. 2565

ไม่ว่าจะมีหรือไม่มีมิติภัยคุกคามด้านนิวเคลียร์ เพื่อนบ้านของรัสเซียก็มีเหตุผลที่จะกลัวผู้รุกรานรัสเซียอยู่แล้ว พวกเขาารู้สึกว่าถ้าไม่สามารถหยุดยั้งการรุกรานยูเครนได้ ปูตินก็อาจรุกรานประเทศอื่น ๆ อีก การตัดสินใจครั้งประวัติศาสตร์ของทั้งฟินแลนด์และสวีเดนในการสมัครเป็นสมาชิกขององค์การ NATO ชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของภัยคุกคามนี้ ประเทศเล็ก ๆ เช่น มอลโดวาและจอร์เจีย รวมถึงพันธมิตรที่เป็นทางการของรัสเซีย เช่น คาซัคสถาน อาจกลัวว่าจะกลายเป็นเป้าหมายต่อไปของปูติน รัสเซียไม่ได้มีความพยายามใด ๆ ที่จะบรรเทาความกลัวเหล่านี้ แต่กลับขยายความกลัวเหล่านั้นผ่านการคุกคามโดยตรง การโฆษณาชวนเชื่อ และการข่มขู่ ตัวอย่างล่าสุด ได้แก่ การลดปริมาณก๊าซธรรมชาติด้วยเหตุผลทางการเมือง การละเมิดน่านฟ้าของประเทศสมาชิกองค์การ NATO การคุกคามลิทัวเนีย และการแบล็กเมล์ทางเศรษฐกิจกับคาซัคสถาน ซึ่งเป็นสมาชิกองค์การสนธิสัญญาความมั่นคงร่วม

การตอบสนองระหว่างประเทศ

องค์การ NATO และสหภาพยุโรปได้ตอบโต้อย่างมีประสิทธิภาพในช่วงเดือนแรกของการรุกราน ความเป็นผู้นำของสหรัฐฯ ได้พิสูจน์ให้เห็นถึงความจำเป็นอีกครั้งในการระดมความพยายามระหว่างประเทศให้ประสบผลสำเร็จ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการประสานงานการสนับสนุนทางทหารแก่ยูเครน การตอบสนองของ NATO ต่อสงคราม สร้างสมดุลในการสนับสนุนยูเครนที่แข็งแกร่งขึ้นเรื่อย ๆ ด้วยความไม่เต็มใจที่จะหลีกเลี่ยงความขัดแย้งอย่างเปิดเผยกับรัสเซีย ได้รับการพิสูจน์แล้วว่าไม่มากนักของประเทศในยุโรปส่วนใหญ่หันไปใช้ระบบป้องกันภัยของ NATO ที่ได้รับการทดสอบแล้ว โดยได้รับการสนับสนุนจากความสามารถทางทหารของอเมริกา

G7 และสหภาพยุโรปได้รับการพิสูจน์แล้วว่าคล่องตัวในการคว่ำบาตร แต่ในขณะที่การรุกรานยังคงดำเนินต่อไป โดยที่รัสเซียกำลังจ่ออยู่ด้วยความพยายามในการควบคุมยูเครนตะวันออกและตอนใต้ ความสามัคคีของตะวันตกกำลังถูกทดสอบ การตีความที่แตกต่างกันเกี่ยวกับการลงโทษที่ส่งผลการขนส่งสินค้าต้องห้ามไปยังคาบสมุทรไครเมียแสดงให้เห็นถึงปัญหานี้

สหประชาชาติและ OSCE ไม่สามารถให้คำตอบที่มีความหมายได้ สาเหตุหลักมาจากผลกระทบที่ทำให้เป็นอัมพาตจากการยับยั้งของรัสเซีย นอกจากนี้ ความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันกับยูเครนยังไม่เป็นสากลในหมู่สมาชิกสหประชาชาติทั้งหมด

การประชุมของสภาแอตแลนติกเหนือในระดับประชุมแห่งรัฐและรัฐบาล – การประชุมสุดยอด NATO ในกรุงมาดริด ประเทศสเปน วันที่ 29 มิถุนายน พ.ศ. 2565

โอกาสระยะยาวของรัสเซียยังมีดมน แต่ภัยคุกคามคือความไม่พอใจ

ตำนานเกี่ยวกับเครื่องจักรทางทหารของรัสเซียที่อยู่คงกระพันได้ระเหยหายไปภายในเวลาไม่กี่สัปดาห์ เป้าหมายเริ่มต้นของการบุกรุกยังไม่บรรลุผลสำเร็จอย่างชัดเจน กองกำลังรัสเซียต้องถอนกำลังออกจากบริเวณกรุงเคียฟ และพ่ายแพ้ต่อที่อื่น ๆ มากมาย ความกล้าหาญของยูเครนและการใช้ทรัพยากรอย่างจำกัดอย่างยอดเยี่ยม (เสริมด้วยความช่วยเหลือจากต่างประเทศ) ได้พิสูจน์แล้วว่า

สามารถสู้กับคู่ต่อสู้ได้ การสูญเสียของรัสเซียนั้นมหาศาลและถึงแม้จะมีการปิดบัง แต่ก็กลายเป็นที่รู้จักของสาธารณชนชาวรัสเซียชาติตะวันตกสามารถพยายามอำนวยความสะดวกในการส่งออกธัญพืชจากยูเครนเพื่อป้องกันการปิดล้อมท่าเรือทะเลดำของยูเครนของรัสเซีย

หลังจากต่อสู้กันมานานกว่าสี่เดือน รัสเซียกำลังประสบปัญหาขาดแคลนกำลังคน ด้วยความกลัวต่อการประท้วง รัสเซียจึงสั่งเลที่จะเรียกร้องให้มีการระดมพลและถูกบังคับให้ดำเนินขึ้นตอนพิเศษ (เช่น การขยายอายุอาสาสมัครที่พร้อมจะเข้าร่วมสงคราม) การเลือกรูปแบบการรับสมัครที่ซ่อนเร้น เช่น การใช้กำลังสำรอง สำนักงานเกณฑ์ทหารหลายแห่งถูกจุดไฟเผาในรัสเซีย ซึ่งให้เห็นอย่างชัดเจนว่าคนหนุ่มสาวจำนวนมากไม่เห็นด้วยกับการถูกส่งไปยังแนวหน้าในยูเครน ชาวรัสเซียเกือบสี่ล้านคนได้เดินทางออกจากรัสเซียจนถึงปี 2022 หลายคนเลือกที่จะไม่กลับมาในช่วงเวลานี้ นับเป็นการอพยพครั้งใหญ่ที่สุดนับตั้งแต่การปฏิวัติของพรรคบอลเชวิคและอาจส่งผลให้กลุ่มคนที่เป็นมันสมองอพยพอย่างมหาศาลทั่วประเทศ

นอกจากนี้ สงครามได้พิสูจน์แล้วว่ามีความค่าใช้จ่ายสูง เมื่อวันที่ 27 พฤษภาคม รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลังของรัสเซีย Siluanov ยอมรับว่า “จำเป็นต้องใช้เงิน ทรัพยากรมหาศาลสำหรับปฏิบัติการพิเศษ” นอกจากนี้ เขายังยืนยันด้วยว่าต้องใช้เงิน 8 ล้านล้านรูเบิล (120 พันล้านดอลลาร์สหรัฐ) สำหรับงบประมาณกระตุ้นเศรษฐกิจมาตรการคว่ำบาตรเริ่มที่จะกัดกินและจะกำหนดเศรษฐกิจรัสเซีย ซึ่งไม่สามารถผลิตสินค้าจำนวนมากได้โดยไม่มีเทคโนโลยีหรือชิ้นส่วนจากต่างประเทศ ย้อนกลับไปหลายทศวรรษ โดยรวมแล้ว การว่างงานจะเพิ่มขึ้นในขณะที่ GDP ไม่น่าจะเติบโต

ปูตินได้เปลี่ยนรัสเซียให้กลายเป็นประเทศนอกอริตและประเทศจะไม่ฟื้นชื่อเสียงมาเป็น

เวลานาน แม้ว่าระบบการเมืองของรัสเซียจะมีลักษณะเผด็จการก็ตาม สัญญาณของการไม่เห็นด้วยบางส่วน (แม้ในหมู่นักการทูตระดับสูง) ก็แสดงให้เห็นถึงการยอมรับข้อเท็จจริงเหล่านี้เพิ่มมากขึ้น ดังที่ผู้เชี่ยวชาญชาวรัสเซียคนหนึ่งกล่าวว่า ปูตินได้ “ตัดอนาคตของรัสเซีย” รัสเซียจะต้องเป็นนักแสดงที่อ่อนแอและมีอิทธิพลน้อยลงในอนาคตอันใกล้นี้ เว้นแต่จากการจากไปอย่างกะทันหันของปูติน อาจก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองในมอสโก รัสเซียจะยังคงเป็นภัยคุกคามที่อันตรายต่อความมั่นคงในยุโรป ระบอบการปกครองที่นำโดยเผด็จการที่หลงผิดและซาราฟิมิแนวโน้มที่จะตัดสินใจอย่างไร้เหตุผล แต่การดำเนินการอย่างไร้ความปราณีของการรณรงค์ทางทหาร (เช่น การใช้กระสุนแบบครอบคลุมตามอำเภอใจ) หมายความว่าแม้แต่กองกำลังรัสเซียที่ไร้ความสามารถก็สามารถบรรลุผลสำเร็จจากกองทัพยูเครนได้ แม้ว่ากำลังจะได้รับการปรับปรุงให้ทันสมัยขึ้นอย่างรวดเร็วเป็นประวัติการณ์

การประชุมสุดยอด Madrid ที่พลิกโฉม

ความสามารถของยูเครนในการยับยั้งการรุกรานของรัสเซียจะกำหนดสภาพแวดล้อมด้านความปลอดภัยในอีกหลายปีข้างหน้า ในการประชุมสุดยอดที่กรุงมาดริดในเดือนมิถุนายน พ.ศ. 2565 นาโต้ยอมรับเรื่องนี้และเสนอการสนับสนุน ปริมาณและความเร็วของระบบอาวุธที่มีความซับซ้อนมากขึ้น (รวมถึงปืนใหญ่ขนาดใหญ่ ระบบขีปนาวุธ รถถังเกราะ และระบบป้องกันภัยทางอากาศ) จะถูกส่งไปยังยูเครนในอีกไม่กี่สัปดาห์ข้างหน้า นี่จะเป็นตัวชี้ขาดในการป้องกันไม่ให้รัสเซียแซงหน้าแนวรับของยูเครน ความรับผิดชอบอยู่ในฝ่ายพันธมิตรแต่ละรายเพื่อให้แน่ใจว่าความช่วยเหลือดังกล่าว กองทหารนอร์เวย์มาถึงเพื่อเสริมกำลังการประจำการไปข้างหน้าของ NATO ในเมืองเคาน์ส ประเทศลิทัวเนีย เมื่อวันที่ 27 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2565

ความช่วยเหลือด้านเงินทุนพิเศษจำเป็นสำหรับการฝึกอบรมระยะยาวและการปรับปรุงกองกำลังยูเครนให้ทันสมัย โดยพลตินัยจะนำพวกเขาไปสู่มาตรฐานของ NATO นี่เป็นสิ่งจำเป็น เนื่องจากคลังอาวุธของยูเครนที่ประกอบด้วยอุปกรณ์มาตรฐานของรัสเซียหมดลง และอาวุธดังกล่าวนอกยูเครนก็มีจำกัดเช่นกัน

Crowdfunding ยุทธโศภณ์ทางทหารสำหรับยูเครน ประสบความสำเร็จในลิทัวเนียแล้ว - แสดงให้เห็นว่าประชาชนทั่วไปทั่วโลกเห็นอกเห็นใจและต้องการมีส่วนร่วมในกระบวนการนี้ เพื่อช่วย Kyiv ในการถ่วงดุลข้อได้เปรียบด้านขนาดของรัสเซีย ฝ่ายสัมพันธมิตรควรพิจารณาการฝึกซ้อมทางทหารเพิ่มเติมเพื่อแสดงความพร้อมและความแข็งแกร่งของ NATO การแก้ปัญหาที่สร้างสรรค์ยังมีความจำเป็นเพื่อป้องกันการทำลายการปิดล้อมท่าเรือของยูเครนในรัสเซียเพื่ออำนวยความสะดวกในการส่งออกธัญพืช

แม้ว่ารัสเซีย ไม่ได้ถูกเพิกถอนอย่างเป็นทางการในการประชุมสุดยอด แต่การจำกัดตนเองใด ๆ ที่ NATO ถือเป็นส่วนหนึ่งของข้อตกลงนี้ควรถือเป็นโมฆะ ท้ายที่สุด ฝ่ายสัมพันธมิตรได้แสดงความรับผิดชอบในสิ่งที่มันอยู่ โดยเรียกรัสเซียว่า “ภัยคุกคามที่สำคัญและโดยตรงต่อความปลอดภัยของฝ่ายพันธมิตร” ในแนวคิดเชิงกลยุทธ์ใหม่ของพวกเขา

สงครามของปูตินยังไม่ได้ทดสอบความน่าเชื่อถือของการรับประกันการป้องกันโดยรวมมาตรา 5 ของ NATO จนถึงตอนนี้ การมีอยู่จริงของมาตรา 5 ประกอบกับ Enhanced Forward Presence ของ NATO (ซึ่งขณะนี้ มีกองกำลังมากกว่า 40,000 กองภายใต้คำสั่งปฏิบัติการโดยตรงของ NATO) ได้เสนอการยับยั้งที่เพียงพอ แต่พฤติกรรมที่ไร้เหตุผลของปูตินมากขึ้นเรื่อย ๆ ร่วมกับความร่วมมือของมอสโกในการใช้ชีปนาวุธ

และระบบอาวุธที่ทำลายล้างที่สุดเพื่อโจมตีเป้าหมายจากดินแดนต่างประเทศ (ซึ่งเคยปฏิบัติในซีเรีย) ในบริเวณใกล้เคียงกับอาณาเขตของ NATO ทำให้เกิดความเป็นจริงใหม่ มอสโกได้แสดงความพร้อมที่จะใช้กำลังตามอำเภอใจโดยไม่มีเหตุผลทางทหารที่สมเหตุสมผล และเพื่อก่ออาชญากรรมสงครามทั้งหมดนี้ในขณะที่ปูติน กล่าวถึงการถล่มที่ดินที่ครอบครองโดยชาวรัสเซียอย่างเปิดเผย ไม่น่าแปลกใจที่พันธมิตร NATO ที่มีพรหมแดนติดกับรัสเซียกังวลเกี่ยวกับความสูญเสียที่อาจเกิดขึ้น แม้แต่ชั่วคราว บางส่วนของอาณาเขตของพวกเขา และเมื่อได้เห็นการทำลายล้างของ Mariupol และ Kharkiv ก็ตื่นตระหนกจากการคุกคามทางชีปนาวุธโดยตรงต่อเมืองและโครงสร้างพื้นฐานที่สำคัญของพวกเขา

รูปแบบการป้องกันที่โหดเหี้ยม โดยการปฏิเสธมากกว่าการลงโทษ โดยอาศัยการป้องกันตัวที่แข็งแกร่ง ดูเหมือนจะเป็นคำตอบที่เหมาะสมเพียงอย่างเดียว แนวความคิดเชิงกลยุทธ์ของ NATO ใหม่ ซึ่งนำมาใช้ในกรุงมาดริดเมื่อวันที่ 29 มิถุนายน ได้นำ NATO ไปในทิศทางนั้นอย่างชัดเจน การปรากฏตัวของกองทัพบกที่สำคัญและต่อเนื่อง ได้รับการสนับสนุนจากการวางตำแหน่งของยุทธโศภณ์และการกำหนดกองกำลังรบล่วงหน้าทางยุทธศาสตร์ เป็นส่วนหนึ่งของ NATO Force Model ใหม่ เป้าหมายของการเพิ่มจำนวนกองทหารที่มีความพร้อมอย่างมากเป็นสิ่งสำคัญสำหรับการป้องกันอย่างมีประสิทธิภาพ แต่คำมั่นสัญญาที่เป็นรูปธรรมเกี่ยวกับการสนับสนุนระดับชาติ เช่นเดียวกับที่ประธานาธิบดีไบเดนของสหรัฐฯ ประกาศเมื่อวันที่ 29 มิถุนายน จะต้องปฏิบัติตามอย่างรวดเร็วจากพันธมิตรทั้งหมด

ความน่าเชื่อถือของการป้องกันโดยรวมจะขึ้นอยู่กับ การดำเนินการอย่างรวดเร็วของคำมั่นที่ประกาศไปแล้วสำหรับการใช้จ่ายด้านการป้องกันที่เพิ่มขึ้น และการจัดลำดับความสำคัญของความ

พยายามในการวางแผนการป้องกันตามสถานการณ์ ความขัดแย้งขนาดใหญ่ในยุโรป ในบริบทนี้ คลัง อุปกรณ์ทางทหารที่เหมาะสมเป็นสิ่งจำเป็น เนื่องจากปัจจุบันไม่เพียงพออย่างเห็นได้ชัด แนวปฏิบัติในการจัดซื้อจัดจ้างและกำลังการผลิตของ อุตสาหกรรมการป้องกันประเทศจึงต้องมีการ ปรับเปลี่ยน และสต็อกสินค้าจะเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว การใช้อาวุธนิวเคลียร์เพื่อโจมตีเป้าหมายในยูเครน แม้จะไม่น่าจะเป็นไปได้ก็ตาม แต่ก็ไม่สามารถตัด ความคิดเช่นนี้ออกได้ ดังนั้น ฝ่ายสัมพันธมิตรควร พิจารณาว่าเป็นเรื่องเร่งด่วน การส่งสัญญาณโน้มน้าวใจไปยังรัสเซียเกี่ยวกับการตอบโต้ทางทหารตาม แบบแผนที่เป็นไปได้ (เช่น การปิดใช้งานเป้าหมาย ทางทหารของรัสเซียในทะเลดำ) ที่จะเกิดขึ้นจาก การกระทำดังกล่าว ความแน่นอนของการตอบโต้ เท่านั้นที่สามารถห้ามไม่ให้รัสเซียพิจารณาทางเลือก ดังกล่าวอย่างจริงจัง

บทสรุป

การตัดสินใจที่ เป็น รู ปรธรรมจะมี ความสำคัญมากกว่าการจัดระเบียบองค์กรใหม่ และ แผนหรือกลยุทธ์ที่ซับซ้อนจะมีคุณค่าก็ต่อเมื่อเกิดขึ้น จริงเท่านั้น รัสเซียเริ่มขึ้นขมขันทบาทของตนในฐานะ ผู้ล่า และใช้กำลังที่โหดเหี้ยมเพื่อบรรลุเป้าหมายของ จักรวรรดินิยม แม้ว่ารัสเซียจะอ่อนแอ แต่รัสเซียก็ยัง สามารถสร้างความเสียหายอย่างหนักต่อผู้อื่นได้ มี เพียงการป้องปรามที่แข็งแกร่งและกำลังที่น่าเชื่อถือ เท่านั้นที่จะสามารถหยุดมันได้ เป็นการตอบโต้โดย สันติภาพ การเตรียมพร้อมสำหรับการทำ สงครามที่เป็นไปได้กับรัสเซียเป็นแนวทางที่ดีที่สุดในการ ป้องกัน

จากการทำ book Review ในเรื่องนี้ สามารถสรุปได้ว่า ทศนคติของผู้เขียน อยู่ใน ฝ่ายพันธมิตรขององค์การ NATO อย่างเห็นได้ชัด เพราะผู้เขียนเคยเป็นหัวหน้าสำนักงานข้อมูล องค์การ NATO ในมอสโก เป็นเจ้าหน้าที่ข่าวอาวุธ

สือมวลชน กองการทูตขององค์การ NATO และเป็น ที่ปรึกษา คณะผู้แทนสาธารณรัฐโปแลนด์ประจำ องค์การ NATO

อย่างไรก็ตาม สถานการณ์ตึงเครียดใน ยูเครน เมื่อมองในมิติทางเศรษฐกิจ ส่งผลให้การ ลงทุนมีความเสี่ยงเพิ่มสูงมากขึ้น เนื่องจากมาตรการ คว่ำบาตรรัสเซียของสหรัฐและประเทศอื่น ๆ อีก หลายประเทศ ส่งผลกระทบต่อการค้าในตลาดโลก อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ เพราะรัสเซียเป็นผู้ส่งออกสินค้า สำคัญหลายประเภท โดยเฉพาะน้ำมัน ซึ่งรัสเซีย ส่งออกน้ำมันราว 7% ของอุปทานน้ำมันทั่วโลก ดังนั้น การที่รัสเซียถูกคว่ำบาตร จึงส่งผลให้ราคา น้ำมันในตลาดโลกพุ่งสูงขึ้นอย่างรวดเร็ว

รัสเซียเป็นประเทศที่มีขนาดเศรษฐกิจใหญ่ เป็นอันดับ 12 ของโลก คิดเป็นสัดส่วนราว 1.75% ของเศรษฐกิจโลก และมีขนาดเศรษฐกิจใหญ่กว่า ไทยราว 3 เท่า รัสเซียเป็นผู้ส่งออกสินค้าโภคภัณฑ์ที่ สำคัญ โดยนอกจากเป็นผู้ส่งออกน้ำมันและก๊าซ ธรรมชาติรายใหญ่ของโลกแล้ว รัสเซียยังส่งออกไท หาทเนียมซึ่งใช้ในอุตสาหกรรมผลิตเครื่องบินมากเป็น อันดับสองของโลก ส่งออกนิกเกิลซึ่งเป็นส่วนสำคัญ ในการผลิตแบตเตอรี่สำหรับรถยนต์ไฟฟ้าราว 7% ของอุปทานโลก ส่งออกพลาตตินั่มซึ่งเป็น ส่วนประกอบในการผลิตเซมิคอนดักเตอร์ราว 25-30% ของอุปทานโลก และเป็นผู้ส่งออกทองแดง อลูมิเนียม ผลิตภัณฑ์ไม้รายใหญ่ของโลก

ถึงแม้ขนาดเศรษฐกิจรัสเซียไม่ได้ใหญ่มาก แต่รัสเซียมีสินค้าส่งออกที่มีความสำคัญต่อห่วงโซ่ อุปทาน ดังนั้น การคว่ำบาตรรัสเซียจะส่งผลกระทบต่อภาคการผลิตอย่างมีนัยสำคัญ และอาจส่งผล กระทบต่อเศรษฐกิจของหลายประเทศ โดยเฉพาะ ประเทศในยุโรปซึ่งนำเข้าน้ำมันและก๊าซธรรมชาติ จากรัสเซียเป็นหลัก โดยเยอรมนีนำเข้าน้ำมันและ ก๊าซธรรมชาติราว 38% จากรัสเซีย โดยที่การผลิต ไฟฟ้าในเยอรมนีราว 20% ใช้พลังงานจากก๊าซ

ธรรมชาติ ดังนั้น หลายประเทศในยุโรปจึงลังเลที่จะคว่ำบาตรน้ำมันและก๊าซธรรมชาติจากรัสเซีย เนื่องจากการหาแหล่งพลังงานจากผู้ค้ารายใหม่ไม่ใช่เรื่องง่าย

ในขณะที่สหรัฐซึ่งเป็นผู้นำในการที่จะคว่ำบาตรน้ำมันจากรัสเซียก็อาจจะประสบปัญหาเช่นเดียวกัน เนื่องจากถึงแม้สหรัฐสามารถผลิตน้ำมันได้เกินความต้องการ แต่สหรัฐยังคงต้องพึ่งพาการนำเข้าน้ำมัน เพราะไม่ใช่ทุกรัฐในสหรัฐสามารถผลิตน้ำมันได้ การนำเข้าน้ำมันจากต่างประเทศในหลายรัฐยังคงมีราคาถูกกว่าการขนส่งมาจากแหล่งผลิตน้ำมันในสหรัฐ และถึงแม้สหรัฐนำเข้าน้ำมันจากรัสเซียไม่มาก แต่ก็ได้รับผลกระทบจากการปรับขึ้นของราคาน้ำมันในตลาดโลก

สำหรับประเทศไทย ไทยส่งออกสินค้าไปรัสเซียเพียงราว 0.6% และส่งออกไปยูเครนราว 0.1% ของยอดส่งออกทั้งหมดในปี 2564 โดยสินค้าส่งออกสำคัญไปรัสเซีย ได้แก่ รถยนต์และอุปกรณ์

และผลิตภัณฑ์ยาง ดังนั้น การส่งออกไปรัสเซียจึงส่งผลกระทบต่อยอดส่งออกโดยรวมของไทยเพียงเล็กน้อย อย่างไรก็ตาม ไทยอาจได้รับผลกระทบในทางอ้อมเนื่องจากการฟื้นตัวของเศรษฐกิจโลกอาจช้าลง และประเทศในยุโรปซึ่งเป็นตลาดส่งออกราว 8% ของยอดส่งออกของไทยทั้งหมดอาจได้รับผลกระทบรุนแรงจากปัญหาความขัดแย้งระหว่างรัสเซียกับยูเครน

ในส่วนของภาคการท่องเที่ยว ประเทศไทยได้รับผลกระทบพอสมควร เนื่องจากนักท่องเที่ยวรัสเซียเป็นหนึ่งในตลาดที่สำคัญของประเทศไทย โดยในปี 2562 ชาวรัสเซียเกือบ 1.5 ล้านคนเดินทางเข้ามาในไทย คิดเป็น 3.7% ของจำนวนนักท่องเที่ยวต่างชาติทั้งหมด และในปี 2564 มีนักท่องเที่ยวชาวรัสเซียเพียง 31,000 คนเดินทางเข้ามาในประเทศไทย ส่งผลกระทบต่อรายได้จากการท่องเที่ยวอย่างเห็นได้ชัด